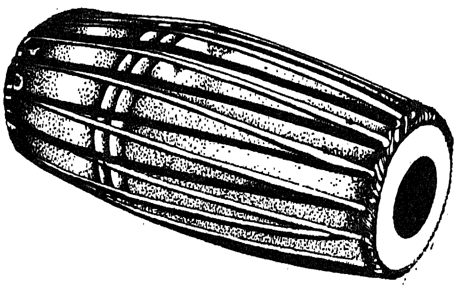
ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము

గ్రంథకర్త
ధర్మాల రామమూర్తి

ద్వితీయ ముద్రణము
1000 ప్రతులు
వెల : రు.100

ప్రథమ ముద్రణము - 1973
ద్వితీయ ముద్రణము - 1995

ప్రాప్తిస్థానము :

ధర్మాల వెంకటేశ్వరరావు, యం.ఏ.
మృదంగ విద్వాన్
15-182/1, న్యూ మీర్జాలగూడా
మల్కాజ్‌గిరి, హైదరాబాదు - 500 047
ఫోన్ : 7054166

ముద్రణము :

సాయికృప ఆఫ్‌సెట్ ప్రింటర్స్ ఫోన్ : 7640133.
హైదరాబాదు

"THIS BOOK IS PUBLISHED WITH THE

FINANCIAL ASSISTANCE OF

TIRUMALA TIRUPATHI DEVASTHANAMS

UNDER THEIR SCHEME AID TO

PUBLISH RELIGIOUS BOOKS"

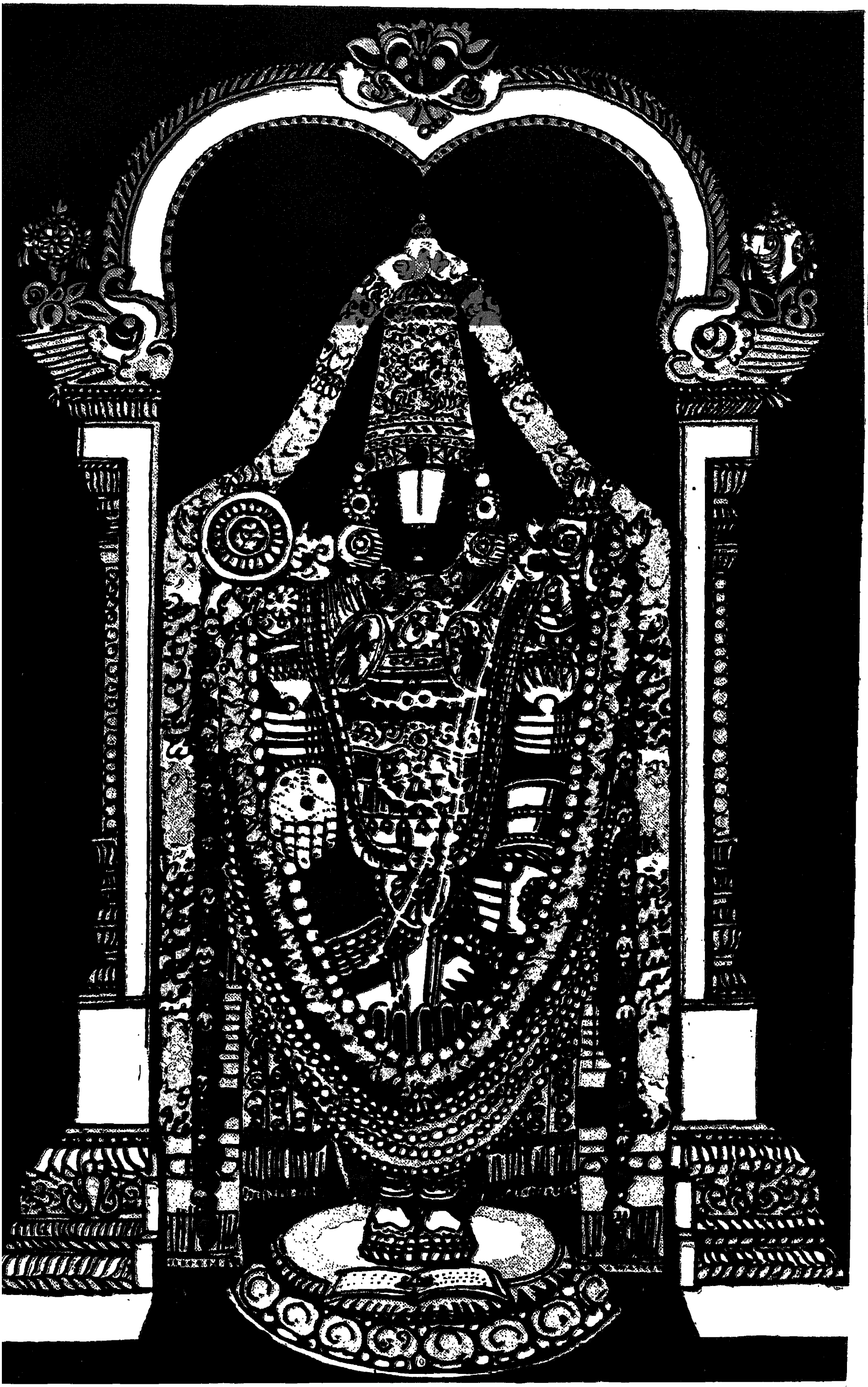
AND

WITH THE FINANCIAL ASSISTANCE OF

H.E.H. THE NIZAM'S CHARITABLE TRUST,

HYDERABAD.

శ్రీ మనోంబుజ భానుండు శేష శైల
రమ్య తలవర్తి వేంకట రమణమూర్తి
కొనఁగె ముక్తాయి సూత్రభాష్యోదితమ్ము
రచన మిది భక్తి ధర్మాల రామమూర్తి

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వీరవేంకట సత్యనారాయణస్వామివారు
అన్నవరం (తూ. గో. జిల్లా)

శ్రీ శ్రీ శ్రీ షిరిడీ సాయిబాబావారు

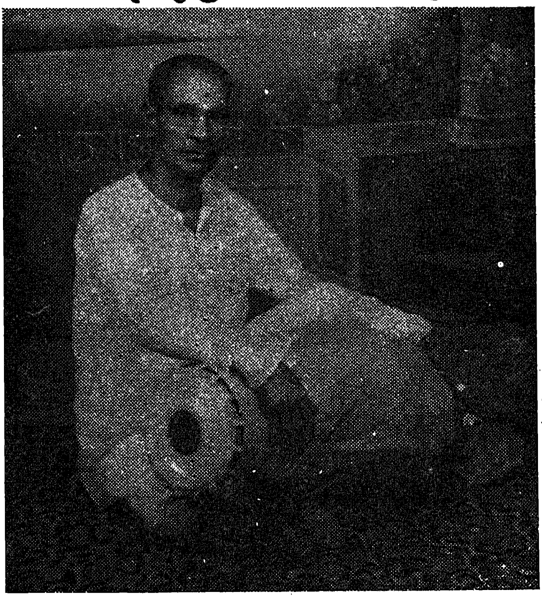
గ్రంథకర్త
కీ. శే. శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తి

గ్రంధకర్త జ్యేష్ట కుమారుడు మరియు సహగ్రంధకర్త
శ్రీ ధర్మాల వెంకటేశ్వరరావు

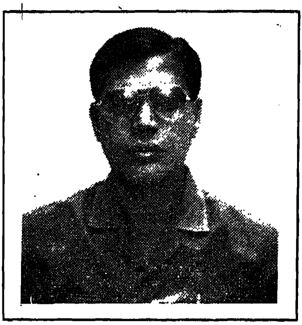

గురుదేవులు బ్రహ్మశ్రీ వారణాసి ఘంటయ్య శాస్త్రి గారు

గురుదేవులు బ్రహ్మశ్రీ ముళ్ళపూడి లక్ష్మణరావు గారు

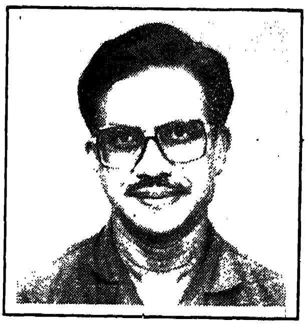
శ్రేయోభిలాషులు

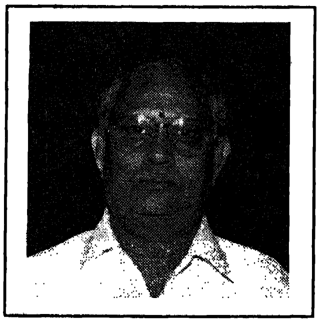
శ్రీ B.V. రామారావుగారు
I.A.S.

శ్రీ V. S. రవిగారు
I. P. S.

శ్రీ M. కమలనాయుడుగారు
I.F.S.

శ్రీ M. సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

" MUKTAYI SUTRA BHASHYAM "
First Edition *Inaugurated by*
Sri V. V. GIRI
PRESIDENT OF INDIA
on 9-9-1973 at
HYDERABAD

ఉపోద్ఘాతము

మా తండ్రిగారైన స్వర్గీయ శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తి గారు "ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము" అను గ్రంథము రచించి 1973 సం॥లో ప్రథమ ముద్రణ గావించిరి. ఆ ప్రతులు ఇప్పుడు లభ్యపడనందున నేను ఈ ద్వితీయ ముద్రణకు ఆలోచించవలసి వచ్చినది. ఈ మృదంగ విద్యలో నేను కూడా అవసరమగు విద్వత్తును సంపాదించి, మా తండ్రిగారికి కూడా గురువు గారైన శ్రీ ముళ్ళపూడి లక్ష్మణరావు గారి వద్ద గురుకుల విద్యా పద్ధతిలో విద్య నభ్యసించితిని. ఈ ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము మొదటి ముద్రణ విషయములో విద్యా విషయకంగాను, ఆర్థిక సేకరణలోనూ, ఇతరత్రా అన్ని విధములా మా తండ్రిగార్కి సంపూర్ణ సహకారము అందించి గ్రంథ విషయ ప్రచారమునకు అనేక విధముల కృషి చేసినాను. ఈ మృదంగ విద్య మా సోదరులో నాకొక్కడికే అబ్బినది. నేను ఈ విద్య శాస్త్రబద్ధముగా నేర్చుకుని, తగు పరిశోధన చేసి దేశములో మృదంగ విద్వాంసుడిగాను, మృదంగ విద్యా బోధనోపాధ్యాయుడిగాను తగు గుర్తింపు పొందియున్నాను. చాలామంది సంగీత, మృదంగ విద్వాంసులు, విద్యార్థులు, సంగీతాభిమానులు ఈ గ్రంథము ద్వితీయ ముద్రణ చేసినచో అనేక మందికి ఉపకరించును గాన ముద్రించమని నన్ను కోరుటచే, అనేక శ్రమదమాదుల కోర్చి ఈ "ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము" ద్వితీయ ముద్రణకు ఉపక్రమించితిని.

ప్రథమ ముద్రణ ఉపోద్ఘాతములో ఆ ముద్రణలో సహాయపడినవారు, ఇతర వివరములన్నీ పూర్తిగా ఇచ్చియున్నాము. ప్రథమములో ముద్రించిన గ్రంథమును తిరిగి యధాతథంగా ముద్రించుట చేత మరల వాటి గురించి ఈ ద్వితీయ ముద్రణలో వ్రాయనవసరము లేదనుకుంటను.

సంగీత, నృత్య, వాద్య కళాకారుల లోకమునకు కీర్తన (పల్లవి)లో జాగాకు ముందు ముక్తాయిని పంపకము చేయుట అత్యంతావసరమై యున్నది. అట్టి ముక్తాయి పంపకము పలు విధములుగల పలు ముక్తాయిలకు ఒకే సూత్రముచే ఏ జాతినైననూ, ఏ ప్రయోగమునైననూ గుణకము చేయు పద్ధతిని గురుముఖతః తెలిసికొనుటయే కర్తవ్యముగ నున్నది.

సుబోధకులగు గురువులల్ప సంఖ్యాకులుగా నున్నారు. అట్టితరి విద్యార్థి లోకమునకు ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము ఎంతేని అవసరమని తోచి చాలా శ్రమతో కూడిన పని అయినప్పటికి భగవదానుగ్రహమున, గురుకటాక్షమున మా తండ్రిగారైన స్వర్గీయ శ్రీధర్మాల రామమూర్తిగారు, నేను మృదంగ వాద్యములో బాల్యమునుండి నేర్చుకుని కృషి చేసి గడించిన అనుభవములను ఈ గ్రంథ రూపమున నెల్లరకు నుపయుక్తముగా నుండుటకై ప్రచురించుట జరిగినది.

ముక్తాయి యనగ ముమ్మారనుట అని అర్థము. అనగా ఒక జాతిని గాని - శబ్దముల సాముదాయక పదమును గాని ముక్తాయిగ అనవచ్చును. అట్టి ముక్తాయి 5 జాతులలో ఏదో ఒక జాతి శ్రేణికి చెందును. చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణములనెడి జాతి పంచకములో అంత్యజాతి సంకీర్ణ జాతియని పేర్కొనబడినది. ఈ జాతి అక్షర సంఖ్య 9. త్రిశ్ర జాతికి 3. చతురశ్ర జాతికి 4. అని వ్యవహారము. అట్టితరి త్రిశ్ర, సంకీర్ణ, చతురశ్ర జాతుల అక్షర సంఖ్య గుణకముచే 108 సూత్రములు కల్గినవి. అనగా 3x9=27; 27x4=108. ఇందు ప్రతి ఒక్కొక్క సూత్రమునకు వివిధ ముక్తాయిల కలయికతో కూడి యుండును.

శాస్త్రజన్యములై - సంప్రదాయ సిద్ధములై - లయ సౌందర్య ప్రకాశవంతములై యుండెడి 1. చతురశ్రగమన ముక్తాయి - 2. త్రిశ్రగమన ముక్తాయి - 3. త్రిశ్రపై కాల ముక్తాయి - 4. జాతి చ, త్రి, త్రి. పై కాలము - 5. విన్యాస ముక్తాయి - 6. నిశ్శబ్ద విన్యాసముక్తాయి - 7. చతురశ్ర త్రికాలము - 8. త్రిశ్రత్రికాలము - 9. మిశ్రత్రికాలము -10. ఖండత్రికాలము - 11. సంకీర్ణ త్రికాలము - 12. త్రికాలజాతి త్రికాలము - 13. చ, త్రి, త్రి. పై కాలముల మూడు ముక్తాయిలు - 14. ముక్తాయిగ త్రికాలము - 15. 3+2+1 గ తగ్గింపు - 16. జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు - 17. జాతి 1 కా. సంకీర్ణ (9) అక్షరముల కాపు, 2 కా. మిశ్ర (7) అక్షరముల కాపు, 3 కా. ఖండ (5) అక్షరముల వంతున కాపుగ త్రికాలము - 18. 3వ కాలమున జాతి అక్షరమునకు 9+7+5 వంతున కాపు -- 19. 1,2,3,4,5 కాలముల ముక్తాయి పంచకము - 20. జాతి

6+5+4+3+2+1 గ తగ్గింపు - 21. జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. కాపు - 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు - 4 కా. 3 సార్లు. ఇట్టి వివిధ మాదిరిలు గల ముక్తాయిల సంపుటితో 108 సూత్రములు నిర్ణయింపబడినవి.

గ్రంథమున పద ప్రయోగములను సులభముగ గ్రహించుటకు గాను ప్రతి సూత్రమునకు లెక్క చేయు పద్ధతి, వివిధ ముక్తాయిలకు సోదాహరణముగ క్రియావిభాగముతో వివరింపబడినది. అట్టి జాతి గమనమునకు

ఉదాహరణములు :-

1 వ కాలము :	-	కి;, | ట;, | త;, | క;, |
2 వ కాలము :	-	కి,ట, | త,క, |
3 వ కాలము :	-	కిటతక |
4 వ కాలము :	-	కిటతక (one line under)
5 వ కాలము :	-	కిటతక (two lines under)
6 వ కాలము :	-	కిటతక (three lines under)

పాఠకులకు ప్రకరణము సులభ గ్రాహ్యమగుటకు గాను ప్రతిసూత్రమున అయిదు జాతులకు ఉదాహరణము తీయబడినవి. అట్టి ఉదాహరణ జాతుల వరుస శ్రేణిగ 5,6,7,8,9 సంఖ్యలు గల ఖండ, త్రిశ్ర, మిశ్ర, చతురశ్ర, సంకీర్ణ జాతులే గాక అధికముగ ముందు చతురశ్రజాతి అక్షరసంఖ్య కూడ ఇవ్వబడినది. ఈ చతురశ్రజాతి గమనము చదువరులకు వెంటనే గ్రహించుటకుగాను క్రియావిభాగ గమనమున లయ సులువగునని సూచించడమైనది.

గ్రంథమందలి ముక్తాయిలు ఏతాళమునకును నిర్ణయింపబడలేదు. కాని ప్రతిముక్తాయి ఇన్ని క్రియలు ఇన్ని అక్షరములు గలదని వివరింపబడినది. ప్రతి తాళమునకు ప్రతి

ముక్తాయి వినియోగించవచ్చును. ఎట్లనగా! ఆయా తాళములకు గల క్రియల సంఖ్యలో ముక్తాయికి గల క్రియల సంఖ్యను తీసివేయగా మిగిలిన క్రియలను త్రోసి, ముక్తాయి ఎత్తుగడ చేయవలెనని తెలియదగును.

అనుబంధములో 1. గతిభేదజాతి ఏకవారము, 2. గతిభేద ముక్తాయి, 3. గతిభేద త్రికాలము, 4. ఏగతిలో ఆజాతి త్రికాలము, 5. పదే పదే వాడెడి వరుసక్రియలు గల త్రిశ్రరూపక, చతురశ్రరూపక, త్రిశ్రత్రిపుట, చతురశ్రత్రిపుట, ఖండత్రిపుట తాళములకు ముక్తాయిలు, 6. పై తాళములకు ముఖ్య సూత్రములు – మొదటి విధము, రెండవ విధము, మూడవ విధము, 7. తాళ క్రియాక్షరములకు తగ్గింపులు, 8. తగ్గింపు ముక్తాయిలు, 9. ప్రతితాళమున ఒకే ఆవృతమునకు ఏగతిలో అజాతి ముక్తాయిలు; తగ్గింపులు, 10. కాలపై కాల జాతి గమన ముక్తాయి, 11. జాతి వివిధ గమన ముక్తాయి సమగ్రహ సమమునకును, 12. ఆదితాళమున ఏ గతిలో ఆజాతి ముక్తాయి.

మఱియు 13. సరళీస్వర త్రికాలమార్గము, 14. సరళీస్వర త్రికాల గమన త్రికాల మార్గము, 15. సరళీస్వరము త్రిశ్రరూపకతాళమున పంచగతిభేద క్రియాగమనము, 16. ఆదితాళమున త్రికాలగమన త్రికాలపల్లవి, 17. త్రిశ్రరూపకతాళమున ద్విగతిభేద అనాగత పల్లవి, 18. పంచనడపల్లవి, 19. లఘు, ద్రుత, అను ద్రుతాంగముల లయ విలోమ త్రికాల శబ్దపల్లవి. 20. అనులోమ విలోమ త్రికాల పల్లవి, 21. సమలోమ త్రికాల పల్లవి, 22. గతిభేద గమన గ్రహ పరిమాణ ప్రకరణము, 23. గతిభేదగమన పరిమాణ పథకము, 24. గతిభేదగమన ముక్తాయి, 25. షట్కాల గమనము, 26. షట్కాల ముక్తాయి, 27. తగ్గింపుగ త్రికాలము, హెచ్చింపుగ ముక్తాయి మొదలగు పెక్కు విషయములు సమకూర్చబడి వివరింపబడినది.

1966 సం.లో 'మృదంగతత్త్వము' అను గ్రంథము తెలుగులో మాచే రచింపబడి ప్రకటింపబడినది. ఆ గ్రంథము పెక్కుమంది విద్వాంసులచే, కళాకారులచే ప్రశంసలు పొందిన విషయము చదువరులకు ద్యోతకమే. ఆ మృదంగతత్త్వము నందలి ముక్తాయి

ప్రకరణమునందు కొన్ని ముక్తాయిలు మాత్రమే వివరింపబడినవి. కాని, యీ గ్రంథమునందు 108 సూత్రములుగా నిర్ణయించి వివరణోదాహరణములు విస్పష్టముగ సూచించుటయైనది. ఈ గ్రంథమున ఒక యనుక్రమణికతో నూటయెనిమిది సూత్రములకు ముక్తాయివివరణము భాష్యరూపముగ రచింపఁబడినది. కావున 'ముక్తాయి సూత్రభాష్యము' అను నామకరణము అన్వర్థమగుచున్నది.

దేశములో అనేకమంది మహా విద్వాంసులు ఈ గ్రంథమును పరిశీలించి వారి వారి అమూల్యములగు అభిప్రాయములను యొసంగియుండిరి. అవి యధాతథముగ ఈ గ్రంథమున ప్రచురించడమైనది.

ఈ గ్రంథ ప్రథమ ముద్రణకు సహకరించిన వారికి కృతజ్ఞతలు తెలుపుచూ వారి వారి పేర్లు ప్రథమ ముద్రణలో వివరించితిమి.

ఈ ద్వితీయ ముద్రణకు ఆర్థిక సహాయము అందించిన శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన కార్యవర్గమువారికి, నిర్వహణాధికారిగార్కి, తత్సంబంధిత అధికారులందరికీ నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొనుచున్నాము.

మరియూ ఈ ద్వితీయ ముద్రణకు ఆర్థిక సహాయము అందించిన H.E.H.'ది నిజామ్స్ ఛారిటబుల్ ట్రస్టు, హైదరాబాద్ వారికి నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొనుచున్నాను.

శ్రీ సిరిపూర్ పేపర్ మిల్సు వారు ఈ గ్రంథ ముద్రణకు కొంత పేపరు విరాళముగ నిచ్చినందున ఆ యాజమాన్యము వారందరికీ నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొనుచున్నాను.

ఈ గ్రంథముద్రణకు తమ అమూల్యమగు సలహా సహకారము అందించిన శ్రీ బి.వి. రామారావుగార్కి, శ్రీ వి.యస్. రవిగార్కి, శ్రీ ఎమ్. కమలనాయుడుగార్కి, శ్రీ యం. సూర్యనారాయణ మూర్తిగార్కి, శ్రీ పి. వామనరావుగార్కి, శ్రీ జి. సుబ్బారావుగార్కి తదితర పెద్దలకు, ప్రత్యక్షంగానూ, పరోక్షంగానూ సహకరించిన వారందరికీ నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొనుచున్నాను.

ఈ గ్రంథము నందు మరికొన్ని విషయములు విద్యార్థులకు ఉపయోగకరముగ నుండుననే ఉద్దేశ్యముతో అనుబంధములో చేర్చినాను. అందు ముఖ్యమైనవి ఏమనగా మరికొన్ని శబ్ద పల్లవులు, కొన్ని ముక్తాయిలు.

భగవంతుని అనుగ్రహము వల్లనూ, మా తండ్రిగారైన స్వర్గీయ శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తి గారు, మా గురుదేవులైన స్వర్గీయ శ్రీ ముళ్ళపూడి లక్ష్మణరావుగార్ల ఆశీర్వాద బలము వల్లనూ ఈ ద్వితీయ ముద్రణ చేసి ప్రజలకు అందించ గలిగినందులకు సంతోషముగా నున్నది.

ఈ గ్రంథమును కలియుగ దైవమైన ఆ ఏడుకొండల వేంకటేశ్వర స్వామి వారి దివ్య పాద పద్మములకు అంకితమిచ్చే భాగ్యము నాకు కలిగినందుకు ధన్యుడనైతిని.

మృదంగము, సంగీతము నందు ఆసక్తి గలవారు ఈ గ్రంథమందలి విషయములను గ్రహించి లబ్ధి పొందగలరని నా విశ్వాసము.

ఈ గ్రంథమున ఏవైన పొరపాట్లు దొర్లియుండవచ్చును. సహృదయులగు విద్వాంసులు వాటిని తెలిపినచో పునర్ముద్రణయందు వాటిని సవరించుకొనగలమని మనవి చేయుచున్నాను.

ఎందరో మహానుభావులు – అందరికీ వందనములు.

ఇట్లు

బుధజన విధేయుడు

ధర్మాల వెంకటేశ్వరరావు

అభినందనలు
(MESSAGES)

K. V. Subbarao, B. A., F. C. A.
CHARTERED ACCOUNTANT

MARUTHI NILAYAM,
R. R. Pet, ELURU-2

Secretary: A. P. State Federation of Music Sabhas, Vijayawada.
President: Sri Thyagaraja Gana Sabha, Eluru.
Mrudangam Player.

గ్రంథ ప్రశంస

మిత్రులు శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తిగారిచే నూతనముగ రచింపబడిన "ముక్తాయి సూత్రభాష్యము" అను గ్రంథమును ఆమూలాగ్రముగ చూచితిని. ఈ గ్రంథము ఒక పథకము ననుసరించి 108 సూత్రములుగా క్రోడీకరింప బడినది. ఒక్కొక్క సూత్రము క్రింద ఆసూత్రముచే గుణించుటవలన ఏరకము ముక్తాయిగాని, ముక్తాయిలుగాని వచ్చునో వివరించి దానికి ఉదాహరణములు కూడ సూచించినారు. సూత్రమునకు ఉదాహరణ పూర్వక వివరణము భాష్యమనుభావములో తమ గ్రంథమునకు శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తిగారు "ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము" అని సముచిత నామ మిడినారు.

ఈ గ్రంథమున జాతిభేద ముక్తాయిలు, గతిభేద ముక్తాయిలు ఉదా: చతురశ్ర గమన ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి; కాలము మార్పుతో ముక్తాయిలు ఉదా: త్రికాల ముక్తాయి, చతురశ్ర త్రికాల ముక్తాయి, త్రిశ్రత్రికాల ముక్తాయి, త్రికాలజాతి త్రికాల ముక్తాయిలు; కాపు మార్పుతో ముక్తాయిలు ఉదా: విన్యాస ముక్తాయి, నిశ్శబ్ద విన్యాస ముక్తాయి, ఒకటవ కాలమున తొమ్మిది అక్షరముల కాపు - రెండవ కాలమున ఏడు అక్షరముల కాపు - మూడవ కాలమున అయిదు అక్షరముల కాపుగల ముక్తాయి; ఇవియేగాక వరుసక్రియల ముక్తాయిలు, తాళవంచక ముక్తాయిలు, తగ్గింపు ముక్తాయిలు, జాతి వివిధ రూపగమన ముక్తాయిలు కూడ ఇందు వివరింపబడినవి. దీనితో పాటు సంగీతాభ్యేతలకు చక్కని లయ హస్తగత మగుటకు సరళీస్వరములు సామాన్యముగ వాడుకలోనున్న చతురశ్ర గమన జాతి త్రికాలముపాడు పద్ధతితోపాటు తదితరమయిన జాతి త్రికాలములు పాడు పద్ధతులుకూడ వ్రాయబడినవి.

మఱియు, విద్వాంసుల కుపయుక్తమగు త్రికాలపల్లవి, గతిభేదపల్లవి, పంచనడపల్లవి క్రొంగ్రొత్తదనముతో అనులోమ- విలోమ- సమలోమ పల్లవులుకూడ తత్తకారముతో ఉదహరింప బడినవి. క్లిష్టము, సాంకేతికము అగు నిట్టి సులభ లభ్యముగాని అనేకవిష యము లిందు చేర్చబడుటచే "ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము" ఒకవిశిష్ట సంగీత గ్రంథ ముగ నిర్మాణమైనది.

శ్రీ రామమూర్తిగారు ఈ గ్రంథమును నాకు చూపించి ఇందలి కొన్ని భాగము లను దయతో ప్రదర్శించి కడు ఆనందమును కలుగజేయుటయే గాక ఇందలి వివిధ ముక్తాయిలు పల్లవులు మొదలగునవి ఆచరణ యోగ్యములని రుజువుచేసినారు. వారు ఇతఃపూర్వము "మృదంగ తత్త్వము" అను ఉద్గ్రంథమును రచించి, ప్రచురించి మృదంగ విద్యకు ఎనలేని మేలుచేసినారు. అందలి ముక్తాయి ప్రకరణమును విస్తృతపరచి, విశేష శ్రమచేసి తమ స్వానుభవమును-మృదంగవాద్య జ్ఞానమును ఆధారము చేసికొని ఎంతయో ఆలోచనాశక్తిని వెచ్చించి ఈతూరి ఈ 'ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము' ను వెలువరించు టలో వారు చూపిన దీక్షకు, కార్యశూరతకు, కళాసేవాభిలాషకు నా హృదయపూర్వక అభినందనలు.

అనన్య సామాన్యమైన శాస్త్రగ్రంథ మగుటచే నిది అవశ్యముగ విద్వాంసులకు పఠన పాఠన యోగ్యమైన దనియు, గ్రంథ భాండాగారములయందు ఆరాధనీయమైన దనియు, చెప్పుటలో అతిశయోక్తి లేదు. గ్రంథకర్తలగు శ్రీ రామమూర్తిగారు నాద తనుడగు నా పరమశివుని కృపకు పాత్రులగుదురు గాక !

ఏలూరు
23-8-78

కంభంమెట్టు వెంకట సుబ్బారావు

Mahamahopadhyaya Vainika Sikhamani
EMANI SANKARA SASTRI, B.A.
Chief Music Producer & Director
National Orchestra A. I. R.
NEW DELHI

10-B, Have Lock Sqhare
NEW DELHI - 1
15-6-'71

I know Sri Dharmala Ramamurti garu for a long time. He has written an interesting work entitled "Muktayi Sutra Bhashyam" a treatise on the Rhythm aspect of our Music and has eloborated the various calculations very useful for an ardent student of Mridangam.

He has explained the intricate details in a tabular form which is really praiseworthy and very useful for musicians also.

I wish him all success in his endeavour to get this published in a book form.

Emani Sankara Sastry

Ganasudhakara, Gandharva Gana Vithakar
Gandharva Kalanidhi Geetha Kala Bharati
Padmasri Mangalampalli Bala Murali Krishna
Asthana Vidwan Tirupathi Devasthanam.

MADRAS - 6
18-3-1972

మృదంగతత్త్వగ్రంథకర్త

శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తిగారు "ముక్తాయి సూత్రభాష్యము" అను గ్రంథమును రచించి సంగీత సరస్వతికి ఎనలేని ఆనందాన్ని చేకూర్చి, సంగీతప్రపంచానికి మహోపకారంగావించి ధన్యులైనారు. మానవుల మనోవికాసానికై ఉపాసింపబడి, ప్రదర్శింపబడే గానఫణితికి, తాళము అందు లయ విన్యాసముల ప్రక్రియలలో ముక్తాయిలు ముఖ్యాంశములై యున్నవి. ఒకానొక విన్యాసక్రమానికి సంతృప్తి నిచ్చేటటువంటిది ముక్తాయి. "ముక్తిదాయి" ముక్తాయి అని నా అభిప్రాయము.

ఇట్టిముక్తాయిలు సలక్షణముతో మాత్రాసహితంగా సూత్రములువ్రాసి కృతికర్తల మిత్రవర్యులై కృతకృత్యులైరి.

ఈగ్రంథమును ఎల్లరూ గ్రహించి విషయమును అవగాహనచేసికొనుట అత్యావశ్యకము.

బాల మురళీకృష్ణ
18-8-72

ముక్తాయిసూత్ర విషయానుక్రమణిక

C :- 3+2+1, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రపై కాల ముక్తాయి వచ్చును.

D :- ముక్తాయి, 4+3+2+1 X తగ్గింపు వచ్చును.

50. $13\frac{1}{4}$:— జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. కాపు - 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు - 86
4 కా. 3 సార్లు, & $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ X త్రిశ్రత్రికాలము వచ్చును.

51. $13\frac{1}{2}$:— 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. 88

52. $13\frac{3}{4}$:— జాతి మొదటి కాలమున అక్షరమునకు (సంకీర్ణ) 9 అక్షరముల వంతున కాపుగను, 2 కా. మిశ్ర 7 కాపుగను, 3 కా. ఖండ 5 కాపుగను వచ్చును. 90

53. 14 :— A :- ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 92

B :- ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి, త్రి. పై కాల ముక్తాయి వచ్చును.

C :- జాతి 5+4+3+2 X తగ్గింపు వచ్చును.

54. $14\frac{1}{4}$:— త్రికాలము, జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ X త్రిశ్రత్రికాలము, త్రిశ్రపైకాల ముక్తాయి వచ్చును. 95

55. $14\frac{1}{2}$:— 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 తగ్గింపు వచ్చును. 97

56. $14\frac{3}{4}$:— 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 99

57. 15 :— A :- ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. 101

B :- 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు & త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

C :- జాతి 5+4+3+2+1 తగ్గింపు వచ్చును.

D :- 6+5+4 తగ్గింపు వచ్చును.

E :- 3+2+1, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి.

58. $15\frac{1}{4}$: — జాతి 4+3+2+1 & $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ X త్రిశ్రత్రికాలము వచ్చును. 102

59. $15\frac{1}{2}$:— ముక్తాయి, త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి. 104

60. $15\frac{3}{4}$:— A :- 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. 106

B :- జాతి అక్షరమునకు $9+4\frac{1}{2}+2\frac{1}{4}$ అక్షరమువంతున కాపుగ సంకీర్ణ త్రికాలము వచ్చును.

అనుబంధము :—

ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము

సంకేతములకు వివరణము

వి :— దిగువ వివరింపదగు ఐదుజాతుల ముక్తాయిలకు ఒకేసూత్రముచే గుణించెడి విధానము ననుసరించి అట్టి సూత్రములకు ముక్తాయి రూపభేద ప్రస్తారముతో ముక్తాయిని గ్రహించుటకుగాను ప్రతిసూత్రమునకు వివరణోదాహరణ పథకములతో సూచింపబడుచున్నది.

మఱియు, సోదాహరణమునందు సంకేతముల గుర్తులను గ్రహించినచో ప్రకరణము సులభగ్రాహ్యమగునని దిగువసూచన.

సంకేతము		గుర్తు
ప్రతి క్రియకు	:—	—
ద్రుతమునకు - లఘువునకు	:—	|
ఆవృతాంతమునకు	:—	||
పై కాలమునకు అనగ 2 అక్షరములను 1 అక్షరముగ లెక్కకు	:—	────
రెట్టింపు పై కాలమునకు అనగ 4 అక్షరములను 1 అక్షరముగ లెక్కకు	:—	════
ఒక అక్షర కాలమునకు	:—	,
రెండక్షరముల కాలమునకు	:—	;
ముక్తాయి మధ్యకు, కాపునకు	:—	▶
జాగా అక్షరముల విడుపునుండి పల్లవి ఎత్తుగడకు	:—	★
ద్రుతము	:—	O
లఘువు	:—	|
ఒక అక్షరమును మూడక్షరముల వంతున అనుష్ఠించుటకు	:—	3
,, రెండక్షరముల ,, ,,	:—	2
,, ఒకఅక్షరము ,, ,,	:—	1
చతురశ్రమునకు	:—	చ
త్రిశ్రమునకు	:—	త్రి
చతురశ్ర పై కాలమునకు	:—	చ. పై
త్రిశ్ర పై కాలమునకు	:—	త్రి. పై

గుర్తులు

వి :— వివరణము	చ :— చతురశ్రము
ఉ :— ఉదాహరణము	త్రి :— త్రిశ్రము
గ :— గతి	మి :— మిశ్రము
క్రి :— క్రియ	ఖం :— ఖండము
అ :— అక్షరము	సం :— సంకీర్ణము

అ క్ష ర వి వ ర ణ

(5) తదిగిణతోం :— చివర అక్షరము "తోం" అనునది ఒక అక్షరముగ గ్రహించ వలెను.

(7) తద్దింగిణతోం :— "ద్దిం" అను ద్విత్వాక్షరము పరమందుండుటచే వెనుకనున్న "త" రెండక్షరములుగ గ్రాహ్యము.

మఱియు తం, ధిం, తోం, నం, ఝుం అనెడి శబ్దములను ఒక అక్షరముగను, తాం, ధీం, తోం, నాం, ఝూం అనెడి శబ్దములను రెండక్షరములుగను గ్రహించ దగును.

గమనిక :— ఈ ప్రకరణమునందు ముక్తాయిలు సమమగుటకుగాను ప్రారంభ క్రియలో సమగ్రహ సమముకాని ముక్తాయిలకు ముందు త్రోసేఅక్షరముల కావు తెలియుటకు గాను కామాలు వేయబడి, ముక్తాయిఎత్తుగడ సూచింపబడినది. ఇట్టి విధానము ప్రతి సూత్రమునకు క్రింద సోదాహరణమున క్రియాక్షర విభాగముగ వివరింప బడినది. ప్రతి తాళమునకు ప్రతిముక్తాయి వినియోగింప బడునని గ్రహించునది.

గుణకము అనగ ముక్తాయి అక్షరముల మొత్తపుసంఖ్య వచ్చుటకు - జాతి అక్షర సంఖ్యను గుణించెడి సంఖ్యగా తెలియనగును.

ముక్తాయిసూత్రభాష్యము

ముక్తాయి సూత్రభాష్యము

మంగళాచరణము

శ్లో॥ నానామార్గైర్లయోయత్ర యతినాంస్యాత్కళానిధౌ
తం దక్షిణం శివం నౌమి చిత్తవృత్తిమయంధ్రువమ్॥

తాత్పర్యము

కళలకు స్థానమై యెవనియందు యతులకు పలుదారులుగా చిత్తము లయమగునో, అట్టి దక్షిణామూర్తి రూపుఁడు శాశ్వతుఁడునగు శివునకు నమస్కరించున్నాను.

వివరణము

దక్షిణము, వార్తికము మున్నగు పలుదారులు గలదై గురువు, లఘువు మున్నగు కళలకు స్థానమై సమస్రోతోవహాదియతులును, ద్రుత, మధ్య, విలంబములను లయలును, కలదై చిత్తవ్యాపార ప్రచురమై మంగళ ప్రదమైన తాళమునకు నమస్కరించుచున్నాను.

1. సూత్రము 1

వివరణము :— జాతి అక్షర సంఖ్యను 1 చే గుణించిన - చతురశ్రగమన ఏకవారము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4 × 1 = 4	——	1
5	5 × 1 = 5	3 - ; ,	2
6	6 × 1 = 6	2 - ;	2
7	7 × 1 = 7	1 - ,	2
8	8 × 1 = 8	——	2
9	9 × 1 = 9	3 - ;,	3

ఉదాహరణము :—

ఖం. 5 :— ;, - త । దిగిణతోం ॥ త

త్రి. 6 :— ; - తధిం । , గిణతోం ॥ త

మి. 7 :— , - తద్దిం । , గిణతోం ॥ త

చ. 8 :— తధీంగి । , ణాతోం ॥ త

సం. 9 :— ;, - త । , ధీంగి । , ణాతోం ॥ త

2. సూత్రము $1\frac{1}{4}$

వి :— క్రియ ఒకటికి ఖండగమనము వేయుచు జాతి అక్షర మక్షరమునకు $1\frac{1}{4}$ అక్షర కాలము నిలిపి కాపుగ అనుటయని అర్థము. అట్టి కాపు అక్షరసంఖ్య యగు $1\frac{1}{4}$ చే ప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్యను గుణించిన ఖండగమన జాతి ఏకవారము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 1\frac{1}{4} = 5$		1
5	$5 \times 1\frac{1}{4} = 6\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	2
6	$6 \times 1\frac{1}{4} = 7\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;;;;	2
7	$7 \times 1\frac{1}{4} = 8\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	2
8	$8 \times 1\frac{1}{4} = 10$		2
9	$9 \times 1\frac{1}{4} = 11\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	3

ఉదా :—

4 :— కి;; ట;; త;; క;; ॥ త

5 :— ;;;;;;;, – త;; । ది;; గి;; ణ;; తో ం;; ॥ త

6 :— ;;;;; – త;;ధిం;; । ,;;గి;;ణ;;తోం;; ॥ త

7 :— ;;, – త;;;;, డిం;; । ;;,గి;;ణ;;తోం;; ॥ త

8 :— త;;ధీం;;;;గి;; । ;;,ణా;;;;తోం;; ॥ త

9 :— ;;;;;;;, – త;; । ;;,ధీం;;;;గి;; । ;;,ణా;;;;తోం;; ॥ త

3. సూత్రము $1\frac{1}{2}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 4వ కాలములో ముక్తాయి వచ్చును. మఱియు, 3 కాలం, 4 కాలం జాతి ఏకవారము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times1\frac{1}{2}=6$	2 - ;;	2
5	$5\times1\frac{1}{2}=7\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	2
6	$6\times1\frac{1}{2}=9$	3 - ;;;	3
7	$7\times1\frac{1}{2}=10\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	3
8	$8\times1\frac{1}{2}=12$	———	3
9	$9\times1\frac{1}{2}=13\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	4

ఉదా :— రెండు కళల చౌకగమనము

A. నాల్గవ కాలము ముక్తాయి :—

4:— ;; - కిటతక । కిటతక - కిటతక ॥ త

5:— , - తదిగిణతోం - తది । గిణతోం - తదిగిణతోం ॥ త

6:— ;;; తధిం । , గిణతోం - తధింగి । ణతోం - తధింగిణతోం ॥ త

7:— ;,తద్దింగి । ణతోం - తద్దింగిణ । తోం - తద్దింగిణతోం ॥ త

8:— తధింగిణాతోం । తధింగిణాతోం । తధింగిణాతోం ॥ త

9:— ;;,- తద్దిం । ,గిణాతోం-త, । దింగిణాతోం-త । ,దింగిణాతోం ॥ త

B. 3 కాలం, 4 కాలం జాతి ఏకవారము.

4:— ; - కిట । తక - కిటతక ॥ త

5:— , - త,ది,గి,ణ । ,తోం, - తదిగిణతోం ॥ త

6:— ;,-త । ధీంగిణ । తోం - తధీంగిణతోం ॥ త

7:— ;,-త,;దిం । ;,గి,ణ,తోం । ,-తద్దీంగిణతోం ॥ త

8:— తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగీణాతోం ॥ త

9:— ;;,-త; । ,దిం;,గి; । ,ణ;,తోం,-త ।, దీంగీణాతోం ॥ త

4. సూత్రము $1\frac{3}{4}$

వి:— జాతియొక్క ప్రథమకాల క్రియల సంఖ్యను $1\frac{3}{4}$ చే గుణించిన త్రికాల క్రియలు వచ్చును. అట్టి క్రియలలో జాతి అక్షరములను త్రికాలముగ వివరింపబడుచున్నది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times1\frac{3}{4}=7$	—	7
5	$5\times1\frac{3}{4}$ · $8\frac{3}{4}$	1 - ,	9
6	$6\times1\frac{3}{4}=10\frac{1}{2}$	2 - ;	11
7	$7\times1\frac{3}{4}=12\frac{1}{4}$	3 - ; ,	13
8	$8\times1\frac{3}{4}=$ I4	—	14
9	$9\times1\frac{3}{4}=15\frac{3}{4}$	1 - ,	16

ఉదా :—

4:— కి;,|ట;,|త;,|క;,|కి,ట,|త,క,|కిటతక||త

5:— ,-త;|,ది;|,గి;|,ణ;|,తోం;|,-త,ది|,గి,ణ|,తోం,-త|దిగిణతోం||త

6:— ;-త,|;ధీం|;;|;గి,|;ణ,|;తోం,| ;-త,|ధీం;|గి,ణ,|తోం, -తధీం|,గిణతోం||త

7:— ;,త|;;|;,దిం|;;|;,గి|;,ణ|;,తోం|;,-త|;,దిం|;,గి|,ణ,తోం|,-తద్దిం|,గిణతోం||త

8:— త;,|ధీం;|;;|గీ;|;;|ణా;|;;|తోం;,|-త,ధీం|;గీ|;ణా|;తోం,|-తధీంగి|,ణాతోం||త

9:— ,-త;|;;|,దిం;|;;|,గి;|;;|,ణ;|;;|,తోం;|,-త;|,దిం;|,గి;|,ణ;|,తోం,-త|,దింగి|,ణాతోం||త

5. సూత్రము 2

వి :— జాతిని 2 చే గుణించిన త్రిశ్రం, త్రిశ్ర పై కాలము వచ్చును. అనగ త్రిశ్రమునకు $1\frac{1}{3}$, త్రిశ్ర పై కాలమునకు $\frac{2}{3}=2$. మఱియు, త్రిశ్ర పై కాల ముక్తాయి కూడ వచ్చును. అనగ $\frac{2}{3}+\frac{2}{3}+\frac{2}{3}=2$

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోపే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×2= 8	———	2
5	5×2= 10	2 - ;	3
6	6×2= 12	———	3
7	7×2= 14	2 - ;	4
8	8×2= 16	———	4
9	9×2= 18	2 - ;	5

ఉదా :-

A. త్రి, త్రి. పై. 4:— కిటత । క- కిటతక ॥త

5:— ;- త,ది।,గి,ణ,తొం।, - తదిగిణతొం ॥త

6:— తధీం । గిణతొం । తధీంగిణతొం ॥త

7:— ;- త;।,దిం;,గి।,ణ,తొం, - త।,దిం,గిణతొం ॥త

8:— తధీం । గిణ । , తొం- తధిం । , గిణాతొం ॥త

9:— ;- త;।,దిం;,గి।;,ణ;।,తొం, - త,దిం।,గి,ణ,తొం ॥త

B. త్రి. పై ముక్తాయి ;—

4:— కిటతక-కిట।తక-కిటతక ॥త

5:— ;- తదిగి।ణతొం-తదిగిణ।తొం-తదిగిణతొం ॥త

6:— తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం ॥త

7:— ;- త,దిం।,గిణతోం-త, । దీంగిణతోం-త।,దీంగిణతోం ॥త

8:— తధీంగీణ।,తోం-తధీంగి।,ణాతోం-తదిం।,గీణాతోం ॥త

9:— ;- త,దిం।,గీణాతోం।తద్దింగీ।ణాతోం-త,దిం।,గీణాతోం ॥ త

6. సూత్రము $2\frac{1}{4}$

వి :— జాతి ఒకపర్యాయముగ త్రిశ్రగమనముగను - త్రిశ్రపై కాలముగను 5 వ కాలముగను అనుటకు. 5 వ కాలగమనము ముందు ప్రారంభముగ గ్రహించునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times2\frac{1}{4}=9$	3 - ;,	3
5	$5\times2\frac{1}{4}=11\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	3
6	$6\times2\frac{1}{4}=13\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;;;;	4
7	$7\times2\frac{1}{4}=15\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	4
8	$8\times2\frac{1}{4}=18$	2 - ;	5
9	$9\times2\frac{1}{4}=20\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	6

ఉదా :—

4:— ;, - కిటతక । కిటత । క - కిటతక ॥ త

5:— ;,-తదిగిణతోం - త,ది।,గి,ణ,తోం।, - తదిగిణతోం ॥ త

6:— ;;;;;-తధీం।గిణతోం । తధీం గిణతోం । తధీంగిణతోం ॥ త

7:— ,-తద్దింగిణతోం - త;।,దిః;,గి।,ణ,తోం, - త।,దీంగిణతోం ॥ త

8:— ;- తధీంగీణాతోం - ।తధీం।గీణ।,తోం - తధిం।,గీణతోం ॥ త

9:— ;;;;;;;,త।,దీంగీణాతోం - త;।,దీం;గి।,;ణా।,తోం, - త,దిం।,గీణాతోం ॥ త

7. సూత్రము 2½

వి :— ఈ సూత్రముచే ప్రతిజాతి చతురశ్ర పై కాలముగను - త్రిశ్రగమనముగను - త్రిశ్ర పై కాలముగను అనుటకుగాను గ్రహించున్నది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×2½= 10	2 - ;	3
5	5×2½= 12½	3½ - ;;;,	4
6	6×2½= 15	1 - ;	4
7	7×2½= 17½	2½ - ;;,	5
8	8×2½= 20	—	5
9	9×2½= 22½	1½- ;,	6

ఉదా :—

చ.పై. త్రి. త్రి.పై

4:— ;- కిటతక । కిటత । క - కిటతక ।త

5:— ;;;,-త।దిగిణతోం - త,ది । ,గి,ణ,తోం।, - తదిగిణతోం ।త

6:— ;-తధీంగిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీంగిణతోం ।త

7:— ;;,-త,దిం।,గిణతోం - త;।,దీం;గి।,ణ,తోం, - త।,దీంగిణతోం ।త

8:— తధీంగీణాతోం । తధీం । గీణ।,తోం - తధిం । ,గీణాతోం ।త

9:— ;,-తద్దింగి।,ణాతోం - త;।,దీం;గి।;,ణా,।,తోం, - త,దిం।,గీణాతోం ।త

8. సూత్రము $2\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే A:- జాతి 3 కాలము 1 సారి, 4 కాలము 2 సార్లు, 5 వ కాలము 3 సార్లు వచ్చును. మఱియు B:- 5వ కాలం ముక్తాయి, త్రిశ్రపైకాల ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 2\frac{3}{4} = 11$	1 - ,	3
5	$5 \times 2\frac{3}{4} = 13\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	4
6	$6 \times 2\frac{3}{4} = 16\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	5
7	$7 \times 2\frac{3}{4} = 19\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	5
8	$8 \times 2\frac{3}{4} = 22$	2 - ;	6
9	$9 \times 2\frac{3}{4} = 24\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	7

ఉదా :-

A:- 3 కా. 1 సారి, 4 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు.

4:- ,-కిటత । క - కిటతక-కిట।తక - కిటతక-కిటతక-కిటతక ॥త

3కా. 4కా.

5:- ;;;;,-త;,ది; । ,గి;,ణ;,తో;, - త,ది । ,గి,ణ,తో, - త,ది,గి,ణ,తో।, -

5కా.

తదిగిణతోం-తదిగిణతోం-తదిగిణతోం ॥త

3. కా. 4. కా.

6:- ;;;,-త । ,ధీం;గి,ణ।,తోం, - తధీంగిణ । తోం-తధీంగిణతోం -

5 కా.

తధిం । ,గిణతోం-తధీంగిణతోం-తధీగిణతోం ॥త

3 కా. 4 కా.

7:— ;,-త;;;,దిం;; | ;,గి;,ణ;,తొం;, — త | ;,దీం;గి,ణ,తొం,-త;|,దీం;గి,ణ,తొం, -

5 కా.

తద్దింగి | ణతొం-తద్దింగిణతొం-తద్దింగిణతొం ॥త

8:— ;తధిం |, గిణ | ,తొం- తధింగి | ,ణాతొం-తధింగి | ,ణాతొం-

తధింగీణాతొం | తధింగీణాతొం-తధింగీణాతొం ॥త

9:— ;;;;;;;,-త; | ;;,దిం;;;గి,|;;,ణా;;;తొం; | , - త;,దిం;గీ;ణా, |, తొం,-త;,దిం;గీ;ణ |

;,తొం, - తద్దింగీణాతొం-త, | దింగీణాతొం-తద్దింగీణాతొం ॥త

B:- 5వ కాలముక్తాయి, త్రిశ్రపై కాల ముక్తాయి:-

5 కా. త్రి. పై

4:— ;; - కిటతక - కిటతక - కిటతక | కిటతక - కిట | తక - కిటతక ॥త

5;— ;;;;, - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం -

తదిగి | ణతొం - తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం ॥త

6:— ;;;;;;; - తధిం | ,గిణతొం - తధీంగిణతొం - తధింగిణతొం |

తధింగిణతొం | తధింగిణతొం | తధింగిణతొం ॥త

7:— ;, - తద్దింగిణతొం - తద్దింగిణ | తొం - తద్దింగిణతొం -

త,దిం | ,గిణతొం - త, | దింగిణతొం - త | ,దింగిణతొం ॥త

8;— ; - తధింగీణాతొం | తధింగీణాతొం - తధింగీణాతొం |

తధింగిణ | ,తొం - తధింగి | ,ణాతొం - తధిం | ,గీణాతొం ॥త

9:- ;;;;;;, - త,దిం |, గీణాతొం తద్దింగీణాతొం - త | , దింగీణాతొం -

త,దిం|,గీణాతొం-|తద్దింగి | ణాతొం-త,దిం | ,గీణాతొం ॥త

9. సూత్రము 3

వి :— A:- ఈ సూత్రముచే గుణించిన చతురశ్రగపున ముక్తాయి వచ్చును. మఱియు B:- చ. త్రి. పై కాలము వచ్చును.

గణిత విధానము :— చ – త్రి – త్రిపై

$1 + 1\frac{1}{3} + \frac{2}{3} = 3$

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×3= 12	———	3
5	5×3= 15	1 - ,	4
6	6×3= 18	2 - ;	5
7	7×3= 21	3 - ;,	6
8	8×3= 24	———	6
9	9×3= 27	1 - ,	7

ఉదా :—

A. ముక్తాయి

4:— కిటతక । కిటతక । కిటతక ॥త

5:— , - తదిగి । ణతోం - తది । గిణతోం – త । దిగిణతోం ॥త

6:— ; - తధిం । , గిణతోం । తధీంగి । ణతోం – తధిం । , గిణతోం ॥త

7:— ;, – త । ,దీంగి । ణతోం - త, । దీంగిణ । తోం - త,దిం । , గిణతోం ॥త

8:— తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి ।-, ణాతోం ॥త

9:— ,-త,ధిం ।, గిణ । , తోం - త, । దీంగి । ణాతోం – త । ,దీంగి । ,ణాతోం ॥త

B. చ. త్రి, త్రి. పై, గమనము:—

4:— కిటతక। కిటత।క - కిటతక ॥త

5:— ,-తదిగి । ణతోం - త,ది।,గి,ణ,తోం।,తదిగిణతోం ॥త

6:— ;-తధిం । ,గిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీంగిణతోం ॥త

7:— ;,-త।,దీంగి । ణతోం - త; । ,దీం;గి । ,ణ,తోం, - త । ,దీంగిణతోం ॥త

8:— తధీంగి।,ణాతోం । తధీం।గీణ।,తోం - తధిం । ,గీణాతోం ॥త

9:— ,-త,దిం।,గీణ।,తోం - త;।,దీం;గి।;,ణా,।,తోం, - త,దిం।,గీణాతోం ॥ త

10. సూత్రము $3\frac{1}{4}$

వి: — ఈసూత్రముచే 5వ కాలములో ముక్తాయి, 4వ కాలం, త్రిశ్రం, త్రి శ్ర పై కాలమున జాతి ఏకవారము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times3\frac{1}{4}=13$	3 - ;,	4
5	$5\times3\frac{1}{4}=16\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	5
6	$6\times3\frac{1}{4}=19\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ;	5
7	$7\times3\frac{1}{4}=22\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{2}$ - ;;,	6
8	$8\times3\frac{1}{4}=26$	2 - ;	7
9	$9\times3\frac{1}{4}=29\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	8

ఉదా :—

4:— ;, - కిటతక । కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కిటత । క - కిటతక ।

5:— ;;;;;;;, - త । దిగిణతోం - తగిదిణతోం - తదిగిణతోం -

త । దిగిణతోం - త,ది । ,గి,ణ,తోం । , - తదిగిణతోం ॥త

6:— ; - తధీంగిణతోం - తధింగిణతోం - తధిం | , గిణతోం -

తధీంగిణతోం | - తధీం | గిణతోం| - తధీంగిణతోం ||త

7:— ;;,-తద్దింగిణతోం-తద్దిం | గిణతోం-తద్దింగిణతోం - త,దిం |,గిణతోం -

త; | ,దీం;గి | ,ణ,తోం, - త | ,దీంగిణతోం ||త

8:— ;- తధీంగీణాతోం | తధీంగీణాతోం-తధీంగీణాతోం| - తధీంగీణాతోం| -

తధీం | గీణ | ,తోం - తధిం | ,గీణాతోం ||త

9:— ;;;;;,-తద్దింగి|,ణాతోం-తద్దింగీణాతోం-త,దిం|,గీణాతోం - తద్దింగి|,ణాతోం -

త; | ,దీం;గి | ;,ణా, | ,తోం, - త,దిం | ,గీణాతోం ||త

11. సూత్రము 3½

వి :— చతురశ్ర - చతురశ్రపై కాల, త్రిశ్ర-త్రిశ్రపై కాలజాతివికారము వచ్చును. మఱియు, మధ్యమకాల క్రియలను 8½ చే గుణించిన త్రికాల క్రియలు వచ్చును. ఈ త్రికాల సోదాహరణము 7వ సూత్రమునందు చూపబడును.

గమనిక:— చతురశ్ర - చ.పై.కాలము త్రిశ్ర,త్రి.పై కాలముగను క్రియా విభాగము గ్రహించునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×3½= 14	2 – ;	4
5	5×3½= 17½	2½ ;;,	5
6	6×3½= 21	3 – ;,	6
7	7×3½= 24½	3½ – ;;;,	7
8	8×3½= 28	———	7
9	9×3½=31½	½ – ,	8

ఉదా :–

4:– ;– కి,ట, । త,క, – కిటతక । కి,ట,త, । క, – కిటతక ॥త

5:– ;;,– త,ది । ,గి,ణ,తొం, – త । దిగిణతొం – త,ది । ,గి,ణ,తొం । ,– తదిగిణతొం ॥త

6:– ;,– త, । ధీం;గి,ణ, । తొం, – తధీంగిణతొం । తధీం । గిణతొం । తధీంగిణతొం ॥త

7:– ;;;,– త । ;,దిం;గి । ,ణ,తొం, – త,దిం । ,గిణతొం – త; । ,దిం;గి । ,ణ,తొం,
త । ,దింగిణతొం ॥త

8:– తధీంగి । ,ణాతొం । తధీంగీణాతొం । తధీం । గీణ।,తొం – తధిం ।, గీణాతొం ॥త

9:– ,–త;,దిం, । ,గీ;ణా, । ,తొం, – త,దింగి । ,ణాతొం – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తొం, –
త,దిం । ,గీణాతొం ॥త

12. సూత్రము $3\frac{3}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 3వ కాల ముక్తాయి, 5. కాలముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 3\frac{3}{4} = 15$	1 - ,	4
5	$5 \times 3\frac{3}{4} = 18\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	5
6	$6 \times 3\frac{3}{4} = 22\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	6
7	$7 \times 3\frac{3}{4} = 26\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	7
8	$8 \times 3\frac{3}{4} = 30$	2 - ;	8
9	$9 \times 3\frac{3}{4} = 33\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	9

ఉదా :-

4:- ,- కిటత । క-కిటత । క - కిటత । క-కిటతక - కిటతక-కిటతక ॥త

5:- ;;,-త;,ది;,గి;।,ణ;,తోం;, - త;,డి;।,గి;,ణ;,తోం;, - త;।,డి;,గి;,ణ;,తోం;।,-
తదిగిణతోం-తదిగిణతోం-తదిగిణతోం ॥త

6:- ;,-త,ధీం,।,గి,ణ,తోం, - త।,ధీం;గి,ణ।,తోం,-త,ధీం,।,గి,ణ,తోం, -
తధిం।,గిణతోం-తధీంగిణతోం-తధీంగిణతోం ॥త

7:- ;;;,-త;;;,దిం।;;;,గి;,ణ;,తోం।;, - త;;;,దిం;;।;;గి;,ణ;,తోం;, -
త।;;;,దిం;;;,గి।;,ణ;,తోం;, - తద్దింగి।ణతోం-తద్దింగిణతోం-తద్దింగిణతోం ॥త

8:- ;-తధిం।,గిణ।,తోం-తధిం।,గిణ।,తోం-తధిం।,గిణ।,తోం -
తధీంగీణాతోం।తధీంగీణాతోం-తధీంగీణాతోం ॥త

9:- ;;;;,-త;;;।,దీం;;;గీ;;,।,ణా;;;తోం;, - త;।;;,దీ;;;గీ,।;;,ణా;;;తోం;।, -
త;;;,దీం;;,।,గీ;;;ణా;;,।,తోం;,- తద్దింగీణాతోం-త,।దీంగీణాతోం-తద్దింగీణాతోం॥త

13. సూత్రము 4

వి:— ఈ సూత్రముచే గుణించిన 1:- త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 2:- 2వ కాల చతురశ్రము, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలముగ జాతివచ్చును. అనగ ప్రతి తాళ క్రియల జతి 2 కా. చతురశ్రము, త్రి,త్రి. పై కాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×4= 16	———	4
5	5×4= 20	———	5
6	6×4= 24	———	6
7	7×4= 28	— —	7
8	8×4= 32	———	8
9	9×4= 36	———	9

ఉదా:—

A. త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4:- కిటత | క - కిట | తక-కి | టతక ||త

5:- తదిగి | ణతోం-త | దిగిణ | తోం-తది | గిణతోం ||త

6:— తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం | తధీ ం| గిణతోం ||త

7:— త,దిం | ,గిణ | తోం-త, | దీంగి | ణతోం-త | ,దీం | గిణతోం ||త

8:— తధీం | గిణ |, తోం-త | ధీంగి |, ణా | తోం-తధీం |, గి | ణాతోం ||త

9:— త,దిం |,గి | ణాతోం | త,దిం | ,గి | ణాతోం | త,దిం | ,గి | ణాతోం ||త

B:- 2కా, త్రి, త్రి. పై :-

4:- కిట | తక | కిటత | క- కిటతక ||త

5:- తది | గిణ | తోం - త,ది | ,గి,ణ,తోం | , - తదిగిణతోం ||త

6:- తధిం | ,గి | ణతోం | -తధీం | గిణతోం | తధీంగిణతోం ||త

7:- త, | దీం | గిణ | తోం - త; | ,దీం;గి | ,ణ,తోం, - త | ,దింగిణతోం ||త

8:- తధిం | ,గి | ,ణా | ,తోం | - తధీం|గిణ | ,తోం - తధిం | ,గిణాతోం ||త

9:- త,|దీం|గి|ణా|తోం - త;|,దీం;గి|;,ణా,|,తోం, - త,దిం|,గిణాతోం ||త

14. సూత్రము $4\frac{1}{4}$

వి:- ఈ సూత్రముచే 5వ కాల జాతి ఏకవారము, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times4\frac{1}{4}=$ 17	3 — ;,	5
5	$5\times4\frac{1}{4}=$ $21\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ — ;;;;;,	6
6	$6\times4\frac{1}{4}=$ $25\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ — ;;;;;	7
7	$7\times4\frac{1}{4}=$ $29\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	8
8	$8\times4\frac{1}{4}=$ 34	2 - ;;;;	9
9	$9\times4\frac{1}{4}$ $38\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	10

ఉదా :-

4:- ;, - కిటతక | కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక ||త

5:- ;;;;;, - తదిగిణతోం | తదిగి | ణతోం - త | దిగిణ | తోం - తది | గిణతోం ||త

6:— ;;;;; - తధింగిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం ॥త

7:— ;;;;, - తద్దింగిణతోం । త,దిం।,గిణ।తోం - త,।దింగి।ణతోం - త।,దిం।గిణతోం ॥త

8:— ;;;; - తధింగీణాతోం । తధీం।గీణా।,తోం - త।ధింగి।,ణా।తోం-తధిం।,గీ।ణాతోం ॥త

9:— ;;;, - తద్దింగీణాతోం । త,దిం।,గీ।ణాతోం।త,దిం।,గీ।ణాతోం।త,దిం।,గీ।ణాతోం ॥త

15. సూత్రము $4\frac{1}{2}$

ఐ: — ఈ సూత్రముచే 3వ కాల ముక్తాయి 4వ కాల ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times4\frac{1}{2}=18$	2 - ;	5
5	$5\times4\frac{1}{2}=22\frac{1}{2}$	1½ - ;,	6
6	$6\times4\frac{1}{2}=27$	1 - ,	7
7	$7\times4\frac{1}{2}=31\frac{1}{2}$	½,	8
8	$8\times4\frac{1}{2}=36$		9
9	$9\times4\frac{1}{2}=40\frac{1}{2}$	3½ - ;;;,	11

ఉదా :-

4:— ; - కిట । తక - కిట । తక - కిట । తక - కిటతక । కిటతక - కిటతక ॥త

5:— ;, - త,ది,గి । ,ణ,తోం, - త,ది । ,గి,ణ,తోం, - త । ,ది,గి,ణ,తోం । , -
తదిగిణతోం - తది । గిణతోం తదిగిణతోం ॥త

6:— , - తధీం । గిణతోం - త । ధీంగిణ । తోం - తధీం । గిణతోం -
తధిం । ,గిణతోం - తధీంగి । ణతోం - తధింగిణతోం ॥త

7:— , - త;,దీం, | ,గి,ణ,తొం, - త | ;,దీం;గి |,ణ,తొం, - త; | ,దీం;గి,ణ |,తొం, -
తద్దింగి | ణతొం - తద్దింగిణ | తొం - తద్దింగిణతొం ॥త

8:— తధింగి | ,ణాతొం | తధింగి | ,ణాతొం | తధింగి | ,ణాతొం | -
తధింగీణాతొం | తధింగీణాతొం ; తధింగీణాతొం ॥త

9:— ;;;, - త |;,దీం;గి | ;,ణా;తొం | , - త;,దీం, |,గీ;ణా, |,తొం, -
త;,దిం | ;,గీ;ణ | ;,తొం, - త,దిం | ,గీణాతొం -
త, | దీంగీణాతొం - త | ,దీంగీణాతొం ॥త

16. సూత్రము $4\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే **A**:- 5 వ కాల ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. మఱియు, **B**:- జాతి 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు 5 కా. 8 సార్లు వచ్చును.

గమనిక :— **B.** లో 7-9 జాతులుక్రియ 1॥ 16 కళలు చొప్పున గమనము. అందు 2 కా. లో అక్షరము 8 మాత్రలు, 3 కా. 4 మాత్రలు, 5 కా. 1 మాత్ర గను క్రియావిభాగము చేయబడినదిగ గ్రహించవలెను.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 4\frac{3}{4} = 19$	1 - ;;	5
5	$5 \times 4\frac{3}{4} = 23\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	6
6	$6 \times 4\frac{3}{4} = 28\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;;;;;	8
7	$7 \times 4\frac{3}{4} = 33\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	9
8	$8 \times 4\frac{3}{4} = 38$	2 - ;;;;	10
9	$9 \times 4\frac{3}{4} = 42\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	11

ఉదా :-

A:- 4 :- ;; - కిటతక - కిటతక - కిటతక | -
కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక ‖ త

5 :- , - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం | -
తదిగి | ణతోం - త | దిగిణ | తోం - తది | గిణతోం ‖ త

6 :- ;;;;;;; - తధిం | , గిణతోం - తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం | -
తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం ‖ త

7 :- ;;;;;, తద్దింగి | ణతోం - తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణతోం | =
త, దిం |, గిణ | తోం - త, | దీంగి | ణతోం - త | ,దీం | గిణతోం ‖ త

8 :- ;;;; - తధింగీణాతోం | తధింగీణాతోం - తధింగీణాతోం | -
తధీం | గీణ | ,తోం - త | ధీంగి | ,ణా | తోం - తధిం | ,గీ | ణాతోం ‖ త

9 :- ;;, - తద్దింగీణాతోం - త, | దింగీణాతోం - తద్దింగీణాతోం | -
త,దిం |,గీ | ణాతోం | త,దిం | ,గీ | ణాతోం | త,దిం | ,గీ | ణాతోం ‖ త,

B :- 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు గల ముక్తాయి :-

4 :- , కి,ట | ,త,క | , - కిటత | క - కిటత | క -
కిటతక - కిటతక - కిటతక ‖ త

5 :- , - త;;ది; | ,గి,;ణ; | ,తోం,; - త,ది | ,గి,ణ,తోం, త | ,ది,గి,ణ,తోం | , -
తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం ‖ త

6 :- ;;;, - త | ,; ధీం ;, | ;,గి;,ణ | ;, తోం;, - త | ,ధీం,గి,ణ | ,తోం, - త, ధీం, | ,గి,
ణ,తోం, - తధిం | ,గిణతోం - తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం ‖ త

7 :- ;;;;;, - త;; | ;;; ;;, దిం;, | ;;;;;, గి ; ; | :,ణ ;;;, తోం ;; | ;, - త;;;, దిం;, | ;,
గి;,ణ;, తోం;, - త | ;;;, దిం;;;గి | ;,ణ; , తోం;, -
తద్దింగి | ణతోం - తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణతోం ‖ త

8 :– ; – త, । ధీం; । గీ; । ణా; । తొం, – తధిం । ,గీణ । ,తొం – తధిం । ,గీణ ।, తొం–
తధీంగీణాతొం । తధీంగీణాతొం – తధీంగీణాతొం ॥ త

9 :– ;;, – త ;;;;; । ;;, దీం ;;;;, । ;;, గీ ;;;;, । ;;, ణా ;;;;, । ;;, తొం ;;;, –
త; । ;;, దీం ; ;;గీ, । ;;,ణా;;;తొం; । ,త;;;, దీం;;, । , గీ;;; ణా;;, । ,తొం;, –
తద్దీంగీణాతొం – త, । దీంగీణాతొం – తద్దీంగీణాతొం ॥ త

17. సూత్రము 5

వి :– 5 సూత్రముచే గుణించిన **A** :- జాతిఏకవారము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. **మఱియు**, **B**:- విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. విన్యాసమనగ జాతి సశబ్దమని, ఆజాతి అక్షరములను కాపు (ఆపు) చేసి, మరల సశబ్దమని, కాపుచేసి, తిరిగి సశబ్దమనుట. మూడు సశబ్దముల మధ్య రెండు నిశబ్దములు వచ్చును.

మనిక :– నిశ్శబ్దమునకు – ఏజాతికి ఎన్ని అక్షరములో అన్ని " త " తో కూడిన కామాలతో సోదాహరణ క్రియావిభాగమున గ్రహించవలెను.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×5 = 20	———	5
5	5×5 = 25	3 – ;,	7
6	6×5 = 30	2 – ;	8
7	7×5 = 35	1 – ,	9
8	8×5 = 40	———	10
9	9×5 = 45	3 – ;,	12

ఉదా :–

A:- జాతి ఏకవారము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి :-

4 :– కిటతక । -కిటత । క – కిట । తక – కి । టతక ॥ త

5 :– ;, – త । దిగిణతొం । – తదిగి । ణతొం – త । దిగిణ । తొం – తది । గిణతొం ॥ త

6 :– ; – తధిం । ,గిణతొం । – తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం । తధిం । గిణతొం ॥ త

7 :– , – త,దిం । ,గిణతొం । – త,దిం । ,గిణ । తొం – త, । దీంగి । ణతొం – త । ,దీం । గిణతొం ॥ త

8 :– తధీంగి । ;ణాతొం । – తధిం । గిణ । ,తొం – త । ధింగి । ,ణా । తొం – తధిం । ;గి । ణాతొం ॥ త

9 :– ;, – త । ,దీంగి । ,ణాతొం । – త,దిం । ,గి । ణాతొం । త,దిం । ,గి । ణాతొం । త,దిం । ,గి ।ణాతొం ॥ త

B:- విన్యాస ముక్తాయి :-

4 :– కిటతక । త;, । కిటతక । త;, । కిటతక ॥ త

5 ;– ;, – త । దిగిణతొం । త;, । , – తదిగి । ణతొం – త, । ;, – త । దిగిణతొం ॥ త

6 :– ;- తధిం।,గిణతొం।త;,।; – తధిం।,గిణతొం।త;,।; – తధిం।,గిణతొం ॥ త

7 :– ,- త,దిం । ,గిణతొం । త;, । ;, – త । ,దీంగి । ణతొం – త, । ;; । , – త,దిం । , గిణతొం ॥ త

8 :– తధీంగి।,ణాతొం।త;, । ;;।తధీంగి ।,ణాతొం।త;, । ;;।తధీంగి।,ణాతొం ॥ త

9 :– ;, – త ।,దీంగి । ,ణాతొం । త;, । ;; । ;–త;దిం । ;గిణ । ,తొం – త, । ;; । ;, – త । ,దీంగి । ,ణాతొం ॥ త

18 సూత్రము 5¼

వి:- ఈ సూత్రమున A:- జాతిఅక్షరమునకు 3 + 1½ + ¾ వంతున అనిన త్రిశ్ర గమన త్రికాలము వచ్చును. మఱియు, B :- 3 శా. ముక్తాయి, 4 శా. ముక్తాయి, 5 శా. ముక్తాయిగ వచ్చును.

గమనిక:— A. ఉదాహరణమున 4, 6, 8- క్రియకు 8 కళలవంతున- జాతిఅక్షరము 6, 3 1½ మాత్రల గమనముగను 5, 7, 9- క్రియకు 16 కళలవంతున- జాతి అక్షరము 12, 6, 3 మాత్రల గమనముగను వివరింప బడుచున్నది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×5¼= 21	3 ;;;	6
5	5×5¼= 26¼	1¾ - ;;;,	7
6	6×5¼= 31½	½ - ,	8
7	7×5¼= 36¾	3¼ - ;;;;;;,	10
8	8×5¼= 42	2 - ;;	11
9	9×5¼= 47¼	¾ - ;,	12

ఉదా :-

A :- 3+1½+¾ గత్రికాలము:—

4 :— ;;; - కి, । ;;టు;; । ; త;;, । క;;; - కి, । ,టు;త;క । ; - కి;టు;త;క; ॥త

5 :— ;;;, - త;;;; । ;,ది;;;;;,గి । ;;;;;;,ణ;; । ;;;,తో०;;;; । ;, -
త;;,ది;;,గి । ;;,ణ;;,తో०;; । , - త;ది;గి;ణ;తో०; ॥త

6 :— , – త;;,ధిం । ;;;; । ;, గి;; । , ణ;;,తోం । ;;, –
త; । ధీం;;గి, । ,ణ; తోం; – త, । ,ధిం;;గి;ణ; తోం; ॥త

7 :— ;;;;;;, – త; । ;;;;;;;; । ;;,దీం;;;;, । ;;;;;;,గి; । ;;;;,ణ;;; । ;;,తోం;;;;; । , –
త;;;;;,దీం, । ;;;;,గి;;,ణ । ;;,తోం;;, – త;; । ,దీం;;గి;ణ;తోం; ॥ త

8 :— ;; – త;, ।;ధీం;; । ;;;గి । ;;;; । ; ణా;; । ;;;తోం, । ;; –
త;ధిం । ;;,గి, । ;,ణా;,।,తోం; – త;ధీం;, । ,గి;;ణా;;తోం; ॥త

9 :– ;,-త;;;;;; । ;;;;;,దీం;, । ;;;;;;;; । ;,గి;;;;;, । ;;;;;,ణా;, । ;;;;;;;;। –
;, తోం;;;;;, – త । ;;;;;,దీం;, । ;;;,గి;;, । ;,ణా;;;;;తోం । ;;, –
త;;,దీం;, । ,గి;;ణా;;తోం; ॥త

B :- 3-4-5 కాలముల ముక్తాయిలు మూడు:-

4 :- ;, – కి । టతక – కి । టతక – కి । టతక – కిట । తక – కిటతక – కిట । తక
కిటతక – కిటతక – కిటతక ॥ త

5 :— ;;;, – త;,ది;,గి । ;,ణ;,తోం;, – త;,ది । ;,గి;,ణ;,తోం;, –
త । ;,ది;,గి;,ణ;, తోం । ;, –
త,ది,గి,ణ,తోం, – త,ది । ,గి,ణ,తోం, – త,ది,గి,ణ,తోం । , –
తదిగిణతోం – తదిగిణతోం – తదిగిణతోం ॥ త

6 :— , – త,ధీం;గి । ,ణ,తోం, – త,ధిం । ;,గి,ణ,తోం । , – త,ధీం;గి । ,ణ,తోం, –
తధీం। గిణతోం – తధీంగిణ । తోం – తధీంగిణతోం –
తధిం । ,గిణతోం – తధీంగిణతోం – తధీంగిణతోం ॥ త

7 :— ;;;;;;,- త; | ;;,దీం;;;గి; | ,ణ;,తోం;, - త;;; | ,దీం;;గి;,ణ; | ,తోం;, -
త;;;,దీం, | ;;,గి;,ణ;,తోం; | , -
త;, దీం;గి,ణ,తోం, - త | ;,దీం;గి,ణ,తోం, - త; | ,దీం;గి,ణ,తోం, -
తద్దీంగి | ణతోం - తద్దీంగిణతోం - తద్దీంగిణతోం ‖ త

8 :— ;; త,ధీం|;గీ;ణా|;తోం, - త,ధీం|;గీ;ణా|; తోం, - త,ధీం|;గీ;ణా|;తోం, -
తధీంగి | ,ణాతోం - తధీంగి | ,ణాతోం - తధీంగి | ,ణాతోం -
తధీంగీణాతోం | తధీంగీణాతోం - తధీంగీణాతోం ‖త

9 :— ;, త;;;, దీం;, | ;,గీ;;;ణా;, | ;,తోం;, - త;;;,దిం | ;;;, గీ;;;ణ | ;;;,తోం;, -
త;;|;,దీం;;;గీ;,|ణా;;;తోం;,-త|;,దీం;గీ;ణా;తోం|,-త;,దీం;గీ;ణా,|,తోం,-
త;, దీం;గీ;ణ |;,తోం, - తద్దీంగీణాతోం - త, | దీంగీణాతోం - తద్దీం
గీణాతోం ‖ త

19. సూత్రము $5\frac{1}{2}$

వి :— ఈ సూత్రముచే గుణించిన జాతి 2 కా. 1సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. 8 సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times5\frac{1}{2}=22$	2 - ;	6
5	$5\times5\frac{1}{2}$ $27\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	7
6	$6\times5\frac{1}{2}=33$	8 - ;,	9
7	$7\times5\frac{1}{2}=38\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	10
8	$8\times5\frac{1}{2}=44$	———	11
9	$9\times5\frac{1}{2}=49\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	13

ఉదా :—

2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. 3 సార్లు జాతిగమనము

4:— ; – కి, । ట,త, । క, – కిట । తక – కిట । తక – కిటతక । కిటతక – కిటతక ॥ త

5 :— , – త;,ది; । ,గి;,ణ; । ,తోం;, – త,ది । ,గి,ణ,తోం, – త । ,ది,గి,ణ,తోం ।, –
తదిగిణతోం – తది । గిణతోం – తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;, – త । ,ధీం, । ,గి,ణ । ,తోం, – త । ధీంగిణ । తోం – తధీం । గిణతోం –
తధిం । , గిణతోం – తధీంగి । ణతోం – తధీంగిణతోం ॥ త

7 :— ;, – త;; । ;,దీం;, । ;,గి;, ణ । ;,తోం;, – త । ;,దీం;గి । ,ణ,తోం, –
త; । ,దీం;గి,ణ । ,తోం, –
తద్దీంగి । ణతోం – తద్దీంగిణ । తోం – తద్దీంగిణతోం ॥ త

8 :— త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం ।
తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం ॥ త

9 :— ;;, – త; । ;;,దీం, । ;;,గీ,।;;,ణా, । ;;,తోం;।, – త;,దీం,।,గీ;ణా, । ,తోం, –
త;,దిం । ;,గీ;ణ । ;,తోం, –
త,దిం । ,గీణాతోం – త, । దీంగీణాతోం – త । ,దీంగీణాతోం ॥ త

20. సూత్రము $5\frac{3}{4}$

వి :— ఈ $5\frac{3}{4}$ సూత్రముచే గుణించిన ముక్తాయి, 5 కాలం ముక్తాయి, త్రిశ్ర పై కాల ముక్తాయి వచ్చును. రెండుకళలచౌకగమనములయగఅనిన క్రియావిభాగము సులభ గ్రాహ్యమగును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	4 ×5¾ = 23	1 - ,	6
5	5 ×5¾ = 28¾	3¼ - ;;;;;;,	8
6	6 ×5¾ = 34½	1½ - ;,	9
7	7 ×5¾ = 40¼	3¾ - ;;;;;;;,	11
8	8 ×5¾ = 46	2 - ;	12
9	9 ×5¾ = 51¾	¼ - ,	13

ఉదా :-

3 కాలం, 5 కాలం, త్రి. పై కాలమున ముక్తాయిలు మూడు

3 కా. 5 కా.

4 :- ,- కిటత । క - కిటత । క - కిటత । క - కిటతక - కిటతక - కిటతక ।

త్రి.పై

కిటతక - కిట । తక - కిటతక ॥ త

5 :- ;;;;;;;, - త; । ,ది;,గి;,ణ;,తొం; । , - త;,ది;,గి;,ణ; । ,తొం;, -

త;,ది;,గి; । ,ణ;,తొం;, -

తదిగిణతొం - తది । గిణతొం - తదగిణతొం - తదిగి । ణతొం -

తదిగిణ । తొం - తదిగిణతొం ॥ త

రి :- ;, త,ధీం, । ,గి,ణ,తొం, - త । ,ధీం;గి,ణ । ,తొం, - త,ధీం, । ,గి,ణ,తొం, -

తధిం । ,గిణతొం - తధీంగిణతొం - తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం ।

తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం ॥ త

7 :— ;;;;;;;;, – త । ;;;;,దిం;;;గి । ;,ణ,;తొం;, – త;; । ;,దిం;;;గి,;ణ । ;,తొం ;, –

త;;;;,దిం । ;;;;,గి;,ణ;,తొం । ;, –

తద్దింగిణతొం – తద్దింగిణ । తొం – తద్దింగిణతొం – త,దిం । ,గిణతొం – త, ।

దింగిణతొం – త । ,దింగిణతొం ॥ త

8 :— ; – తధిం । ,గిణ । ,తొం – తధిం । ,గిణ । ,తొం – తధిం । ,గిణ । ,తొం –

తధింగిణాతొం । తధింగిణాతొం – తధింగిణాతొం । – తధింగిణ । ,తొం –

తధింగి । ,ణాతొం – తధిం । ,గిణాతొం ॥ త

9 :— ,– త;;;;,దిం;;, । ,గి;;;ణా;;, । ,తొం;, – త;;;;,దిం, । ;;,గి;;;ణా, । ;;,తొం;, –

త;;; । ,దిం;;;గి;;, । ,ణా;;;తొం;, – త,దిం । ,గిణాతొం – తద్దింగిణా

తొం – త । ,దింగిణాతొం –

త,దిం । ,గిణాతొం – । తద్దింగి । ణాతొం – త,దిం । ,గిణాతొం ॥ త

21. సూత్రము 6

వి :— A:- జాతి అక్షరమక్షరమునకు 3+2+1 అక్షరము వంతున గమనము వచ్చును. B:- త్రిశ్రగమన ముక్తాయి, త్రిశ్ర పై కాలముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×6= 24	———	6
5	5×6= 30	2 – ;	8
6	6×6= 36	———	9
7	7×6= 42	2 – ;	11
8	8×6= 48	———	12
9	9×6= 54	2 – ;	14

ఉదా :—

A:- జాతి 3+2+ 1 గమనము

4 :— కి;ట । ;త, । ,క; । కి,ట, । త,క, । కిటతక ॥ త

5 :— ; – త, । ,ది; । గి;ణ ।;తొం, । ,–త,ది |,గి,ణ । ,తొం, – త । దిగిణతొం ॥ త

6 :— త;ధిం । ;; । ,గి; । ణ;తొం । ;– త,। ధీం; ।గి,ణ, । తొం,–తధిం। ,గిణతొం ॥ త

7 :— ; – త, । ;; । దిం; । ;గి, । ,ణ; । తొం; – త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తొం । , –
త,దిం । ,గిణతొం ॥ త

8 :— త;ధిం । ;; । ,గి; । ;,ణ । ;; । ,తొం; । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । –
తధీంగి । ,ణాతొం ॥ త

9 :— ; – త, । ;; । దీం; । ;గీ । ;; । ణా; । ;తొం, । ,– త; । ,దీం, । ,గీ, । ,ణా, ।
,తొం, – త । ,దీంగి । ,ణాతొం ॥ త

B:- త్రిశ్ర ముక్తాయి, త్రిశ్ర పైకాల ముక్తాయి

4 :— కిటత । క – కిట । తక – కి । టతక ।
కిటతక – కిట । తక – కిటతక ॥ త

5 :— ;, – త,ది । ,గి,ణ,తొం । , – త,ది,గి । ,ణ,తొం, – త । ,ది,గి,ణ । ,తొం, –
తదిగి । ణతొం – తదిగిణ । తొం – తదిగిణతొం ॥ త

6 :— తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం ।
తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం ॥ త

7 :— ;, – త;।,దిం;గి।,ణ,తొం, – త ।;,దిం,।,గి,ణ,తొం।,–త;,దిం।;,గి,ణ । ,తొం, –

త,దిం ।,గిణతొం – త, । దింగిణతొం – త ।,దింగిణతొం ॥ త

8 :— తధీం । గీణ । ,తొం – త । ధీంగి । ,ణా । తొం – తధిం । ,గీ । ణాతొం ।

తధీంగీణ । ,తొం – తధీంగి । ,ణాతొం – తధిం । ,గీణాతొం ॥ త

9 :— ;, – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తొం, – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తొం, –

త; । ,దిం;గి । ;,ణా, ।, తొం, –

త,దిం।,గీణాతొం । తద్దింగీ । ణాతొం – త,దిం । ,గీణాతొం ॥ త

22. సూత్రము $6\frac{1}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే A:— 5వ కాలం జాతి ఏకవారము, త్రిశ్ర ముక్తాయి, త్రిశ్ర పై కాల ముక్తాయి వచ్చును.

B :— 5వ కాలములో ముక్తాయి, 4 కా. జాతి ఏకవారము, 3 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పై కాలమున జాతి ఏకవారము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times6\frac{1}{4}=25$	3 – ;,	7
5	$5\times6\frac{1}{4}=31\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ – ;,	8
6	$6\times6\frac{1}{4}=37\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ – ;;;;;	10
7	$7\times6\frac{1}{4}=43\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ – ,	11
8	$8\times6\frac{1}{4}=50$	2 – ;;;;	13
9	$9\times6\frac{1}{4}=56\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ – ;;;;;;;,	15

ఉ దా :-

A :- 5 కా. జాతి ఏకవారము, త్రిశ్ర ముక్తాయి, త్రి. పై కాల ముక్తాయి

4 :- ;, - కిటతక | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక | కిటతక - కిట | తక -
కిటతక || త

5 :- ;, - - తదిగిణతొం - త,ది | ,గి,ణ,తొం | ,- త,ది,గి | ,ణ,తొం, -
త | ,ది,గి,ణ | ,తొం, -
తదిగి | ణతొం - తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం || త

6 :- ;;;;; - తధింగిణతొం | తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం |
తధింగిణతొం | తధింగిణతొం | తధింగిణతొం || త

7 :- ,- తద్దింగిణతొం - త; | ,దిం;గి | ,ణ,తొం, - త | ;,దిం, | ,గి,ణ,తొం | ,-
త;,దిం | ;,గి,ణ | ,తొం, -
త,దిం | ,గిణతొం - త, | దింగిణతొం - త | ,దింగిణతొం || త

8 :- ;;;; - తధింగీణాతొం | - తధిం | గీణ | ,తొం - త | ధింగి | ,ణా | తొం -
తధిం | ,గీ | ణాతొం | -
తధింగీణ | ,తొం - తధింగి | ,ణాతొం - తధిం | ,గీణాతొం ||త

9 :- ;;;;;;;, - త | ,దింగీణాతొం - త; | ,దిం;గి | ;,ణా, | , తొం, - త; | ,దిం;గి |
;,ణా, | ,తొం, - త; | ,దిం;గి | ;,ణా, | ,తొం, -
త,దిం | ,గీణాతొం | తద్దింగీ | ణాతొం - త,దిం | ,గీణాతొం || త

B :— 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా. జాతి ఏకవారము, 3 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పై కాలములో జాతి ఏకావారము

5 కా. 4 కా. 3 కా. త్రి.

4:— ;, – కిటతక । కిటతక – కిటతక – కిటతక । కిటతక । కిటతక । కిటతక । కిటత । క

త్రి. పై.

– కిటతక ॥ త

5 :— ;, – తదిగిణతోం – తదిగిణతోం – తదిగి । ణతోం – తదిగిణతోం – త । దిగిణతోం । తదిగిణ । తోం – తదిగి । ణతోం – త,ది । ,గి,ణ,తోం । , – తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;;;;; – తధింగిణతోం । తధింగిణతోం – తధింగిణతోం – తధిం । ,గిణతోం – తధిం । ,గిణతోం । – తధింగి । ణతోం – తధిం । ,గిణతోం । –తధిం । గిణతోం । తధింగిణతోం ॥ త

7 :— , – తద్దింగిణతోం – తద్దింగిణతోం – త । ,దింగిణతోం – తద్దింగి । ణతోం త,దిం । ,గిణతోం । తద్దిం । గిణతోం – త । ,దింగి । ణతోం – త;।,దిం;గి । ,ణ,తోం, – త । ,దింగిణతోం ॥ త

8 :— ;– తధింగీణాతోం । తధింగీణాతోం – తధింగీణాతోం । – తధింగీణాతోం । – తధింగి । ,ణాతోం । తధింగి ! ,ణాతోం । తధింగి । ,ణాతోం । – తధిం । గీణ । ,తోం – తధిం । ,గీణాతోం ॥ త

9 :— ;;;;;;;, – త । ,దింగీణాతోం – తద్దింగీణా । తోం – తద్దింగీణాతోం – త,దిం । ,గీణాతోం – త । ,దింగి । ,ణాతోం । తద్దిం । గీణా । తోం – త,దిం । ,గీణ । ,తోం – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, – త,దిం । ,గీణాతోం ॥ త

23. సూత్రము $6\frac{1}{2}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 3 + 2 + 1, చతురశ్రపై కాలము వచ్చును. అనగ 3, 2, 1, ½ తగ్గింపు ముక్తాయి అనబడును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×6½= 26	2 - ;	7
5	5×6½= 32½	3½ - ;;;,	9
6	6×6½= 39	1 - ,	10
7	7×6½= 45½	2½ - ;;,	12
8	8×6½= 52	——	13
9	9×6½= 58½	1½ - ;,	15

ఉదా :—

3 + 2 + 1, చ. పై కాలము

4 :— ;- కి, । ,ట; । త;క । ; - కి, । ట,త, । క, - కిట । తక - కిటతక ॥ త

5 :— ;;;, - త । ;;,ది; । ;,గి;; । ,ణ;;,తొం । ;;, - త; । ,ది;,గి; । ,ణ;,తొం; । ,- త,ది,గి,ణ । ,తొం, - తదిగిణతొం ॥ త

6 :— ,త; । ధీం; । ;గి, । ,ణ; । తొం; - త ।,ధీం, । ,గి,ణ । ,తొం, - త । ధీంగిణ । తొం - తధీంగిణతొం ॥ త

7 :— ;;, - త; । ;;;; । ,ధీం;;, । ;;.గి; । ;,ణ;; । ,తొం;;. - త । ;;;,ధిం । ;;;,గి । ;,ణ;,తొం । ;, - త;,ధిం । ;,గి,ణ,తొం । ,- తద్ధింగిణతొం ॥ త

8 :— త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తొం; । – త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । –
తధింగి । ,ణాతొం । – తధింగిణాతొం ॥ త

9 :— ;, – త;; । ;;;,దిం । ;;;; । ;,గీ;, । ;;;,ణ । ;;;; । ;,తొం;; । , –
త;;; । ,దిం;;, । ,గీ;;, । ,ణా;;, । ,తొం;, – త; । ,దిం;గీ, । ,ణా;తొం, –
త । ,దింగిణాతొం ॥ త

24. సూత్రము $6\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 3 కా. 1 సారి, 4 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్ర ముక్తాయి వచ్చును. రెండు కళల చౌకగమనము గనడిపించునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times6\frac{3}{4}=27$	1 - ,	7
5	$5\times6\frac{3}{4}=33\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	9
6	$6\times6\frac{3}{4}=40\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	11
7	$7\times6\frac{3}{4}=47\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	12
8	$8\times6\frac{3}{4}=54$	2 - ;	14
9	$9\times6\frac{3}{4}=60\frac{3}{4}$	$8\frac{1}{4}$ - ;;;;;;;,	16

ఉ దా :—

3 కా. 1 సారి, 4 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్ర ముక్తాయి :—

4 :— ,– కిటత । క – కిటతక – కిట । తక – కిటతక – కిటతక – కిటతక । – కిటత ।
క – కిట । తక – కి । టతక ॥ త

5 :- ;;;;, - త;,ది; | ,గి;,ణ;,తోం; - త,ది | ,గి,ణ,తోం, - త,ది,గి,ణ,తోం | ,-
తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం | - తదిగి | ణతోం -
త | దిగిణ | తోం - తది | గిణతోం ॥ త

6 :- ;;;, - త | ,ధీం;గి,ణ | ,తోం, - తధీంగిణ | తోం - తధీంగిణతోం -
తధిం | ,గిణతోం - తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం | తధీం | గిణతోం |
తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం ॥ త

7 :- ;, - త;;;;;; | ;,దిం;;;;;; | ;,గి;;;,ణ;; | ;,తోం;;;, - త;; | ;,దిం;;;,
గి;,ణ | ;,తోం;, - త;;;,దిం | ;;;,గి;,ణ;,తోం | ;, -
తద్దింగిణతోం-తద్దింగిణ | తోం - తద్దింగిణతోం - త,దిం|,గిణతోం -
త, | దింగిణతోం - త | ,దింగిణతోం ॥త

8 :- ;- త, | ధీం; | గీ; | ణా; | తోం, - తధిం | ,గిణ | ,తోం - తధిం | ,గిణ | ,తోం -
తధీంగీణాతోం | తధీంగీణాతోం-తధీంగీణాతోం | - తధీంగీణ|,తోం-
తధీంగి | ,ణాతోం - తధిం | ,గీణాతోం ॥ త

9 :- ;;;;;;, - త; | ;;;;;;,దిం, | ;;;;;;,గీ, | ;;;;;;,ణా, | ;;;;;;,తోం; | ;;, -
త;;;,దిం, |;;,గీ;;;ణా, |;;,తోం;, - త;;;|, దిం;;;గీ;;, | ,ణా;;;తోం;,
త,దిం | ,గీణాతోం - తద్దింగీణాతోం - త | ,దింగీణాతోం -
త,దిం | ,గీణాతోం | తద్దింగీ | ణాతోం - త,దిం | ,గీణాతోం ॥ త

25. సూత్రము 7

వి :– ఈసూత్రముచే గుణించిన A – త్రికాలము వచ్చును. B – చతురశ్ర ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. C – విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పై కాలము వచ్చును.

గమనిక :– ఇందు B సూత్రమునకు 3, 4 సూత్రముల సోదాహరణము కలియక సమానముగాన ఇందు ఉదహరించుటలేదు.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×7= 28	———	7
5	5×7= 35	1 – ,	9
6	6×7= 42	2 – ;	11
7	7×7= 49	3 – ;,	13
8	8×7= 56	———	14
9	9×7= 63	1 – ,	16

ఉదా :–

A – త్రికాలము

4 :– కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక ॥ త

5 :– , – త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తొం; । ,– త,ది । ,గి,ణ । ,తొం, । త । దిగిణతొం ॥ త

6 :– ; – త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ;– త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, తధిం । ,గిణతొం ॥ త

7 :— ;, - త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, - త | ;,దిం | ;,గి |
,ణ,తొం | ,- త,దిం | ,గిణతొం ‖ త

8 :— త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తొం;, | - త,ధీం | ;గీ | ;ణా |
;తొం, | - తధీంగి | ,ణాతొం ‖ త

9 :— ,- త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గీ, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తొం; | ,- త; | ,దీం, |
,గీ, | ,ణా, | ,తొం, - త| ,దీంగి | ,ణాతొం ‖ త

C – విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలము

4 :— కిటతక | త;, | కిటతక | త;, | కిటతక | - కిటతక | క - కిటతక ‖ త

5 :— ,తదిగి | ణతొం - త, | ;, - త | దిగిణతొం | త;, | ,తదిగి | ణతొం -
త,ది | ,గి,ణ,తొం | ,- తదిగిణతొం ‖ త

6 :— ;- తధిం | ,గిణతొం | - త;,|; - తధిం |,గిణతొం | - త;, | ;-తధిం | ,గిణతొం | -
తధీం | గిణతొం | - తధీంగిణతొం ‖ త

7 :— ;, - త | ,దీంగి | ణతొం - త, | ;; | , - త,దిం | ,గిణతొం | - త;, | ;, -
త | ,దీంగి|ణతొం - త; | ,దీం;గి | ,ణ,తొం, - త | ,దీంగిణతొం ‖ త

8 :— తధీంగి | ,ణాతొం | - త;, | ;; | - తధీంగి | ,ణాతొం | - త;, | ;; | -
తధీంగి | ,ణాతొం | - తధీం | గిణ | ,తొం - తధిం | ,గీణాతొం ‖ త

9 :— ,- త,దిం | ,గీణ | ,తొం - త, | ;; | ;, - త | ,దీంగి | ,ణాతొం | - త;, |
;; | , - త,దిం | ,గీణ | ,తొం - త; | ,దీం;గి | ;,ణా, |,తొం, -
త,దిం | ,గీణాతొం ‖ త

26. సూత్రము $7\frac{1}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే గుణించిన 5 వ కాలం జాతి ఏకవారము, చతురశ్ర గమన ముక్తాయి, త్రిశ్ర గమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షరముల సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times7\frac{1}{4}=29$	3 — ;,	8
5	$5\times7\frac{1}{4}=36\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;;,	10
6	$6\times7\frac{1}{4}=43\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ;	11
7	$7\times7\frac{1}{4}=50\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	13
8	$8\times7\frac{1}{4}=58$	2 - ;	15
9	$9\times7\frac{1}{4}=65\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	17

ఉదా :-

5 కాలం జాతి ఏకవారము, చతురశ్ర ముక్తాయి, త్రిశ్ర ముక్తాయి

4 :— ;, - కిటతక । - కిటతక । కిటతక । కిటతక । -కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక ॥ త

5 :— ;;;;;;;;, - త । దిగిణతొం - తదిగి । ణతొం - తది । గిణతొం - త । దిగిణతొం । -
తదిగి । ణతొం - త । దిగిణ । తొం - తది । గిణతొం ॥ త

6 :— ;- తధీంగిణతొం - తధిం । ,గిణతొం । తధీంగి । ణతొం - తధిం । , గిణతొం । -
తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం ॥ త

7 :— ;;, - తద్దింగిణతొం - త।,దీంగి।ణతొం - త,।దీంగిణ।తొం - త,దిం ।,గిణతొం। -
త,దిం । ,గిణ । తొం - త, । దీంగి । ణతొం - త ।,దిం । గిణతొం ॥ -

8 :— ;- తధీంగీణాతొం । - తధీంగి।,ణాతొం।తధీంగి।,ణాతొం।తధీంగి।,ణాతొం । -
తధీం । గీణ । ,తొం - త । ధీంగి ।,ణా । తొం - తధిం । ,గీ । ణాతొం ॥ త

9 :— ;;;;;, - తద్దింగి ।,ణాతొం - త,దిం । ,గీణ । ,తొం - త, । దింగీ । ణాతొం -
త । ,దింగి । ,ణాతొం । -
త,దిం । ,గీ । ణాతొం । త,దిం । ,గీ । ణాతొం । త,దిం । ,గీ । ణాతొం ॥ త

27. సూత్రము $7\frac{1}{2}$

వి :– A – విన్యాస ముక్తాయి, చతురశ్ర పైకాలము, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలము వచ్చును. B – చతురశ్రపై కాలము, చ, త్రి, త్రి. పై కాలమున జాతి ఏకవారముగను త్రిశ్ర గమనములో ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times7\frac{1}{2}=30$	2 – ;	8
5	$5\times7\frac{1}{2}=37\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ – ;;,	10
6	$6\times7\frac{1}{2}=45$	3 – ;,	12
7	$7\times7\frac{1}{2}=52\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ – ;;;,	14
8	$8\times7\frac{1}{2}=60$	———	15
9	$9\times7\frac{1}{2}=67\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ – ,	17

ఉదా :–

A – విన్యాస ముక్తాయి, చ. పై, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలము

వి. చపై. త్రి. త్రిపై.

4 :– ;– కిట । తక–త,।;– కిట।తక – త,।;కిట।తక – కిటతక । – కిటత।క – కిటతక॥త

5 :– ;;, – త,ది । ,గి,ణ,తొం, – త । ;;;; ।, – త,ది,గి,ణ । ,తొం, –
త;; । ;;, – త,ది । ,గి,ణ,తొం, –
త । దిగిణతొం – త,ది । ,గి,ణ,తొం । , – తదిగిణతొం ॥ త

6 :– ;, – త।ధీంగిణ।తొం – త;।;, – త।ధీంగిణ । తొం – త;।;, – త।ధీంగిణ।తొం –
తధీంగిణతొం । – తధీం । గిణతొం । – తధీంగిణతొం ॥ త

7 :– ;;;, – త । ;,దీం;గి । ,ణ,తొం, – త; । ;;;; । ;, – త;, దిం । ;,గి,ణ,తొం ।,–
త;;; । ;;;, – త । ;,దీం;గి । ,ణ,తొం, –
త,దిం । ,గిణతొం – త; । ,దీం;గి । ,ణ,తొం, – త । ,దీంగిణతొం ॥ త

8 :— తధింగి । ,ణాతోం । – త;, । ;; । – తధింగి । ,ణాతోం । – త;, । ;; । – తధింగి ।
,ణాతోం । – తధింగిణాతోం । – తధిం । గిణ । ,తోం – తధిం।,గిణాతోం॥ త।

9 :— ,– త;,దిం, । ,గి;ణా, । ,తోం, – త;; । ;;;; । ;;, – త; । ,దిం;గి, ।
,ణా;తోం, – త । ;;;; । ;;;; । , – త;,దిం, । ,గి; ణా, । ,తోం, –
తద్దింగి । , ణాతోం – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, – త,దిం । ,గిణాతోం ॥ త

B – చ. పై, చ, త్రి, త్రి. పై, త్రిశ్ర ముక్తాయి

4 :— ;– కిటతక । కిటతక । కిటత । క–కిటతక । – కిటక । క – కిట । తక – కి । టతక ॥ త

5 :— ;;, – తదిగి । ణతోం – తదిగి । ణతోం – త,ది । ,గి,ణ,తోం।, – తదిగిణతోం । –
తదిగి । ణతోం – త । దిగిణ । తోం – తది । గిణతోం ॥ త

6 :— ;, – తధిం । ,గిణతోం – తధిం । ,గిణతోం । – తధిం । గిణతోం । తధింగిణతోం । –
తధిం । గిణతోం । తధిం । గిణతోం । తధిం । గిణతోం ॥ త

7 :— ;;;, – త । ,దింగిణతోం – త । ,దింగి । ణతోం – త; । ,దిం;గి । ,ణ,తోం, –
త । ,దింగిణతోం । త,దిం । , గిణ । తోం – త, । దింగి । ణతోం –
త । ,దిం । గిణతోం ॥ త

8 :— తధింగిణాతోం । – తధింగి । ,ణాతోం । – తధిం । గిణ । ,తోం – తధిం ।
,గిణాతోం । తధిం । గిణ । ,తోం – త । ధింగి । ,ణా । తోం – తధిం ।
, గి । ణాతోం ॥ త

9 :— ,– తద్దింగిణ । ,తోం – త,దిం । ,గిణ । ,తోం – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, ।
,తోం, – త,దిం । ,గిణాతోం । త,దిం । , గి । ణాతోం । త,దిం । ,గి ।
ణాతోం । త,దిం । ,గి । ణాతోం ॥ త

28. సూత్రము $7\frac{3}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే A త్రికాలము, 5 వ కాలం ముక్తాయి వచ్చును.

B చ. 3 కా. ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్ర గమన ముక్తాయి వచ్చును.

గమనిక :— బేసి జాతులు రెండుకళల చౌకగమనముగ అనుష్ఠించిన లయ సౌందర్యము సొంపుగ నుండును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times7\frac{3}{4}=31$	1 - ,	8
5	$5\times7\frac{3}{4}=38\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	10
6	$6\times7\frac{3}{4}=46\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	12
7	$7\times7\frac{3}{4}=54\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	14
8	$8\times7\frac{3}{4}=62$	2 - ;;	16
9	$9\times7\frac{3}{4}=69\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	18

ఉదా :—

A- త్రికాలము, 5 కా. ముక్తాయి

4 :— ,-కి;।,ట;।,త;।,క;।,-కి,ట।,త,క।, - కిటత।క - కిటతక - కిటతక - కిటతక ॥త

5 :— ;;, - త;;;;; । ;;,ది;;;;; । ;;,గి;;;;; । ;;,ణ;;;;; । ;;,తోం;;;;; ।;;, -
త;;;;,ది; । ;;,గి;;;,ణ;।;;,తోం;;;, - త;।,ది;,గి;,ణ;,తోం; । , -
తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;, - త;; । ;,ధిం;; । ;,,;; । ;,గి;; । ;,ణ;; ।;,తోం;; । ;, -
త;,ధిం । ;,;;గి । ;,ణ;,తోం । ;, - త,ధీం, । ,గి,ణ,తోం, -
తధిం ।,గిణతోం - తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం ॥ త

7 :— ;;;, – త;;;; | ;;;;;;;; | ;;;,దీం;;;, | ;;;;;;;; | ;;;,గి;;;; | ;;;,ణ;;;; |

;;;,తోం;;;; | ;;;, – త;;;;| ;;;,దీం;;;, | ;;;,గి;;;,ణ|;;;,తోం;;;, –

త| ;;;,దీం;;;గి|;,ణ;,తోం;, – తద్దింగి|ణతోం – తద్దింగిణతోం –

తద్దింగిణతోం ॥ త

8 :— ;; – త;, | ;;ధీం; | ;;;; | ;;గీ; | ;;;; | ;;ణా; | ;;;; | ;;తోం;, | ;; –

త;, | ధీం;;; | గీ;;; | ణా;;; | తోం;, – త,ధీం|;గీ;ణా|;తోం, –

తధీంగీణాతోం | తధీంగీణాతోం – తధీంగీణాతోం ॥ త

9 :— ;;;;, – త;;; | ;;;;;;;; | ;;;;,దీం;;, | ;;;;;;;; | ;;;;,గీ;;, | ;;;;;;;; |

;;;;,ణా;;, | ;;;;;;;; | ;;;;,తోం;;; | ;;;;, – త;;; | ;;;;,దీం;;,|

;;;;,గీ;;, | ;;;;,ణా;;, | ;;;;,తోం;;; |, – త;;;,దీం;;, |,గీ;;;

ణా;;, | ,తోం;, – తద్దింగీణాతోం – త, | దీంగీణాతోం –

తద్దింగీణాతోం ॥ త

B- చ. ముక్తాయి, ఠ కా. ముక్తాయి, త్రి. ముక్తాయి

4 :— , – కిటత | క – కిటత | క – కిటత | క – కిటతక – కిటతక –కిటతక | –

కిటత | క – కిట | తక – కి | టతక ॥ త

5 :— ;;,–త;,ది;,గి; | ,ణ;,తోం;,–త;,ది; | ,గి;,ణ;,తోం;,–త; | ,ది;,గి;,ణ;,తోం; | ,–

తదిగిణతోం – తదిగిణతోం – తదిగిణతోం | – తదిగి | ణతోం –

త | దిగిణ | తోం – తది | గిణతోం ॥ త

6 :– ;, – త,ధీం, । ,గి,ణ,తొం, – త । ,ధీం;గి,ణ ।,తొం, – త,ధీం, । ,గి,ణ,తొం, –
తధిం । ,గిణతొం – తధీంగిణతొం – తధీంగిణతొం । –
తధీం । గిణతొం । – తధీం । గిణతొం । – తధీం । గిణతొం ॥ త

7 :– ;;;, – త;;;,దిం । ;;;,గి;,ణ;,తొం । ;, – త;;;,దీం;, । ;,గి;,ణ;,తొం;, –
త । ;;;,దీం;;;గి । ;,ణ;,తొం;,–తద్దింగి । ణతొం – తద్దింగిణతొం –
తద్దింగిణతొం । – త,దిం । ,గిణ । తొం – త, । దిం,గి । ణతొం –
త । ,దిం, । గిణతొం ॥ త

8 :– ; – తధిం । ,గీణ । ,తొం – తధిం । ,గీణ । ,తొం – తధిం । ,గీణ । ,తొం –
తధీంగీణాతొం । తధీంగీణాతొం–తధీంగీణాతొం। –తధీం।గీణ।,తొం–
త । ధీంగి । ,ణా । తొం – తధిం । ,గీ । ణాతొం ॥ త

9 :– ;;;;,–త;;; ।,దీం;;;గీ;;,। ,ణా;;;తొం;,–త; ।;;,దీం;;;గీ, । ;;,ణా;;;తొం; । , –
త;;;,దీం;;, । ,గీ;;;ణా;;, । ,తొం;, – తద్దింగీణాతొం –
త, । దీంగీణాతొం – తద్దింగీణాతొం । – త,దిం । ,గీ । ణాతొం ।
త,దిం । ,గీ । ణా తొం । – త,దిం । ,గీ । ణాతొం ॥ త

29. సూత్రము 8

వి :– ఈసూత్రముచే A– జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. కాపు, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు, 4 కా. 8 సార్లు వచ్చును. B– నిశ్శబ్ద విన్యాస ముక్తాయి, ముక్తాయి వచ్చును. C– ముక్తాయి, జాతి 3 అక్షరముల వంతునకాపుగ, త్రిశ్ర, త్రి. పై కాలముగ వచ్చును. D– జాతి 3 + 2 + 1, త్రిశ్ర పై కాల ముక్తాయి వచ్చును.

గమనిక :— ఇందు ప్రతి ప్రయోగము - జాతి అక్షర సంఖ్యకు రెట్టింపు క్రియలతో సమగ్రహానము మగును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×8= 32	——	8
5	5×8= 40	——	10
6	6×8= 48	——	12
7	7×8= 56	——	14
8	8×8= 64	——	16
9	9×8= 72	——	18

ఉదా :—

A- జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. కాపు, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు, 4 కా. 8 సార్లు

4 :— కి,ట, । త,క, ।-త;,।;; ।-కిటతక । కిటతక । - త;,-కిటతక । కిటతక-కిటతక ॥ త

5 :— త,ది, । గి,ణ, । తొం,-త, । ;; । ;; । - తదిగిణ । తొం - తదిగి । ణతొం - త;, । ,- తదిగిణతొం - తది । గిణతొం - తదిగిణతొం ॥ త

6 :— త,ధీం । ;గి, । ణ,తొం, । -త;, । ;; । ;; । -తధీంగి । ణతొం-తధిం । ,గిణతొం । - త;;, - తధిం । ,గిణతొం - తధీంగి । ణతొం - తధీంగిణతొం ॥ త

7 :— త;, । దీం; । గి,ణ, । తొం, - త, । ;; । ;; । ;; । - తద్దీం । గిణతొం - త । ,దీంగి । ణతొం - త;, । ;, - తద్దీంగి । ణతొం - తద్దీంగిణ । తొం - తద్దీంగిణతొం ॥త

8 :— త,ధిం, । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । - త;, । ;; । ;; । ;; । - తధీంగి । ,ణాతొం । తధీంగి।,ణాతొం।- త;;;,।-తధీంగీణాతొం।తధీంగీణాతొం।తధీంగీణాతొం ॥ త

9 :— త;,। దీం;।గీ;।ణా;।తొం,-త,।;;।;;।;;।;;।-తద్దీం।గీణా।తొం-త,దిం।,గీణ।,తొం - త;,।;;,-త,దిం । ,గీణాతొం-త,।దింగీణాతొం-త।,దింగీణాతొం ॥ త

30. సూత్రము $8\frac{1}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే $3 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4} \times$ త్రిశ్ర త్రికాలము, చతురశ్ర గమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 8\frac{1}{4} = 33$	3 - ;;;	9
5	$5 \times 8\frac{1}{4} = 41\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	11
6	$6 \times 8\frac{1}{4} = 49\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	13
7	$7 \times 8\frac{1}{4} = 57\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	15
8	$8 \times 8\frac{1}{4} = 66$	2 - ;;	17
9	$9 \times 8\frac{1}{4} = 74\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	19

ఉదా :—

$3 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4} \times$ త్రిశ్రత్రి కాలము, చతురశ్ర గమన ముక్తాయి

4 :— ;;; - కి, | ;;ట;, | ;త;;, | క;;, - కి, | ,ట;త;క |; - కి;ట;త;క; | -
కిటతక | కిటతక | కిటతక ‖ త

5 :— ;;;;;, - త;; | ;;;,ది;;;; | ;,గి;;;;;,ణ | ;;;;;,తో౦;; | ;;;, -
త;;,ది;|;,గి;;,ణ;;,తో౦|;;,-త;ది;గి;ణ,|,తో౦; - తదిగి | ణతో౦ -
తది | గిణతో౦ - త | దిగిణతో౦ ‖ త

6 :— ;;, - త; | ;,ధీ౦;, | ;;;,గి | ;;,ణ; | ;.తో౦;;|, - త;ధీ౦;|;గి;ణ; | తో౦; -
త;ధీ౦;;గి|;ణ;తో౦;-తధి౦|,గిణతో౦|తధీ౦గి|ణతో౦-తధి౦|,గిణతో౦‖త

7 :— ;;;;, - త;;; | ;;;;;;;; | ,దీ౦;;;;;;, | ;;;;,గి;;; | ;;,ణ;;;;; | , తో౦;;;;;, -
త; | ;;;;,దీ౦;;, | ;;,గి;;,ణ;; | ,తో౦ ;;,-త;;.దీ౦,|;.గి;ణ;తో౦; -
త|,దీ౦గి | ణతో౦ - త, | దీ౦గిణ | తో౦ - త,దీ౦ |,గిణతో౦ ‖ త

8 :— ;; - త;, । ;ధీం;; । ;;;గి।;;;;।;ణా;;।;;తో౦,।;; - త;ధి౦।;;,గి,।;,ణా;,।,తో౦; -
త;ధీం;, । ,గి;;ణా;;తో౦; । - తధీంగి।,ణాతో౦ । తధీంగి।,ణాతో౦ ।
తధీంగి । ,ణాతో౦ ॥ త

9 :— ;;;, - త;;;; । ;;;;;;;,ది౦।;;;;;;;;।;;;,గి;;;,।;;;;;;;,ణ।;;;;;;;;।;;;,తో౦;;;;।;, -
త;;;;;,ది౦।;;;;;;,గి;,।;;;,ణా;;;,।;,తో౦;;, - త;;,ది౦।;;,గి;;ణా;,।,
తో౦; - త,ది౦।,గిణ।,తో౦-త,।దీంగి।ణాతో౦-త।,దీంగి।,ణాతో౦ ॥ త

31. సూత్రము $8\frac{1}{2}$

వి :— ఈసూత్రముచే త్రికాలము, 4 వ కాలములో ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times8\frac{1}{2}=34$	2 - ;	9
5	$5\times8\frac{1}{2}=42\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	11
6	$6\times8\frac{1}{2}=51$	1 - ,	13
7	$7\times8\frac{1}{2}=59\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	15
8	$8\times8\frac{1}{2}=68$		17
9	$9\times8\frac{1}{2}=76\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	20

ఉదా :—

త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి :—

4 :— ;- కి, । ;ట,।;త,।;క, । ;- కి, । ట,త, । క,-కిట।తక-కిటతక।కిటతక-కిటతక ॥ త

5 :— ;, - త;; । ;,ది;;।;,గి;; । ;,ణ;; । ;,తో౦ ;;।; , - త;,ది । ;,గి;,ణ । ;,తో౦;, -
త।,ది,గి,ణ,తో౦।,-తదిగిణతో౦-తది।గిణతో౦-తదిగిణతో౦ ॥త

6 :— ,- త; । ,ధీం, । ;; । ,గి; । ,ణ; । ,తొం; । , – త,ధిం । ;;గి । ,ణ,తొం । ,-
తధీం।గిణతొం - తధిం।,గిణతొం-తధీంగి।ణతొం-తధీంగిణతొం ॥ త

7 :— ,- త;;; । ;;;; । ,దీం;;, । ;;;; । ,గి;;; । ,ణ;;; । ,తొం;;; । , –
త;;;;।,దిం;;, । ,గి;,ణ;। ,తొం;, – త;।,దిం;గి,ణ।,తొం, –
తద్దింగి । ణతొం – తద్దింగిణ । తొం – తద్దింగిణతొం ॥ త

8 :— త;, । ధీం; । ;; । గీ; ।;; । ణా; । ;; । తొం;, । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । –
తధీంగి।,ణాతొం।తధీంగీణాతొం।తధీంగీణాతొం।తధీంగీణాతొం ॥ త

9 :— ;;;, – త । ;;;; । ;;;,దిం । ;;;; । ;;;,గి।;;;;।;;;,ణ । ;;;;।;;;,తొం।;;;, –
త । ;;;,దిం। ;;;,గి।;;;,ణ।;;;,తొం । ;, – త;,దిం।;,గి;,ణ । ;,తొం, –
త,దిం । ,గీణాతొం – త, । దింగీణాతొం – త । ,దింగీణాతొం ॥ త

32. సూత్రము $8\frac{3}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే A- ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి వచ్చును. B- జాతి అక్షరమక్షరమునకు 5 + 2 ½ + 1 ¼ అక్షరము వంతున కాపుగ ఖండత్రికాలము వచ్చును.

ఉదా :—

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 8\frac{3}{4} = 35$	1 – ,	9
5	$5 \times 8\frac{3}{4} = 43\frac{3}{4}$	¼ – ,	11
6	$6 \times 8\frac{3}{4} = 52\frac{1}{2}$	3½ – ;;;,	14
7	$7 \times 8\frac{3}{4} = 61\frac{1}{4}$	2¾ – ;;;;;,	16
8	$8 \times 8\frac{3}{4} = 70$	2 – ;	18
9	$9 \times 8\frac{3}{4} = 78\frac{3}{4}$	1¼ – ;;,	20

A- ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి

4 :— ,- కిటతక | క - కిటతక | క - కిటతక | క - కిటతక | క - తక; | , - కిటతక | క - తక; |,- కిటతక | క - కిటతక - కిటతక - కిటతక ॥ త

5 :— ,- త;,ది;,గి;,ణ; | ,తొం;,-త;,ది;,గి; | ,ణ;,తొం;,-త;,ది; | ,గి;,ణ;,తొం;, - త;|,ది;,గి;,ణ;,తొం;|,- త;;;;;;; | ;;, - త;,ది;,గి; | ,ణ;,తొం;, - త;;; | ;;;;;;, - త; | ,ది;,గి;,ణ;,తొం; | , - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం ॥ త

6 :— ;;;,-త | ,ధీం;గి,ణ | ,తొం,-త,ధీం, | ,గి,ణ,తొం,-త | ,ధీం;గి,ణ | ,తొం, - త,ధీం, | ,గి,ణ,తొం, - త | ;;;; | ;, - త,ధీం, | ,గి,ణ,తొం, - త | ;;;; | ;, - త,ధీం, | ,గి,ణ,తొం, - తధీం | ,గిణతొం - తధీంగిణతొం - తధీంగిణతొం ॥ త

7 :— ;;;;;, - త;; | ;,దీం;;;గి;,ణ | ;,తొం;, - త;;;,దిం | ;;;,గి;,ణ;,తొం | ;, - త;;;,దీం;, | ;,గి;,ణ;,తొం;, - త | ;;;,దీం;;;గి | ;,ణ;,తొం;, - త;; | ;;;;;;;;; | ;;;, - త;;;,దిం | ;;;,గి;,ణ;,తొం | ;, - త;;;;;;; | ;;;;;;;;,-త | ;;;,దీం;;;గి|;,ణ;,తొం;,-తద్దీంగి | ణతొం - తద్దీంగిణతొం - తద్దీంగిణతొం ॥ త

8 :— ;- తధిం | ,గీణ | ,తొం - తధిం | ,గీణ | ,తొం - తధిం | ,గీణ | ,తొం - తధిం | ,గీణ | ,తొం - త, | ;; | ;- తధిం | , గీణ | ,తొం - త, | ;; | ;తధిం | ,గీణ | ,తొం - తధీంగీణాతొం | తధీంగీణాతొం - తధీంగీణాతొం ॥ త

9 :— ;;;,-త;;;;,దిం, | ;;;,గి;;;;ణా, | ;;;,తోం;;, – త;;; | ,దిం;;;;గి;;;, | ,ణా;;;;తోం;;, –

త;|;;;,దిం;;;;గి,|;;;,ణా;;;;తోం;|,–త;;;;,దిం;;;, | ,గి;;;;ణా;;;, |,తోం;;, –

త;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;;, – త;;;; | ,దిం;;;;గి;;;, | ,ణా;;;;తోం;;, –

త; | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; |,– త;;;;,దిం;;;, | ,గి;;;;ణా;;;, |,తోం;;, –

తద్దింగిణాతోం – త, | దింగిణాతోం – తద్దింగిణాతోం ॥ త

B - 5 + 2 ½ + 1 ¼ × ఖండత్రిశ్ర కాలము

4 :— ,– కి; | ;ట, | ;,త | ;; | క;, | ,– కి;;ట | ;;త;, | ,క;;; – కి;, | ,ట;;త;;క;; ॥ త

5 :— ,– త;;;;;;;; | ;;;,ది;;;;;; | ;;;;;,గి;;;; | ;;;;;;;,ణ; | ;;;;;;;;; | ,తోం;;;;;;;; | ;;;, –

త;;;;;,ది | ;;;;;,గి;;;; | ;,ణ;;;;;,తోం; | ;;;, – త;;ది;, | ,గి;;ణ;;తోం;;; ॥ త

6 :— ;;;, – త | ;;;; | ,ధిం;;;, | ;;;; | ;;;,గి; | ;;;,ణ | ;;;; | ,తోం;;; | ;, – త;; |

ధిం;;; | ;గి;;ణ | ;;తోం;, | , – త;;ధిం;;;, | ,గి;;ణ;;తోం;; ॥ త

7 :— ;;;;;, – త ;;| ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;,దిం;;;;;;, | ;;;;;;;;; | ;;;;;;,గి;; |

;;;;;;;;,ణ | ;;;;;;;;; | ;,తోం;;;;;;; | ;;;, – త;;;; | ;;;;;,దిం;, |

;;;;;;;;,గి | ;;;;,ణ;;;; | ;,తోం;;;;;, – త; | ;;;,దిం;;;;, | ,గి;;ణ;;తోం;; ॥ త

8 :— ;– త, | ;,ధిం | ;; | ;; | ,గి, | ;; | ;,ణ | ;; | ;; | ,తోం; | ;– త;, | ,ధిం;;, |

;,గి;, | ;;,ణా, | ;;;,తోం | ;;– త;;ధిం, |,;;; గి;;;, | ,ణా;;;;తోం;; ॥ త

9 :— ;;, – త;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;,దిం, | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;,గి;;;;, |

;;;;;;;;; | ;;;;;;,ణా, | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;,తోం;;;;;; | ;;;;, –

త;;; | ;;;;;;;,దిం, | ;;;;;;;;; | ,గి;;;;;;, | ;; ణా;;;;, |

;;;;,తోం;;; | ;,– త;;;;,దిం, | ;;;,గి;;;, | ,ణా;;;;తోం;; ॥ త

33. సూత్రము 9

వి :– ఈసూత్రముచే A- ముక్తాయి, 3+2+1 వచ్చును B - విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్ర ముక్తాయి వచ్చును. C - జాతి 4 + 3 + 2గ వచ్చును. D - త్రికాలము, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలము వచ్చును. E - ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి అనగ చ, త్రి, త్రి. పై కాలముగ ముక్తాయిలు మూడు అని గ్రహించునది.

గమనిక :– దిగువ A - B - D - E ప్రయోగములకు ఉదాహరణము వివరించడమైనది. C జాతి అక్షరము చొప్పున అనునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×9= 36	———	9
5	5×9= 45	3 - ;,	12
6	6×9= 54	2 - ;	14
7	7×9= 63	1 - ,	16
8	8×9= 72	———	18
9	9×9= 81	3 - ;,	21

ఉదా :–

A - ముక్తాయి, 3 + 2 + 1గ తగ్గింపు

4 :– కిటతక | కిటతక | కిటతక | -కి;ట | ;త, | ,క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక ॥త

5 :– ;, - త | దిగిణతోం | తదిగిణ | తోం - తదిగి | ణతోం - త, | ,ది; | గి;ణ, | ;తోం, | ,- త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, - త | దిగిణతోం ॥ త

6 :– ;- తధిం | ,గిణతోం | తధీంగి | ణతోం - తధిం | ,గిణతోం | - త;ధిం | ;; | ,గి; | ణ;తోం | ;- త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, - తధిం | ,గిణతోం॥ త

7 :— ,- త,దిం | ,గిణతోం | తద్దిం | గిణతోం - త | ,దీంగి | ణతోం - త, | ;;|
దీం; | ;గి, | ,ణ; | తోం; - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తోం | ,- త,దిం |
, గిణతోం ‖ త

8 :— తధీంగి | ,ణాతోం | తధీంగి | ,ణాతోం | తధీంగి | ,ణాతోం | - త;ధిం | ;;|
, గీ , | ;,ణ | ;; | ,తోం; | - త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | -
తధీంగి | ,ణాతోం ‖ త

9 :— ;,- త | ,దీంగి | ,ణాతోం | తద్దీం | గీణా | తోం - త,దిం | ,గీణ | ,తోం - త, |
;; | దీం; | ;గీ | ;; | ణా; | ;తోం, | ,- త; | ,దీం, | ,గీ, | ,ణా, |
,తోం, - త | ,డీంగి | ,ణాతోం ‖ త

B - విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్ర ముక్తాయి

4 :— కిటతక | - త;, | - కిటతక | - త;, | - కిటతక | - కిటత | క-కిట | తక - కి | టతక ‖ త

5 :— ;, - త | దిగిణతోం | - త;, | ,- తదిగి | ణతోం - త, | ;,- త | దిగిణతోం |
తదిగి | ణతోం - త | దిగిణ | తోం - తది | గిణతోం ‖ త

6 :— ;- తధిం | ,గిణతోం | -త;, | ;- తధిం | ,గిణతోం | - త;, | ;- తధిం |
, గిణతోం | - తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం ‖ త

7 :— ,- త,దిం | , గిణతోం | - త;, | ;,- త | ,దీంగి | ణతోం - త, | ;; | ,-త,దిం |
,గిణతోం | - త,దిం | ,గిణ | తోం - త, | దీంగి | ణతోం - త | ,దీం |
గిణతోం ‖ త

8 :— తధీంగి | ,ణాతోం | - త;, | ;; | - తధీంగి | ,ణాతోం | - త;, | ;; | -
తధీంగి | ,ణాతోం | - తధీం | గీణ | తోం - త | ధీంగి | ,ణా | తోం -
తధిం | ,గీ | ణాతోం ‖ త

9 :— ;,- త । ,దింగి । ,ణాతోం । - త;, । ;; । ,- త,డిం । ,గిణ । ,తోం - త, ।
;; । ;,- త । ,దింగి । ,ణాతోం । - త,డిం । ,గి । ణాతోం । త,డిం । ,గి ।
ణాతోం । త,డిం । , గి । ణాతోం ॥ త

D - త్రికాలము, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పై కాలము

4 :— కి;, । ట;, । త;, । క;, । కి,ట, । త,క, । - కిటతక । - కిటత । క - కిటతక ॥ త

5 :— ;,-త । ;,డి । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । ;, - త । ,డి,గి । ,ణ,తోం । ,- తడిగి ।
ణతోం - త,డి । ,గి,ణ,తోం । ,తడిగిణతోం ॥ త

6 :— ;- త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ; తోం, । ;-త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, - తధిం ।
, గిణతోం । - తధీం । గిణతోం । - తధీంగిణతోం ॥ త

7 :— ,- త; । ;; । ,దీం, । ;; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । ,- త; । ,దీం, । ,గి,ణ ।
,తోం, - త । ,దీంగి । ణతోం - త; । ,దీం;గి । ,ణ,తోం, -
త । ,దీంగిణతోం ॥ త

8 :— త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా ।
;తోం, । - తధీంగి । ,ణాతోం । - తధీం । గీణ । ,తోం - తధిం । ,గీణాతోం ॥ త

9 :— ;, - త । ;; । ;,డిం । ;; । ;,గి । ;; । ;,ణ । ;; । ;,తోం । ;, - త । ;,డిం ।
;,గి । ;,ణ । ;,తోం । ,- త,డిం । ,గిణ । ,తోం - త; । ,డిం;గి ।
;,ణా, । ,తోం, - త,డిం । ,గీణాతోం ॥ త

E - చ. ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రిశ్ర పై కాల ముక్తాయి

4 :— కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక - ।
కిటతక - కిట । తక - కిటతక ॥ త

5 :— ;, – త | దిగిణతోం | తదిగిణ | తోం – తదిగి | ణతోం – త,ది | ,గి,ణ,తోం |
,త,ది,గి | ,ణ,తోం, – త | ,ది,గి,ణ | ,తోం, – తదిగి | ణతోం –
తదిగిణ | తోం – తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;- తధిం | ,గిణతోం | తధీంగి | ణతోం – తధిం | ,గిణతోం | –
తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం | – తధీంగిణతోం |
తధీంగిణతోం | తధీంగిణతోం ॥ త

7 :— ,- త,దిం | ,గిణతోం | తద్దీం | గిణతోం – త | ,దీంగి | ణతోం – త; | ,దీం;గి |
,ణ,తోం, – త | ;, – దీం, | ,గి,ణ,తోం | , – త;,దిం |
;,గి,ణ | ,తోం, – త,దిం | ,గిణతోం-త, | దీంగిణతోం-త|,దీంగిణతోం ॥ త

8 :— తధీంగి | ,ణాతోం | తధీంగి | ,ణాతోం | తధీంగి | ,ణాతోం | తధీం | గీణ–|,తోం –
త | ధీంగి |,ణా | తోం – తధిం | ,గి | ణాతోం | – తధీంగీణ | ,తోం –
తధీంగి | ,ణాతోం – తధిం | ,గీణాతోం ॥ త

9 :— ;,– త | ,దీంగి | ,ణాతోం | తద్దీం | గీణా | తోం – త,దిం | ,గీణ | ,తోం –
త; | ,దీం;గి | ;,ణా, | ,తోం, – త; | ,దీం;గి | ;,ణా, | ,తోం, –
త; | ,దీం;గి | ;,ణా, | ,తోం, – త,దిం | ,గీణాతోం |
తద్దీంగీ ,ణాతోం – త,దిం | ,గీణాతోం ॥ త

34. సూత్రము $9\frac{1}{4}$

వి :— జాతి అక్షరమ క్షరమునకు $3 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్ర త్రికాలము, త్రిశ్ర ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 9\frac{1}{4} = 37$	3 – ;;;	10
5	$5 \times 9\frac{1}{4} = 46\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ – ;;;,	12
6	$6 \times 9\frac{1}{4} = 55\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ – ,	14
7	$7 \times 9\frac{1}{4} = 64\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ – ;;;;;;,	17
8	$8 \times 9\frac{1}{4} = 74$	2 – ;;	19
9	$9 \times 9\frac{1}{4} = 83\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ – ;,	21

ఉదా :—

$3 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్ర త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయి

4 :— ;;; – కి, | ;;ట;, | ;త;;, | క;;, – కి, | ,ట;త;క | ; – కి;ట;త;క; | –
కిటత | క – కిట | తక – కి | టతక ‖ త

5 :— ;;;, – త;;;; | ;,ది;;;;;,గి | ;;;;;,ణ;; | ;;;,తొం;;;; | ;, – త;;,ది;;,గి |
;;,ణ;;,తొం;; | ,– త;ది;గి;ణ;తొం; | – తదిగి | ణతొం – త |
దిగిణ | తొం – తది | గిణతొం ‖ త

6 :— ,– త;;,ధిం | ;;;; | ;,గి;; | ,ణ;;,తొం | ;;, – త; | ధిం;;గి, | ,ణ;తొం; –
త, | ,ధిం;;గి;ణ;తొం; | – తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం |
తధిం | గిణ,తొం ‖ త

7 :— ;;;;;;, – త; | ;;;;;;;;; | ;;,దిం;;;;, | ;;;;;;,గి; | ;;;;,ణ;;; | ;;,తోం;;;;; | , –
త;;;;;;,దిం, | ;;;;;,గి;;,ణ | ;;,తోం;;, – త;; | ,దిం;;గి;ణ;తోం; | –
త,దిం | , గిణ | తోం – త, | దింగి | ణతోం – త | ,దిం | గిణతోం ‖ త

8 :— ;; – త;, | ;ధిం;; | ;;;గి | ;;;; | ;ణా;; | ;;;తోం, | ;; – త;ధిం | ;;,గి , |
;,ణా;, | ,తోం; – త;ధిం;, | ,గి;;ణా;;తోం; | – తధిం | గిణ |
,తోం – త | ధింగి | ,ణా | తోం – తధిం | ,గి | ణాతోం ‖ త

9 :— ;, – త;;;;;; | ;;;;;,దిం;, | ;;;;;;;;; | ;,గి;;;;, | ;;;;,ణా;, | ;;;;;;;; |
;,తోం;;;;;, – త | ;;;;;,దిం;, | ;;;,గి;;;, | ;,ణా;;;;;తోం | ;;, –
త;;,దిం;, | ,గి;;ణా;;తోం; | త,దిం | ,గి | ణాతోం | త,దిం |
, గి | ణాతోం | త,దిం | ,గి | ణాతోం ‖ త

35. సూత్రము 9½

వి :— ఈసూత్రముచే 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×9½= 38	2 – ;	10
5	5×9½= 47½	½ – ,	12
6	6×9½= 57	3 – ;,	15
7	7×9½= 66½	1½ – ;,	17
8	8×9½= 76	———	19
9	9×9½= 85½	2½ – ;;,	22

ఉదా :—

జాతి 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్ర ముక్తాయి

4 :— ; – కి, | ట,త, | క, – కిట | తక – కిట | తక – కిటతక | కిటతక – కిటతక | –
కిటత | క – కిట | తక – కి | టతక ‖ త

5 :— , – త;,ది; | ,గి;,ణ; | ,తొం;, – త,ది | ,గి,ణ,తొం, – త | ,ది,గి,ణ,తొం |, –
తదిగిణతొం – తది | గిణతొం – తదిగిణతొం | – తదిగి | ణతొం – త |
దిగిణ | తొం – తది | గిణతొం ‖ త

6 :— ;, – త | ,ధీం, | ,గి,ణ | ,తొం, – త | ధీంగిణ | తొం – తధీం | గిణతొం –
తధీం | ,గిణతొం – తధీంగి | ణతొం – తధీంగిణతొం | –
తధీం | గిణతొం | తధీం | గిణతొం | తధీం | గిణతొం ‖ త

7 :— ;, – త;; | ;,దీం;, | ;,గి;,ణ | ;,తొం;, – త | ;,దీం;గి | ,ణ,తొం, – త; |
,దీం;గి,ణ | ,తొం, – తద్దీంగి | ణతొం – తద్దీంగిణ | తొం–తద్దీంగిణతొం | –
త,దీం | ,గిణ | తొం – త, | దీంగి | ణతొం – త | ,దీం | గిణతొం ‖ త

8 :— త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | – తధీంగి | ,ణాతొం | తధీంగి | ,ణాతొం | –
తధీంగీణాతొం | తధీంగీణాతొం | తధీంగీణాతొం | – తధీం |
గీణ | ,తొం – త | ధీంగి | ,ణా | తొం – తధీం | ,గీ | ణాతొం ‖ త

9 :— ;;, – త; | ;;,దీం, | ;;,గీ, | ;;,ణా, | ;;,తొం; | , – త;,దీం, | ,గీ;ణా, |
,తొం, – త;,దిం | ;,గీ;ణ | ;,తొం, – త,దిం | ,గీ ణాతొం – త, |
దీంగీణాతొం – త | ,దీంగీణాతొం | – త,దిం | ,గీ | ణాతొం |
త,దిం | ,గీ | ణాతొం | త,దిం | ,గీ | ణాతొం ‖ త

36. సూత్రము $9\frac{3}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే 5 జా. ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times9\frac{3}{4}=39$	1 - ,	10
5	$5\times9\frac{3}{4}=48\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	13
6	$6\times9\frac{3}{4}=58\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;;;	15
7	$7\times9\frac{3}{4}=68\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	18
8	$8\times9\frac{3}{4}=78$	2 - ;	20
9	$9\times9\frac{3}{4}=87\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ;	22

ఉదా :—

5 జా. ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి

4 :— ,- కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కిటతక । త;, । కిటతక । త;, । కిటతక । -।
కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక ॥ త

5 :— ;;;;;;, - తదిగి । ణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - త । దిగిణతోం ।
త;, । ,- తదిగి । ణతోం - త, । ;, - త । దిగిణతోం । -
తదిగి । ణతోం - త । దిగిణ । తోం - తది । గిణతోం ॥ త

6 :— ;;; - తధీంగిణతోం - తధీంగి । ణతోం - తధీంగిణతోం - తధిం । ,గిణతోం ।
త;, । ;- తధిం । ,గిణతోం । త;, । ;-తధిం । ,గిణతోం । -
తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం ॥ త

7 :– ;;;;;;;, – త । ,దీంగిణతోం – తద్దింగిణతోం – త,దిం । , గిణతోం – త,దిం ।
, గిణతోం । త;, । ;, – త । ,దీంగి । ణతోం – త, । ;; ।
,– త,దిం । , గిణతోం । – త,దిం । , గిణ । తోం – త, । దీంగి ।
ణతోం – త । ,దిం । గిణతోం ॥ త

8 :– ;– తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం – తధీంగీణాతోం । – తధీంగి । ,ణాతోం ।
త;, । ;; । తధీంగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । తధీంగి । ,ణాతోం । –
తధీం । గీణ । ,తోం – త । ధీంగి । ,ణా । తోం – తధిం । ,గీ । ణాతోం ॥ త

9 :– ,– తద్దింగీణాతోం – తద్దింగీ । ణాతోం – తద్దింగీణాతోం – త । ,దీంగి ।
,ణాతోం । త;, । ;; । ,– త,దిం । ,గీణ । ,– తోం – త, । ;; ।
;,– త । ,దీంగి । ,ణాతోం । – త,దిం । ,గీ । ణాతోం । త,దిం ।
,గీ । ణాతోం । త,దిం । ,గీ । ణాతోం ॥ త

37. సూత్రము 10

వి :– ఈసూత్రముచే A – ముక్తాయి, త్రికాలము వచ్చును. B – జాతి 3 + 2 + 1, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. C – జాతి 4 + 3 + 2 + 1 X వచ్చును. D – జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 1 సారి, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	వ్రాసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×10= 40	———	10
5	5×10= 50	2 – ;	13
6	6×10= 60	———	15
7	7×10= 70	2 – ;	18
8	8×10= 80	———	20
9	9×10= 90	2 – ;	23

ఉదా :—

A - ముక్తాయి, త్రికాలము

4 :— కిటతక । కిటతక । కిటతక । – కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి,ట, । త,క, ।
– కిటతక ॥ త

5 :— ;- తది । గిణతొం – త । దిగిణతొం । తదిగిణ । తొం – త; । ,ది; । ,గి; ।
,ణ; । ,తొం; । ,- త,ది । ,గి,ణ । ,తొం, – త । దిగిణతొం ॥ త

6 :— తధీంగి । ణతొం – తధిం । , గిణతొం । తధీంగి । ణతొం – త, । ;ధీం । ;; ।
;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ;- త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, - తధిం ।
, గిణతొం ॥ త

7 :— ;- త, । దింగిణ । తొం – త,దిం । ,గిణతొం । తద్దిం । గిణతొం – త । ;; ।
;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । ;,- త । ;,దిం । ;,గి ।
,ణ,తొం । ,- త,దిం । ,గిణతొం ॥ త

8 :— తధీంగి । ,ణాతొం । తధీంగి । ,ణాతొం । తధీంగి । ,ణాతొం । – త;, । ధీం; ।
;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తొం;, । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, ।
– తధీంగి । ,ణాతొం ॥ త

9 :— ;- త, । దింగీ । ణాతొం – త । ,దింగి । ,ణాతొం । తద్దిం । గీణా । తొం – త;, ।
;; । ,దిం, । ;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । ,- త; । ,దిం, ।
,గీ, । ,ణా, । ,తొం, – త । ,దింగి । ,ణాతొం ॥ త

B - జాతి 3 + 2 + 1, త్రిశ్ర ముక్తాయి

4 :— కి;ట । ;త, । ,క; । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక । – కిటత । క – కిట । త క – కి ।
టతక ॥ త

5 :— ;- త, | ,ది; | గి;ణ | ;తొం, | ,- త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం | - తదిగి | ణతొం - త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం ‖ త

6 :— త;ధిం | ;; | ,గి; | ణ;తొం | ; - త, | ధిం; | గి,ణ, | తొం, - తధిం | , గిణతొం | - తధీం | గిణతొం | తధీం | గిణతొం | తధీం | గిణతొం ‖ త

7 :— ;- త, | ;; | దిం; | ;గి, | ,ణ; | తొం; - త | ;,దిం | ;,గి | , ణ,తొం | ,- త,దిం | ,గిణతొం | - త,దిం | ,గిణ | తొం - త, | దింగి | ణతొం - త | ,దిం | గిణతొం ‖ త

8 :— త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తొ; | - త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | - తధీగి | ,ణాతొం | - తధీం | గీణ | ,తొం - త | ధీంగి | ,ణా | తొం - తధిం | ,గీ | ణాతొం ‖ త

9 :— ;- త, | ;; | దిం; | ;గీ | ;; | ణా; | ;తొం, | ,-త; | ,దిం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తొం, - త | ,దింగి | ,ణాతొం | - త,దిం | ,గీ | ణాతొం | త,దిం | ,గీ | ణాతొం | త,దిం | ,గీ | ణాతొం ‖ త

C - జాతి 4 + 3 + 2 + 1 గమనము

4 :— కి;, | ట;, | త;, | క;, | - కి;ట | ;త, | ,క; | - కి,ట, | త,క, | కిటతక ‖ త

5 :— ;- త, | ;ది, | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ;- త, | ,దిం; | గి;ణ | ;తొం, | ,-త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం ‖ త

6 :— త;, | ధిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తొం;, |- త;ధిం | ;; | ,గి; | ణ;తొం | ;- త, | ధిం; | గి,ణ, | తొం, - తధిం | ,గిణతొం ‖ త

7 :— ;- త, | ;; | ;దిం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ;- త, | ;; | దిం; | ;గి, | , ణ; | తొం; - త | ;,దిం | ;, గి | ,ణ,తొం | ,- త,దిం | , గిణతొం ‖ త

8 :— త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । – త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; ।
,తోం; । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । – తధీంగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— ;–త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గీ । ;; । ;ణా । ;; । ;తోం, । ;– త, । ;; । దిం; ।
;గీ । ;; । ణా; । ;తోం, । ,– త; । ,దిం, । ,గీ, । ,ణా , ।
,తోం, – త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

D –. జాతి 1కా. 1సారి, 2కా. 1సారి, త్రిశ్ర ముక్తాయి

4 :— కి;, । ట;, । త;, । క ;, ।–కి,ట, । త,క, ।–కిటత । క–కిట । తక–కి । టతక ॥ త

5 :— ; – త, । ;ది, । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త, । ది,గి, । ణ,తోం, । – తదిగి ।
ణతోం – త । దిగిణ । తోం – తది । గిణతోం ॥ త

6 :— త:, । ధీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । – త,ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । – తధీం ।
గిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం ॥ త

7 :— ;– త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త, । ;దిం । ;గి, । ణ,తోం, । –
త,దిం । ,గిణ । తోం – త, । దింగి । ణతోం – త । , దిం । గిణతోం ॥ త

8 :— త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా ।
;తోం, । – తధీం । గీణ । ,తోం – త । ధీంగి । ,ణా । తోం–తధిం ।
,గీ । ణాతోం ॥ త

9 :— ;– త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గీ । ;; । ;ణా । ;; । ;తోం, । ; – త, । ;దిం । ;గీ ।
;ణా । ;తోం, । – త,దిం । ,గీ । ణాతోం । త,దిం । , గీ । ణాతోం ।
త,దిం । , గీ । ణాతోం ॥ త

38. సూత్రము $10\frac{1}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే విన్యాసముక్తాయి, $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున త్రిశ్రత్రికాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times10\frac{1}{4}=41$	3 - ;;;	11
5	$5\times10\frac{1}{4}=51\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	13
6	$6\times10\frac{1}{4}=61\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	16
7	$7\times10\frac{1}{4}=71\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	18
8	$8\times10\frac{1}{4}=82$	2 - ;;	21
9	$9\times10\frac{1}{4}=92\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;;,	24

ఉదా :—

విన్యాస ముక్తాయి, జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున త్రిశ్రత్రికాలము

4 :— ;;; - కి, | ట,త,క,- త, | ;;; - కి, | ట,త,క, - త, | ;;; - కి, | ట,త,క, -
కి, | ;;ట;, | ;త;;, | క;;, - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; ‖ త

5 :— ;,- త;,ది;,గి;,ణ | ;,తోం;, - త;;;; | ;;;;;, - త;,ది | ;,గి;,ణ;,తోం;, -
త | ;;;;;;;; | ;, - త;,ది;,గి;,ణ | ;,తోం;, - త;;;; | ;,ది;;;;;,గి |
;;;;;,ణ;; | ;;;,తోం;;;; | ;, - త;;,ది;;,గి | ;;,ణ;;,తోం;; | ,-
త;ది;గి;ణ;తోం; ‖ త

6 :— ;;, – త,ధిం | ;,గి,ణ,తొం | ,– త;;; | ;;,– త,ధిం | ;,గి,ణ,తొం | ,–
త;;; | ;;, – త,ధిం | ;,గి,ణ,తొం | ,– త;;,ధిం | ;;;; | ;,గి;; |
,ణ;;,తొం | ;;, – త; | ధిం;;గి, | ,ణ;తొం; – త, |,ధిం;;గి;ణ;తొం; ‖ త

7 :— ,– త;;;,దిం;;, | ,గి;,ణ;,తొం;, – త; | ;;;;;;;; | ;;;;, – త;;; | ,దిం;;;గి;,
ణ; | ,తొం;, – త;;;;; | ;;;;;;;; | ,– త;;;,దిం;;, | ,గి;,ణ;,తొం;, –
త; | ;;;;;;;; | ;;,దిం;;;;, | ;;;;;;,గి; | ;;;;,ణ;;; | ;;,తొం;;;;;
త;;;;;,దిం, | ;;;;,గి;;,ణ | ;;,తొం;;,–త;; | ,దిం;;గి;ణ;తొం; ‖

8 :— ;; –త,ధిం | ;గి;ణా | ;తొం, – త;, | ;;;; | ;; – త,ధిం | ;గి;ణా | ;తొం,–
త;, | ;;;; | ;; – త,ధిం | ;గి;ణా | ;తొం, – త;, | ;ధిం;; |;;;గి | ;;;;
;ణా;; | ;;;తొం, | ;; – త;ధిం | ;;,గి, | ;,ణా;, | ,తొం; –
త;ధిం;, | ,గి;;ణా;;తొం; ‖ త

9 :— ;;;;;;,–త | ;;;,దిం;;;గి | ;;;,ణా;;తొం | ;, – త;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;, –
త;;;,దిం | ;;;,గి;;;ణ | ;;;,తొం;, – త;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;,త | ;;;,దిం
;;;గి | ;;;,ణా;;;తొం |;, – త;;;;;; | ;;;;;,దిం;, | ;;;;;;;; | ;,గి;;;;;, |
;;;;;,ణా;, | ;;;;;;;; | ;,తొం;;;;;, – త | ;;;;;,దిం;, | ;;;,గి;;;, | ;,ణా
;;;;;తొం | ;;, – త;;,దిం;, | ,గి;;ణా;;తొం; ‖ త

39. సూత్రము $10\frac{1}{2}$

వి :— జాతి 4+3+2+1+½ అక్షరమువంతున గమనముగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×10½ = 42	2 - ;	11
5	5×10½ = 52½	3½ - ;;;,	14
6	6×10½ = 63	1 - ,	16
7	7×10½ = 73½	2½ - ;;,	19
8	8×10½ = 84	———	21
9	9×10½ = 94½	1½ - ;,	24

ఉదా :—

జాతి 4+3+2+1+½ తగ్గింపు

4. 3. 2. 1.

4 :— ;- కి, | ;ట, | ;త, | ;క, | ;- కి, | ,ట; | త;క | ;- కి, | ట,త, | క, - కిట |
తక - కిటతక ‖ త

5 :— ;;;, - త | ;;;,ది | ;;;,గి | ;;;,ణ | ;;;,తోం | ;;;, - త | ;;,ది; | ;,గి;; |
,ణ;;,తోం | ;;, - త; | ,ది;,గి; | ,ణ;,తోం; | ,- త,ది,గి,ణ | ,తోం, -
తదిగిణతోం ‖ త

6 :— ,- త; | ,ధీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తోం; | ,-త; | ధీం; | ;గి, | ,ణ; | తోం; -
త | ,ధీం, | ,గి,ణ | ,తోం, - త | ధీంగిణ | తోం - తధీంగిణతోం ‖ త

7 :— ;;, - త; | ;;;; | ;;,దీం, | ;;;; | ;;,గి; | ;;,ణ; | ;;,తోం; | ;;, - త; |
;;;; | ,దీం;;, | ;;,గి; | ;,ణ;; | ,తోం;;, - త | ;;;,దిం | ;;;,గి | ;,ణ;,
తోం | ;, - త;,దిం | ;,గి,ణ,తోం | , - తద్దింగిణతోం ‖ త

8 :— త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తొాం;, । -త:ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; ।
,తొాం;। - త,ధీం । ; గీ । ; ణా । ; తొాం, । - తధింగి । ,ణాతొాం । -
తధింగిణాతొాం ॥ త

9 :— ;, - త;; । ;;;; । ;,దిం;, । ;;;; । ;,గీ;, । ;;;; । ;,ణా;, । ;;;; । ;,తొాం;; । ;, -
త;; । ;;;,దిం । ;;;; । ;,గీ;, । ;;;,ణ । ;;;; । ;,తొాం;; । ,- త;;; ।
,దిం;;, । ,గీ;;, । ,ణా;;, । ,తొాం;, - త; । ,దిం;గీ, । ,ణా;తొాం, -
త । ,దింగిణాతొాం ॥ త

40. సహాత్రము $10\frac{3}{4}$

వి :— 5 వ కాలములో ముక్తాయి, తికా. ముక్తాయి, త్రికాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 10\frac{3}{4} = 43$	1 - ,	11
5	$5 \times 10\frac{3}{4} = 53\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;;,	14
6	$6 \times 10\frac{3}{4} = 64\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;;;;;	17
7	$7 \times 10\frac{3}{4} = 75\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	19
8	$8 \times 10\frac{3}{4} = 86$	2 - ;	22
9	$9 \times 10\frac{3}{4} = 96\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	25

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి. 3 కా. ముక్తాయి. త్రికాలము

4 :— .- కిటతక - కిటతక - కిటతక - కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కి:. ట:.
త:. | క:. | - కి.ట. త.క. | - కిటతక ॥ త

5 :— ;;;;, - తదిగిణతోం - తది | గిణతోం - తదిగిణతోం - తది | గిణతోం - త |
దిగిణతోం | తదిగిణ తోం - త: | ,ది: |,గి: ,ణ: | ,తోం: | ,-త.ది
.గి.ణ .తోం. - త . దిగిణతోం ॥ త

6 :— ;;;;;;; - తధిం .గిణతోం - తధింగిణతోం - తధింగిణతోం - తధిం :
ణతోం - తధిం .గిణతోం తధింగి ణతోం - త. :ధిం :: :గి, ;
ణ, ;తోం, :- త, ధిం; .గి.ణ. తోం, - తధిం .గిణతోం ॥ త

7 :— ;, - తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణ తోం - తద్దింగిణతోం - త. దింగిణ తోం-
త,దిం .గిణతోం తద్దిం గిణతోం - త ;; :,దిం :: :,గి :,ణ |
:,తోం :. - త :,దిం :,గి ,ణ,తోం ,- త,దిం ,గిణతోం ॥ త

8 :— ;- తధింగిణతోం తధింగిణతోం - తధింగిణతోం - తధింగి ,ణతోం |
తధింగి | ,ణతోం | తధింగి | ,ణతోం - త:, | ధిం; ;; గి; | ;; |
ణ; | ;; | తోం:. |-త,ధిం | ;గి | ;ణ | ;తోం. -తధింగి ,ణతోం ॥ త

9 :— ;;;;;;, - త,దిం | ,గిణతోం - తద్దింగిణతోం - త | ,దింగిణతోం - త, |
దింగి ణతోం - త | ,దింగి | ,ణతోం | తద్దిం | గిణ | తోం - త; |
;; | ,దిం, | ;; | ,గి, | ;; | ,ణ, ;; ,తోం; | ,- త; | ,దిం, |,గి, |
,ణ, | ,తోం, - త | .దింగి | ,ణతోం ॥ త

41. సూత్రము 11

వి :— ఈసూత్రముచే A - త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. B - 1కా. 1సారి, 2కా. 2సార్లు, 3కా. 3సార్లు వచ్చును. C - 2 కా.ముక్తాయి, 3కా. ముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి వచ్చును. D - విన్యాస ముక్తాయి. 3+2+1 X వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×11 = 44	——	11
5	5×11 = 55	1 - ,	14
6	6×11 = 66	2 - ;	17
7	7×11 = 77	3 - ;,	20
8	8×11 = 88	——	22
9	9×11 = 99	1 - ,	25

ఉదా :—

B - జాతి 1కా. సారి. 2కా. 2సార్లు. 3 కా. 3 సార్లు

4 :— కి:. | ట;, | త:, | క:. | - కి.ట, | త.క, | - కి.ట, | త.క, | -
కిటతక | కిటతక | కిటతక ‖ త

5 :— .- త: | ,ది; | .గి: | .ణ: | .తొం: | .- త,ది | ,గి.ణ | ,తొం, - త | .ది,గి |
.ణ.తొం | ,- తదిగి | ణతొం - తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం ‖ త

6 :— :- త. | :ధీం | ;: | :గి, | :ణ. | :తొం, | :-త. | ధీం: | గి,ణ, | తొం,-త, |
ధీం: | గి,ణ. | తొం. - తధీం | .గిణతొం | తధీంగి | ణతొం - తధిం |
,గిణతొం ‖ త

7 :— ;, - త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । , త । ;,దిం । ;,గి । ;ణ,తోం
,-త; । ,దిం, । ,గి,ణ । ,తోం, - త । ,దిం, [illegible]
త, । దింగిణ । తోం - త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :— త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా ।
;తోం, । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । - తధీంగి । ,ణాతోం ।
తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణా [illegible]

9 :— ,- త; । ;; । ,దీం, । ;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తోం; । , - త; । ,దిం, ।
,గీ, । ,ణా, । ,తోం, - త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । , - త,దిం ।
,గీణ । ,తోం - త, । దింగీ । ణాతోం - త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

42. సూత్రము 11¼

వి :— ఈసూత్రముచే A - 5కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమక్షరమునకు 4+3+2+1+½ అక్షరమువంతున గణనముగ వచ్చును. B - 2కా. ముక్తాయి, 3కా. ముక్తాయి, 4కా. ముక్తాయి, 5కా. ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×11¼= 45	3 - ;,	12
5	5×11¼= 56¼	3¾ - ;;;;;;;,	15
6	6×11¼= 67½	½ - ,	17
7	7×11¼= 78¾	1¼ - ;;,	20
8	8×11¼= 90	2 - ;	23
9	9×11¼ = 101¼	2¾ - ;;;;;,	26

ఉదా :-

A - 5కా. ముక్తాయి. జాతి 4+3+2+1+½ X ౫మనము

4 :- ;, - కిటతక | కిటతక - కిటతక - కి. | ;ట. | ;త. | ;క. | ; - కి. | ,ట; |
త;క | ;- కి. | ట,త. | క. - కిట | తక - కిటతక ‖ త

5 :- ;;;;;;;, - త | దిగిణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - త | ;;;,ది |
;;;,గి | ;;;,ణ | ;;;,తోం | ;;;, - త | ;;,ది; | ;,గి;; | ,ణ;;,తోం | ;;,-
త; | ,ది;,గి; | ,ణ;,తోం; | , - త,ది,గి,ణ | ,తోం, - తదిగిణతోం ‖ త

6 :- ;- తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం - తధిం | ,గిణతోం - త;;, | ;ధీం;; | ;;;; |
;గి;;, | ;ణ;;, | ;తోం;;, | ; - త;;, | ధీం;;; | ;;గి;, | ;ణ;;, | తోం;;, -
త, | ;ధీం;; | ;గి;,ణ, | ;తోం;, - త, | ధీం;గి,ణ. | తోం, - తధీంగిణతోం ‖ త

7 :- ;;, - తద్దింగిణతోం - తద్దిం | గిణతోం - తద్దింగిణతోం - త; | ;;;; | ;;,దిం, |
;;;; | ;;,గి; | ;;,ణ; | ;;, తోం; | ;;, - త; | ;;;; | ,దిం;;, | ;;,గి; |
;,ణ;; | ,తోం;;, - త | ;;;,దిం | ;;;,గి | ;,ణ;,తోం | ;, - త;,దిం |
;,గి,ణ,తోం | , - తద్దింగిణతోం ‖ త

8 :- ;- తధీంగీణాతోం | తధీంగీణాతోం - తధీంగీణాతోం | - త;. | ధీం; | ;; | గీ; |
;; | ణా; | ;; | తోం;, | - త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; | -
త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | - తధీంగి | ,ణాతోం | - తధీంగీణాతోం ‖ త

9 :— ;;;;;, – తద్ధింగి | ,ణాతొం – తద్ధింగిణాతొం – త,దిం | ,గిణాతొం – త;; |
;;;; | ;,దిం;, | ;;;; | ;,గి;, | ;;;; | ;,ణా;, | ;;;; | ;,తొం;; | ;, –
త;; | ;;;,దిం | ;;;; | ;,గి;, | ;;;,ణ | ;;;; | ;,తొం;; | , – త;;; |
,దిం;;, | ,గి;;, | ,ణా;;, | ,తొం;, – త; | ,దిం;గి, | ,ణా;తొం, –
త | ,దింగిణాతొం ॥ త

B - జాతి 2, 3, 4, 5 కాలములలో ముక్తాయిలు 4

4 :— ;, – కి | ,ట,త | ,క, – కి | ,ట,త | ,క, – కి | ,ట,త | ,క, – కి | టతక –
కి | టతక – కి | టతక – కిట | తక – కిటతక – కిట | తక – కిటతక –
కిటతక – కిటతక ॥ త

5 :— ;;;;;;;, – త | ;;;,ది;;;;,గి | ;;;,ణ;;;;,తొం | ;;;;, – త;;;;,ది | ;;;,గి;;;;,ణ |
;;;,తొం;;;, – త | ;;;,ది;;;;,గి | ;;;,ణ;;;;,తొం | ;;;, – త;,ది;,గి |
;,ణ;,తొం;, – త;,ది | ;,గి;,ణ;,తొం;, – త | ;,ది;,గి;,ణ;,తొం |
;, – త,ది,గి,ణ,తొం, – త,ది | ,గి,ణ,తొం, – త,ది,గి,ణ,తొం | ,–
తదిగిణతొం – తదిగిణతొం – తదిగిణతొం ॥ త

6 :— ,– త;,ధీం, | ;;,గి; | ,ణ;,తొం; | ,– త;,ధీం, | ;;,గి; | ,ణ;,తొం; | , – త;,ధీం, |
;;,గి; | ,ణ;,తొం; | , – త,ధీం;గి | ,ణ,తొం, – త,ధిం | ;,గి,ణ,తొం | , –
త,ధీం;గి | ,ణ,తొం, – తధీం | గిణతొం – తధీంగిణ | తొం – తధీంగి
ణతొం – తధిం | ,గిణతొం – తధీంగిణతొం – తధీంగిణతొం ॥ త

7 :— ;;,– త;;;;; | ;;,దిం;;;;, | ;;;,గి;;;;,ణ; | ;;;,తొం;;;, – త; | ;;;;;;,దిం, |
;;;;;;,గి; | ;;,ణ;;;;,తొం; | ;;, – త;;;;; | ;;,దిం;;;;, | ;;,గి;;;,ణ; |

;;;,తోం;;;, – త; | ;;,దీం;;;గి; | ,ణ;;,తోం;, – త;;; | ,దీం;;;గి;,ణ; |

,తోం;, – త;;;;,దీం, | ;;,గి;,ణ;,తోం; | , – త;,దీం;గి,ణ,తోం, – త |

;,దీం;గి,ణ,తోం, – త; | ,దీం;గి,ణ,తోం, – తద్దింగి | ణతోం – తద్దింగిణతోం –

తద్దింగిణతోం ‖ త

8 :— ;; – త;, | ధీం;;; | గీ;;; | ణా;;; | తోం;, – త;, | ధీం;;; | గీ;;; | ణా;;; |

తోం;, – త;, | ధీం;;; | గీ;;; | ణా;;; | తోం;, – త,ధీం | ;గీ;ణా | ;తోం, –

త,ధీం | ;గీ;ణా | ;తోం, – త,ధీం | ;గీ;ణా | ;తోం, – తధీంగి | ,ణాతోం –

తధీంగి | ,ణాతోం – తధీంగి | ,ణాతోం – తధీంగీణాతోం | తధీం

గీణాతోం – తధీంగీణాతోం ‖ త

9 :— ;;;;;, – త;; | ;;;;;,దీం;, | ;;;;;,గీ;, | ;;;;;,ణా;, | ;;;;;,తోం;; | ;,–త;;;;;;|

;,దీం;;;;;;, | ;,గీ;;;;;;, | ;,ణా;;;;;;, | ;,తోం;;;;, – త;; | ;;;;;,దీం;, |

;;;;;,గీ;, | ;;;;;,ణా;, | ;;;;;,తోం;; | ;, – త;;;;,దీం;, | ;,గీ;;;ణా;, |

;,తోం;, – త;;;;,దీం | ;;;,గీ;;;ణ | ;;;,తోం;,–త;; | ;,దీం;;;గీ;, | ;,ణా;; ;

తోం;, – త | ;,దీం;గీ;ణా;తోం | , – త;,దీం;గీ;ణా, | ,తోం, – త;,దీం;

గీ;ణ|;,తోం, – తద్దింగీ ణాతోం –త, | దింగీణాతోం – తద్దింగీణాతోం ‖ త

43. సూత్రము $11\frac{1}{2}$

వి :— ఈసూత్రముచే A - ముక్తాయి, త్రికాలము, 4కా. ముక్తాయివచ్చును. B - జాతి 3+2+1 అక్షరమువంతున కావుగను, 2కా. 1సారి, 3కా. 2సార్లు, 4కా. 3సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times11\frac{1}{2}=46$	2 - ;	12
5	$5\times11\frac{1}{2}=57\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	15
6	$6\times11\frac{1}{2}=69$	3 - :,	18
7	$7\times11\frac{1}{2}=80\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	21
8	$8\times11\frac{1}{2}=92$	— —	23
9	$9\times11\frac{1}{2}=103\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	26

ఉదా :—

A - ముక్తాయి, త్రికాలము, 4కా. ముక్తాయి

4 :— ;- కిట । తక - కిట । తక - కిట । తక - కి, । ;ట, । ;త, । ;క, । ;- కి, ।
ట,త, । క, - కిట । తక - కిటతక । కిటతక - కిటతక ॥ త

5 :— ;;, - త,ది । ,గి,ణ,తోం, - త । ,ది,గి,ణ,తోం । ,- త,ది,గి,ణ । ,తోం, -
త;;।;,ది;; । ;,గి;; । ;,ణ;; । ;, తోం;; । ;,-త;,ది । ;,గి;,ణ।;,తోం;, -
త । ,ది,గి,ణ,తోం । ,- తదిగిణతోం - తది । గిణతోం - తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;, - త । ధీంగిణ । తోం - తధీం । గిణతోం - త । ధీంగిణ । తోం - త; ।
,ధీం, । ;; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । ,- త,ధిం । ;,గి । ,ణ,తోం ।, -
తధీం । గిణతోం - తధిం । ,గిణతోం - తధీంగి । ణతోం-తధీంగిణతోం ॥ త

7 :— ;;;, – త । ;,దీం;గి । ,ణ,తోం, – త; । ,దీం;గి,ణ । ,తోం, –త;,దిం । ;,గి,ణ,
తోం । ,– త;;; । ;;;; । ,దీం;;, । ;;;; । ,గి;;; । ,ణ;;; । ,తోం;;; । , – త;;; ।
,దీం;;, । ,గి;,ణ; । ,తోం;, – త; । ,దీం;గి,ణ । ,తోం,–తంద్దిగి । ణతోం –
తద్దీంగిణ । తోం – తద్దింగిణతోం ॥ త

8 :— తధింగి । ,ణాతోం । తధింగి । ,ణాతోం । తధింగి । ,ణాతోం । – త;, । ధీం; ।
;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । – త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । –
తధింగి । ,ణాతోం । – తధింగీణాతోం । తధింగీణాతోం । తధింగీణాతోం ॥ త

9 :— ,–త;,దీం, । ,గీ;ణా, ।తోం,–త;,దిం । ;,గీ;ణ । ;,తోం,–త; । ,దీం;గీ, । ,ణా;తోం, –
త । ;;;; । ;;;,దిం । ;;;; । ;;;,గి । ;;;; । ;;;,ణ । ;;;; । ;;;,తోం । ;;;, –
త । ;;;,దిం । ;;;,గి । ;;;,ణ ।;;;,తోం । ;, – త;,దిం । ;,గీ;ణ । ;,తోం, –
త,దిం । ,గీణాతోం – త, ।దీంగీణాతోం – త । ,దీంగీణాతోం ॥ త

B – జాతి 3+2+1 కాపుగను, 2కా. 1సారి, 3కా. 2సార్లు, 4కా. 8సార్లు

4 :— ;– కి, । ,ట; । త;క । ;– కి, । ట,త, । క, – కిట । తక – కి, । ట,త, । క, –
కిట । తక – కిట । తక – కిటతక । కిటతక – కిటతక ॥ త

5 :— ;;;, – త; । ;,ది;; । ,గి;;,ణ । ;;,తోం; । ;, – త;,ది । ;,గి;,ణ । ;,తోం;, –
త । ,ది,గి,ణ,తోం । , – త;,ది; । ,గి;,ణ; । ,తోం;, – త,ది । , గి,–,తోం, –
త । ,ది,గి,ణ,తోం, । , – తదిగిణతోం – తది । గిణతోం – తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;, – త । ;ధిం । ;; । గి;ణ । ;తోం, । ,– త,ధిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , – తధిం ।
గిణతోం – త । ,ధిం, । ,గి,ణ । ,తోం, – త । ధింగిణ । తోం – తధిం ।
గిణతోం – తధిం । ,గిణతోం – తధింగి । ణతోం – తధింగిణతోం ॥ త

7 :— ;;;, – త । ;;;; । ;,దీం;, । ;;;;,గి । ;;;,ణ; । ;,తోం;; । , – త;;; । ,దీం;;, ।
,గి;,ణ; । ,తోం;, – త; । ,దీం;గి,ణ । ,తోం, – త;; । ;,దీం;, ।
;,గి;,ణ । ;,తోం;, – త । ;,దీం;గి । ,ణ,తోం, – త; । ,దీం;గి,ణ।,తోం, –
తద్దింగి । ణాతోం – తద్దింగిణా । తోం – తద్దింగిణాతోం ॥ త

8 :— త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణా । ;; । ,తోం; । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । –
తధీంగి । ,ణాతోం । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । – తధీంగి ।,ణాతోం ।
తధీంగి । ,ణాతోం । – తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం ॥ త

9 :— ,– త;;; । ;;;,దీం, । ;;;; । ,గీ;;, । ;;;,ణా, । ;;;; । ,తోం;;, – త । ;;;,దిం ।
;;;;,గి । ;;;,ణ । ;;;,తోం । ;, – త;;,దిం । ;,గీ;ణ । ;,తోం, – త; ।;;,దీం, ।
;;;,గీ, । ;;;,ణా, । ;;,తోం; । , – త;;,దిం, । ,గీ;ణా, । ,తోం, – త;,దిం ।
;,గీ;ణ । ;,తోం, – త,దిం । ,గీణాతోం – త, । దింగీణాతోం –
త । ,దీంగీణాతోం ॥ త

44. సూత్రము $11\frac{3}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే 6 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్ర ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times11\frac{3}{4}= 47$	1 – ,	12
5	$5\times11\frac{3}{4}= 58\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ – ;;,	15
6	$6\times11\frac{3}{4}= 70\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ – ;,	18
7	$7\times11\frac{3}{4}= 82\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ – ;;;,	21
8	$8\times11\frac{3}{4}= 94$	2 – ;	24
9	$9\times11\frac{3}{4}= 105\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ – ;;;;,	27

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయి

4 :- ,- కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కి;, | ట;, | త;, | క;, | -కి,ట, | త,క, |-
కిటతక | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక ‖ త

5 :- ;;, - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - త | దిగిణతోం - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; |
,తోం; | ,- త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, - త | దిగిణతోం - తదిగి | ణతోం -
త | దిగిణ | తోం - తది | గిణతోం ‖ త

6 :- ;;; - తధింగిణతోం - తధింగి | ణతోం - తధింగిణతోం - త, | ;ధీం | ;; |
;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ;- త, | ధిం; | గి,ణ, | తోం, - తధిం | ,గిణతోం |-
తధిం | గిణతోం | - తధిం | గిణతోం | తధిం | గిణతోం ‖ త

7 :- ;;;, - తద్దింగిణతోం - త, | దిం గిణతోం - తద్దింగిణతోం - త | ;; | ;,దిం | ;; |
;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తోం | ,-త,దిం | ,గిణతోం |-
త,దిం | ,గిణ | తోం - త, | దింగి | ణతోం - త | ,దిం | గిణతోం ‖ త

8 :- ;- తధీం గిణాతోం | తధింగిణాతోం - తధీం గిణాతోం | - త;, | ధీం; | ;; |
గి; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | - త,ధీం | ;గి | ;ణా | ;తోం, |-తధింగి | ,ణాతోం |-
తధీం | గిణ | ,తోం - త | ధీం గి | ,ణా | తోం - తధిం | ,గి | ణాతోం ‖ త

9 :- ;;;;, - తద్దింగిణ | ,తోం - తద్దింగిణాతోం - తద్దింగి | ,ణాతోం - త; | ;; |
,దిం, | ;; | ,గి, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తోం; | ,- త; | ,దిం, | ,గి, |
,ణా, | ,తోం, -త | ,దింగి | ,ణాతోం | - త,దిం | ,గి, | ణాతోం |
త,దిం | ,గి | ణాతోం | త,దిం | ,గి | ణాతోం ‖ త

45. సూత్రము 12

వి :— ఈసూత్రముచే A - త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి వచ్చును. B - జాతి 5+4+3 అక్షరము వంతున కాపుగ వచ్చును. C - చతురశ్రముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. D - 3+2+1, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రిశ్ర పైకాల ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×12= 48	——	12
5	5×12= 60	——	15
6	6×12= 72		18
7	7×12= 84	——	21
8	8×12= 96	——	24
9	9×12= 108	——	27

ఉదా :—

A - త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి

4 :— కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక । - కిటతక । త;, । కిటతక । త;, । కిటతక ॥ త

5 :— త;, । ది;, । గి;, । ణ;, । తోం;, । - త,ది, । గి,ణ, । తోం, - తది । గిణతోం - త।దిగిణతోం । త;, । , - తదిగి । ణతోం - త, । ;,త । దిగిణతోం ॥ త

6 :— త;, । ధీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । - త,ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । -తధీంగి । ణతోం - తధిం । ,గిణతోం । త;, । ;- తధిం । ,గిణతోం । త;, । ;- తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :— త;, | ;; | దిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తొం;, | – త;, | దిం; | గి,ణ, | తొం,–
త, | దింగిణ | తొం – త,దిం | ,గిణతొం | – త;, | ;, – త | ,దింగి |
ణతొం–త, | ;; | ,– త,దిం | ,గిణతొం ‖ త

8 :— త;, | ధిం; | ;; | గి; | ;; | ణా; | ;; | తొం ;, | – త,ధిం | ;గి | ;ణా | ;తొం,|–
తధి గి | ,ణాతొం | – తధింగి | ,ణాతొం | త;, | ;; | – తధింగి |
,ణాతొం | త;, | ;; | – తధింగి | ,ణాతొం ‖ త

9 :— త;, | ;; | దిం; | ;; | గి; | ;; | ణా; | ;; | తొం;, | – త;, | దిం; | గి; |
ణా; | తొం, – త, | దింగి | ణాతొం – త | ,దింగి | ,ణాతొం | త;, |
;; | ,– త,దిం | ,గిణా | ,తొం – త, | ;; | ;,త | ,దింగి | ,ణాతొం ‖ త

B – జాతి 5+4+3 అక్షరము వంతున కాపుగ

4 :— కి;, | ,ట; | ;త, | ;,క | ;; | – కి;, | ట;, | త;, | క;, | – కి;ట | ;త, | ,క ;‖ త

5 :— త;, | ,ది; | ;గి, | ;,ణ | ;; | తొం;, | ,– త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం;|
,– త; | ది;గి | ;ణ | ,తొం; ‖ త

6 :— త;, | ,ధిం, | ;; | ;,గి | ;; | ణ;, | ,తొం; | ;– త, | ;ధిం | ;; | ;గి, | ;ణ,|
;తొం, | ;– త, | ,ధిం, | ;,గి | ;ణ, | ,తొం; ‖ త

7 :— త;, | ;; | ;దిం | ;; | ;; | గి;, | ,ణ; | ;తొం, | ;, – త | ;; | ;,దిం | ;; |
;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, – త | ;; | ,దిం, | ;,గి | ;ణ, | ,తొం; ‖ త

8 :— త;, | ధిం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తొం | ;; | – త;, | ధిం;|
;; | గి; | ;; | ణా; | ;; | తొం;, | – త;ధిం | ;; | ,గి, | ;,ణ | ;; | ,తొం;‖ త

9 :— త;, | ;; | ;దిం | ;; | ;; | గి; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | తొం;, | ,– త; | ;; |
,దిం, | ;; | ,గి, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తొం; | ,– త; | ;,దిం | ;; | ,గి, |
;,ణ | ;; | ,తొం; ‖ త

D - 8+2+1, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రిశ్ర పై కాలముక్తాయి

4 :– కి;ట । ;త, । ,క; । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక । – కిటత । క – కిట ।
తక – కి । టతక । – కిటతక – కిట । తక – కిటతక ॥ త

5 :– త;ది । ;గి, । ,ణ; । తోం; – త । ,ది,గి । ,ణ,తోం । , – తదిగి । ణతోం –
త,ది । ,గి,ణ,తోం । ,– త,ది,గి । ,ణ,తోం, – త । ,ది,గి,ణ । ,తోం, –
తదిగి । ణతోం – తఽగిణ । తోం – తదిగిణతోం ॥ త

6 :– త;ధిం । ;; । ,గి; । ణ;తోం । ;– త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, – తధిం ।
,గిణతోం । – తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం । –
తధీంగిణతోం । తధీంగిణతోం । తధీంగిణతోం ॥ త

7 :– త;, । ;దిం । ;; । గి;ణ । ;తోం, । ,– త; । ,దిం, । ,గి,ణ । ,తోం, – త । ,దింగి ।
ణతోం – త; । ,దీ;గి । ,ణ,తోం, – త । ;,దిం, । ,గి,ణ,తోం । ,–
త;,దిం । ;,గి,ణ । ,తోం, – త,దిం । ,గిణతోం – త, । దింగిణతోం–త ।
,దింగిణతోం ॥ త

8 :– త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । –
తధీంగి । ,ణాతోం । – తధీం । గీణ । ,తోం – త । ధీంగి । ,ణా । తోం –
తధిం । , గీ । ణాతోం । – తధీంగీణ । ,తోం – తధీంగి । ,ణాతోం –
తధిం । ,గీణాతోం ॥ త

9 :– త;, । ;దిం । ;; । గీ; । ;ణా । ;; । తోం; – త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । ,
త,దిం । ,గీణ । ,తోం – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, – త; । ,దిం;గి
;,ణా, । ,తోం, – త; । దిం;గి । ;,ణా, । తోం, – త,దిం । ,గీణాతోం ।
తద్దిఁగి । ణాతోం – త,దిం । ,గీణాతోం ॥ త

46. సూత్రము $12\frac{1}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే A – 5 కాలంజాతి ఏకవారము, జాతి 4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగను, త్రిశ్రం, త్రిశ్రపై కాలము వచ్చును. B – జాతి $7+3\frac{1}{2}+1\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ మిశ్రత్రికాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షరసంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times12\frac{1}{4}=49$	3 – ;;;	13
5	$5\times12\frac{1}{4}=61\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ – ;;;;;,	16
6	$6\times12\frac{1}{4}=73\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ – ;;,	19
7	$7\times12\frac{1}{4}=85\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ – ;;;;,	22
8	$8\times12\frac{1}{4}=98$	2 – ;;	25
9	$9\times12\frac{1}{4}=110\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ – ;;;,	28

ఉదా :—

A – 5 కాలం జాతి ఏకవారము, జాతి 4+3+2+1 కాపుగను, త్రి, త్రి. పై కాలము

4 :— ;, – కిటతక । కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి;ట । ;త, । ,క; । – కి,ట, ।
త,క, । – కిటతక । – కిటత । క – కిటతక ॥ త

5 :— ;;;;;, – తదిగిణతోం । – త;, । ది;, । గి;, । ణ;, । తోం;, । – త;ది । ;గి, ।
,ణ; । తోం; – త । ,ది,గి । ,ణ,తోం । , – తదిగి । ణతోం –
త,ది । ,గి,ణ,తోం । , – తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;;, – తధీంగిణతోం । – త;, । ధీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । – త;ధిం ।
;; । ,గి; । ణ;తోం । ;– త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, – తధిం । , గిణతోం ।
– తధీం । గిణతోం । – తధీ గిణతోం ॥ త

7 :— ;;;;, – తద్దింగిణతొం | – త;, | ;; | దీం; | ;; | గి;, | ణ;, | తొం;, | –త;,
;దీం | ;; | గి;ణ | ;తొం, | ,– త; | ,దీం, | ,గి,ణ | ,తొం, – త |
,దీంగి | ణతొం – త; | ,దీం;గి | ,ణ,తొం, – త | , దీంగిణతొం || త

8 :— ;– తధింగిణాతొం | – త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తొం;, | –త;ధిం
;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తొం; | – త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | – తధీంగి
,ణాతొం | – తధీం | గీణ | ,తొం – తధిం | ,గీణాతొం || త

9 :— ;;;, – తద్దింగీణాతొం | – త;, | ;; | దీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తొం;, |
త;, | ;దిం | ;; | గీ; | ;ణా | ;; | తొం; – త | ;.దిం | ;,గి | ;,ణ
;,తొం | ,– త,దిం | ,గీణ | ,తొం – త; | ,దీం;గి | ;,ణా, | ,తొం,
త,దిం | ,గీణాతొం || త

B - జాతి 7 + 1½ + 1⅔ × మిశ్ర త్రికాలము

4 :— ;;; – కి, | ;;;; | ;;ట;, | ;;;; | ;త;;, | ;;;; | క;;;, | ;;; – కి, | ;;,ట; |
;;త;, | ;,క;; | ; – కి;;;ట;; | ;త;;;క;;; || త

5 :— ;;;;;, – త;; | ;;;;;;;; | ;;;,ది;;;; | ;;;;;;;; | ;,గి;;;;;; | ;;;;;;;,ణ | ;;;;;;;
;;;;;,తొం;; | ;;;;;;;; | ;;;, – త;;;; | ;;,ది;;;;; | ;,గి;;;;;; |
,ణ;;.;;;,తొం | ;;;;;;, – త; | ;;ది;;;గి;; | ;ణ;;;తొం;;; || త

6 :— ;;, – త; | ;;;; | ;,ధీం;, | ;;;; | ;;;; | ;;;,గి | ;;;; | ;;,ణ; | ;;;; |
;,తొం;; | ;;;; | , – త;;; | ధీం;;; | ;;;గి, | ;;,ణ; | ;;తొం;, | ;, –
త;;;ధీం, | ;;;;;, గి;; | ;ణ;;;తొం;;; || త

7 :— ;;;;, – త;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ,దీం;;;;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |
;;;;,గి;;; | ;;;;;;;; | ;;,ణ;;;;; | ;;;;;;;; | ,తొం;;;;;;;; | ;;;;;;, –
త; | ;;;;;;;; | ;;;;,దీం;;, | ;;;;;;;; | ;;,గి;;;;; | ;,ణ;;;;;; | ,తొం;;;;;;, –
త | ;;;;;;,దీం, | ;;;;;,గి;; | ;ణ;;;తొం;;; ‖ త

8 :— ;; – త;, | ;;;; | ;ధిం;; | ;;;; | ;;;; | ;;;గి | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;ణా;; |
;;;; | ;;;; | ;;;తొం, | ;;;; | ;; – త;, | ;,ధిం;, | ;;;; | ,గి;;, | ;;;,ణ |
;;;; | ;;,తొం; | ;; – త;;;ధిం | ;;;;;;,గి, | ;;;;;,ణా;, | ;;;;,తొం;;; ‖ త

9 :— ;;;, – త;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;,దిం | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |
;;;,గి;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;,ణ | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |
;;;,తొం;;;; | ;;;;;;;; | ;, – త;;;;;; | ;;;;;;;,దిం | ;;;;;;;; | ;;;;;,గి;, |
;;;;;;;; | ;;;,ణా;;;, | ;;;;;;;; | ;,తొం;;;;;; | , – త;;;;;;,దిం | ;;;;;;,గి, |
;;;;;,ణా;, | ;;;;,తొం;;; ‖ త

47. సూత్రము $12\frac{1}{2}$

వి :— ఈసూత్రముచే త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	వ్రాసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times12\frac{1}{2}=50$	2 – ;	13
5	$5\times12\frac{1}{2}-62\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ – ;,	16
6	$6\times12\frac{1}{2}=75$	1 – ,	19
7	$7\times12\frac{1}{2}=87\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ – '	22
8	$8\times12\frac{1}{2}=100$		25
9	$9\times12\frac{1}{2}=112\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ – ;;;,	29

ఉదా :—

త్రికాలము, 4కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి

4 :— ;- కి, | ;ట, | ;త, | ;క, | ;- కి, | ట,త, | క, - కిట | తక -
కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక ‖ త

5 :— ;, - త;; | ;,ది;; | ;,గి;; | ;,ణ;; | ;,తో౦;; | ;, - త;,ది | ;,గి;,ణ | ;,తో౦;, -
త | ,ది,గి,ణ,తో౦ | , - తదిగిణతో౦ - తది | గిణతో౦ - తదిగిణతో౦ | -
తదిగి | ణతో౦ - త | దిగిణ | తో౦ - తది | గిణతో౦ ‖ త

6 :— ,- త; | ,ధీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తో౦; | ,- త,ధిం | ;,గి | ,ణ,తో౦ | ,-
తధీం | గిణతో౦ - తధిం | ,గిణతో౦ - తధీంగి | ణతో౦ - తధీంగిణతో౦ | -
తధీం | గిణతో౦ | తధీం | గిణతో౦ | తధీం | గిణతో౦ ‖ త

7 :— ,- త;;; | ;;;; | ,దీం;;, | ;;;; | ,గి;;; | ,ణ;;; | ,తో౦;;; | , - త;;; | ,దీం
;;, | ,గి;,ణ; | ,తో౦;, - త; | ,దీం;గి,ణ | ,తో౦, - తద్దీంగి | ణతో౦ -
తద్దీంగిణ | తో౦ - తద్దీంగిణతో౦ | - త,దిం | ,గిణ | తో౦ - త, | దీంగి |
ణతో౦ - త | ,దీం | గిణతో౦ ‖ త

8 :— త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తో౦;, | - త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తో౦, | -
తధీంగి | ,ణాతో౦ | - తధీంగీణాతో౦ | తధీంగీణాతో౦ | తధీంగీణాతో౦ | -
తధీం | గీణ | ,తో౦ - త | ధీంగి | ,ణా | తో౦ - తధిం | ,గీ | ణాతో౦ ‖ త

9 :— ;;;, - త | ;;;; | ;;;,దిం | ;;;; | ;;;,గి | ;;;; | ;;;,ణ | ;;;; | ;;;,తో౦ | ;;;,-
త | ;;;,దిం | ;;;,గి | ;;;,ణ | ;;;,తో౦ | ;, - త;,దిం | ;,గీ;ణ | ;,తో౦, -
త,దిం | ,గీణాతో౦ - త, | దీంగీణాతో౦ - త | ,దీంగీణాతో౦ | -
త,దిం | ,గీ | ణాతో౦ | త,దిం | ,గీ | ణాతో౦ | త,దిం | ,గీ | ణాతో౦ ‖ త

48. సూత్రము $12\frac{3}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయివచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times12\frac{3}{4}=51$	1 — ,	13
5	$5\times12\frac{3}{4}=63\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ — ,	16
6	$6\times12\frac{3}{4}=76\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ — ;;;,	20
7	$7\times12\frac{3}{4}=89\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ — ;;;;;,	23
8	$8\times12\frac{3}{4}=102$	2 — ;;	26
9	$9\times12\frac{3}{4}=114\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ — ;;,	29

ఉదా :—

త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి

4 :— ,- కి; । ,ట; । ,త; । ,క; । ,- కి,ట । ,త,క । ,[illegible] । క - కిటత । క -
త; । ,- కిటత । క - త; । ,- కిటత । క -[illegible]తక - కిటతక ॥ త

5 :— ,- త;;;;;;; । ,ది;;;;;;; । ,గి;;;;;;; । ,ణ;;;;;;; [illegible];;;; । , - త;;;;,ది
;;; । ,గి;;;;,ణ;;;; । ,తో౦;;;, - త;,ది; । ,గి[illegible] - త; । ,ది;,గి
;,ణ;,తో౦; । , - త;;;;;;; । ;;, - త;,ది;,గి;[illegible]తో౦, - త;;; । ;;;;;;, -
త; । ,ది;,గి;,ణ;,తో౦; । , - తదిగిణతో౦ -[illegible]౦ - తదిగిణతో౦ ॥ త

6 :— ;;;, - త । ;;;,ధిం । ;;;; । ;;;,గి । ;;;,ణ । ;;[illegible] - త । ;,ధీం;, ।
;,గి;,ణ । ;,తో౦;, - త । ,ధీం;గి,ణ । ,తో[illegible] - త,ధీం, । ,గి,ణ,తో౦,-త ।
;;;; । ;, - త,ధీం, । ,గి,ణ,తో౦, - త । ;;;[illegible] - [illegible], । ,గి,ణ,తో౦, -
తధిం । ,గిణతో౦ - తధీంగిణతో౦ - తధీం[illegible]

7 :– ;;;;;, – త;; | ;;;;;;;; | ;;;;;,దిం;, | ;;;;;;;; | ;;;;;,గి;; | ;;;;;,ణ;; | ;;;;;,
తోం;; | ;;;;;, – త;; | ;;;;;,దిం;; | ;;;;;,గి;; | ;,ణ;;;,తోం:: |
త;;;,దిం;, | ;,గి;,ణ;,తోం;, – త | ;;;,దిం;;;గి | ;,ణ;,తోం;, – త;;
;;;;;;;; | ;;;, – త;;;,దిం | ;;;,గి;,ణ;,తోం | ;, – త;;;;;; | ;;;;;;;, –
త|;;;,దిం;;;గి|;,ణ;,తోం;, – తద్దింగి|ణతోం-తద్దింగిణతోం-తద్దింగిణతోం ॥ త

8 :– ;; – త;, | ;;ధిం; | ;;;; | ;;గి; | ;;;; | ;;ణా; | ;;;; | ;;తోం;, | ;; – త:, |
ధిం;;; | గి;;; | ణా;;; | తోం;, – త,ధిం | ;గి;ణా | ;తోం, – త,ధిం | ;గి;
ణా | ;తోం,–త;, | ;;;; | ;;–త,ధిం | ;గి;ణా | ;తోం,–త;, | ;;;; | ;; –
త,ధిం | ;గి;ణా|;తోం, – తధిం గిణాతోం | తధింగిణాతోం-తధిం గిణాతోం॥త

9 :– ;;, – త;;;;; | ;;;;;;;; | ;;,దిం;;;;, | ;;;;;;;; | ;;,గి;;;;, | ;;;;;;;; | ;;,ణా
;;;;, | ;;;;;;;; | ;;,తోం;;;;; | ;;, – త;;;;; | ;;,దిం;;;;, | ;;,గి;;;;, |
;;,ణా;;;;, | ;;,తోం;;;, – త; | ;;,దిం;;;గి, | ;;,ణా;;;తోం; | , –
త;;;,దిం;;, | ,గి;;;ణా;;, | ,తోం;, – త;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;, – త;;; |
,దిం;;;గి;;, | ,ణా;;;తోం;, – త; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ,– త;;;,దిం;;, |
,గి;;;ణా;;, | ,తోం;;, – తద్దింగిణాతోం – త, | దింగిణాతోం – తద్దింగి
ణాతోం ॥ త

[illegible] సూత్రము 13

– [illegible] 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ [illegible] 2నాళ్. 3కా. 3నాళ్లు, త్రిశ, త్రిశ్రపై కాలమువచ్చును. [illegible] 3+2+1, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రపై కాల ముక్తాయి వచ్చును. D - ముక్తాయి, 4+8 [illegible] 1 అక్షరమువంతున కాపుగ వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×13 = 52		13
5	5×13 = 65	3 - ;,	17
6	6×13 = 78	2 - ;	20
7	7×13 = 91	1 - ,	23
8	8×13 = 104		26
9	9×13 = 117	3 - ;,	30

ఉదా :–

క త్రికాలము, జాతి 3+2+1 X గమనము

4 :– కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక । – కి;ట । ;త, । ,క; । – కి,ట, । త,క, । కిటతక ॥ త

5 :– ;, – త । ;,ది । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । ;, – త । ,ది,గి । ,ణ,తోం । ,–తదిగి । ణతోం – త, । ,ది; । గి;ణ । ;తోం, । , – త,ది । ,గి,ణ । ,తోం, – త । దిగిణతోం ॥ త

6 :– ;– త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ;– త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, – తధిం । ,గిణతోం । – త;ధిం । ;; । ,గి; । ణ;తోం । ; – త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, – తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :— ,- త; [illegible] | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | ,- త; | ,దీం, | ,గి,ణ |
, [illegible] ,దీంగి | ణతొం - త, | ;; | దీం; | ;గి, | ,ణ; | తొం; -
[illegible] | ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,గిణతొం ॥ త

8 :— త;, | [illegible] | ;; | ణా; | ;; | తొం;, | -త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | -
[illegible] ం | - త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | , తొం; | -
త, [illegible] ;ణా | ;తొం, | - తధీంగి | ,ణాతొం ॥ త

9 :— ;, - త | ;; | ; [illegible] | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తొం | ;, - త | ;,దిం |
;,గి | [illegible] ,తొం | ,- త,దిం | ,గిణ | ,తొం - త, | ;; | దిం; | ;గీ |
;; | ణా; | [illegible] ం, | ,- త; | ,దీం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తొం, - త | ,దీంగి |
, [illegible] ం ॥ త

50. సూత్రము 13¼

వి :— ఈసూత్రముచే జాతి 2కా. 1సారి, 2కా. జాతికాపు, 3కా. 2సార్లు, 4కా. జాతికాపు, 4కా. 3సార్లు, 4 + 1½ + ¾ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్రత్రికాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	[illegible] 13¼ = 53	3 - ;.	14
5	5×13¼ = 66¼	1¾ - ;;;,	17
6	[illegible] 13¼ = 79½	½ - ,	20
7	[illegible] 13¼ = 92¾	3¼ - ;;;;;,	24
8	[illegible] × 13¼ = 106	2 - ;	27
9	[illegible] 13¼ = 119¼	¾ - ;,	30

ఉదా :—

2కా. 1సారి, 2కా. జాతికాపు, 3కా. 2సార్లు, 4కా. జాతికాపు, 4కా. 3సార్లు, 3 + 1½ + ¾ ×
త్రిశ్రత్రికాలము

4 :— ;,– కి । ,ట,త । ,క, – త । ;; ।;, – కి । టతక – కి । టతక – త, । ; – కిటతక –
కిట కితక – కిటతక – కి, । ;;ట;, । ;త;;, । క;;, – కి, । ,ట;త;క ।; –
కి;ట;త;క; ॥ త

5 :— ;;;, –త;;;,ది । ;;;,గి;;;,ణ । ;;;,తోం;;;, – త । ;;;;;;;; । ;;;;;;;; । ;;;, –
త;,ది;,గి । ;,ణ;,తోం;, – త;,ది । ;,గి;,ణ;,తోం;, – త । ;;;;; – త,ది,గి,
ణ।,తోం,–।త,ది,గి,ణ,తోం,–త,ది । ,గి,ణ,తోం–త;;;; । ;,ది;;;;,గి । ;;;;;,ణ
;; । ;;;,తోం;;;; । ;, – త;;,ది;;,గి । ;;.ణ;;,తోం;; । , – త;ది;గి;ణ;తోం; ॥ త

6 :— ,–త;,ధిం, । ;;,గి; । ,ణ;,తోం; ।, – త;;; । ;;;; । ;;;; । , – త,ధిం;గి।,ణ,తోం,।
త,ధిం । ;,గి,ణ,తోం । , – త;;, – త । ధింగిణతోం – తధిం । గిణతోం –
తధింగిణ । తోం – త;;,ధిం । ;;;; । ;,గి;; । ,ణ;;,తోం ।;;, –
త; । ధిం;;గి, । ,ణ;తోం; – త, । ,ధిం;;గి;ణ;తోం; ॥ త

7 :— ;;;;;;, –త; । ;;;;;;,దిం, । ;;;;;;,గి; । ;;,ణ;;;.తోం; । ;;, – త;;;;; । ;;;;;;;; ।
;;;;;;;; । ;;;;;;, – త; । ;;,దిం;;;గి; । ,ణ;,తోం;, – త;;; । ,దిం;;;గి;,
ణ; । .తోం;, – త;;;;; । ;, – త;,దిం;గి,ణ,తోం । , – త;,దిం;గి,ణ,తోం, –
త । ;,దిం;గి,ణ,తోం, – త; । ;;;;;;;; । ;;,దిం;;;;, । ;;;;;;,గి; । ;;;;,ణ
;;; । ;;,తోం;;;;; । , – త;;;;;,దిం, । ;;;;,గి;;,ణ । ;;,తోం;;;, –
త;; । ,దిం;;గి;ణ;తోం; ॥ త

8 :— ;- త, | ధీం; | గి; | ణా; | తొం, - త, ;; | ;; | ;; | ;- తధిం | ,గిణ |
,తొం - తధిం | ,గిణ | ,తొం - త;, | ;; - తధింగి | ,ణాతొం - తధింగి|
,ణాతొం - తధింగి | ,ణాతొం - త;, | ;ధీం;; | ;;;గి | ;;;; | ;ణా;; |
;;;తొం, | ;; - త;ధిం | ;;,గి, | ;,ణా;, | ,తొం; - త;ధీం;,|,గి;;ణా;;తొం;॥త

9 :— ;,- త;;;;;; | ;,ధిం ;;;;;, | ;,గి;;;;;, | ;,ణా;;;;;, | ;,తొం;;;, - త;; | ;;;;;;;; |
;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;, - త;;;,ధిం;, | ;,గి;;;ణా;, | ;,తొం;, -
త;;;,ధిం | ;;;,గి;;;ణా | ;;;,తొం;, - త;; | ;;;;;;, - త; |,ధిం;గి;ణా;తొం,-
త | ;,ధిం;గి;ణా;తొం | , - త;,ధిం;గి;ణా,|,తొం, -

త;;;;;; | ;;;;;,ధిం;, | ;;;;;;;; | ;,గి;;;;;, | ;;;;;,ణా;, | ;;;;;;;; |
;,తొం;;;;;, - త | ;;;;;,ధిం;, | ;;; గి;;;, | ;,ణా,;;;;,తొం ! ;;, -
త;;,ధిం;, | ,గి;;ణా;;తొం; ॥ త

51. సూత్రము 13½

వి :— ఈసూత్రముచే 4 జా. ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×13½ = 54	2 - ;	14
5	5×13½ = 67½	½ - ,	17
6	6×13½ = 81	3 - ;,	21
7	7×13½ = 94½	1½ - ;,	24
8	8×13½ = 108	— —	27
9	9×13½ = 121½	2½ - ;;,	31

ఉదా :-

4కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి

4 :- ;- కిటతక । కిటతక - కిటతక । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి,ట, । త,క, । -
కిటతక । - కిటతక । త;, । - కిటతక । త;, । - కిటతక ॥ త

5 :- ,- తదిగిణతోం - [illegible] । [illegible] - త;, [illegible] గి;, । ణ;,
తోం;, । - త,ది, । గి,ణ, । తోం, - తది । గిణతోం - త । దిగిణతోం ।
త;, । ,- తదిగి । ణతోం - త, । ;, - త । దిగిణతోం ॥ త

6 :- ,- తధిం [illegible] తధిం గిణతోం । - త;, । ధీం; ।
;; । గి;, । [illegible] । - త, ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । - తధీంగి । ణతోం -
తధిం । , గిణతోం । త;, । ;-తధిం । ,గిణతోం ।త;, । ;-తధిం । ,గిణతోం ॥త

7 :- ;,- తద్దింగి । ణతోం - తద్దింగిణ । తోం - తద్దింగిణతోం । - త;, । ;; । దిం; ।
;; । గి;, । [illegible] దిం; । గి,ణ, [illegible]
త,దిం [illegible] - త । ,దిం [illegible]
;; । ,- త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :- తధీంగిణతోం । తధీంగిణతోం । తధీంగిణతోం । - త;, । ధీం; [illegible] గి; ।
;; । ణ;, । [illegible] తధీం । ;గి [illegible] ।
,ణతోం । - తధీంగి [illegible] ణతోం త;, ;; । - తధీంగి । ,ణతోం ।
త;, । ;; । - తధీంగి । ,ణతో ॥ త

9 :— ;;,- త,దిం । ,గిణాతోం - త, । దింగిణాతోం – త । ,దింగిణాతోం।-
త;, ।;; । దిం; । ;; । గి; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త;, । దిం; । గి; । ణా; ।
తోం, - త, । దింగి । ణాతోం - త । ,దింగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । , -
త,దిం । ,గిణ । ,తోం - త, । ;; । ;, - త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

52. సూత్రము $13\frac{3}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే జాతి మొదటికాలమున అక్షరమునకు (సంకీర్ణ) 9 అక్షరముల వంతున కాపుగను, 2వ కాలమున (మిశ్ర) 7 అక్షరముల వంతున కాపుగను, 3వ కాలమున (ఖండ) 5 అక్షరముల వంతున కాపుగను అనెడి త్రికాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 13\frac{3}{4} = 55$	1 - ,	14
5	$5 \times 13\frac{3}{4} = 68\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	18
6	$6 \times 13\frac{3}{4} = 82\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	21
7	$7 \times 13\frac{3}{4} = 96\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	25
8	$8 \times 13\frac{3}{4} = 110$	2 - ;	28
9	$9 \times 13\frac{3}{4} = 123\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	31

ఉదా :—

1కా. 9 అక్షరముల కాపుగను, 2కా. 7 అక్షరముల కాపుగను, 3కా. 5 అక్షరముల కాపుగ త్రికాలము

4 :— ,- కి; । ;; । ;ట, । ;; । ;,త । ;; । ;; । క;, । ;; । ,- కి;;, । ,ట;;; । త;;;క।;;; -
కి;, । ,ట;;త;;క;; ॥ త

5 :— ;;;;;;, - త; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ,డి;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;,గి;;;;; | ;;;;;;;; |
;;;;,ణ;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;,తొం; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |, - త;;;;;;,డి |
;;;;;;,గి; | ;;;;;,ణ;; | ;;;;,తొం;;; | ;;;, - త;;డి;, | ,గి;;ణ;;తొం;; ‖ త

6 :— ;, - త;; | ;;;; | ;;,ధిం, | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ,గి;;; | ;;;; | ;,ణ;; |
;;;; | ;;,తొం; | ;;;; | ;;;, - త | ;;;ధీం | ;;;; | ;;గి;, | ;,ణ;; |
;తొం;;, | , - త ;;ధీం;;;, | ,గి;;ణ;;తొం;; ‖ త

7 :— ;;;;;;;, - త | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;,దిం;;;, | ;;;;;;;; |
;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;,గి | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;,ణ;;;;;; | ;;;;;;;; |
;;;,తొం;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;, - త;; | ;;;;;;;; | ;;;,దిం;;;, | ;;;;;;;; |
;,గి;;;;;; | ,ణ;;;;;;,తొం | ;;;;;;, - త; | ;;;,దిం;;;, | ,గి;;ణ;;తొం;; ‖ త

8 :— ;- త, | ;; | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ;; | ,గీ, | ;; | ;; | ;; | ;,ణ | ;; | ;; | ;; |
;; | ,తొం; | ;; | ;- త;, | ;,ధిం;, | ;;;; | ,గీ;;, | ;;;,ణ | ;;;; | ;;,
తొం; | ;; - త;;ధీం, | ;;;,గీ;;;, | ,ణా;;;;తొం;; ‖ త

9 :— ,- త;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;,దిం;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |
;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ,గీ;;;;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;,ణా;;, |
;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ,తొం;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;, -
త;;;;; | ;;;;;;;; | ,దిం;;;;;;, | ;;;;;;,గీ, | ;;;;;;;; | ;;;;,ణా;;, | ;;;;;;;; |
;;,తొం;;;;; | ;, - త;;;;,దిం, | ;;;,గీ;;;, | ,ణా;;;;తొం;; ‖ త

53. సూత్రము 14

వి :– ఈసూత్రముచే A - ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చు B - ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయివచ్చును. C - 5 + 4 + 3 + 2 అక్షరమువంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×14= 56	——	14
5	[illegible]	2 - ;	18
[illegible]	[illegible]	—	21
[illegible]	7×14 = 98	[illegible] - ;	25
8	8×14= 112	——	28
9	9×14= 126	2 - ;	32

ఉదా :–

A - ముక్తాయి, [illegible]ము, త్రిశ్రముక్తాయి

4 :– [illegible] కలుతక | - క;, [illegible] | త;, ; క;, | - కి,ట, | [illegible]

[illegible] - కిలుత | క - కిట | తక - కి | టతక ॥ త

5 :– ;- తది | గిణతోం - త | దిగిణతోం | తదిగిణ | తోం - త; |,ది; |,గి; | ,ణ; | ,తోం; | ,- త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, - త | దిగిణతోం | - [illegible] - త | దిగిణ [illegible] - తది | గిణతోం ॥ త

6 :– తధింగి | ణతోం - తధిం | ,గిణతోం | తధింగి | ణతోం - త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ;- త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, - తధిం |,గిణతోం | - తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం ॥ త

7 :— ;-త, । దీంగిణ । తోం - త,దిం । ,గిణతోం । తద్దీం । గిణతోం - త । ;;
;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । ;, - త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తోం । ,-
త,దిం । ,గిణతోం । - త,దిం । ,గిణ । తోం - త, । దీంగి । ణతోం -
త । ,దీం । గిణతోం ॥ త

8 :— తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగ । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । - త;, । ధీం; ।
;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । -
తధీంగి । ,ణాతోం । -తధీం । గీణ । ,తోం - త । ధీంగి । ,ణా । తోం -
తధిం । ,గీ । ణాతోం ॥ త

9 :— ;- త, । దీంగీ । ణాతోం - త । ,దీంగి । ,ణాతోం । తద్దీం । గీణా । తోం -
త; । ;; । ,దీం, । ;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తోం; । ,- త; । ,దీం, । ,గీ, ।
,ణా, ।,తోం, - త । ,దీంగి । ,ణాతోం । - త,దిం । ,గీ । ణాతోం । త,దిం ।
,గీ । ణాతోం । త,దిం । ,గీ । ణాతోం ॥ త

B - ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి

4 :- కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కిటతక । త;, । - కిటతక । త;, । - కిటతక । -
కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక । - కిటతక - కిట । తక - కిటతక ॥ త

5 :— ;- తది । గిణతోం - త । దిగిణతోం । తదిగిణ । తోం - తదిగి । ణతోం -
త, । ;,-త । దిగిణతోం । త;, । ,- తదిగి । ణతోం - త,ది । ,గి,ణ,తోం । ,-
త, ది, గి । ,ణ,తోం, - త । ,ది,గి,ణ । ,తోం, - తదిగి । ణతోం -
తదిగిణ । తోం - తదిగిణతోం ॥ త

6 :— తధింగి | ణతోం - తధిం | ,గిణతోం | తధింగి | ణతోం - తధిం | ,గిణతోం |
తః, | ;- తధిం | ,గిణతోం | తః, | ;- తధిం | ,గిణతోం | -
తధిం | గిణతోం | తధిం | గిణతోం | తధిం | గిణతోం | -
తధింగిణతోం | తధింగిణతోం | తధింగిణతోం ‖ త

7 :— ;- త, | దింగిణ | తోం - త,దిం | ,గిణతోం | తద్దిం | గిణతోం - త | ,దింగి |
ణతోం - త, | ;; | ,- త,దిం | ,గిణతోం | తః, | ;, - త | ,దింగి |
ణతోం - తః | ,దిం;గి | ,ణ,తోం, - త | ;,దిం, | ,గి,ణ,తోం | ,తః,దిం |
;,గి,ణ |,తోం, - త,దిం | ,గిణతోం - త, | దింగిణతోం -త |,దింగిణతోం ‖ త

8 :— తధింగి |, ణాతోం | తధింగి | ,ణాతోం | తధింగి |, ణాతోం | -తధింగి | ,
ణాతోం | తః, | ;; | తధింగి | , ణాతోం | తః, | ;; | తధింగి | , ణాతోం | -
తధిం |గీణ | ,తోం - త | ధింగి | ,ణా | తోం - తధిం | ,గీ | ణాతోం | -
తధింగీణ | ,తోం - తధింగి | ,ణాతోం - తధిం | , గీణాతోం ‖ త

9 :— ;- త, | దింగీ | ణాతోం - త | ,దింగి | ,ణాతోం | తద్దిం | గీణా | తోం -
త,దిం | , గీణ | ,తోం - త, | ;; | ;, - త | ,దింగి | ,ణాతోం |
తః, | ;; | , - త,దిం | , గీణ | ,తోం - తః | ,దిం;గి | ;,ణా, | ,
తోం, - తః | , దిం;గి | ;,ణా, | ,తోం, - తః | ,దిం;గి | ;,ణా, |
,తోం, - త,దిం | ,గీణాతోం | తద్దింగీ | ణాతోం - త,దిం | ,గీణాతోం‖ త

C - జాతి 5+4+3+2 అక్షరమువంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :— కిః, | ,టః | ;త, | ;,క | ;; | - కిః, | టః, | తః, | కః, | - కిఃట | ;త, | ,కః | -
కి,ట, | త,క, ‖ త

5 :— ; - త, | ;,ది | ;; | గి;, | ,ణ; | ;తోం, | ;, — త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;, తోం | ;, - త | ;ది, | ,గి; | ణ;తోం | ; - త, ! ది,గి, | ణ,తోం,‖ త

6 :- త;, | ,ధీం, | ;; | ;,గి | ;; | ణ;, | ,తోం; | ; - త, | ;ధీం | ;; ! ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - త, | ,ధీం, | ;,గి | ;ణ, | ,తోం; | - త,ధీం | ;గి, | ణ,తోం, ‖ త

7 :— ; - త, | ;; | ;; | దీం; | ;; | ;గి, | ;,ణ | ;; | తోం;, | , - త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తోం; | ,- త; | ;,దిం | ;; | ,గి; | ణ;తోం | ; - త, | ;దీం | ;గి, | ణ, తోం, ‖ త

8 :- త;, | ,ధీం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తోం | ;; | - త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | - త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; | - త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, ‖ త

9 :— ; - త, | ;; | ;; | దీం; | ;; | ;గీ | ;; | ;; | ణా; | ;; | ;తోం, | ;, - త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తోం | ;, - త | ;; | ,దీం, | ;,గి | ;; | ,ణా, | ;,తోం | ;- త, | ;దిం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, ‖ త

54. సూత్రము 14¼

వి :- ఈ సూత్రముచే త్రికాలము, 3+1½+¾ × త్రిశ్ర త్రికాలము, త్రిశ్ర గమన పై కాలముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	4×14¼= 57	3 - ;,	15
5	5×14¼= 71¼	¾ - ;,	18
6	6×14¼= 85½	2½ - ;;,	22
7	7×14¼= 99¾	¼ - ,	25
8	8×14¼= 114	2 - ;	29
9	9×14¼= 128¼	3¾ - ;;;;;;;,	33

ఉదా :-

త్రికాలము, $3 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4} \times$ త్రిశ్రత్రికాలము, త్రిశ్రగమన పైకాల ముక్తాయి

4 :- ;, - కి | ;,ట | ;,త | ;,క | ;, - కి | ,ట, - త | ,క, - కి | టతక - కి, | ;;ట;, |
;త;;, | క;;, - కి, | ,ట; త;క | ; - కి;ట;త;క; |- కిటతక - కిట | తక -
కిటతక ॥ త

5 :- ;, - త;;;;;; | ;,ది;;;;;; | ;,గి;;;;;; | ;,ణ;;;;;; | ;,తొం;;;;;; | ;, -
త;;;, ది;; | ;,గి;;;,ణ;; | ;, తొం;;;, - త;,ది | ;,గి;,ణ;,తొం;, -
త | ;;;;;, ది;; | ;;;,గి;;;; | ;,ణ;;;;;,తొం | ;;;;;, - త;; | ,ది;;,గి;;,ణ; |
;,తొం;;, - త;ది;గి | ;ణ;తొం; - తదిగి | ణతొం - తదిగిణ | తొం -
తదిగిణతొం ॥ త

6 :- ;;, - త; | ;;,ధీం, | ;;;; | ;;,గి; | ;;,ణ; | ;;,తొం; | ;;, - త; | ,ధీం;;, |
,గి;,ణ; | ,తొం;, - త,ధిం | ;,గి,ణ,తొం | , - త;;,ధిం | ;;;; | ;,గి;; |
,ణ;;,తొం | ;;, - త; | ధీం;;గి, | ,ణ;తొం; - త, | ,ధీం;;గి;ణ;తొం; | -
తధీంగిణతొం | తధీంగిణతొం | తధీంగిణతొం ॥ త

7 :- ; - త;;;;;;; | ;;;;;;;; | ,దీం;;;;;;, | ;;;;;;;; | ,గి;;;;;;; | ,ణ;;;;;;; | ,తొం
;;;;;;; | , - త;;;;;;; | ,దీం;;;;;;, | ,గి;;;,ణ;;; | ,తొం;;;, -
త;;; | ,దీం;;;గి;,ణ; | ,తొం;, - త;;;;; | ;;;;;;,దీం, | ;;;;;;;; | ;;, గి;;;;; |
,ణ;;;;;;,తొం; | ;;;;, - త;;; | ;;,దీం;;;;, | ,గి;;,ణ;;,తొం; | ;, -
త;;,దీం;;గి | ;ణ;తొం; - త,దిం | ,గిణతొం - త, | దీంగిణతొం - త |,
దీంగిణతొం ॥ త

8 :— ; – త, । ;ధీం । ;; । ;గీ । ;; । ;ణా । ;; । ;తొాం, । ; – త, । ధీం; । గీ; ।
ణా; । తొాం, – తధిం । ,గీణ । ,తొాం – త, । ,ధీం, । ;,గి । ;; । ,ణా, ।
;,తొాం ।; – త;ధిం । ;;,గీ, । ;,ణా;, । ,తొాం; – త;ధీం;, । ,గీ;;ణా;;తొాం; ।–
తధీంగీణ । ,తొాం – తధీంగి । ,ణాతొాం – తధిం । ,గీణాతొాం ॥ త

9 :— ;;;;;;;, – త । ;;;;;;;; । ;;;;;;;,దిం । ;;;;;;;; । ;;;;;;;,గి । ;;;;;;;; । ;;;;;;;,ణ ।
;;;;;;;; । ;;;;;;;,తొాం । ;;;;;;;, – త । ;;;;;;;,దిం । ;;;;;;;,గి । ;;;;;;;,ణ ।
;;;;;;;,తొాం । ;;;, – త;;;,దిం । ;;;,గీ;;;ణ । ;;;,తొాం;, – త;; । ;;;;;;;; ।
;,దీం;;;;;, । ;;;;;,గీ;, । ;;;;;;;; । ;,ణా;;;;;, । ;;;;;,తొాం;; । ;;;, –
త;;;; । ;,దీం;;;;;గి । ;;;;;,ణా;, । ;;;,తొాం;;, – త; । ;,దీం;;గీ;;ణ ।
;;,తొాం; – త,దిం । ,గీణాతొాం । తద్దింగీ । ణాతొాం – త,దిం । ,గీణాతొాం ॥ త

55. సూత్రము 14½

వి :— ఈ సూత్రముచే 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3 + 2 + 1 × అక్షరము వంతున కాపుగ వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 14\frac{1}{2} = 58$	2 – ;	15
5	$5 \times 14\frac{1}{2} = 72\frac{1}{2}$	3½ – ;;;,	19
6	$6 \times 14\frac{1}{2} = 87$	1 – ;	22
7	$7 \times 14\frac{1}{2} = 101\frac{1}{2}$	2½ – ;;,	26
8	$8 \times 14\frac{1}{2} = 116$		29
9	$9 \times 14\frac{1}{2} = 130\frac{1}{2}$	1½ – ;,	33

6 :— ; - తధిం । ,గిణతోం । తధీంగి । ణతోం - తధిం । ,గిణతోం । - త;, । ధీం; ।
;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । - త,ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । తధీంగి । ణతోం -
తధిం । ,గిణతోం । త;, । ; - తధిం । ,గిణతోం । త;, । ;- తధిం ।
,గిణతోం ॥ త

7 :— ;, - త । ,దీంగి । ణతోం - త, । దీంగిణ । తోం - త,దిం । ,గిణతోం । -
త;, । ;; । దీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । - త;, । దీం; । గి,ణ, ।
తోం, - త, । దీంగిణ । తోం - త,దిం । ,గిణతోం । త;, । ;, - త ।
,దీంగి । ణతోం - త, । ;; । , - త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :— తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । - త;, । ధీం; ।
;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । -
తధీంగి । ,ణాతోం । - తధీంగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । తధీంగి । ,ణాతోం ।
త;, । ;; । తధీంగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— , - త,దిం । ,గీణ । ,తోం - త, । దీంగీ । ణాతోం - త । ,దీం గి । ,ణాతోం । -
త;, । ;; । దీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త;, । దీం; ।
గీ; । ణా; । తోం, - త, । దీంగీ । ణాతోం - త । ,దీంగి । ,ణాతోం ।
త;, । ;; । , - త,దిం । ,గీణ । ,తోం - త, । ;; । ;, - త । ,దీంగి ।
,ణాతోం ॥ త

58. సూత్రము 15¼

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి ప్రకారము 1¾ + ¼ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్ర త్రికాలములగను, 4 + 8 + 2 + 1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షరసంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times15\frac{1}{4}=61$	3 - ;;;	16
5	$5\times15\frac{1}{4}=76\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	20
6	$6\times15\frac{1}{4}=91\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	23
7	$7\times15\frac{1}{4}=106\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	27
8	$8\times15\frac{1}{4}=122$	2 - ;;	31
9	$9\times15\frac{1}{4}=137\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	35

ఉదా :–

జాతి 3 + $1\frac{1}{2}$ + $\frac{3}{4}$ × త్రిశ్ర త్రికాలము, 4 + 3 + 2 + 1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :– ;;; – కి, | ;;ట;, | ;త;;, | క;;, – కి, | ,ట;త;క | ; – కి;ట;త;క; | – కి;, |
ట;, | త;, | క;, | – కి;ట | ;త, | ,క; | – కి,ట, | త,క, | – కిటతక ‖ త

5 :– ;;;;;;;, – త | ;;;;;,ది;; | ;;;,గి;;;; | ;,ణ;;;;;,తోం | ;;;;;, –
త;;|,ది;;,గి;;,ణ; | ;,తోం;;, – త;ది;గి | ;ణ;తోం; – త, | ;ది, | ;గి, |–
;ణ, | ;తోం, | ; – త, | ,ది; | గి;ణ | ;తోం, | , – త,ది | ,గి,ణ | ,తోం,
త | దిగిణతోం ‖ త

6 :– , – త;;,ధిం | ;;;; | ;,గి;; | ,ణ;;,తోం | ;;, – త; | ధీం;;గి, | ,ణ;తోం; –
త, | ,ధీం;;గి;ణ;తోం; | – త;, | ధీం; | ;; | గి;, | ణ;,| తోం;, | –
త;ధిం | ;; | ,గి; | ణ;తోం | ; – త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, – తధిం |
,గిణతోం‖త

6 :— ;;;, - తధిం । ,గిణతొం - తధింగిణతొం - తధింగిణతొం । - తధింగి । ణతొం -
తధిం । ,గిణతొం । తధింగి । ణతొం - త, । ;ధిం । ;; । ;గి, । ;ణ, ।
;తొం, । ; - త, । ధిం; । గి,ణ, । తొం, - తధిం । ,గిణతొం । - తధిం ।
గిణతొం । తధిం । గిణతొం । తధిం । గిణతొం ॥ త

7 :— ;, - తద్దింగిణతొం - తద్దింగిణ । తొం - తద్దింగిణతొం - త, । దింగిణ । తొం -
త,దిం । ,గిణతొం । తద్దిం । గిణతొం - త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ ।
;,తొం । ;, - త । - ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తొం । , - త,దిం । ,గిణతొం । -
త,దిం । ,గిణ । తొం - త, । దింగి । ణతొం - త । ,దిం । గిణతొం ॥ త

8 :— ; - తధింగీణాతొం । తధింగీణాతొం - తధింగీణాతొం । - తధింగి । ,ణాతొం ।
తధింగి । ,ణాతొం । - తధింగి । ,ణాతొం । - త;, । ధిం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; ।
తొం;, । - త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । - తధింగి । ,ణాతొం । - తధిం ।
గీణ । ,తొం - త । ధింగి । ,ణా । తొం - తధిం । ,గీ । ణాతొం ॥ త

9 :— ;;;;;;, - త,దిం । ;గీణాతొం - తద్దింగీణాతొం - త । ,దింగీణాతొం - త, । దింగీ ।
ణాతొం - త । ,దింగి । ,ణాతొం । - తద్దిం । గీణా । తొం - త; । ;; । ,దిం, ।
;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , - త; । ,దిం, । ,గీ, । ,ణా, ।
,తొం, - త । ,దింగి । ,ణాతొం । - త,దిం । ,గీ । ణాతొం । త,దిం ।
,గీ । ణాతొం । త,దిం । ,గీ । ణాతొం ॥ త

57. సూత్రము 15

వి :— ఈ సూత్రముచే A - ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. B - 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. C- జాతి 5 + 4 + 3 + 2 + 1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును. D - 6 + 5 + 4 తగ్గింపు వచ్చును. E - 3 + 2 + 1, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయివచ్చును.
గమనిక :— B-C-D-E- ప్రయోగ సోదాహరణములు 13, 14 సూత్రములలో వచ్చి నందున ఇందు ఉదహరించలేదు.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4 ×15 = 60		15
5	5 ×15 = 75	1 - ,	19
6	6 ×15 = 90	2 - ;	23
7	7 ×15 = 105	3 - ;,	27
8	8 ×15 = 120	———	30
9	9 ×15 = 135	1 - ,	34

ఉదా :—

A- ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి

4 :— కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక । - కిటతక । త;, । కిటతక । త;, । కిటతక ॥ త

5 :— , - తదిగి । ణతోం - తది । గిణతోం - త । దిగిణతోం । - త;, । ది;, । గి;, । ణ;, । తోం;, । - త,ది, । గి,ణ, । తోం, - తది । గిణతోం - త । దిగి ణతోం । త;, । , - తదిగి । ణతోం - త, । ;, - త । దిగిణతోం త॥

ఉదా :—

4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3 + 2 + 1 x అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :— ; – కిటతక | కిటతక – కిటతక | – కి;, | ట;, | త;, | క;, | కి,ట, | త,క, |
కిటతక | – కి;ట | ;త, | ,క; | – కి,ట, | త,క, | కిటతక ‖ త

5 :— ;;;, – త | దిగిణతోం – తదిగిణ | తోం – తదిగిణతోం – త | ;,ది | ;,గి |
;,ణ | ;,తోం | ;, – త | ,ది,గి | ,ణ,తోం | , – తదిగి | ణతోం – త,
,ది; | గి;ణ | ;తోం, | , – త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, – త | దిగిణతోం ‖ త

6 :– ; – తధింగిణతోం | తధింగిణతోం – తధిం | ,గిణతోం – త, | ;ధీం | ;; | ;గి,
;ణ,|;తోం, | ; – త, |ధీం; | గి,ణ, | తోం, – తధిం | ,గిణతోం | – త;ధిం
;; | ,గి; | ణ;తోం | ; – త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, – తధిం | ,గిణతోం‖ త

7 :— ;;, – త,దిం | ,గిణతోం – తద్దిం | గిణతోం – తద్దింగి | ణతోం – త; | ;; |
,దిం, | ;; | ,గి; |,ణ; | ,తోం; | ,–త; | ,దిం, | ,గి,ణ | ,తోం,–త | ,దింగి
ణతోం – త, | ;; | దిం; | ;గి, | ,ణ; | తోం;–త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తోం
, – త,దిం | ,గిణతోం ‖ త

8 :— తధింగీణాతోం | తధింగీణాతోం | తధింగీణాతోం | – త;, | ధీం; | ;; | గీ; |
;; | ణా; | ;; | తోం;, | – త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | – తధీంగి |
,ణాతోం | – త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; | – త,ధీం | ;గీ |
;ణా | ;తోం, | తధీంగి | ,ణాతోం ‖ త

9 :— ;, – తద్దింగి | ,ణాతోం – తద్దిం | గీణాతోం – త,దిం | ,గీణాతోం – త | ;;
;,దిం | ;; |;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తోం | ;,–త | ;,దిం | ;,గి | ;,ణ | ;,తోం
, – త,దిం | ,గీణ | ,తోం–త, | ;;. | దీం; | ;గీ | ;; | ణా; | ;తోం, | , –
త; | ,దిం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తోం, – త | ,దింగి | ,ణాతోం ‖ త

56. సూత్రము $14\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్ర గమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times14\frac{3}{4}=59$	1 – ,	15
5	$5\times14\frac{3}{4}=73\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ – ;;;;,	19
6	$6\times14\frac{3}{4}=88\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ – ;;;,	23
7	$7\times14\frac{3}{4}=103\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ – ;,	26
8	$8\times14\frac{3}{4}=118$	2 – ;	30
9	$9\times14\frac{3}{4}=132\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ – ;;;;;;,	34

ఉదా :—

5 కా. ముక్తాయి, 3 కా, ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— , – కిటతక – కిటతక – కిటతక । – కిటత; । కిటతక । కిటతక । – కి;, ।
టు;, । త;, । క;, । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక । – కిటత । క – కిట ।
తక – కి । టతక ॥ త

5 :— ;;;;, – తదిగిణతోం – తది । గిణతోం – తదిగిణతోం – తది । గిణతోం – త ।
దిగిణతోం । తదిగిణ । తోం – త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , – త,ది ।
,గి,ణ । ,తోం, – త । దిగిణతోం । – తదిగి । ణతోం–త । దిగిణ । తోం –
తది । గిణతోం ॥ త

7 :— ;;, – త;;;;; । ;;;;;;,దిం, । ;;;;;;;; । ;;,గి;;;;; । ,ణ;;;;;;,తోం; । ;;;;, –
త;;; । ;;,దిం;;;;, । ,గి;;,ణ;;,తోం; । ;, – త;;,దిం;;గి । ;ణ;తోం; –
త, । ;; । ;దిం।;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త,।;; । దిం;।;గి, । ,ణ; । తోం;
త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , – త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :— ;; – త;, । ;ధిం;; । ;;;గీ । ;;;; । ;ణా;; । ;;;తోం, । ;; – త;ధిం । ;;,గీ, ।
;,ణా;, । ,తోం; – త;ధిం;, । ,గీ;;ణా;;తోం; । – త;, । ధిం; । ;; । గీ; ।
;; । ణా; । ;; । తోం;, । – త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । –
త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । – తధింగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— ;;;;;, – త;; । ;;;;;;;; । ;,దీం;;;;;, । ;;;;;,గీ;, । ;;;;;;;; । ;,ణా;;;;;, ।
;;;;;,తోం;; । ;;;, – త;;;; । ;,దిం;;;;;గి । ;;;;;,ణా;, । ;;;,తోం;;, –
త; ।;,దిం;;గీ;;ణ । ;;,తోం; – త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గీ । ;; । ;ణా । ;; ।
;తోం, । ; – త, । ;; । దిం; । ;గీ । ;; । ణా; । ;తోం, । , – త; ।
,దిం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తోం, – త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

59. సూత్రము 15½

వి :— ఈ సూత్రముచే ముక్తాయి, త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	4×15½ = 62	2 - ;	16
5	5×15½ = 77½	2½ - ;;,	20
6	6×15½ = 93	3 - ;,	24
7	7×15½ = 108½	3½ - ;;;,	28
8	8×15½ = 124		31
9	9×15½ = 139½	½ - ,	35

ఉదా :-

ముక్తాయి, త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— ; - కిట । తక - కిట । తక - కిట । తక - కి, । ;ట, । ;త, ।;క, । ; -
కి, ।ట,త, । క, - కిట । తక - కిటతక । కిటతక - కిటతక । - కిటత । క -
కిట । తక - కి । టతక ॥ త

5 :— ;;, - త,ది । ,గి,ణ,తొం, - త । ,ది,గి,ణ,తొం । , - త,ది,గి,ణ । ,తొం, -
త;; । ;,ది;; । ;,గి;; । ;,ణ;; । ;,తొం;; । ;, - త;,ది । ;,గి;,ణ । ;,తొం;, -
త । ,ది,గి,ణ,తొం । , - తదిగిణతొం - తది । గిణతొం - తదిగిణతొం । -
తదిగి । ణతొం - త । దిగిణ । తొం - తది । గిణతొం ॥ త

6 :— ;, - త । ధీంగిణ । తొం - తధీం । గిణతొం - త । ధీంగిణ । తొం -
త; ।,ధీం, । ;; ।,గి; । ,ణ; । ,తొం; । , - త,ధిం । ;,గి । ,ణ,తొం । , -
తధీం । గిణతొం - తధిం । ,గిణతొం - తధీంగి । ణతొం - త ధీంగిణతొం । -
తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం ॥ త

7 :— తద్దిం । గిణతొ౦ం - త । ,దింగి । ణతొ౦ం - త, । దింగిణ । తొ౦ం - త; । ;; । ,దిం, । ;; । ,గి; । ,ణ; । ,తొ౦ం; । , - త; । ,దిం, । ,గి,ణ । ,తొ౦ం, - త । ,దింగి । ణతొ౦ం - త, । ;; । దిం; । ;గి, । ,ణ; । తొ౦ం; - త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తొ౦ం । , - త,దిం । ,గిణతొ౦ం ॥ త

8 :— తధింగి । ,ణాతొ౦ం । తధింగి । ,ణాతొ౦ం । తధింగి । ,ణాతొ౦ం । - త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తొ౦ం;, । త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తొ౦ం, । - తధింగి । ,ణాతొ౦ం । - త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తొ౦ం; । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తొ౦ం; । - తధింగి । ,ణాతొ౦ం ॥ త

9 :— తద్దిం । గీణా । తొ౦ం - త,దిం । ,గీణ । ,తొ౦ం - త, । దింగీ । ణాతొ౦ం - త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;; । ;,ణ । ;; । ;,తొ౦ం । ;, - త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ । ;,తొ౦ం । , - త,దిం । ,గీణ । ,తొ౦ం - త, । ;; । దిం; । ;గీ । ;; । ణా; । ;తొ౦ం, । , - త; । ,దిం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తొ౦ం, - త । ,దింగి । ,ణాతొ౦ం ॥ త

B :—

వి :— ఏగతిలో ఆజాతికి ఎన్ని అక్షరములు గలవో అట్టి అక్షర సంఖ్యను మొదట ఉంచి, దీనికి రెండు సంఖ్యలక్రింద అంకెను వేసి, ఆ అంకెక్రింద అంకెను వేయవలెను. అనగ ఐదుగతి భేదములలో ఆయా జాతులసంఖ్య తగ్గింపు సంఖ్యలకు జతులను నిర్ణయించుకొని - ప్రతి తగ్గింపును 4 అక్షరముల వంతున కాపుతో ముక్తాయిగ అనుచూ పై తగ్గింపునందు చివర సంఖ్యగల జాతిని త్రికాలమనినచో - అన్ని గతిభేదములకు ఆదితాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :— ఇందుజాతి అక్షర సంఖ్యను 16 సూత్రముచే గుణకము చేసినచో ఆ గమనము నందలి ఆజాతి (తగ్గింపు, త్రికాల) ముక్తాయి అక్షరసంఖ్య వచ్చును. పై A, C లకు ఈ ముక్తాయి సమానము. మఱియు, 'వరుసక్రియలుగల తాళములకు ముక్తాయి' అను ప్రకరణమునందు ఈ వివరము విపులీకరింపబడినది. యీ తాళమున పలికే జాతికి రెట్టింపుగతి లయగమనముగ గ్రహించునది.

ఆదితాళమున గతిభేద ముక్తాయి

పథకము

గతి	గతి గమన సంఖ్య	జాతితగ్గింపుసంఖ్య 1	2	3	మూడు ముక్తాయిల సంఖ్య	కాపు అక్షరములు	తగ్గింపు చివర జాతిత్రికాల అక్షరములు	మొత్తం ముక్తాయి అక్షరములు
చ.	8	4	2	1	21	36	7	64
త్రి.	12	6	4	3	39	36	21	96
మి.	14	7	5	4	48	36	28	112
ఖం.	10	5	3	2	30	36	14	80
సం.	18	9	7	6	66	36	42	144

సంకేతము	అర్థము		శబ్దము
చ :—	చతురశ్రము	4 ...	కిటతక
త్రి :—	త్రిశ్రము	6 ...	తధింగిణతోం
మి :—	మిశ్రము	7 ..	తద్దింగిణతోం
ఖం :—	ఖండము	5 ...	తదిగిణతోం
సం :—	సంకీర్ణము	9 ...	తద్దింగీణాతోం

ఉదాహరణము :—

చతురశ్రగమనము :— కిటతక తాంతాం – కిటతక తాంతాం – కిటతక తాంతాం –
తక తాంతాం తక । తాంతాం తక తాం – తాం
త తాంతాం త – తాంతాం త తాం తం –,

త్రికాలము :— త;; త, త ॥

7 :— ;;;, – త;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;,దిం | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |
;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;,గి;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;,ణ;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;,తొం |
;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;, – త;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;,దిం;;;, | ;;;;;;;; |
;;;;;,గి;; | ;;;;;;,ణ; | ;;;;;;;,తొం | ;;;;;;;; | , – త;;;;;;; | ;,దిం;;;;;, |
;;,గి;;;;ణ, | ;;;,తొం;;;; ॥ త

8 :— ; – త, | ;; | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ;; | ,గి, | ;; | ;; | ;; | ;,ణ | ;; | ;; |
;; | ;; | ,తొం; | ;; | ; – త;, | ;;,ధిం, | ;;;; | ;;;,గి | ;;;; |
;;;; | ,ణా;;, | ;;;; | ;,తొం;; | ;; – త;;;, | ,ధిం;;;;;;, | ;,గి;;;;;, |
;;,ణా;;;;, | ;;;,తొం;;;; ॥ త

9 ;— ;;;;, – త;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ,దిం;;;;;;, | ;;;;;;;; |
;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;,గి;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |
,ణా;;;;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;,తొం;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;, –
త; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ,దిం;;;;;;, | ;;;;;;;; | ;;,గి;;;;, | ;;;;;;;; |
;;;;,ణా;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;,తొం; | ;;;;;;;, – త | ;;;;;;;; | ,దిం;;;;;;. |
;,గి;;;;;, | ;;,ణా;;;;;, | ;;;,తొం;;;; ॥ త

61. సూత్రము 16

వి :— ఈ సూత్రముచే A - ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును. మఱియు ఏగతిలో ఆజాతి ఆదితాళమున ఒకే ఆవృతములో ఈసూత్రమునందు చెప్పబడిన ముక్తాయి సాముదాయకము సమగ్రహసమమగును.

C - జాతి 6+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును. (B - ముక్తాయి వెనుక పేజీలలో వ్రాయబడినది.)

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	4×16 = 64	———	16
5	5×16 = 80	———	20
6	6×16 = 96	———	24
7	7×16 = 112	———	28
8	8×16 = 128	———	32
9	9×16 = 144	———	36

ఉదా :–

A - ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 గ తగ్గింపు

4 :– కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి,ట, । త,క, । -
కిటతక । - కి;ట । ;త, । ,క; । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక ॥ త

5 :– తదిగిణ । తొం - తదిగి । ణతొం - తది । గిణతొం - త । ;,ది । ;,గి ।
;,ణ । ;,తొం । ;, - త । ,ది,గి । ,ణ,తొం । , - తదిగి । ణతొం -
త, । ,ది; । గి;ణ । ;తొం, । ,- త,ది । ,గి,ణ । ,తొం, -త । దిగిణతొం ॥ త

6 :– తధీంగి । ణతొం - తధిం । ,గిణతొం । తధీంగి । ణతొం - త, । ;ధీం । ;; ।
;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; - త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, - తధిం । ,గిణతొం । -
త;ధిం । ;; । , గి; । ణ;తొం । ; - త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, - తధిం ।
,గిణతొం ॥ త

7 :— ;;;, – త । ;, దీం;గి । ,ణ,తొ్ం, – త; । ,దీం;గి,ణ । ,తొ్ం, – త;,దిం । ;,గి,ణ,తొ్ం । , – త;;; । ;;;; । ,దీం;;, । ;;;; । ,గి;;; । ,ణ;;; । ,తొ్ం;;; ।, – త;;; । ,దీం;;, । ,గి;,ణ; । ,తొ్ం;, – త; । ,దీం;గి,ణ । ,తొ్ం, – తద్దింగి । ణతొ్ం – తద్దింగిణ । తొ్ం – తద్దింగిణతొ్ం । – త,దిం । ,గిణ । తొ్ం – త, । దింగి । ణతొ్ం – త । ,దిం । గిణతొ్ం ॥ త

8 :— తధీంగి । ,ణాతొ్ం । తధీంగి । ,ణాతొ్ం । తధీంగి । ,ణాతొ్ం । – త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తొ్ం;, । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తొ్ం, । – తధీంగి । ,ణాతొ్ం । – తధీంగీణాతొ్ం । తధీంగీణాతొ్ం । తధీంగీణాతొ్ం । – తధీం । గీణ । ,తొ్ం – త । ధీంగి । ,ణా । తొ్ం – తధిం । , గీ । ణాతొ్ం॥ త

9 :— , – త;, దిం, । ,గీ;ణా, । ,తొ్ం, – త;,దిం । ;,గీ;ణ । ;,తొ్ం, – త; । ,దిం;గీ, । ,ణా;తొ్ం, – త । ;;;; । ;;;,దిం । ;;;; । ;;;,గి । ;;;; । ;;;,ణ । ;;;; । ;;;,తొ్ం । ;;;, – త । ;;;,దిం । ;;;,గి । ;;;,ణ । ;;;,తొ్ం । ;, – త;,దిం । ;,గీ;ణ । ;,తొ్ం, – త ,దిం । ,గీణాతొ్ం – త, । దింగీణాతొ్ం – త । ,దింగీణాతొ్ం । – త,దిం । ,గీ । ణాతొ్ం । త,దిం । ,గీ । ణాతొ్ం । త, దిం । ,గీ । ణాతొ్ం ॥ త

60. సూత్రము 15¾

వి :— ఈ సూత్రముచే A – 5 కాలం ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. B – జాతి అక్షరమక్షరమునకు 9 + 4½ + 2¼ అక్షరము వంతున కాపుగ సంకీర్ణ త్రికాలము వచ్చును.

గమనిక :— ఇందు A ప్రయోగము 15 వ సూత్రమున, 8¾ సూత్రమున లిఖించుటచే ఇందు ఉదహరించుట లేదు.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసె అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 15\frac{3}{4} = 63$	1 - ,	16
5	$5 \times 15\frac{3}{4} = 78\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	20
6	$6 \times 15\frac{3}{4} = 94\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	24
7	$7 \times 15\frac{3}{4} = 110\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	28
8	$8 \times 15\frac{3}{4} = 126$	2 - ;	32
9	$9 \times 15\frac{3}{4} = 141\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	36

ఉదా :—

B - జాతి $9 + 4\frac{1}{2} + 2\frac{1}{4}$ అక్షరము వంతున కావున సంకీర్ణ త్రికాలము

4 :— , - కి; | ;; | ;ట, | ;; | ;,త | ;; | ;; | క;, | ;; | , - కి;;, | ;,ట;; | ;;త;, |
;;,క; | ;;; - కి;, | ;;,ట;;;;త, | ;;;,క;;;; ‖ త

5 :— ;;, - త;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;,ది;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;,గి; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |
,ణ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;,తోం;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;, - త;;; | ;;;;;,ది;; |
;;;;;;,గి; | ;;;;;;;,ణ | ;;;;;;;; | ,తోం;;;;;;; | ;, - త;;;;ది;, | ;;,గి;;;;ణ, |
;;;,తోం;;;; ‖ త

6 :— ;, - త;; | ;;;; | ;;,ధీం, | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ,గి;;; | ;;;; | ;,ణ;; |
;;;; | ;;,తోం; | ;;;; | ;;;, - త | ;;;; | ధీం;;; | ;;;; | ;గి;;, | ;,ణ;; |
;;తోం;, | ;;, - త;;, | ;,ధీం;;;;;, | ;;,గి;;;;ణ, | ;;;,తోం;;;; ‖ త

త్రిశ్రగమనము :— తధింగిణతోం తాంతాం తధిం - ,గిణతోం తాంతాం తధింగి - ణతోం తాంతాం

కిటతక తాం - తాం కిటతక తాంతాం కిట । తక తాంతాం
తకిట తాంతం - , తకిట తాంతాం తకిట తం - , తాం

త్రికాలము :— త;;కి;;ట - ;; త,కి,ట, తకిట ॥

మిశ్రగమనము :— తద్దింగిణతోం తాంతాం తద్దిం - ,గిణతోం తాంతాం తద్దింగిణ - తోం తాంతాం

తదిగిణతోం తాంతాం - తదిగిణతోం తాంతాం తదిగిణతోం । తాంతాం

కిటతక తాంతాం కిట - తక తాంతాం కిటతక తాంతాం -

త్రికాలము :— కి;;ట;;త;;క, - ; కి,ట,త,క, కిటతక ॥

ఖండగమనము :— తదిగిణతోం తాంతాం త - దిగిణతోం తాంతాం తది - గిణతోం తాంతాం

తకిట - తాంతాం తకిట తాంతం । ,తకిట తాంతాం
తక - తాంతాం తకతాంతాం - తకతాంతాం

త్రికాలము :— త;; - క;; త,క, తక ॥

సంకీర్ణగమనము :— తద్దింగిణాతోం తాంతాం తద్దింగి - ,ణాతోం తాంతాం తద్దింగిణాతోం తం - ,తాం

తద్దింగిణతోం తాంతాం తద్దిం - గిణతోం తాంతాం
తద్దింగిణతోం తాంతాం ।
తధింగిణతోం తాంతాం తధింగిణతోం తాం - తాం
తధింగిణతోం తాంతాం

త్రికాలము :— త;;ధిం - ;;; గి;; ణ;; తోం;; - త,ధిం;గి,ణ,తోం, తధింగిణతోం ॥

62. సూత్రము $16\frac{1}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్రత్రి కాల[illegible] జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3. కా. 3 సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	తోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times16\frac{1}{4}=65$	3 - ;,	17
5	$5\times16\frac{1}{4}=81\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	21
6	$6\times16\frac{1}{4}=97\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	25
7	$7\times16\frac{1}{4}=113\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	29
8	$8\times16\frac{1}{4}=130$	2 - ;	33
9	$9\times16\frac{1}{4}=146\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$- ;;;,	37

ఉదా :—

జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$, 1 కా. 1సారి, 2 కా. 2సార్లు, 3 కా. 3సార్లు

4 :— ;, - కి | ;ట, | ,త; | క; - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | - కి;, | ట;, |
త;, | క;, | - కి,ట, | త,క, | కి,ట, | త,క, | - కితతక | కిటతక |
కిటతక ‖ త

5 :— ;;;;;, - త;; | ;;;,ది;;;;; | ;,గి;;;;;;,ణ | ;;;;;,తోం;; | ;;;, - త;;,ది; | ;,గి;;
ణ;;,తోం | ;;, - త;ది;గి;ణ, | ,తోం; - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తోం; | , -
త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, - త | ,ది,గి | ,ణ,తోం | , - తదిగి | ణతోం -
తది | గిణతోం - త | దిగిణతోం ‖ త

6 :— ;;, – త; | ;,ధీం;, | ;;;,గి | ;;,ణ; | ;,తోం;; | , – త;ధీం; | ;గి;ణ; | తోం; –
త;ధీం;;గి | ;ణ;తోం; – త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; – త, |
ధీం; | గి,ణ, | తోం, – త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, – తధిం | , గిణతోం |
తధీంగి | ణతోం – తధిం | ,గిణతోం ‖ త

7 :— ;;;;, – త;;; | ;;;;;;;; | ,డిం;;;;;;, | ;;;;,గి;;; | ;;,ణ;;;;; | ,తోం;;;;;, –
త; | ;;;;,డిం;;, | ;;,గి;;,ణ;; | ,తోం;;, – త;;,డిం, | ;,గి;ణ;తోం; –
త | ;; | ;,డిం | ;; | ;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;,-త | ;,డిం | ;,గి | ,ణ,తోం | , –
త; | ,డీం, | ,గి,ణ | ,తోం, – త | ,డింగి | ణతోం – త, | డీంగిణ | తోం –
త,డిం | ,గిణతోం ‖ త

8 :— ;-త, | ,ధీం, | ;,గి | ;; | ,ణా, | ;,తోం | ; – త;ధిం | ;;,గీ, | ;,ణా;, | ,తోం; –
త;ధీం;, | ,గీ;;ణా;;తోం; | – త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | –
త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | – త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | –
తధీంగి | ,ణాతోం | తధీంగి | ,ణాతోం | తధీంగి | ,ణాతోం‖ త

9 :— ;;;, – త;;;; | ;;;;;;;,డిం | ;;;;;;;; | ;;;,గీ;;;, | ;;;;;;;,ణ | ;;;;;;;; |
;;;,తోం;;;; | ;, – త;;;;;,డిం | ;;;;;,గీ;, | ;;;,ణా;;;, | ;,తోం;;, –
త;;,డిం | ;;,గీ;;ణా;, | , తోం; – త; | ;; | ,డీం, | ;; | ,గీ, | ;; |
,ణా, | ;; | ,తోం; | , – త; | ,డీం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తోం, – త |
;,డిం | ;,గి | ;,ణ | ;,తోం | , – త,డిం | ,గీణ | ,తోం – త, | డింగీ |
ణాతోం – త | ,డింగి | ,ణాతోం ‖ త

63. సూత్రము $16\frac{1}{2}$

వి :— ఈసూత్రముచే 4 శా. ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్ర ముక్తాయి, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య.	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times16\frac{1}{2}=66$	2 - ;	17
5	$5\times16\frac{1}{2}=82\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	21
6	$6\times16\frac{1}{2}=99$	1 - ,	25
7	$7\times16\frac{1}{2}=115\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	29
8	$8\times16\frac{1}{2}=132$	———	33
9	$9\times16\frac{1}{2}=148\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	38

ఉదా :—

4 శా. ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :— ; - కిటతక । కిటతక - కిటతక । - కిటతక । త;, । - కిటతక । త;, । - కిటతక । - కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక । - కి;ట । ;త, । ,క; । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక ॥ త

5 :— ;, - తదిగిణతోం । తదిగిణతోం - తదిగి । ణతోం - తదిగి । ణతోం - త, । ;, - త । దిగిణతోం । త;, । , - తదిగి । ణతోం - త,ది । ,గి,ణ,తోం । ,-త,ది,గి । ,ణ,తోం,-త । ,ది,గి,ణ । ,తోం, - త, । ,ది; । గి;ణ । ;తోం, । , - త,ది । ,గి,ణ । ,తోం, - త । దిగిణతోం ॥ త

6 :— , - తధీంగిణతోం । తధీంగిణతోం - తధిం । ,గిణతోం - తధిం । ,గిణతోం ।
త;, । ; - తధిం । ,గిణతోం । త;, । ; - తధిం । ,గిణతోం । - తధీం ।
గిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం । - త;ధిం । ;; । ,గి; ।
ణ;తోం । ; - త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, - తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :— , - తద్దింగిణతోం । తద్దింగిణతోం - త । ,దింగిణతోం - త । ,దింగి । ణతోం -
త, । ;; । , - త,దిం । ,గిణతోం । త;, । ;, - త । ,దింగి । ణతోం -
త; । ,దిం;గి । ,ణ,తోం, - త । ;,దిం, । ,గి,ణ,తోం । ,త;,దిం ।
;,గి,ణ । ,తోం, - త, । ;; । దిం; । ;గి, । ,ణ; । తోం; - త । ;,దిం ।
;,గి । ,ణ,తోం । , - త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :— తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం । - తధీంగి । ,ణాతోం ।
త;, । ;; । - తధీంగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । - తధీంగి । ,ణాతోం । -
తధీం । గీణ । ,తోం - త । ధీంగి । ,ణా । తోం - తధిం । ,గీ । ణాతోం । -
త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । -
తధీంగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— ;;;, - త । ,దింగీణాతోం । తద్దింగీణా । తోం - తద్దింగీణ । ,తోం -
త,దిం । ,గీణ । ,తోం - త, । ;; । ;, - త । ,దింగి । ,ణాతోం ।
త;, । ;; । , - త,దిం । ,గీణ । ,తోం - త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, -
త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, - త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, -
త, । ;; । దిం; । ;గీ । ;; । ణా; । ;తోం, । , - త; । ,దిం, । ,గీ, । ,
ణా, । ,తోం, - త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

64. సూత్రము $16\frac{3}{4}$

వి: — ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	తోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times16\frac{3}{4} = 67$	1 – ,	17
5	$5\times16\frac{3}{4} = 83\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ – ,	21
6	$6\times16\frac{3}{4} = 100\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ – ;;;,	26
7	$7\times16\frac{3}{4} = 117\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ – ;;;;;,	30
8	$8\times16\frac{3}{4} = 134$	2 – ;	34
9	$9\times16\frac{3}{4}$ $150\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ – ;;,	38

ఉదా :—

5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3 + 2 + 1 × తగ్గింపు

4 :— , – కిటతక – కిటతక – కిటతక | – కిటతక | కిటతక | కిటతక | – కి; | ట;, త;, | క;, | – కి,ట, | త,క, | – కిటతక | – కి;ట | ;త, | ,క; | – కి,ట, | త,క, | – కిటతక ‖ త

5 :— , – తదిగిణతోం – తదిగిణతోం – తదిగిణతోం | – తదిగిణ | తోం – తదిగి | ణతోం – తది | గిణతోం – త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, – త | ,ది,గి | ,ణ,తోం | , – తదిగి | ణతోం– త, | ,ది; | గి;ణ | ;తోం, | , – త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, – త | దిగిణతోం ‖ త

6 :— ;;;, - తధిం । ,గిణతోం - తధీంగి - తోం - తధింగిణతోం । - తధింగి । ణతోం -
తధిం । ,గిణతోం । తధీంగి । ణతోం - త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, ।
;తోం, । ; - త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, - తధిం । ,గిణతోం । - త;ధిం ।
;; । ,గి; । ణ;తోం । ; - త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, - తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :— ;;;;;, - తద్దింగి । ణతోం - తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణతోం । - తద్దిం । గిణతోం -
త । ,దింగి । ణతోం - త, । దింగిణ । తోం - త; । ;; । ,దిం, । ;; । ,గి; ।
,ణ; । ,తోం; । , - త; । ,దిం, । ,గి,ణ । ,తోం, - త । ,దింగి । ణతోం - త, ।
;; । దిం; । ;గి, । ,ణ; । తోం; - త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , - త, దిం ।
,గిణతోం ॥ త

8 :— ; - తధింగీణాతోం । తధింగీణాతోం - తధింగీణాతోం । - తధింగి । ,ణాతోం ।
తధింగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । - త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; ।
ణా; । ;; । తోం;, । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । - తధీంగి । ,ణాతోం । -
త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । -
తధీంగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— ;;, - తద్దింగీణాతోం - త, । దింగీణాతోం - తద్దింగీణాతోం । - తద్దిం । గీణా ।
తోం - త,దిం । ,గీణ । ,తోం - త, । దింగీ । ణాతోం - త । ;; ।
;,దిం । ;; । ;,గి । ;; । ;,ణ । ;; । ;,తోం । ;, - త । ;,దిం । ;,గి ।
;,ణ । ;,తోం । , - త,దిం । ,గీణ । ,తోం - త, । ;; । దిం; । ;గీ ।
;; । ణా; । ;తోం, । , - త; । ,దిం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తోం, - త । ,దింగి ।
,ణాతోం ॥ త

65. సూత్రము 17

వి :— ఈ సూత్రముచే త్రికాలము, 3 + 2 + 1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×17 = 68	———	17
5	5×17 = 85	3 - ;,	22
6	6×17 = 102	2 - ;	26
7	7×17 = 119	1 - ,	30
8	8×17 = 136	———	34
9	9×17 = 153	3 - ;,	39

ఉదా :—

త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— కి;, | ట;, | త;, | క;, | – కి,ట, | త,క, | – కిటతక | – కి;ట | ;త, | ,క; | – కి,ట, | త,క, | – కిటతక | – కిటత | క – కిట | తక – కిటతక ॥ త

5 :— ;, – త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, – త | ,ది,గి | ,ణ,తోం | , – తదిగి | ణతోం – త, | ,ది; | గి;ణ | ;తోం, | , – త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, – త | – దిగిణతోం | – తదిగి | ణతోం – త | దిగిణ | తోం – తది | గిణతోం ॥ త

6 :— ; త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; – త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, – తధీం | ,గిణతోం | – త;ధీం | ;; | ,గి; | ణ;తోం | ; – త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, – తధీం | ,గిణతోం | – తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం ॥ త

7 :— , – త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | , తోం; | , – త; | ,దీం, | ,గి,ణ |
,తోం, – త | ,దీంగి | ణతోం – త, | ;; | దీం; | ;గి, | ,ణ; | తోం; –
త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తోం | , – త,దిం | ,గిణతోం | – త,దిం | ,గిణ |
తోం – త, | దీంగి | ణతోం – త | ,దీం | గిణతోం ‖ త

8 :— త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | – త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | –
తధీంగి | ,ణాతోం | – త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; | –
త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | – తధీంగి | ,ణాతోం | – తధీం | గీణ |
,తోం – త | ధీంగి | ,ణా | తోం – తధిం | ,గీ | ణాతోం ‖ త

9 :— ;, – త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తోం | ;, – త | ;,దిం |
;,గి | ;,ణ | ;,తోం | , – త,దిం | ,గీణ | ,తోం – త, | ;; | దీం; |
;గీ | ;; | ణా; | ;తోం, | , – త; | ,దీం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తోం, –
త |,దీంగి | ,ణాతోం | – త,దిం | ,గీ | ణాతోం | త,దిం | ,గీ | ణాతోం |
త,దిం | ,గీ | ణాతోం ‖ త

66. సూత్రము $17\frac{1}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్రత్రికా[illegible], చతురశ్రగమన త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

ఉదా:—

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times17\frac{1}{4}=$ 69	3 – ;,	18
5	$5\times17\frac{1}{4}=$ $86\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ – ;;;,	22
6	$6\times17\frac{1}{4}=$ $103\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ – ,	26
7	$7\times17\frac{1}{4}=$ $120\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ – ;;;;;;,	31
8	$8\times17\frac{1}{4}=$ 138	2 – ;	35
9	$9\times17\frac{1}{4}=$ $155\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ – ;,	39

ఉదా:–

జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి

4 :- ;, – కి । ;ట, । ,త ; । క ; – కి, । ,ట;త;క । ; – కి;ట;త;క; । – కి;, । ట;, ।
త;, । క;, । – కి,ట, । త,క, । కిటతక । – కిటతక । త;, । కిటతక ।
త;, । కిటతక ॥ త

5 :– ;;;, – త;;;; । ;,ది;;;;;;,గి । ;;;;;,ణ;; । ;;;,తోం;;;; । ;, – త;;,ది;;,గి ।
;;,ణ;;,తోం;; । , – త;ది;గి;ణ;తోం; । – త;, । ది;, । గి;, । ణ;, ।
తోం;, । – త,ది, । గి,ణ, । తోం, – తది । గిణతోం – త । దిగిణతోం ।
త;, । , – తదిగి । ణతోం – త, । ;, – త । దిగిణతోం ॥ త

6 :– , – త;;,ధిం । ;;;; । ;,గి;; । ,ణ;;,తోం । ;;, – త; । ధీం;;గి, । ,ణ;తోం; –
త, । ,ధీం;;గి;ణ;తోం; । – త;, । ధీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । –
త,ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । – తధీంగి । ణతోం – తధిం । ,గిణతోం ।
త;, । ; – తధిం । ,గిణతోం । త;, । ; – తధిం । ;గిణతోం ॥ త

7 :- ;;;;;;, – త; । ;;;;;;;; । ;;,దీం;;;;, । ;;;;;;,గి; । ;;;;,ణ;;; । ;;,తోం;;;;; । , –
త;;;;;,దీం, । ;;;;,గి;;,ణ । ;;,తోం;;, – త;; । ,దీం;;గిణ;తోం; । –
త;, । ;; । దీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । – త;, । దీం; । గి,ణ, । తోం, –
త, । దీంగిణ । తోం – త,దిం । ,గిణతోం । త;, । ;, – త । ,దీంగి । ణతోం –
త, । ;; । ,త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :- ; – త, । ,ధీం, । ;,గి । ;; । ,ణా, । ;,తోం । ; – త;ధిం । ;;,గీ, । ;,ణా;, । ,తోం; –
త;ధీం;, । ,గీ;;ణా;;తోం; । – త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । –
త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । – తధీంగి । ,ణాతోం । – తధీంగి । ,ణాతోం ।
త;, । ;; । తధీంగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । తధీంగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— ;, – త;;;;;; । ;;;;;,దిం;, । ;;;;;;;; । ;,గి;;;;;, । ;;;;;,ణా;, । ;;;;;;;; ।
;,తోం;;;;;, – త । ;;;;;,దిం;, । ;;;,గి;;;, । ;,ణా;;;;;తోం । ;;, – త ;;,దిం;, ।
,గి;;ణా;;తోం; । – త;, । ;; । దిం; । ;; । గి; । ;; । ణా; । ;; ।
తోం;, । – త;, । దిం; । గి; । ణా; । తోం, – త, । దింగి । ణాతోం –
త । ,దింగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । , – త,దిం । ,గిణా । ,తోం –
త, । ;; । ;, – త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

67. సూత్రము $17\frac{1}{2}$

వి :— ఈసూత్రముచే జాతి $5+4+3+2+1+\frac{1}{2}$ అక్షరము వంతున కాపుX తగ్గింపు, త్రిశ్ర పైకాల గమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times17\frac{1}{2}=70$	2 – ;	18
5	$5\times17\frac{1}{2}=87\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ – ,	22
6	$6\times17\frac{1}{2}=105$	3 – ;,	27
7	$7\times17\frac{1}{2}=122\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ – ;,	31
8	$8\times17\frac{1}{2}=140$	———	35
9	$9\times17\frac{1}{2}=157\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ – ;;,	40

ఉదా :—

జాతి $5+4+3+2+1+\frac{1}{2}$ X తగ్గింపు, త్రిశ్రపైకాల ముక్తాయి

4 :— ; – కి, । ;,ట । ;; । త;, । ,క; । ; – కి, । ;ట, । ;త, । ;క, । ; – కి, ।
,ట; । త;క । ; – కి, । ట,త, । క, – కిట । తక – కిటతక । –
కిటతక – కిట । తక – కిటతక ॥ త

5 :— , – త;;; | ;,ది;; | ;;,గి; | ;;;,ణ | ;;;; | ,తోం;;; | ;, – త;; | ;,ది;; | ;,గి;; |
;,ణ;; | ;,తోం;; | ;, – త;; | ,ది;;,గి | ;;,ణ; | ;,తోం;; | , –
త;,ది; | ,గి;,ణ; | ,తోం;, – త,ది | ,గి,ణ,తోం, – త | దిగిణతోం –
తదిగి | ణతోం – తదిగిణ | తోం – తదిగిణతోం ‖ త

6 :— ;, – త | ;; | ధీం; | ;; | ;గి, | ;,ణ | ;; | తోం;, | , – త; | ,ధీం, | ;; |
,గి; | ,ణ; | ,తోం; | , – త; | ధీం; | ;గి, | ,ణ; | తోం; – త | ,ధీం, |
,గి,ణ | ,తోం, – త | ధీంగిణ | తోం – తధీంగిణతోం | –
తధీంగిణతోం | – తధీంగిణతోం | – తధీంగిణతోం ‖ త

7 :— ;, – త;; | ;;;; | ;;;,దిం | ;;;; | ;;;; | ;,గి;; | ;;,ణ; | ;;;,తోం | ;;;; | , –
త;;; | ;;;; | ,దీం;;, | ;;;; | ,గి;;; | ,ణ;;; | ,తోం;;; | , – త;;; | ;;,దీం, |
;;;; | , గి;;,ణ | ;;,తోం; | ;, – త;; | ;,దీం;, | ;,గి;,ణ | ;,తోం;, –
త | ;,దీం;గి | ,ణ,తోం, – త,దిం | ,గిణతోం – త,దిం | ,గిణతోం –
త, | దింగిణతోం – త | ,దింగిణతోం ‖ త

8 :— త;, | ,ధీం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తోం | ;; | – త;, | ధీం; |
;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | – త;ధిం | ;; | ,గి; | ;,ణ | ;; |
,తోం; | – త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | తధీంగి | ,ణాతోం | –
తధీంగీణాతోం | – తధీంగీణ | ,తోం – తధీంగి | ,ణాతోం – తధిం |
,గీణాతోం ‖ త

9 :— ;;, – త; | ;;;; | ;;;; | ,దీం;;, | ;;;; | ;;,గీ, | ;;;; | ;;;; | ,ణా;;, | ;;;; |
;;,తోం; | ;;;, – త | ;;;; | ;;;,దిం | ;;;; | ;;;,గి | ;;;; | ;;;,ణ | ;;;; |
;;;,తోం | ;;;, – త | ;;;; | ;,దీం;, | ;;;,గి | ;;;; | ;,ణా;, |
;;;,తోం | ;;, – త; | ;;,దీం, | ;;,గీ, | ;;,ణా, | ;;,తోం; | , – త;,దీం, |
,గీ;ణా, | ,తోం, – తద్దింగి | ,ణాతోం – త,దిం | ,గీణాతోం | – తద్దింగీ |
ణాతోం – త,దిం | ,గీణాతోం ‖ త

68. సూత్రము $17\frac{3}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times17\frac{3}{4}=71$	1 - ,	18
5	$5\times17\frac{3}{4}=88\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	23
6	$6\times17\frac{3}{4}=106\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	27
7	$7\times17\frac{3}{4}=124\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	32
8	$8\times17\frac{3}{4}=142$	2 - ;	36
9	$9\times17\frac{3}{4}=159\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	40

ఉదా :—

5 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 త్రిశ్రముక్తాయి

4 :— , - కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి,ట, । త,క, । కిటతక । - కి;ట । ;త, । ,క; । - కి,ట, । త,క, । కిటతక । - కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక ॥ త

5 :— ;;;;;;, - తదిగి । ణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - త । ;,ది । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । ;, - త । ,ది,గి । ,ణ,తోం । , - తదిగి । ణతోం - త, ।,ది; । గి;ణ । ;తోం, । , - త,ది । ,,గిణ ।,తోం, - త । దిగిణతోం । - తదిగి । ణతోం - త । దిగిణ । తోం - తద । గిణతోం ॥ త

6 :— ;, – తధింగిణతొం – తధింగి । ణతొం – తధింగిణతొం – త , । ;ధిం । ;; ।
;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; – త, । ధిం; । గి,ణ, । తొం, – తధిం । ,గిణతొం । –
త;ధిం । ;; । ,గి; । ణ;తొం । ; – త, । ధిం; । గి,ణ, । తొం, – తధిం ।
,గిణతొం । – తధిం । గిణతొం । తధిం । గిణతొం । తధిం । గిణతొం ॥ త

7 :— ;;;;;;;, – త । ,దింగిణతొం – తద్దింగిణతొం – త,దిం । ,గిణతొం – త; ।
;; । ,దిం, । ;; । ,గి; । ,ణ; । ,తొం; । , – త; । ,దిం, । ,గి,ణ । ,తొం, –
త । ,దింగి । ణతొం – త, । ;; । దిం; । ;గి, । ,ణ; । తొం; – త । ;,దిం ।
;,గి । ,ణ,తొం । , – త,దిం । ,గిణతొం । – త,దిం । ,గిణ । తొం – త, ।
దింగి । ణతొం – త । ,దిం । గిణతొం ॥ త

8 :— ; – తధింగీణాతొం । తధింగీణాతొం – తధింగీణాతొం । – త;, । ధిం; । ;; ।
గీ; । ;; । ణా; । ;; । తొం;, । – త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । – తధింగి ।
,ణాతొం । – త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తొం; । – త,ధిం । ;గీ ।
;ణా । ;తొం, । – తధింగి । ,ణాతొం । – తధిం । గీణ । ,తొం –
త । ధింగి । ,ణా । తొం – తధిం । ,గీ । ణాతొం ॥ త

9 :— , – తద్దింగీణాతొం – తద్దింగీ । ణాతొం – తద్దింగీణాతొం – త । ;; । ;,దిం । ;; ।
;,గి । ;; । ;,ణ । ;; । ;,తొం । ;, – త । ;,దిం । ;, గి । ;,ణ । ;,తొం । , –
త,దిం । ,గీణ । ,తొం – త, । ;; । దిం; । ;గీ । ;; । ణా; । ;తొం, । , –
త; । ,దిం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తొం, – త । ,దింగి । ,ణాతొం । – త,దిం ।
,గీ । ణాతొం । త,దిం । ,గీ । ణాతొం । త,దిం । ,గీ । ణాతొం ॥ త

69. సూత్రము 18

వి :— ఈసూత్రముచే త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×18= 72	———	18
5	5×18= 90	2 - ;	23
6	6×18= 108	———	27
7	7×18= 126	2 - ;	32
8	8×18= 144	———	36
9	9×18= 162	2 - ;	41

ఉదా :—

త్రికాలము, 3+2+1, విన్యాస ముక్తాయి

4 :— కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక । – కి;ట । ;త, । ,క; । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక । – కిటతక । త;, । – కిటతక । త;, । – కిటతక ॥ త

5 :— ; – త, । ;ది, । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త, । ది,గి, । ణ,తోం, । – తదిగిణ । తోం – త; । ది;గి । ;ణ, । ,తోం; । – త,ది, । గి,ణ, । తోం, – తది । గిణతోం – త । దిగిణతోం । త;, । , – తదిగి । ణతోం – త, । ;, త । దిగిణతోం ॥ త

6 :– త;; । ధీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । – త,ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । తధీంగి । ణతోం – త, । ,ధీం, । ;,గి । ;ణ, । ,తోం; । – త,ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । తధీంగి । ణతోం – తధిం । ,గిణతోం । త;, । ; – తధిం । ,గిణతోం । త;, । ;తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :— ; - త, | ;; | ;దిం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - త, | ;దిం | ;గి, |
ణ,తోం, | - తద్దిం | గిణతోం - త | ;; | ,దిం, | ;,గి | ;ణ, | ,తోం; | -
త;, | దిం; | గి,ణ, | తోం, - త, | దింగిణ | తోం - త,దిం | ,గిణతోం |
త;, | ;, - త | ,దింగి | ణతోం - త, | ;; | , - త,దిం | ,గిణతోం ॥ త

8 :— త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | - త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | -
తధీంగి | ,ణాతోం | - త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | , తోం; | -
త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | - తధీంగి | ,ణాతోం | - తధీంగి | ,ణాతోం |
త;, | ;; | తధీంగి | ,ణాతోం | త;, | ;; | తధీంగి | ,ణాతోం ॥ త

9 :— ; - త, | ;; | ;దిం | ;; | ;గీ | ;; | ;ణా | ;; | ;తోం, | ; - త, | ;దిం |
;గీ | ;ణా | ;తోం, | - తద్దిం | గీణా | తోం - త; | ;,దిం | ;; | ,గీ, |
;,ణ | ;; | ,తోం; | - త;, | దిం; | గీ; | ణా; | తోం, - త, | దిం గీ |
ణాతోం - త | ,దింగి | ,ణాతోం | త;, | ;; | , - త,దిం | ,గీణ | ,తోం - త, |
;; | ;,త | ,దింగి | ,ణాతోం ॥ త

70. సూత్రము $18\frac{1}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్ర త్రికాలము, $4+3+2$ అక్షరముల వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times18\frac{1}{4}=73$	3 - ;,	19
5	$5\times18\frac{1}{4}=91\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	23
6	$6\times18\frac{1}{4}=109\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	28
7	$7\times18\frac{1}{4}=127\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	32
8	$8\times18\frac{1}{4}=146$	2 - ;	37
9	$9\times18\frac{1}{4}=164\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	42

ఉదా :—

జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ త్రిశ్రత్రికాలము, $4+3+2 \times$ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— ;, – కి । ;ట, । ,త; । క; – కి, । ,ట;త;క । ; – కి;ట;త;క; । – కి;, । ట;, ।
త;, । క;, । – కి;ట । ;త, । , క; । – కి,ట, । త,క, । – కిటత । క – కిట ।
తక – కి । టతక ॥ త

5 :— ;, – త;;;;;,ది । ;;;;;,గి;; । ;;;,ణ;;;; । ;,తో౦;;;;;, – త । ;;,ది;;,గి;; ।
,ణ;;,తో౦;;, – త; । ది;గి;ణ;తో౦; – త । ;,ది । ;,గి । ;,ణ । ;,తో౦ ।
;, – త । ;ది, । ,గి; । ణ;తో౦ । ; – త, । ది,గి, । ణ,తో౦, । –
తదిగి । ణతో౦ – త । దిగిణ । తో౦ – తది । గిణతో౦ ॥ త

6 :— ;;, – త; । ;,ధీం;, । ;;;, గి । ;;,ణ; । ;,తో౦;; । , – త;ధీం; । ;గి;ణ; । తో౦; –
త;ధీం;;గి । ;ణ;తో౦; – త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ; తో౦, । ; –
త, । ,ధీం, । ;,గి । ;ణ, । ,తో౦ ; । – త,ధీం । ;గి, । ణ,తో౦, । –
తధీం । గిణతో౦ । తధీం । గిణతో౦ । తధీం । గిణతో౦ ॥ త

7 :— , – త;;;;;;; । ;;;;,దిం;;, । ;;;;;;;; । ,గి;;;;;,ణ; । ;;;;,తో౦;;; । ;;, – త ;;;;; ।
,దిం;;;;;గి; । ;,ణ;;,తో౦;;, – త । ;;,దిం;;గి;ణ, । ,తో౦; – త; । ;; ।
,దిం, । ;; । ,గి; । ,ణ; । ,తో౦; । , – త; । ;,దిం । ;; । ,గి; । ణ;తో౦ ।
; – త, । ;దిం । ;గి, । ణ,తో౦, । – త,దిం । ,గిణ । తో౦ – త, । దింగి ।
ణతో౦ – త । ,దిం । గిణతో౦ ॥ త

8:— ; – త, । ,ధీం, । ;,గి । ;; । ,ణా, । ;,తో౦ । ; – త;ధిం । ;;,గీ, । ;,ణా;, । ,తో౦; –
త;ధీం;, । ,గీ;;ణా;;తో౦; । – త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తో౦;, । –
త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తో౦; । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తో౦, । –
తధీం । గీణ । ,తో౦ – త । ధీంగి । ,ణా । తో౦ – తధిం । ,గీ । ణాతో౦ ॥ త

9 :— ;;;;;;;, – త । ;;;;;;;; । ;;;,దీం;;;, । ;;;;;;;,గి । ;;;;;;;; । ;;;,ణా;;;, ।
;;;;;;;,తో౦ । ;;;;;, – త;; । ;;;,దీం;;;, । ;,గీ;;;;;ణ । ;;;;;,తో౦;; । , –
త;;,దీం;;గీ, । ;,ణా;;తో౦; – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;; ।
;,ణ । ;; । ;,తో౦ । ;, – త । ;; । ,దీం, । ;,గి । ;; । ,ణా, । ;,తో౦ । ; –
త, । ;దీం । ;గీ । ;ణా । ;తో౦, । – త,దిం । ,గీ । ణాతో౦ । త,దిం ।
,గీ । ణాతో౦ । త,దిం । ,గీ । ణాతో౦ ॥ త

71. సూత్రము 18½

వి :— ఈ సూత్రముచే 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4 ×18½ = 74	2 – ;	19
5	5 ×18½ = 92½	3½ – ;;;,	24
6	6 ×18½ = 111	1 – ,	28
7	7 ×18½ = 129½	2½ – ;;,	33
8	8 ×18½ = 148	———	37
9	9 ×18½ = 166½	1½ – ;,	42

ఉదా :—

4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— ; – కిటతక । కిటతక – కిటతక । – కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి,ట, ।
త,క, । – కిటతక । – కి;ట । ;త, । ,క; । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక । –
కిటత । క – కిట । తక – కి । టతక ॥ త

5 :— ;;;, – త | దిగిణతోం – తదిగిణ | తోం – తదిగిణతోం – త | ;,ది | ;,గి |
;,ణ | ;,తోం | ;, – త | ,ది,గి | ,ణ,తోం | , – తదిగి | ణతోం –
త, | ,ది; | గి;ణ | ;తోం, | , – త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, – త | దిగిణతోం | –
తదిగి | ణతోం – త | దిగిణ | తోం – తది | గిణతోం ‖ త

6 :— , – తధీంగిణతోం | తధీంగిణతోం – తధిం | ,గిణతోం – త, | ;ధీం | ;; |
;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; – త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, – తధిం | ,గిణతోం | –
త;ధిం | ;; | ,గి; | ణ;తోం | ; – త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, – తధిం |
,గిణతోం | – తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం ‖ త

7 :— ;;;, – త,దిం | ,గిణతోం – తద్దీం | గిణతోం – తద్దింగి | ణతోం – త; | ;; |
,దీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | , తోం; | , – త; | ,దీం, | ,గి,ణ | ,తోం, –
త | ,దీంగి | ణతోం – త, | ;; | దీం; | ;గి, | ,ణ; | తోం; – త | ;,దిం |
;,గి | ,ణ,తోం | , – త,దిం | ,గిణతోం | – త,దిం | ,గిణ | తోం –
త, | దీంగి | ణతోం – త | ,దీం | గిణతోం ‖

8 :— తధీంగీణాతోం | తధీంగీణాతోం | తధీంగీణాతోం | – త;, | ధీం; | ;; | గీ; |
;; | ణా; | ;; | తోం;, | – త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | – తధీంగి |
,ణాతోం | – త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; | – త,ధీం | ;గీ |
;ణా | ;తోం, | – తధీంగి | ,ణాతోం | – తధీం | గీణ | ,తోం – త |
ధీంగి | ,ణా | తోం – తధిం | ,గీ | ణాతోం ‖ త

9 :— ;, – తద్దింగి | ,ణాతోం – తద్దీం | గీణాతోం – త,దిం | ,గీణాతోం –
త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తోం | ;, – త | ;,దిం |
;,గి | ;,ణ | ;,తోం | , – త,దిం | ,గీణ | ,తోం – త, | ;; | దీం; |
;గీ | ;; | ణా; | ;తోం, | , – త; | ,దీం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తోం, –
త | ,దీంగి | ,ణాతోం | – త,ధిం | ,గీ | ణాతోం | త,దిం | ,గీ | ణాతోం |
త,దిం | ,గీ | ణాతోం ‖ త

72. సూత్రము $18\frac{3}{4}$

వి :— ఈసూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 6+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రం, త్రిశ్రపై కాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times18\frac{3}{4}=75$	1 - ,	19
5	$5\times18\frac{3}{4}=93\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	24
6	$6\times18\frac{3}{4}=112\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	29
7	$7\times18\frac{3}{4}=131\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	33
8	$8\times18\frac{3}{4}=150$	2 - ;	38
9	$9\times18\frac{3}{4}=168\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	43

ఉదా :—

5 కా. ముక్తాయి, జాతి 6+4+3+2+1 కాపుగను, త్రిశ్రం, త్రిశ్రపై కాలము

4 :— , - కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । - కి;, ।
టి;, । త;, । క;, । - కి;ట । ;త, । ,క; । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక । -
కిటత । క - కిటతక ॥ త

5 :— ;;;;, - తదిగిణతోం - తది । గిణతోం - తదిగిణతోం - త, । ;; । ది;, ।
;గి, । ;; । ణ;, । ;తోం, । ;; । - త;, । ది;, । గి;, । ణ;, । తోం;, । -
త;ది । ;గి, । ,ణ; । తోం; - త । ,ది,గి । ,ణ,తోం । , - తదిగి । ణతోం -
త,ది । ,గి,ణ,తోం । , - తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;;;, - తధిం । ,గిణతోం - తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం । — త;, । ;ధీం ।
;; । ;; । ;గి, । ;; । ణ;, । ;తోం, । ;; । - త;, । ధీం; । ;; । గి;, ।
ణ;, । తోం;, । - త;ధిం । ;; । ,గి; । ణ;తోం । ; - త, । ధీం; । గి,ణ, ।
తోం, - తధిం । ,గిణతోం । తధీం । గిణతోం । - తధీంగిణతోం ॥ త

7 :— ;, - తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణ । తోం - తద్దింగిణతోం - త, । ;; । ;; ।
;దీం । ;; । ;; । ;గి, । ;; । ణ;, । ;తోం, । ;; । - త;, । ;; । దీం; ।
;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । - త;, । ;దీం । ;; । గి;ణ । ;తోం, । , -
త; । ,దీం, । ,గి,ణ । ,తోం, - త । ,దీంగి । ణతోం-త; । ,దీం;గి । ,ణ,తోం, -
త । ,దీంగిణతోం ॥ త

8 :— ; - తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం - తధీంగీణాతోం । - త;, । ;ధీం । ;; ।
;; । ;గీ । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । - త;, । ధీం; । ;; ।
గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । -
త,ధీం । ; గీ । ;ణా । ;తోం, । - తధీంగి । ,ణాతోం । - తధీం । గీణ ।
,తోం - తధిం । ,గీణాతోం ॥ త

9 :— ;;;;;;, త,దిం । ,గీణాతోం - తద్దింగీణాతోం - త । ,దింగీణాతోం -
త, । ;; । ;; । ;దీం । ;; । ;; । ;గీ । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । -
త;, । ;; । దిం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త;, । ;దీం । ;; ।
గీ; । ;ణా । ;; । తోం; - త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । , త,దిం ।
,గీణ । ,తోం - త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, - త,దిం । ,గీణాతోం ॥ త

73. సూత్రము 19

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతిఅక్షరమునకు 6+5+4 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×19= 76	——	19
5	5×19= 95	1 - ,	24
6	6×19= 114	2 - ;	29
7	7×19= 133	3 - ;,	34
8	8×19= 152	——	38
9	9×19= 171	1 - ,	43

ఉదా :—

జాతి 6+5+4 అక్షరము వంతున కాపుగను, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । - కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క । ;; । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక ॥ త

5 :— , - త; । ;,ది । ;; । ,గి; । ;,ణ । ;; । ,తొం; । ;, - త । ;; । ది;, । ,గి; । ;ణ, । ;,తొం । ;; । - త;, । ది;, । గి;, । ణ;, । తొం;, । - తదిగి । ణతొం - త । దిగిణ । తొం - తది । గిణతొం ॥ త

6 :— ; - త, । ;; । ధీం; । ;; । ;; । గి;, । ;ణ, । ;; । తొం;, । ; - త, । ;,ధిం । ;; । ;; । ,గి; । ;ణ, । ;,తొం । ;; । - త;, । ధీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తొం;, । - తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం ॥ త

7 :— ;, - త | ;; | ;; | ;,దిం | ;; | ;; | ;,గి | ;; | ,ణ; | ;,తొాం | ;; | , - త; |
;; | ;,దిం | ;; | ;; | ,గి; | ;ణ, | ;,తొాం | ;; | - త;, | ;; | దిం; |
;; | గి;, | ణ;, | తొాం;, | - త,దిం | ,గిణ | తొాం - త, | దింగి |
ణతొాం - త | ,దిం | గిణతొాం ‖ త

8 :— త;, | ;ధిం | ;; | ;; | ;గి | ;; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | ;తొాం, | ;; | - త;, |
,ధిం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తొాం | ;; | - త;, | ధిం; |
;; | గి; | ;; | ణా; | ;; | తొాం;, | - తధిం | గిణ | ,తొాం - త |
ధింగి | ,ణా | తొాం - తధిం | , గి | ణాతొాం ‖ త

9 :— , - త; | ;; | ;; | ,దిం, | ;; | ;; | ,గి, | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;; | ,తొాం; |
;, - త | ;; | ;; | ,దిం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తొాం |
;; | - త;, | ;; | దిం; | ;; | గి; | ;; | ణా; | ;; | తొాం;, | - త,దిం |
,గి | ణాతొాం | త,దిం | ,గి | ణాతొాం | త,దిం | , గి | ణాతొాం ‖ త

74. సూత్రము $19\frac{1}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరమువంతున కాపుగ త్రిశ్రత్రికాలము, ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times19\frac{1}{4}=77$	3 - ;,	20
5	$5\times19\frac{1}{4}=96\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	25
6	$6\times19\frac{1}{4}=115\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	29
7	$7\times19\frac{1}{4}=134\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	34
8	$8\times19\frac{1}{4}=154$	2 - ;	39
9	$9\times19\frac{1}{4}=173\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	44

ఉదా :-

జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ X త్రిశ్రత్రికాలము, ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— ;, - కి, । ;;ట;, । ;త;;, । క;;, - కి, । ,ట;త;క । ; - కి;ట;త;క; । - కిటతక ।
కిటతక । కిటతక । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి,ట, । త,క, । -
కిటతక । - కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక ॥ త

5 :— ;;;;;;;;, - త । ;;;;;;,ది;; । ;;;;,గి;;;; । ;,ణ;;;;;,తొం । ;;;;;, -
త;; । ,ది;;,గి;;,ణ; । ;,తొం;;, - త;ది;గి । ;ణ;తొం; - తది । గిణతొం -
త । దిగిణతొం । తదిగిణ । తొం - త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తొం; । , -
త,ది ।,గి,ణ, । ,తొం, - త । దిగిణతొం । - తదిగి । ణతొం -
త । దిగిణ । తొం - తది । గిణతొం ॥ త

6 :— , - త;;, ధిం । ;;;; । ;,గి;; । ,ణ;;,తొం । ;;, - త; । ధిం;;గి, । ,ణ;తొం; -
త, । ,ధిం;;గి;ణ;తొం; । - తధింగి । ణతొం - తధిం । ,గిణతొం ।
తధింగి । ణతొం - త, । ;ధిం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; - త, ।
ధిం; । గి,ణ, । తొం, - తధిం । ,గిణతొం । - తధిం । గిణతొం । తధిం ।
గిణతొం । తధిం । గిణతొం ॥ త

7 :— ;;, - త;;;;; । ;;;;;;,దిం, । ;;;;;;;;; । ;;,గి;;;;; । ,ణ;;;;;,తొం; । ;;;;, -
త;;; । ;;,దిం;;;;, । , గి;;,ణ;;,తొం; । ;, - త;;,దిం;;గి । ;ణ;తొం; -
త, । దింగిణ । తొం - త,దిం । ,గిణతొం । తద్దిం । గిణతొం - త;; ।
;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । ;, - త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తొం । , -
త,దిం । ,గిణతొం । - త,దిం । ,గిణ । తొం - త, । దింగి । ణతొం -
త । ,దిం । గిణతొం ॥ త

8 :— ;; – త;, | ;ధీం;; | ;;;గి | ;;;; | ;ణా;; | ;;;తొం, | ;; – త;ధిం | ;;,గి, |
;,ణా;, | ,తొం; – త;ధీం;, | ,గి;;ణా;;తొం; | – తధీంగి | ,ణాతొం |
తధీంగి | ,ణాతొం | తధీంగి | ,ణాతొం | – త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; |
ణా; | ;; | తొం;, | – త,ధీం | ;గి | ;ణా | ;తొం, | – తధీంగి | ,ణాతొం | –
తధీం | గీణ | ,తొం – త | ధీంగి | ,ణా | తొం – తధిం | ,గి | ణాతొం ‖ త

9 :— ;;;;;, – త;; | ;;;;;;;; | ;,దీం;;;;;, | ;;;;;,గి;, | ;;;;;;;; | ;,ణా;;;;;, |
;;;;;,తొం;; | ;;;, – త;;;; | ;,దీం;;;;;గి | ;;;;;,ణా;, | ;;;,తొం;;, –
త; | ;,దీం;;గి;;ణ | ;;,తొం; – త, | దీంగి | ణాతొం – త | ,దీంగి |
,ణాతొం | తద్దీం | గీణా | తొం – త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గి, | ;; |
,ణా, | ;; | ,తొం; | , – త; | ,దీం, | ,గి, | ,ణా, | ,తొం, – త |
,దీంగి | ,ణాతొం | – త,దిం | ,గి | ణాతొం | త,దిం | ,గి | ణాతొం |
త,దిం | ,గి | ణాతొం ‖ త

75. సూత్రము $19\frac{1}{2}$

వి :— ఈసూత్రముచే జాతి 4 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times19\frac{1}{2}=78$	2 – ;	20
5	$5\times19\frac{1}{2}=97\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ – ;;,	25
6	$6\times19\frac{1}{2}=117$	3 – ;,	30
7	$7\times19\frac{1}{2}=136\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ – ;;;,	35
8	$8\times19\frac{1}{2}=156$		39
9	$9\times19\frac{1}{2}=175\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ – ,	44

ఉదా :—

4 కా. ముక్తాయి, జాతి 6+5+4+3 అక్షరము వంతున కాపుగ

4 :— ; – కిటతక । కిటతక – కిటతక । – కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । – కి;, ।
,ట; । ;త, । ;,క । ;; । – కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి;ట । ;త, । ,క; ‖ త

5 :— ;;, – తదిగి । ణాతోం – తదిగిణాతోం – త । దిగిణాతోం – త, । ;; । ది;, ।
;గి, । ;; । ణా;, । ;తోం, । ;; । – త;, । ,ది; । ;గి, । ;,ణా । ;; ।
తోం;, । , – త; । ,ది; । ,గి; । ,ణా; । ,తోం; । , – త; । ది;గి । ;ణా, ।
,తోం; ‖ త

6 :— ;, – తధిం । ,గిణాతోం – తధింగి । ణాతోం – తధింగిణాతోం । – త;, । ;ధిం ।
;; । ;; । ;గి, । ;; । ణా;, । ;తోం, । ;; । – త;, । ,ధిం, । ;; । ;,గి ।
;; । ణా;, । ,తోం; । ; – త, । ;ధిం । ;; । ;గి, । ;ణా, । ;తోం, । ; –
త, । ,ధిం, । ;,గి । ; ణా, । ,తోం; ‖

7 :— ;;;, – త । ,దింగిణాతోం – త, । దింగిణాతోం – త,దిం । ,గిణాతోం – త, । ;; ।
;; । ;దిం । ;; । ;; । ;గి, । ;; । ణా;, । ;తోం, । ;; । – త;, । ;; । ;దిం ।
;; । ;; । గి;, । ,ణా; । ;తోం, । ;, – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణా ।
;,తోం । ;, – త । ;; । , దిం, । ;,గి । ;ణా, । ,తోం; ‖ త

8 :— తధింగిణాతోం । తధింగిణాతోం । తధింగిణాతోం । – త;, । ;ధిం । ;; । ;; ।
;గి । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । – త;, । ,ధిం, । ;; ।
;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । – త;, । ధిం; । ;; । గి; । ;; ।
ణా; । ;; । తోం;, । – త;ధిం । ;; । ,గి, । ;,ణా । ;; । ,తోం; ‖ త

9 :— , - తద్దింగిణ । ,తొం - తద్దింగి । ణాతొం - తద్దింగి । ,ణాతొం - త, । ;; ।
;; । ;దిం । ;; । ;; । ;గి । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తొం, । ;; । -
త;, । ;; । ;దిం । ;; । ;; । గి; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । తొం;, । , -
త; । ;; । ,దిం, । ;; । ,గి, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , -
త; । ;,దిం । ;; । ,గి, । ;,ణ । ;; । ,తొం; ॥ త

76. సూత్రము $19\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 5 తా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 6+5+4 అక్షరము వంతున తాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి ఆవర్తములు	క్రియలు
4	$4\times19\frac{3}{4}=79$	1 - ,	20
5	$5\times19\frac{3}{4}=98\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	25
6	$6\times19\frac{3}{4}=118\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	30
7	$7\times19\frac{3}{4}=138\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	35
8	$8\times19\frac{3}{4}=158$	2 - ;	40
9	$9\times19\frac{3}{4}=177\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	45

ఉదా :—

5 తా. ముక్తాయి, జాతి 6+5+4 × తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— , - కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । -
కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క । ;; । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కిటత ।
క - కిట । తక - కి । టతక ॥ త

5 :— ;;, – తదిగిణతోం – తదిగిణతోం – త | దిగిణతోం – త; | ;,ది | ;; | ,గి; |
;,ణ | ;; | ,తోం; | ;, – త | ;; | ది;, | ,గి; | ;ణ, | ;,తోం | ;; | –
త;, | ది;, | గి;, | ణ;, | తోం;, | – తది | ణతోం – త | దిగిణ | తోం –
తది | గిణతోం ॥ త

6 :— ;, – తధీంగిణతోం – తధీంగి | ణతోం – తధీంగిణతోం – త, | ;; | ధీం; |
;; | ;;, | గి;, | ;ణ, | ;; | తోం;, | ; – త, | ;,ధీం | ;; | ;; | ,గి; |
;ణ, | ;,తోం | ;; | – త;, ధీం; | ;; | గి;, | ణ;, | తోం;, | –
తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం | తధీం | గిణతోం ॥ త

7 :— ;;;, – తద్దింగిణతోం – త, | దింగిణతోం – తద్దింగిణతోం – త | ;; | ;; |
;,దిం | ;; | ;; | ;,గి | ;; | ,ణ; | ;,తోం | ;; | , – త; | ;; | ;,దిం |
;; | ;; | ,గి; | ;ణ, | ;,తోం | ;; | – త;, | ;; | దిం; | ;; | గి;, |
ణ;, | తోం;, | – త,దిం | ,గిణ | తోం – త, | దింగి | ణతోం –
త | ,దిం | గిణతోం ॥ త

8 :— ; – తధీంగీణాతోం | తధీంగీణాతోం – తధీంగీణాతోం | త;, | ;ధీం | ;; |
;; | ;గీ | ;; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | ;తోం, | ;; | – త;, | ,ధీం, |
;; | ;,గీ | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తోం | ;; | – త;, | ధీం; | ;; |
గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | – తధీం | గీణా | ,తోం – త | ధీంగి |
,ణా | తోం – తధీం | ,గీ | ణాతోం ॥ త

9 :— ;;;;, – తద్దింగీణా | ,తోం – తద్దింగీణాతోం – తద్దింగి | ,ణాతోం – త; |
;; | ;; | ,దిం, | ;; | ;; | ,గీ, | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;; | ,తోం; |
;, – త | ;; | ;; | ,దిం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తోం |
;; | – త;, | ;; | దిం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | – త,దిం
,గీ | ణాతోం | త,దిం | ,గీ | ణాతోం | త,దిం | ,గీ | ణాతోం ॥ త

77. సూత్రము 20

:— ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×20= 80	———	20
5	5×20= 100	———	25
6	6×20= 120	———	30
7	7×20= 140	———	35
8	8×20= 160	———	40
9	9×20= 180	———	45

ఉదా :—

జాతి 6+5+4+3+2 కాపుగ తగ్గింపు

4 :— కి;, | ;టు, | ;; | త;, | ;క, | ;; | – కి;, | ,టు; | ;త, | ;,క | ;; | – కి;, |
టు;, | త;, | క;, | – కి;టు | ;త, | ,క; | – కి,టు, | త,క, ‖ త

5 :— త;, | ;ది, | ;; | గి;, | ;ణ, | ;; | తోం;, | ; – త, | ;,ది | ;; | గి;, |
,ణ; | ;తోం, | ;, – త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, – త | ;ది, |
,గి; | ణ;తోం | ; – త, | ది,గి, | ణ,తోం ‖ త

6 :— త;, | ;ధీం | ;; | ;; | ;గి, | ;; | ణ;, | ;తోం, | ;; | – త;, | ,ధీం, | ;; |
;,గి | ;; | ణ;, | ,తోం; | ; – త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; –
త, | ,ధీం, | ;,గి | ;ణ, | ,తోం; | – త,ధీం | ;గి, | ణ,తోం, ‖ త

7 :— త;, | ;; | ;; | దీం; | ;; | ;; | గి;, | ;ణ, | ;; | తోం;, | ; – త, | ;; |
;; | దీం; | ;; | ;గి, | ;,ణ | ;; | తోం;, | , – త; | ;; | ,దీం, | ;; |
,గి; | ,ణ; | ,తోం; | , – త; | ,;దిం | ;; | ,గి; | ణ;తోం | ; –
త, | ;ధీం | ;గి, | ణ,తోం, ‖ త

8 :— త;, | ;ధీం | ;; | ;; | ;గీ | ;; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | ;తోం, | ;; | –
త;, | ,ధీం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తోం | ;; | – త;, | ధీం; | ;; |
గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | – త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; | –
త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, ‖ త

9 :— త;, | ;; | ;; | దీం; | ;; | ;; | గీ; | ;; | ;; | ణా; | ;; | ;; | తోం;, | ; –
త, | ;; | ;; | దీం; | ;; | ;గీ | ;; | ;; | ణా; | ;; | ;తోం, | ;, –
త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తోం | ;, – త | ;; | ,దీం, |
;,గి | ;; | ,ణా, | ;,తోం | ; – త, | ;దీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, ‖ త

78. సహాత్రము $20\frac{1}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్రత్రికాలము, ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times20\frac{1}{4}=81$	3 - ;,	21
5	$5\times20\frac{1}{4}=101\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	26
6	$6\times20\frac{1}{4}=121\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	31
7	$7\times20\frac{1}{4}=141\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	36
8	$8\times20\frac{1}{4}=162$	2 - ;	41
9	$9\times20\frac{1}{4}=182\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	46

ఉదా :–

జాతి 8+1½+¾ కాపుగ త్రిశ్ర త్రికాలము, ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి

4 :– ;, - కి, | ;;ట;, | ;త;;, | క;;, - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | - కిటతక |
కిటతక | కిటతక | - కి;, | ట;, | త;, | క;, | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక |
కిటతక | త;, | కిటతక | త;, | కిటతక ‖ త

5 :– ;;;;;, - త;; | ;;;;,ది;;;; | ;,గి;;;;;,ణ | ;;;;;,తోం;; | ;;;, - త;;,ది; |
;,గి;;,ణ;;,తోం | ;;, - త;ది;గి;ణ, | ,తోం; - తదిగి | ణతోం - తది |
గిణతోం - త | దిగిణతోం | - త;, | ది;, | గి;, | ణ;, | తోం;, | -
త,ది, | గి,ణ, | తోం, - తది | గిణతోం - త | దిగిణతోం |
త;, | , - తదిగి | ణతోం - త, | ;, - త | దిగిణతోం ‖

6 :– ;;, - త; | ;,ధిం;, | ;;;,గి | ;;,ణ; | ;,తోం;; | , - త;ధిం; | ;గి;ణ; | తోం; -
త;ధిం;;గి | ;ణ;తోం; - తధిం | ,గిణతోం | తధింగి | ణతోం -
తధిం | ,గిణతోం | - త;, | ధిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తోం;, | - త,ధిం |
,గి, | ణ,తోం, | - తధింగి | ణతోం - తధిం | ,గిణతోం | త;, | ; - తధిం |
,గిణతోం | త;, | ; - తధిం | ,గిణతోం ‖ త

7 :– -;;;;, - త;;; | ;;;;;;;;; | ,ధిం;;;;;;, | ;;;;,గి;;; | ;;,ణ;;;;; | ,తోం;;;;;, -
త; | ;;;;,ధిం;;, | ;;,గి;;,ణ;; | ,తోం;;, - త;;,ధిం, | ;,గి;ణ;తోం; -
త | ,ధింగి | ణతోం - త, | ధింగిణ | తోం - త,ధిం | ,గిణతోం | -
త;, | ;; | ధిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తోం;, | - త;, | ధిం; | గి,ణ, |
తోం, - త, | ధింగిణ | తోం - త,ధిం | ,గిణతోం | త;, | ;, -
త | ,ధింగి | ణతోం - త, | ;; | ,త,ధిం | ,గిణతోం ‖ త

8 :— ; – త, | ,ధీం, | ;,గి | ;; | ,ణా, | ;,తోం | ; – త;ధిం | ;;,గీ, | ;,ణా;, | ,తోం; –
త;ధీం;, | ,గీ;;ణా;;తోం; | – తధీంగి | ,ణాతోం | తధీంగి | ,ణాతోం |
తధీంగి | ,ణాతోం | – త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | –
త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | – తధీంగి | ,ణాతోం | – తధీంగి | ,ణాతోం |
త;, | ;; | తధీంగి | ,ణాతోం | త;, | ;; | తధీంగి | ,ణాతోం || త

9 :— ;;;, – త;;;; | ;;;;;;;;,దిం | ;;;;;;;; | ;;;;,గీ;;;;, | ;;;;;;;;,ణా | ;;;;;;;; |
;;;;,తోం ;;;; | ;, – త;;;;;,దిం | ;;;;;;,గీ;, | ;;;;,ణా;;;, | ;,తోం;;, –
త;;,దిం | ;;,గీ;;ణా;, | ,తోం; – త,దిం | ,గీణా | ,తోం – త, | దింగీ | ణాతోం –
త | ,దింగి | ,ణాతోం | – త;, | ;; | దిం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; |
తోం;, | – త;, | దిం; | గీ; | ణా; | తోం, – త, | దింగీ | ణాతోం –
త | ,దింగి | ,ణాతోం | త;, | ;; | , – త,దిం | ,గీణా | ,తోం –
త, | ;; | ;, – త | ,దింగి | ,ణాతో || త

79. సూత్రము $20\frac{1}{2}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 6+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగా తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 20\frac{1}{2} = 82$	2 – ;	21
5	$5 \times 20\frac{1}{2} = 102\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ – ;,	26
6	$6 \times 20\frac{1}{2} = 123$	1 – ,	31
7	$7 \times 20\frac{1}{2} = 143\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ – ,	36
8	$8 \times 20\frac{1}{2} = 164$		41
9	$9 \times 20\frac{1}{2} = 184\frac{1}{2}$	$8\frac{1}{2}$ – ;;;,	47

ఉదా :–

4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, జాతి 6+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ

4 :– ; - కిటతక । కిటతక – కిటతక । - కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కి;, । ;ట, ।
;; । త;, । ;క, । ;; । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి;ట । ;త, । ,క; । -
కి,ట, । త,క, । - కిటతక ॥ త

5 :– ;, - తదిగిణతోం। తదిగిణతోం - తదిగి । ణతోం - తదిగి । ణతోం - తది ।
గిణతోం - త । దిగిణతోం । - త;, । ;ది, । ;; । గి;, । ;ణ, । ;; । తోం;, ।
; - త, । ;ది, । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; - త, । - ,ది; । గి;ణ । ;తోం, ।
, - త,ది । ,గి,ణ । ,తోం, - త । దిగిణతోం ॥ త

6 :– ; - తధీంగిణతోం । తధీంగిణతోం - తధిం । ,గిణతోం - తధిం । ,గిణతోం ।
తధీంగి । ణతోం - తధిం । ,గిణతోం । - త;, । ;ధీం । ;; । ;; । ;గి, ।
;; । ణ;, । ;తోం, । ;; । - త;, । ధీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, -
త;ధిం । ;; । ,గి; । ణ;తోం । ; - త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, -
తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :– , - తద్దింగిణతోం । తద్దింగిణతోం - త । ,దింగిణతోం - త । ,దింగి । ణతోం -
త, । దింగిణ । తోం - త,దిం । ,గిణతోం । - త;, । ;; । ;; । దిం; ।
;; । ;; । గి;, । ;ణ, । ;; । తోం;, । ; - త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గి, ।
;ణ, । ;తోం, । ; - త, । ;; । దిం; । ;గి, । ,ణ; । తోం; - త । ;,దిం ।
;,గి । ,ణ,తోం । , - త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :– తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం । - తధీంగి । ,ణాతోం ।
తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । - త;, । ;ధీం । ;; । ;; । ;గీ ।
;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । - త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; ।
ణా; । ;; । తోం;, । - త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ, । ;; । ,తోం; । -
త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । - తధీంగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— ;;;, - త । ,దింగిణాతోం । తద్దింగిణా । తోం - తద్దింగిణ । ,తోం - త,దిం । ,గిణ । ,తోం - త, । దింగి । ణాతోం - త । ,దింగి । ,ణాతోం । - త;, । ;; । ;; । దిం; । ;; । ;; । గి; । ;; । ;; । ణా; । ;; । ;; । తోం;, । ; - త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గి । ;; । ;ణా । ;; । ;తోం, । ; - త, । ;; । దిం; । ;గి । ;; । ణా; । ;తోం, । , - త; । ,దిం, । ,గి, । ,ణా, । ,తోం, - త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

80. సూత్రము $20\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి, త్రిశ్రపైకాల గమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times20\frac{3}{4}=$ 83	1 - ,	21
5	$5\times20\frac{3}{4}=$ $103\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	26
6	$6\times20\frac{3}{4}=$ $124\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	32
7	$7\times20\frac{3}{4}=$ $145\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	37
8	$8\times20\frac{3}{4}=$ 166	2 - ;	42
9	$9\times20\frac{3}{4}=$ $186\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	47

ఉదా :—

5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, 3+2+1 గ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపైకాలమున ముక్తాయిలు

4 :— , - కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కి;ట । ;త, । ,క; । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక । - కిటతక । త;, । కిటతక । త;, । కిటతక । - కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక । - కిటతక - కిట । తక - కిటతక ॥ త

5 :— , - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం । - తదిగిణ । తోం - తదిగి । ణతోం - తది । గిణతోం - త । ;ది, । ,గి; । ణ;తోం । ; - త, । ది,గి, । ణ,తోం, । - తదిగిణ । తోం - తదిగి । ణతోం - త, । ;, - త । దిగిణతోం । త;, । , - తదిగి । ణతోం - త,ది । ,గి,ణ,తోం । , - త,ది,గి । ,ణ,తోం, - త । ,ది,గి,ణ । ,తోం, - తదిగి । ణతోం - తదిగిణ । తోం - తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;;;, - తధిం । ,గిణతోం - తధింగిణతోం - తధింగిణతోం । - తధింగి । ణతోం - తధిం । ,గిణతోం । తధింగి । ణతోం - త, । ,ధిం, । ;,గి । ;ణ, ।,తోం; । - త,ధిం । ;గి, । ణ,తోం, । - తధింగి । ణతోం - తధిం । ,గిణతోం । త;, । ; - తధిం । ,గిణతోం । త;, । ; - తధిం । ,గిణతోం । - తధిం । గిణతోం । తధిం । గిణతోం । తధిం । గిణతోం । - తధింగిణతోం । తధింగిణతోం । తధింగిణతోం ॥ త

7 :— ;;;;;, - తద్దింగి । ణతోం - తద్దింగిణతోం - తద్దిగిణతోం । - తద్దిం । గిణతోం - త । ,దింగి । ణతోం - త, । దింగిణ । తోం - త; । ;,దిం । ;; । ,గి; । ణ;తోం । ; - త, । ;దిం । ;గి, । ణ,తోం, । - తద్దిం । గిణతోం - త । ,దింగి । ణతోం - త, । ;; । ,త,దిం । ,గిణతోం । త;, । ;, - త । ,దింగి । ణతోం - త; । ,దిం;గి । ,ణ, తోం, - త । ;,దిం, । ,గి,ణ,తోం । , - త;,దిం । ;,గి,ణ । ,తోం, - త,దిం । ,గిణతోం - త, । దింగిణతోం - త । ,దింగిణతోం ॥ త

8 :— ; - తధింగీణాతోం । తధింగీణాతోం - తధింగీణాతోం । - తధింగి । ,ణాతోం । తధింగి । ,ణాతోం । తధింగి । ,ణాతోం । - త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । - త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । - తధింగి । ,ణాతోం । - తధింగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । తధింగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । తధింగి । ,ణాతోం । - తధిం । గీణ । ,తోం - త । ధింగి । ,ణా । తోం - తధిం । ,గీ । ణాతోం । - తధింగీణ । ,తోం - తధింగి । ,ణాతోం - తధిం । ,గీణాతోం ॥ త

9 :— ;;, – తద్దింగిణాతోం – త, | దిం గిణాతోం – తద్దింగిణాతోం | – తద్దిం | గిణా
తోం – త, దిం | ,గిణ | ,తోం – త, | దింగి | ణాతోం – త | ;; |
,దిం, | ;,గి | ;; | ,ణా, | ;,తోం | ; – త, | ;దిం | ;గి | ;ణా | ; తోం, | –
తద్దిం | గిణా | తోం – త,దిం | ,గిణా | ,తోం – త, | ;; | ;, –
త | ,దింగి | ,ణాతోం | త;, | ;; | , – త,దిం | ,గిణ | ,తోం –
త; | ,దిం;గి | ;,ణా, | ,తోం, – త; | ,దిం;గి | ;,ణా, | ,తోం, –
త; | ,దిం;గి | ;,ణా, | ,తోం, – త,దిం | ,గిణాతోం | తద్దింగి | ణాతోం –
త,దిం | ,గిణాతోం ‖ త

81. సూత్రము 21

వి :— ఈ సూత్రముచే A– జాతిఅక్షరమునకు (9) సంకీర్ణ కాపుగను, (7) మిశ్ర కాపుగను, 5 అక్షరముల వంతున ఖండ కాపుగను, 3 కాలగమనముగ వచ్చును. B– చతురశ్రత్రికాలము, త్రిశ్రత్రికాలము, ఖండత్రికాలము అనగ $7+5\frac{1}{4}+8\frac{3}{4}=21$ గ వచ్చును. C– జాతిఅక్షరములకు $6+5+4+3+2+1$ అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు పట్టాలముగ వచ్చును. D– ముక్తాయిగ త్రికాలము అనగ మూడు కాలముల మూడు ముక్తాయిలు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసె అక్షరములు	క్రియలు
4	4×21 = 84	———	21
5	5×21 = 105	3 – ;,	27
6	6×21 = 126	2 – ;	32
7	7×21 = 147	1 – ,	37
8	8×21 = 168	———	42
9	9×21 = 189	3 – ;,	48

ఉదా :–

A - జాతిఅక్షరమునకు 9+7+5 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :– కి;, | ;; | ,ట; | ;; | ;త, | ;; | ;,క | ;; | ;; | – కి;, | ;,ట | ;; | ;త, | ;; | ,క; |
;; | – కి;, | ,ట; | ;త, | ;,క | ;; ‖ త

5 :– ;, – త | ;; | ;; | ది;, | ;; | ,గి; | ;; | ;ణ, | ;; | ;,తోం | ;; | ;; | –
త;, | ;,ది | ;; | ;గి, | ;; | ,ణ; | ;; | తోం;, | ;, – త | ;; | ది;, |
,గి; | ;ణ, | ;,తోం | ;; ‖ త

6 : – ; – త, | ;; | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ;; | ,గి; | ;; | ;ణ, | ;; | ;,తోం |;; | ;; | –
త;, | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ,గి; | ;; | ణ;, | ;,తోం | ;; | ; –
త, | ;,ధిం | ;; | ;; | ,గి; | ;ణ, | ;,తోం | ;; ‖ త

7 :– , – త; | ;; | ;; | ;; | ;,దిం | ;; | ;; | ;; | ;; | ,గి; | ;; | ;ణ, | ;; | ;,తోం |
;; | ;; | – త;, | ;; | ;; | ;దిం | ;; | ;; | ;; | గి;, | ;,ణ | ;; | ;తోం, |
;; | , – త; | ;; | ;,దిం | ;; | ;; | ,గి; | ;ణ, | ;,తోం | ;; ‖ త

8 :– త;, | ;; | ,ధిం, | ;; | ;; | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;; | ;; |
;,తోం | ;; | ;; | – త;, | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ,గి, | ;; | ;; | ;,ణ |
;; | ;; | ;; | ,తోం; | ;; | – త;, | ,ధిం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; |
,ణా, | ;; | ;,తోం | ;; ‖ త

;; | ;; | ;; | ;; | ,దిం, | ;; | ;; | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ;; | ;; |
,ణా, | ;; | ;; | ;; | ;,తోం | ;; | ;; | – త;, | ;; | ;; | ;దిం | ;; |
;; | ;; | గి; | ;; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | ;; | తోం;, | ;, –
త | ;; | ;; | ,దిం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తోం | ;; ‖ త

B – చతురశ్రత్రికాలము, త్రిశ్రత్రికాలము, ఖండత్రికాలము

4 :– కి;, | టు;, | త;, | క;, | – కి,టు, | త,క, | – కిటతక | – కి;ట | ;త, | ,క; | –
కి;టు;త, | ,క; – కి;టు;త, | ,క; – కి; | ;టు, | ;,త | ;; | క;, | , –
కి;;ట | ;;త;, | ,క;; – కి;, | ,టు;;త;;క;; ‖ త

5 :– ;, – త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, – త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , –
తదిగి | ణతొం – త, | ,ది; | గి;ణ | ;తొం, | , – త;ది; | గి;ణ;తొం, | , –
త;ది;గి;ణ;తొం, | , – త;;;;;;;; | ;;,ది;;;;; | ;;;;,గి;;; | ;;;;;;,ణ; |
;;;;;;;;; | ,తొం;;;;;;; | ;;, – త;;;;,ది | ;;;;,గి;;; | ;,ణ;;;;,తొం; | ;;;, –
త;;ది;, | ,గి;;ణ;;తొం;; ‖ త

6 :– ; – త, | ;ధిం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; – త, | ధిం; | గి,ణ, | తొం, –
తధిం | ,గిణతొం | – త;ధిం | ;; | ,గి; | ణ;తొం | ; –
త;ధిం | ;;,గి; | ణ;తొం; – త;ధిం | ;;,గి;ణ;తొం; – త | ;;;; | ,ధిం;;, |
;;;; | ;;,గి; | ;;;,ణ | ;;;; | ,తొం;;; | ;, – త;; | ధిం;;; | ;గి;;ణ |
;;తొం;, | , – త;;ధిం;;;, | ,గి;;ణ;;తొం;; ‖ త

7 :– , – త; | ;; | ,దిం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; ! , – త; | ,దిం, | ,గి,ణ |
,తొం, – త | ,దింగి | ణతొం – త, | ;; | దిం; | ;గి, | ,ణ; | తొం; –
త, | ;;దిం; | ;గి;ణ; | తొం; – త;;,దిం; | ;గి;ణ;తొం; –
త;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;,దిం;;;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;,గి;; | ;;;;;;;,ణ |
;;;;;;;; | ;,తొం;;;;;; | ;;;, – త;;;; | ;;;;;,దిం;, | ;;;;;;;,గి |
;;;;,ణ;;; | ;,తొం;;;;, – త; | ;;;,దిం;;;, | ,గి;;ణ;;తొం;; ‖ త

8 :— త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । -
తధీంగి । ,ణాతోం । - త;ధీం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । -
త;ధీం;, । ,గీ;;ణ । ;;,తోం; । - త;ధీం;;గీ;;ణ । ;;,తోం; -
త;, । ;;;ధీం । ;;;; । ;;;; । ;గీ;; । ;;;; । ;;;ణా । ;;;; । ;;;; । ;తోం;;, । ;; -
త;, । ,ధీం;;, । ;,గీ;, । ;;,ణా, । ;;;,తోం । ;; -
త;;ధీం,।;;;, గీ;;;, । ,ణా;;;;తోం;; ॥ త

9 :— ;, - త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;; । ;,ణ । ;; । ;,తోం । ;, - త । ;,దిం ।
;,గి । ;,ణ । ;,తోం । , - త,దిం । ,గీణ । ,తోం - త, । ;; । దిం; । ;గీ ।
;; । ణా; । ;తోం, । , - త;;, । దిం;;గీ । ;;ణా; । ;తోం; -
త;;, । దిం;;గీ;;ణా; । ;తోం; - త;;;;; । ;;;;;;;; । ;;;;;;,దీ, । ;;;;;;;; ।
;;;;;;;; । ;;;గీ;;;;, । ;;;;;;;; । ;;;;;;,ణా, । ;;;;;;;; । ;;;;;;;; । ;;,తోం;;;;; ।
;;;;, - త;;; । ;;;;;;,దిం, । ;;;;;;;; । ,గీ;;;;;;, । ;;,ణా;;;;, । ;;;;,
తోం;;; । ;, - త;;;;,దిం, । ;;;,గీ;;;, । ,ణా;;;;తోం;; ॥ త

82. సూత్రము $21\frac{1}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతిఅక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్రత్రికాలము, జాతి $6+4+3+2+1$ అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times21\frac{1}{4}=85$	3 - ;,	22
5	$5\times21\frac{1}{4}=106\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	27
6	$6\times21\frac{1}{4}=127\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	32
7	$7\times21\frac{1}{4}=148\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	38
8	$8\times21\frac{1}{4}=170$	2 - ;	43
9	$9\times21\frac{1}{4}=191\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	48

ఉదా :–

జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ కాపుగ త్రిశ్రత్రికాలము, 6+4+3+2+1 తగ్గింపు

4 :– ;, – కి, । ;;ట;, । ;త;;, । క;;, – కి, । ,ట;త;క । ; – కి;ట;త;క; । –
కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । – కి;, । ట;, । త;, । క;, । –
కి;ట । ;త, । ,క; । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక ॥ త

5 :– ;;;, – త;;;; । ;,డి;;;;;,గి । ;;;;;,ణ;; । ;;;,తోం;;;; । ;, – త;;,డి;;,గి ।
;;,ణ;;,తోం;; । , – త;డి;గి;ణ;తోం; । – త;, । ;డి, । ;; । గి;, । ;ణ, ।
;; । తోం;, । ; – త, । ;డి, । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త, । ,డి; ।
గి;ణ । ;తోం, । , – త,డి । ,గి,ణ । ,తోం, – త । డిగిణతోం ॥ త

6 :– , – త;;,ధిం । ;;;; । ;,గి;; । ,ణ;;,తోం । ;;, – త; । ధిం;;గి, । ,ణ;తోం; –
త, । ,ధిం;;గి;ణ;తోం; । – త;, । ;ధిం । ;; । ;; । ;గి, । ;; । ణ;, ।
;తోం, । ;; । – త;, । ధిం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । త;ధిం । ;; ।
,గి; । ణ;తోం । ; – త, । ధిం; । గి,ణ, । తోం, – తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :– ;;;;;;, – త; । ;;;;;;;; । ;;,దిం;;;;, । ;;;;;;,గి; । ;;;;,ణ;;; । ;;,తోం;;;;; । , –
త;;;;;,దిం, । ;;;;,గి;;,ణ । ;;,తోం;;, – త;; । ,దిం;;గి;ణ;తోం; । –
త;, । ;; । ;; । దిం; । ;; । ;; । గి;, । ;ణ, । ;; । తోం;, । ; –
త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త, । ;; । దిం; । ;గి, । ,ణ; ।
తోం; – త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , – త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :– ; – త;, । ;ధిం;; । ;;;గీ । ;;;; । ;ణా;; । ;;;తోం. । ;; – త;ధిం । ,;; గీ, ।
;,ణా;, । ,తోం; – త;ధిం;, । ,గీ;;ణా;;తోం; । – త;, । ;ధిం । ;; । ;; ।
;గీ । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । – త;, । ధిం; । ;; । గీ; । ;; ।
ణా; । ;; । తోం;, । – త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । –
త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । – తధింగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— ;, – త;;;;;; | ;;;;;,దిం;, | ;;;;;;;; | ;,గి;;;;;, | ;;;;;,ణా;, | ;;;;;;;; |
;,తొం;;;;;, – త | ;;;;;,దిం;, | ;;;, గి ;;;, | ;,ణా;;;;;తొం | ;;, –
త;;,దిం;, | ,గి;;ణా;;తొం; | – త;, | ;; | ;; | దిం; | ;; | ;; | గి; |
;;|;; | ణా; | ;; | ;; | తొం;, | ; – త, | ;; | ;దిం | ;; | ;గి | ;; | ;ణా |
;; | ;తొం, | ; – త, | ;; | దిం; | ;గి | ;; | ణా; | ;తొం, | , –
త; | ,దిం, | ,గి, | ,ణా, | ,తొం, – త | ,దింగి | ,ణాతొం ‖ త

83. సూత్రము $21\frac{1}{2}$

వి :— ఈ సూత్రమునే జాతి అక్షరమునకు $6+5+4+3+2+1+\frac{1}{2}$ అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times21\frac{1}{2}=86$	2 – ;	22
5	$5\times21\frac{1}{2}=107\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ – ,	27
6	$6\times21\frac{1}{2}=129$	3 – ;,	33
7	$7\times21\frac{1}{2}=150\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ – ;,	38
8	$8\times21\frac{1}{2}=172$	———	43
9	$9\times12\frac{1}{2}=193\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ – ;;,	49

ఉదా :—

జాతి $6+5+4+3+2+1+\frac{1}{2}$ అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :— ; – కి, | ;; | ట;, | ;త, | ;; | క;, | ; – కి, | ;,ట | ;; | త;, | ,క; | ; –
కి, | ;ట, | ;త, | ;క, | ; – కి, | ,ట; | త;క | ; – కి, | ట,త, | క, –
కిట | తక – కిటతక ‖ త

5 :— , – త;;; । ;;,డి; । ;;;; । ,గి;;; । ;;,ణ; । ;;;; । ,తొం;;; । ;;, –
త; । ;;;,డి । ;;;; । ,గి;;; । ;,ణ;; । ;;,తొం; । ;;;, – త । ;;;,డి ।
;;;,గి । ;;;,ణ । ;;;,తొం । ;;;, – త । ;;,డి; । ;,గి;; । ,ణ;;,తొం । ;;, –
త; । ,డి;,గి; । ,ణ;,తొం; । , – త,డి,గి,ణ । ,తొం, – తడిగిణతొం ॥ త

6 :— ;, – త । ;; । ,ధిం, । ;; । ;; । ,గి; । ;,ణ । ;; । ,తొం; । ;, – త । ;; ।
ధిం; । ;; । ;గి, । ;,ణ । ;; । తొం;, । , – త; । ,ధిం, । ;; । ,గి; ।
,ణ; । ,తొం; । , – త; । ధిం; । ;గి, । ,ణ; । తొం; – త । ,ధిం, ।
,గి,ణ । ,తొం, – త । ధింగిణ । తొం – తధింగిణతొం ॥ త

7 :— ;, – త;; । ;;;; । ;;;; । ;,దిం;, । ;;;; । ;;;; । ;,గి;; । ;;;,ణ । ;;;; । ;,తొం;; ।
;;;, – త । ;;;; । ;;;; । ;,దిం;, । ;;;; । ;;;,గి । ;;;; । ,ణ;;; । ;,తొం;; ।
;;, – త; । ;;;; । ;;,దిం, । ;;;; । ;;,గి; । ;;,ణ; । ;;,తొం; । ;;, –
త; । ;;;; । ,దిం;;, । ;;,గి; । ;,ణ;; । ,తొం;;, – త । ;;;,దిం । ;;;,గి ।
;,ణ;,తొం । ;, – త;,దిం । ;,గి,ణ,తొం । , – తద్దింగిణతొం ॥ త

8 :— త;, । ;ధిం । ;; । ;; । ;గీ । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తొం, । ;; । – త;, । ,ధిం, ।
;; । ;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తొం । ;; । – త;, । ధిం; । ;; । గీ; ।
;; । ణా; । ;; । తొం;, । – త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తొం; । –
త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । – తధింగి । ,ణాతొం । – తధింగీణాతొం ॥ త

9 :— ;;, – త; । ;;;; । ;;;; । ;;,దిం, । ;;;; । ;;;; । ;;,గీ, । ;;;; । ;;;; । ;;,ణా,
;;;; । ;;;; । ;;,తొం; । ;;;; । , – త;;; । ;;;; । ;;,దిం, । ;;;; । ;;;; ।
,గీ;;, । ;;;; । ;;,ణా, । ;;;; । ;;;; । ,తొం;;; । ;, – త;; । ;;;; । ;,దిం;, ।
;;;; । ;,గీ;, । ;;;; । ;,ణా;, । ;;;; । ;,తొం;; । ;, – త;; । ;;;,దిం ।
;;;; । ;,గీ;, । ;;;,ణ । ;;;; । ;,తొం;; । , – త;;; । ,దిం;;, । ,గీ;;, ।
,ణా;;, । ,తొం;, – త; । ,దిం;గీ, । ,ణా;తొం, – త । ,దింగీణాతొం ॥ త ।

84. సూత్రము $21\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, మూడుకాలముల ముక్తాయిలు మూడుగ వచ్చును. అనగ 1వ కాలమున ముక్తాయి, 2 వ కాలమున ముక్తాయి, 3వ కాలమున ముక్తాయి అని గ్రహించునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times21\frac{3}{4}=87$	1 - ,	22
5	$5\times21\frac{3}{4}=108\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	28
6	$6\times21\frac{3}{4}=130\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	33
7	$7\times21\frac{3}{4}=152\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	39
8	$8\times21\frac{3}{4}=174$	2 - ;	44
9	$9\times21\frac{3}{4}=195\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	49

ఉదా :—

5 కా. ముక్తాయి, మూడు కాలముల ముక్తాయిలు మూడు

4 :— , - కిటతక – కిటతక - కిటతక | ▶ కి;, | ట;, | త;, | క;, | - కి;, | ట;, |
త;, | క;, | - కి;, | ట;, | త;, | క;, | ▶ కి,ట, | త,క; | - కి,ట, |
త,క, | - కి,ట, | త,క, | ▶ కిటతక | కిటతక | కిటతక ‖ త

5 :— ;;;;;;, - తదిగి | ణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం ▶ త | ;,ది | ;,గి |
;,ణ | ;,తోం | ;, – త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, - త | ;,ది |
;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, ▶ త | ,ది,గి | ,ణ,తోం | , - త,ది | ,గి,ణ |
,తోం, - త | ,ది,గి | ,ణ,తోం |, ▶ తదిగి | ణతోం - తది | గిణతోం -
త | దిగిణతోం ‖ త

6 :— ;, – తధీంగిణతోం – తధీంగి । ణతోం – తధీంగిణతోం ▶ త, ।;ధీం । ;; ।
;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త, ।;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; –
త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; ▶ త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, –
త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, – త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, ▶ తధిం ।
,గిణతోం । తధీంగి । ణతోం – తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :— ;;;;;;;, – త । ,దింగిణతోం – తద్దింగిణతోం – త,దిం । ,గిణతోం ▶ త; ।
;; । ,దిం, । ;; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , – త; । ;; । ,దిం, । ;; । ,గి; । ,ణ; ।
,తోం; । , – త; । ;; । ,దిం, । ;; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , ▶ త; । ,దిం, ।
,గి,ణ । ,తోం, – త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , – త; । ,దిం, । ,గి,ణ ।
,తోం, ▶ త । ,దింగి । ణతోం–త, । దింగిణ । తోం–త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :— ; – తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం – తధీంగీణాతోం । ▶ త;, । ధీం; । ;; ।
గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । – త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; ।
తోం;, । – త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । ▶ త,ధీం ।;గీ ।
;ణా । ;తోం, । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా ।
;తోం, । ▶ తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం ॥ త ।

9 :— , – తద్దింగీణాతోం – తద్దింగి । ణాతోం – తద్దింగీణాతోం ▶ త । ;; । ;,దిం । ;; ।
;,గి । ;; । ;,ణ । ;; । ;,తోం । ;, – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;; ।
;,ణ । ;; । ;,తోం । ;, – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;; । ;,ణ । ;; ।
;,తోం । ;, ▶ త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । , – త; । ,దిం, ।
,గీ, । ,ణా, । ,తోం,– త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । , ▶ త,దిం ।
,గీణ । ,తోం – త, । దింగీ । ణాతోం – త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

85. సూత్రము 22

వి :— ఈ సూత్రముచే **A**- జాతి అక్షరమునకు 7+6+5+4 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును. B- త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షరసంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×22= 88	———	22
5	5×22= 110	2 - ;	28
6	6×22= 132	———	33
7	7×22= 154	2 - ;	39
8	8×22= 176	———	44
9	9×22= 198	2 - ;	50

ఉదా :—

A- జాతి 7+6+5+4 కాపుగ తగ్గింపు

4 :— కి;, | ;,ట | ;; | ;త, | ;; | ,క; | ;; | – కి;, | ;ట, | ;; | త;, | ;క, |
;; | – కి;, | ,ట; | ;త, | ;,క | ;; | – కి;, | ట;, | త;, | క;, ‖ త

5 :— ; – త, | ;; | ,ది; | ;; | గి;, | ;,ణ | ;; | ;తోం, | ;; | , – త; | ;,ది |
;; | ,గి; | ;,ణ | ;; | ,తోం; | ;, – త | ;; | ది;, | ,గి; | ;ణ, |
;,తోం | ;; | – త;, | ది;, | గి;, | ణ;, | తోం;, ‖ త

6 :— త;, | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ,గి; | ;; | ణ;, | ;,తోం | ;; | ; – త, | ;; |
ధిం; | ;; | ;; | గి;, | ;ణ, | ;; | తోం;, | ; – త, | ;,ధిం | ;; | ;; |
,గి; | ;ణ, | ;,తోం | ;; | – త;, | ధిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తోం;, ‖ త

7 :— ; - త, । ;; । ;; । ;; । దీం; । ;; । ;; । ;గి, । ;; । ,ణ; । ;; । తోం;, । ;, -
త । ;; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ;,గి । ;; । ,ణ; । ;,తోం । ;; । , -
త; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ,గి; । ;ణ, । ;,తోం । ;; । - త;, । ;; ।
దీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, ॥ త

8 :— త;, । ;,ధిం । ;; । ;; । ;; । ,గీ, । ;; । ;; । ;,ణ । ;; । ;; । ;; । ,తోం; । ;; । -
త;, । ;ధీం । ;; । ;; । ;గీ । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । -
త;, । ,ధీం, । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । -
త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, ॥ త

9 :— ; - త, । ;; । ;; । ;; । దీం; । ;; । ;; । ;గీ । ;; । ;; । ;; । ణా; । ;; । ;; ।
;తోం, । ;; । , - త; । ;; । ;; । ,దీం, । ;; । ;; । ,గీ, । ;; । ;; । ,ణా, ।
;; । ;; । ,తోం; । ;, - త । ;; । ;; । ,దీం, । ;; । ;,గి । ;; । ;; ।
,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । - త;, । ;; । దీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; ।
;; । తోం;, ॥ త

86. సూత్రము $22\frac{1}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి, 8 కా. ముక్తాయి, 2 కా. ముక్తాయి, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసేఅక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 22\frac{1}{4} = 89$	3 - ;,	23
5	$5 \times 22\frac{1}{4} = 111\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	28
6	$6 \times 22\frac{1}{4} = 133\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	34
7	$7 \times 22\frac{1}{4} = 155\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	39
8	$8 \times 22\frac{1}{4} = 178$	2 - ;	45
9	$9 \times 22\frac{1}{4} = 200\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	51

ఉదా :–

జాతి 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, 2 కా. ముక్తాయి, 3+2+1 తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి

4 :– ;, – కిటతక । కిటతక – కిటతక – కిటతక । కిటతక – కిటతక । – కిటతక ।
కిటతక । కిటతక । – కి,ట, । త,క, । – కి,ట, । త,క, । – కి,ట, । త,క, । –
కి;ట । ;త, । ,క; । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక । – కిటతక । త;, ।
కిటతక । త;, । కిటతక ॥ త

5 :– ;, – తదిగిణతోం – తదిగిణతోం – తదిగి । ణతోం – తదిగిణతోం – తది ।
గిణతోం – తదిగిణతోం । – తదిగిణ । తోం – తదిగి । ణతోం – తది ।
గిణతోం – త, । ;ది;,గి, । ;ణ;,తోం, । ; – త;,ది, । ;గి;, ణ, । ;తోం;, –
త, । ;ది;,గి, । ;ణ;,తోం, । ; – త; । ది;గి । ;ణ, । ,తోం; । – త,ది, ।
గి,ణ, । తోం, – తది । గిణతోం – త । దిగిణతోం । త;, । , –
తదిగి । ణతోం – త, । ;, – త । దిగిణతోం ॥ త

6 :– ;;, – తధీంగిణతోం । తధీంగిణతోం – తధీంగిణతోం – తధిం । ,గిణతోం –
తధీంగి । ణతోం – తధీంగిణతోం । – తధీంగి । ణతోం – తధిం । ,గిణతోం ।
తధీంగి । ణతోం – త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, – త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, –
త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, – త, । ,ధీం, । ;,గి । ;ణ, । ,తోం; । –
త,ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । – తధీంగి । ణతోం – తధిం । ,గిణతోం ।
త;, । ; – తధిం । ,గిణతోం । త;, । ; – తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :— , - తద్ధింగిణతోం - తద్ధింగిణతోం - త | ,దింగిణతోం - తద్ధింగి | ణతోం -
తద్ధింగిణ | తోం - తద్ధింగిణతోం | - తద్ధిం | గిణతోం - త | ,దింగి |
ణతోం - త, | దింగిణ | తోం - త;;, | ;దిం;; | ;గి;,ణ, | ;తోం;, -
త, | ;;;దిం | ;;;గి, | ;ణ;,తోం, | ; - త;;, | ;దిం;; | ;గి;,ణ, | ;తోం;, -
త | ;; | ,దిం, | ;,గి | ;ణ, | ,తోం; | - త;;, | దిం; | గి,ణ, | తోం, -
త, | దింగిణ | తోం - త,దిం | ,గిణతోం | త;, | ;, - త | ,దింగి |
ణతోం - త, | ;; | , - త,దిం | ,గిణతోం || త

8 :— ; - తధింగీణాతోం | తధింగీణాతోం - తధింగీణాతోం | - తధింగీణాతోం |
తధింగీణాతోం | తధింగీణాతోం | - తధింగి | ,ణాతోం | తధింగి | ,ణాతోం |
తధింగి | ,ణాతోం | - త,ధిం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | త,ధిం | ;గీ | ;ణా |
;తోం, | త,ధిం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | - త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ |
;; | ,తోం; | - త,ధిం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | - తధింగి | ,ణాతోం | -
తధింగి | ,ణాతోం | త;, | ;; | తధింగి | ,ణాతోం | త;, | ;; |
తధింగి | ,ణాతోం || త

9 :— ;;;;;;;, - త | ,దింగీణాతోం - తద్ధింగీణా | తోం - తద్ధింగీణాతోం -
త,దిం | ,గీణాతోం - త, | దింగీణాతోం - త | ,దింగీణాతోం | - తద్ధిం |
గీణా | తోం - త,దిం | ,గీణ | ,తోం - త, | దింగీ | ణాతోం -
త, | ;;;దిం | ;;;గీ | ;;;ణా | ;;;తోం, | ; - త;;, | ;దిం;; | ;గీ;; |
;ణా;; | ;తోం;, - త, | ;;;దిం | ;;;గీ | ;;;ణా |;;;తోం,| ; - త; |
;,దిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; | - త;, | దిం; | గీ; | ణా; |
తోం, - త, | దింగీ | ణాతోం - త | ,దింగి | ,ణాతోం| త;, | ;; |
,త,దిం | ,గీణ | ,తోం - త, | ;; | ;,త | ,దింగి |, ణాతోం || త

87. సూత్రము $22\frac{1}{2}$

వి :– ఈ సూత్రముచే జాతి 4 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 9+7+5 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times22\frac{1}{2}=90$	2 – ;	23
5	$5\times22\frac{1}{2}=112\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ – ;;;,	29
6	$6\times22\frac{1}{2}=135$	1 – ,	34
7	$7\times22\frac{1}{2}=157\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ – ;;,	40
8	$8\times22\frac{1}{2}=180$	——	45
9	$9\times22\frac{1}{2}=202\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ – ;,	51

ఉదా :–

4 కా. ముక్తాయి, జాతి 9+7+5 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :– ; – కిటతక । కిటతక – కిటతక । – కి;, । ;; । ,ట; । ;; । ;త, । ;; । ;,క ।
;; । ;; । – కి;, । ;,ట । ;; । ;త, । ;; । ,క; । ;; । – కి;, । ,ట; ।
;త, । ;,క । ;; ॥ త

5 :– ;;;, – త । దిగిణతోం – తదిగిణ । తోం – తదిగిణతోం – త । ;; । ;; ।
ది;, । ;; । ,గి; । ;; । ;ణ, । ;; । ;,తోం । ;; । ;; । – త;, । ;,ది ।
;; । ;గి, । ;; । ,ణ; । ;; । తోం;, । ;, – త । ;; । ది;, । ,గి; । ;ణ,
;,తోం । ;; ॥ త

6 :– , – తధింగిణతోం । తధింగిణతోం – తధిం । ,గిణతోం – త, । ;; । ;,ధిం ।
;; । ;; । ;; । ;; । ,గి; । ;; । ;ణ, । ;; । ;,తోం । ;; । ;; । –
త;, । ;,ధిం । ;; । ;; । ;; । ,గి; । ;; । ణ;, । ;,తోం । ;; । ; –
త, । ;,ధిం । ;; । ;; । ,గి; । ;ణ, । ;,తోం । ;; ॥ త

7 :— ;;, – త,దిం । ,గిణతోం – తద్దిం । గిణతోం – తద్దింగి । ణతోం –

త; । ;; । ;; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ;; । ;; । ,గి; । ;; । ;ణ, ।

;; । ;,తోం । ;; । ;; । – త;, । ;; । ;; । ;దీం । ;; । ;; । ;; । గి;, ।

;,ణ । ;; । ;తోం, । ;; । , – త; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ,గి; ।

;ణ, । ;,తోం । ;; ॥ త

8 :— తధింగిణాతోం । తధింగిణాతోం । తధింగిణాతోం । – త;, । ;; । ,ధిం, । ;; । ;; । ;; ।

;,గి । ;; । ;; । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;; । ;; । ;,తోం । ;; । ;; । –

త;, । ;,ధిం । ;; । ;; । ;; । ,గీ, । ;; । ;; । ;,ణ । ;; । ;; । ;; । ,తోం; ।

;; । – త;, । ,ధిం, । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; ॥ త

9 :— ;, – తద్దింగి । ,ణాతోం – తద్దిం । గిణాతోం – త,దిం । ,గిణాతోం –

త । ;; । ;; । ;; । ;; । ,దీం, । ;; । ;; । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ;; । ;; ।

,ణా, । ;; । ;; । ;; । ;,తోం । ;; । ;; । – త;, । ;; । ;; । ;దీం । ;; । ;; ।

;; । గీ; । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;; । తోం;, । ;, – త । ;; । ;; ।

,దీం, । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; ॥ త

88. సూత్రము $22\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 7+6+5+4 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times22\frac{3}{4}=91$	1 – ,	23
5	$5\times22\frac{3}{4}=113\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ – ;;;;,	29
6	$6\times22\frac{3}{4}=136\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ – ;;;,	35
7	$7\times22\frac{3}{4}=159\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ – ;,	40
8	$8\times22\frac{3}{4}=182$	2 – ;	46
9	$9\times22\frac{3}{4}=204\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ – ;;;;;;,	52

ఉదా :—

5 కా. ముక్తాయి, జాతి 7+6+5+ 4 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :— , - కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కి;, । ;,ట । ;; । ;త, । ;; । ,క; । ;; । -
కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । - కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క । ;; । -
కి;, । ట;, । త;, । క;, ॥ త

5 :— ;;;;, - తదిగిణతోం - తది । గిణతోం - తదిగిణతోం - త, । ;; । ,ది; । ;;
గి;, । ;,ణ । ;; । ;తోం, । ;; । , - త; । ;,ది । ;; । ,గి; । ;,ణ । ;; ।
,తోం; । ;, - త । ;; । ది;, । ,గి; । ;ణ, । ;,తోం । ;; । - త;, । ది;, ।
గి;, । ణ;, । తోం;, ॥ త

6 :— ;;;, - తధిం । ,గిణతోం - తధింగిణతోం - తధింగిణతోం । - త;, । ;,ధిం ।
;; । ;; । ;; । ,గి; । ;; । ణ;, । ;,తోం । ;; । ; - త, । ;; । ధిం; ।
;; । ;; । గి;, । ;ణ, । ;; । తోం;, । ; - త, । ;,ధిం । ;; । ;; । ,గి; ।
;ణ, । ;,తోం । ;; । - త;, । ధిం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, ॥ త

7 :— ;, - తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణ । తోం - తద్దిగిణతోం - త, । ;; । ;; । ;; ।
దిం; । ;; । ;; । ;గి, । ;; । ,ణ; । ;; । తోం;, । ;, - త । ;; । ;; । ;,దిం ।
;; । ;; । ;,గి । ;; । ,ణ; । ;,తోం । ;; । , - త; । ;; । ;,దిం ।
;; । ;; । ,గి; । ;ణ, । ;,తోం । ;; । - త;, । ;; । దిం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, ॥ త

8 :— ; - తధింగీణాతోం । తధింగీణాతోం - తధింగీణాతోం । - త;, । ;,ధిం ।
;; । ;; । ;; । ,గీ, । ;; । ;; । ;,ణ । ;; । ;; । ;; । ,తోం; । ;; । -
త;, । ;ధిం । ;; । ;; । ;గీ । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । -
త;, । ,ధిం, । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । -
త;, । ధిం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, ॥ త

9 :— ;;;;;;, – త,దిం । ,గిణాతోం – తద్దింగిణాతోం – త।,దింగిణాతోం –

త, । ;; । ;; । ;; । దిం; । ;; । ;; । ;గి । ;; । ;; । ;; । ణా; ।
;; । ;; । ;తోం, । ;; । , – త; । ;; । ;; । ,దిం, । ;; । ;; । ,గి, ।
;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;; । ,తోం; । ;, – త । ;; । ;; । ,దిం, । ;; ।
;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । – త;, । ;; । దిం; । ;; ।
గి; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, ॥ త

89. సూత్రము 23

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి ముక్తాయిగ త్రికాలము, (అనగ 1,2,3 కాలముల ముక్తాయిలు మూడుయని అర్థము) త్రిశ్ర పైకాలమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	4×23 = 92	———	23
5	5×23 = 115	1 - ,	29
6	6×23 = 138	2 - ;	35
7	7×23 = 161	3 - ;,	41
8	8×23 = 184	———	46
9	9×23 = 207	1 - ,	52

ఉదా :—

జాతి ముక్తాయిగ త్రికాలము, త్రిశ్ర పైకాలమున ముక్తాయి

4 :— కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి;, । ట;, । త;, ।
క;, । – కి,ట, । త,క, । – కి,ట, । త,క, । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక ।
కిటతక । కిటతక । – కిటతక – కిట । తక – కిటతక ॥ త

5 :— , – త; | ,ద; | ,గి; | ,ణ; | ,తోం; | , – త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; |
,తోం; | , – త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తోం; | , – త,ది | ,గి,ణ |
,తోం, – త | ,ది,గి | ,ణ,తోం | , – త,ది | ;గి,ణ | ,తోం, –
త | దిగిణతోం | తదిగిణ | తోం – తదిగి | ణతోం – తదిగి | ణతోం –
తదిగిణ | తోం – తదిగిణతోం ‖ త

6 :— ; – త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; – త, | ;ధీం | ;; | ;గి, |
;ణ, | ;తోం, | ; – త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; –
త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, – త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, – త, | ధీం; |
గి,ణ, | తోం, – తధిం | ,గిణతోం | తధీంగి | ణతోం – తధిం |
,గిణతోం | – తధీంగిణతోం | తధీంగిణతోం | తధీంగిణతోం ‖ త

7 :— ;, – త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, – త | ;; | ;,దిం |
;; | ;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, – త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;,ణ |
;,తోం | ;, – త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తోం | , – త; | ,దీం, | ,గి,ణ |
,తోం, – త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తోం | , – త,దిం | ,గిణతోం | తద్దిం |
గిణతోం – త | ,దీంగి | ణతోం – త,దిం | ,గిణతోం –
త, | దీంగిణతోం – త | ,దీంగిణతోం ‖ త

8 :— త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | త;, | ధీం; | ;; | గీ; |
;; | ణా; | ;; | తోం;, | త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | –
త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, |
త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | – తధీంగి | ,ణాతోం | తధీంగి | ,ణాతోం |
తధీంగి | ,ణాతోం | – తధీంగీణ | ,తోం – తధీంగి | ,ణాతోం –
తధిం | ,గీణాతోం ‖ త

9 :— , త; । ;; । ,దీం, । ;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । – ,త; । ;; । ,దీం, ।
;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , – త; । ;; । ,దీం, । ;; । ,గీ, ।
;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , – త; । ,దీం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తొం, –
త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । , – త; । ,దీం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తొం, –
త । ,దింగి । ,ణాతొం । తద్దిం । గిణా । తొం – త,దిం । ,గిణ । ,తొం –
త,దిం । ,గిణాతొం । తద్దింగి । ణాతొం – త,దిం । ,గిణాతొం ॥ త

90. సూత్రము 23¼

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, 2 కా. ముక్తాయి, 1 కా. ముక్తాయిగ వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×23¼= 93	3 – ;,	24
5	5×23¼= 116¼	3¾ – ;;;;;;;,	30
6	6×23¼= 139½	½ – ,	35
7	7×23¼= 162¾	1¼ – ;;,	41
8	8×23¼= 186	2 – ;	47
9	9×23¼= 209¼	2¾ – ;;;;;,	53

ఉదా :—

జాతి 5,4,3,2,1 కాలముల ముక్తాయిలు

4 :— ;, – కిటతక । కిటతక – కిటతక – కిటతక । కిటతక – కిటతక । – కిటతక ।
కిటతక । కిటతక – కి,ట, । త,క, । కి,ట, । త,క, । కి,ట, । త,క, । –
కి;, । ట;, । త;, । క;, । కి;, । ట;, । త;, । క;, । కి;, । ట;, ।
త;, । క;, ॥ త

5 :— ;;;;;;;;, – త | దిగిణ తొం – తదిగిణతొం – తదిగిణతొం – త | దిగిణతొం –
తదిగిణ | తొం – తదిగిణతొం – త | దిగిణతొం | తదిగిణ | తొం –
తదిగి | ణతొం – త, | ది,గి, | ణ,తొం, | త,ది, | గి,ణ, | తొం, –
త, | ది,గి, | ణ,తొం, | – త;, | ది;, | గి;, | ణ;, | తొం;, |
త;, | ది;, | గి;, | ణ;, | తొం;, | త;, | ది;, | గి;, | ణ;, | తొం;, ‖ త

6 :— ; – తధింగిణతొం – తధింగిణతొం – తధిం | ,గిణతొం – తధింగిణతొం |
తధింగిణతొం – తధిం | ,గిణతొం – తధిం | ,గిణతొం | తధింగి | ణతొం –
తధిం | ,గిణతొం | – త,ధిం | ;గి, | ణ, తొం, | త,ధిం | ;గి, | ణ,తొం, |
త,ధిం | ;గి, | ణ,తొం, | – త;, | ధిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తొం;, | త;, |
ధిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తొం;, | త;, | ధిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తొం;, ‖ త

7 :— ;;, – తద్దింగిణతొం – తద్దిం | గిణతొం – తద్దింగిణతొం – త,దిం | ,గిణతొం
తద్దిం | గిణతొం – తద్దింగి | ణతొం – త,దిం | ,గిణతొం | తద్దిం |
గిణతొం – త | ,దింగి | ణతొం – త, | ;దిం | ;గి, | ణ,తొం, |
త;, | దిం; | గి,ణ, | తొం, – త, | ;దిం | ;గి, | ణ,తొం, | –
త;, | ;; | దిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తొం;, | త;, | ;; | దిం; | ;; |
గి;, | ణ;, | తొం;, | త;, | ;; | దిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తొం;, ‖ త

8 :— ; – తధింగీణాతొం | తధింగీణాతొం – తధింగీణాతొం | – తధింగీణాతొం |
తధింగీణాతొం | తధింగీణాతొం | – తధింగి | ,ణాతొం | తధింగి |
,ణాతొం | తధింగి | ,ణాతొం | – త,ధిం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, |
త,ధిం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | త,ధిం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | – త;, |
ధిం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తొం;, | త;, | ధిం; | ;; | గీ; | ;; |
ణా; | ;; | తొం;, | త;, | ధిం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తొం;, ‖ త

9 :— ;;;;;, - తద్దింగి । ,ణాతోం - తద్దింగిణాతోం - త,దిం । ,గిణాతోం -
తద్దింగి । ,ణాతోం - తద్దిం । గిణాతోం - త,దిం । ,గిణాతోం -
త । ,దింగి । ,ణాతోం । తద్దిం । గిణా । తోం - త,దిం । ,గిణ । ,తోం -
త, । ;దిం । ;గి । ;ణా । ;తోం, । త;, । దిం; । గి; । ణా; । తోం, -
త, । ;దిం । ;గి । ;ణా । ;తోం, । - త;, । ;; । దిం; । ;; । గి; । ;; ।
ణా; । ;; । తోం;, । త;, । ;; । దిం; । ;; । గి; । ;; । ణా; । ;; ।
తోం;, । త;, । ;; । దిం; । ;; । గి; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, ॥ త

91. సూత్రము $23\frac{1}{2}$

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు 9+7+5 అక్షరము వంతున కాపుX తగ్గింపు, చతురశ్ర పైకాలము, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పైకాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times23\frac{1}{2}=94$	2 - ;	24
5	$5\times23\frac{1}{2}=117\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	30
6	$6\times23\frac{1}{2}=141$	3 - ;,	36
7	$7\times23\frac{1}{2}=164\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	42
8	$8\times23\frac{1}{2}=188$	———	47
9	$9\times23\frac{1}{2}=211\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	53

ఉదా :—

జాతి 9+7+5 X తగ్గింపు, చ పై, త్రి, త్రి. పైకాలము

4 :— ; - కి, । ;; । ;,ట । ;; । ;; । త;, । ;; । ,క; । ;; । ; - కి, । ;; । ,ట; । ;; ।
త;, । ;,క । ;; । ; - కి, । ;,ట । ;; । త;, । ,క; । ; - కిటతక । -
కిటత । క - కిటతక ॥ త

5 :— ;;, – త; | ;;;; | ;;;,ది | ;;;; | ;;;; | ,గి;;; | ;;;; | ;,ణ;; | ;;;; | ;;,తొం; |
;;;; | ;;;, – త | ;;;; | ;;,ది; | ;;;; | ;,గి;; | ;;;; | ,ణ;;; |
;;;,తొం | ;;;; | ;;, – త; | ;;;,ది | ;;;; | ,గి;;; | ;,ణ;; | ;;,తొం; |
;;;, – త | దిగిణతొం – త,ది | ,గి,ణ,తొం | , – తదిగిణతొం || త

6 :— ;, – త | ;; | ;; | ధీం; | ;; | ;; | ;; | ;గి, | ;; | ;,ణ | ;; | ;; |
తొం;, | ;; | , – త; | ;; | ధీం; | ;; | ;; | ;గి, | ;; | ,ణ; | ;; |
తొం;, | ;, – త | ;; | ధీం; | ;; | ;గి, | ;,ణ | ;; | తొం;, | , –
తధీంగిణతొం | – తధీం | గిణతొం | – తధీంగిణతొం || త

7 :— ;;;, – త | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;,దీం;. | ;;;; | ;;;; | ;;;; |
;;;,గి | ;;;; | ;;;; | ,ణ;;; | ;;;; | ;,తొం;; | ;;;; | ;;, –
త; | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ,దీం;;, | ;;;; | ;;;; | ;;,గి; | ;;;; |
;,ణ;; | ;;;; | ,తొం;;; | ;;;, – త | ;;;; | ;;;; | ;,దీం;, | ;;;; |
;;;,గి | ;;;; | ,ణ;;; | ;,తొం;; | ;;, – త,దిం | ,గిణతొం –
త; | ,దీం;గి | ,ణ,తొం, – త | ,దీంగిణతొం || త

8 :— త;, | ;; | ,ధీం, | ;; | ;; | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;; | ;; |
;,తొం | ;; | ;; | – త;, | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ,గీ, | ;; | ;; | ;,ణ |
;; | ;; | ;; | ,తొం; | ;; | – త;, | ,ధీం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; |
;,తొం | ;; | – తధీంగీణాతొం | తధీం | గీణ | ,తొం–తధిం | గీణాతొం || త

9 :— , – త;;; | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;;,దీం, | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ,గీ;;, | ;;;; |
;;;; | ;;;; | ;;,ణా, | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ,తొం;;; | ;;;; | ;, –
త;; | ;;;; | ;;;; | ;;;,దిం | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;,గీ;, | ;;;; | ;;;; |
;;;,ణ | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;,తొం;; | ;;;; | , – త;;; | ;;;; |
;;,దీం, | ;;;; | ;;;; | ,గీ;;, | ;;;; | ;;,ణా, | ;;;; | ;;;; | ,తొం;;; | ;, –
తద్దీంగి | ,ణాతొం – త; |, దీం;గి | ;,ణా, | ,తొం, – త,దిం | ,గీణాతొం || త

92. సూత్రము $23\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, ముక్తాయికి త్రికాలము, (అనగ 1 కా. ముక్తాయి, 2 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి) త్రిశ్రపై కాలమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times23\frac{3}{4}=95$	1 - ,	24
5	$5\times23\frac{3}{4}=118\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	30
6	$6\times23\frac{3}{4}=142\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	36
7	$7\times23\frac{3}{4}=166\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	42
8	$8\times23\frac{3}{4}=190$	2 - ;	48
9	$9\times23\frac{3}{4}=213\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	54

ఉదా :—

5 కా. ముక్తాయి, ముక్తాయికి త్రికాలము, త్రిశ్రపై కాలమున ముక్తాయి

4 :— , - కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి,ట, । త,క, । - కి,ట, । త,క, । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కిటతక - కిట । తక - కిటతక ॥ త

5 :— ;;, - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - త । దిగిణతోం - త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , - త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , - త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , - త,ది । ,గి,ణ । ,తోం, - త । ,ది,గి । ,ణ,తోం । , - త,ది । ,గి,ణ । ,తోం, - త । దిగిణతోం । తదిగిణ । తోం - తదిగి । ణతోం - తదిగి । ణతోం - తదిగిణ । తోం - తదిగిణతోం ॥ త

6 :— ;, – తధీంగిణతొం – తధీంగి । ణతొం – తధీంగిణతొం – త, । ;ధీం । ;; ।
;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; – త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; –
త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; – త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, –
త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, – త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, – తధిం ।
,గిణతొం । తధీంగి । ణతొం – తధిం । ,గిణతొం । – తధీంగిణతొం ।
తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం ॥ త

7 :— ;;;, – తద్దింగిణతొం – త, । దింగిణతొం – తద్దింగిణతొం – త । ;; । ;,దిం । ;; ।
;,గి । ;,ణ । ;,తొం । ;, – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । ;, –
త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । ;, – త । ;,దిం ।
;,గి । ,ణ,తొం । , – త; । ,దీం, । ,గి,ణ । ,తొం, – త । ;,దిం ।
;,గి । ,ణ,తొం । , – త,దిం । ,గిణతొం । తద్దిం । గిణతొం – త । ,దీంగి ।
ణతొం – త,డిం । ,గిణతొం – త, । దీంగిణతొం – త । ,దీంగిణతొం ॥ త

8 :— ; – తధీంగీణాతొం । తధీంగీణాతొం – తధీంగీణాతొం । – త;, । ధీం; । ;; ।
గీ; । ;; । ణా; । ;; । తొం;, । – త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; ।
తొం;, । – త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తొం;, । – త,ధీం ।
;గీ । ;ణా । ;తొం, । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । త,ధీం । ;గీ । ;ణా ।
;తొం, । – తధీంగి । ,ణాతొం । తధీంగి । ,ణాతొం । తధీంగి । ,ణాతొం । –
తధీంగీణ । ,తొం – తధీంగి । ,ణాతొం – తధిం । ,గీణాతొం ॥ త

9 :— ;;;;, – తద్దింగీణ । ,తొం – తద్దింగీణాతొం – తద్దింగి । ,ణాతొం –
త; । ;; । ,దీం, । ;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , – త; । ;; ।
,దీం, । ;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , – త; । ;; । ,దీం, । ;; ।
,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , – త; । ,దీం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తొం, –
త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । , – త; । ,దీం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తొం, –
త । ,దీంగి । ,ణాతొం । – తద్దిం । గీణా । తొం – త, దిం । ,గీణ । ,తొం –
త,దిం । ,గీణాతొం । తద్దింగీ । ణాతొం – త,దిం । ,గీణాతొం ॥ త

93. సూత్రము 24

వి :— ఈ సూత్రముచే ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1, జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కాలంకాపు - 3 కా. 2 సార్లు, 4 కాలంకాపు - 4 కా, 3 సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	4×24= 96	———	24
5	5×24= 120	———	30
6	6×24= 144	———	36
7	7×24= 168	———	42
8	8×24= 192	———	48
9	9×24= 216	———	54

ఉదా :—

ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1, జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. కాపు - 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు - 4 కా. 3 సార్లు

4 :— కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక । - కి;ట । ;త, । ,క; । - కి,ట, । త,క, । — కిటతక । - కి,ట, । త,క, । త;, । ;; । - కిటతక । కిటతక । త;, - కిటతక । కిటతక - కిటతక ॥ త

5 :— తదిగిణ । తోం - తదిగి । ణతోం - తది । గిణతోం - త । ;,ది । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । ;, - త । ,ద,గి । ,ణ,తోం । , - తదిగి । ణతోం - త, । ,ది; గి;ణ । ;తోం, । , - త,ది । ,గి,ణ । ,తోం, - త । దిగిణతోం । - త,ది, । గి,ణ, । తోం, - త, । ;; । ;; । - తదిగిణ । తోం-తదిగి । ణతోం - త;, । , - తదిగిణతోం - తది । గిణతోం - తదిగిణతోం ॥ త

6 :— తధీంగి । ణతోం – తధిం । ,గిణతోం । తధీంగి । ణతోం – త, । ;ధీం । ;; ।
;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, – తధిం । ,గిణతోం ।
త;ధిం । ;; । ,గి; । ణ;తోం । ; – త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, –
తధిం । ,గిణతోం । – త,ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । త;, । ;; । ;; । –
తధీంగి । ణతోం – తధిం । ,గిణతోం । – త;;, – తధిం । ,గిణతోం –
తధీంగి । ణతోం – తధీంగిణతోం ॥ త

7 :— తద్దీం । గిణతోం – త । ,డీంగి । ణతోం – త, । దీంగిణ । తోం –
త; । ;; । ,డీం, । ;; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , – త; । ,డీం, । ,గి,ణ ।
,తోం, – త । ,డీంగి । ణతోం – త, । ;; । డీం; । ;గి, । ,ణ; । తోం; –
త । ;,డిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , – త,డిం । ,గిణతోం । – త;, । డీం; ।
గి,ణ, । తోం, – త, । ;; । ;; । ;; । – తద్దీం । గిణతోం – త । ,డీంగి ।
ణతోం – త;, । ;, – తద్దీంగి । ణతోం – తద్దీంగిణ । తోం – తద్దీంగిణతోం ॥ త

8 :— తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । –
త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా ।
;తోం, । – తధీంగి । ,ణాతోం । – త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । –
త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । – తధీంగి । ,ణాతోం । త,ధీం । ;గీ ।
;ణా । ;తోం, । – త;, । ;; । ;; । ;; । – తధీంగి । , ణాతోం । తధీంగి ।
,ణాతోం । – త;;;, । – తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం ॥ త

9 :— తద్దీం । గీణా । తోం – త,డిం । ,గీణ । ,తోం – త, । డీంగీ । ణాతోం –
త । ;; । ;,డిం । ;; । ;,గి । ;; । ;,ణ । ;; । ;,తోం । ;, – త । ;,డిం ।
;,గి । ;,ణ । ;,తోం । , – త,డిం । ,గీణ । ,తోం – త, । ;; । డీం; ।
;గీ । ;; । ణా; । ;తోం, । , – త; । ,డీం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తోం, –
త । ,డీంగి । ,ణాతోం । – త;, । డీం; । గీ; । ణా; । తోం, –
త, । ;; । ;; । ;; । ;; । – తద్దీం । గీణా । తోం – త,డిం । ,గీణ । ,తోం –
త;, । ;;, – త,డిం । ,గీణాతోం-త, । డీంగీణాతోం – త । ,డీంగీణాతోం ॥ త

94. సూత్రము $24\frac{1}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతు కాపున తగ్గింపుగ త్రిశ్రత్రికాలము, జాతి $5+4+3+2+1$ అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times24\frac{1}{4}=97$	3 - ;,	25
5	$5\times24\frac{1}{4}=121\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	31
6	$6\times24\frac{1}{4}=145\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	37
7	$7\times24\frac{1}{4}=169\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	43
8	$8\times24\frac{1}{4}=194$	2 - ;	49
9	$9\times24\frac{1}{4}=218\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	55

ఉదా :—

జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ X త్రిశ్రత్రికాలము, $5+4+3+2+1$ X తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— ;, - కి, | ;;ట;, | ;త;;, | క;;, - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | -
కి;, | ,ట; | ;త, | ;,క | ;; | - కి;, | ట;, | త;, | క;, | - కి;ట |
;త, | ,క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక | - కిటత | క- కిట | తక -
కి | టతక ‖ త

5 :— ;;;;;, - త;; | ;;;,ది;;;; | ;,గి;;;;;;,ణ | ;;;;;,తోం;; | ;;;, - త;;,ది; |
;,గి;;,ణ;;,తోం | ;;, - త;ది;గి;ణ, | ,తోం; - త; | ;ది, | ;,గి | ;; |
ణ;, | ,తోం; | ; - త, | ;ది, | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - త, | ,ది; |
గి;ణ | ;తోం, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, - త | దిగిణతోం | -
తదిగి | ణతోం - త | దిగిణ | తోం - తది | గిణతోం ‖ త

6 :— ;;, – త; । ;,ధీం;, । ;;;;,గి । ;;,ణ; । ;,తోం;; । , – త;ధీం; । ;గి;ణ; । తోం; –
త;ధీం;;గి । ;ణ;తోం; – త, । ;,ధిం । ;; । ;; । ,గి; । ;ణ, । ;,తోం । ;; । –
త;, । ధీం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । – త;ధిం । ;; । ,గి; । ణ;తోం । ; –
త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, – తధిం । ,గిణతోం । –
తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం ॥ త

7 :— ;;;;, – త;;; । ;;;;;;;; । ,ధీం;;;;;;, । ;;;;,గి;;; । ;;,ణ;;;;; । ,తోం;;;;;, –
త; । ;;;;,ధీం;;, । ;;,గి;;,ణ;; । ,తోం;;, – త;;,ధీం, । ;,గి;ణ;తోం; –
త । ;; । ;; । ,ధీం, । ;; । ;,గి । ;; । ణ;, । ,తోం; । ; – త, । ;; ।
;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త, । ;; । ధీం; । ;గి, । ,ణ; ।
తోం; – త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , – త,దిం । ,గిణతోం । –
త,దిం । ,గిణ । తోం – త, । దీంగి । ణతోం – త । ,దీం । గిణతోం ॥ త

8 :— ;; – త;, । ;ధీం;; । ;;;గీ । ;;;; । ;ణా;; । ;;;తోం, । ;; – త;ధిం । ;;,గీ, ।
;,ణా;, । ,తోం; – త;ధీం;, । ,గీ;;ణా;;తోం; । – త;, । ,ధీం, । ;; ।
;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । – త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; ।
ణా; । ;; । తోం;, । – త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । –
త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । – తధీంగి । ,ణాతోం । – తధీం । గీణ ।
,తోం – త । ధీంగి । ,ణా । తోం – తధిం । ,గీ । ణాతోం ॥ త

9 :— ;;;, – త;;;; । ;;;;;;;,దిం । ;;;;;;;; । ;;;,గీ;;;, । ;;;;;;;,ణ । ;;;;;;;; ।
;;;,తోం;;;; । ;, – త;;;;;,దిం । ;;;;;,గీ;, । ;;;,ణా;;;, । ;,తోం;;, –
త;;,దిం । ;;,గీ;;ణా;, । ,తోం; – త; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ,గీ, । ;; ।
;,ణ । ;; । ;; । ,తోం; । ; – త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గీ । ;; । ;ణా । ;; ।
;తోం, । ; – త, । ;; । దీం; । ;గీ । ;; । ణా; । ;తోం, । , – త; ।
,దీం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తోం, – త । ,దీంగి । ,ణాతోం । – త,దిం ।
,గీ । ణాతోం । – త,దిం । ,గీ । ణాతోం । – త,దిం । ,గీ । ణాతోం ॥ త

95. సూత్రము 24½

వి :— ఈ సూత్రముచే త్రికాలజాతి త్రికాలము వచ్చును. అనగా జాతి ప్రథమ కాల గమనము 1,2,3 కాలములుగను, జాతి ద్వితీయ కాలగమనము 1,2,3 కాలములుగను, జాతి తృతీయ కాలగమనము 1,2,3 కాలములుగను అనుటయని అర్థము.

గమనిక :— ఉదాహరణమున 1ని ఒకటవ కాలముగను, 2ను రెండవ కాలముగను, 3ను మూడవకాలముగను గ్రహించ దగును. మఱియు, జాతి ప్రథమ కాలమున 2వ గమనము - జాతి ద్వితీయకాలమున 1వ గమనమునకు సమానము. జాతి ద్వితీయ కాలమున 2వ గమనము జాతి తృతీయ కాలమున 1వ గమనమునకు సమానమని గ్రహించునది.

జాతిప్రథమ కాలమున	అక్షరము-అక్షరమునకు	1 :— 8	అక్షరముల వంతున	కాపుగను,
		2 :— 4	,,	,,
		3 :— 2	,,	,,
జాతిద్వితీయ కాలమున ,,	,,	1 :— 4	,,	,,
		2 :— 2	,,	,,
		3 :— 1	,,	,,
జాతితృతీయ కాలమున ,,	,,	1 :— 2	,,	,,
		2 :— 1	,,	,,
		3 :— ½	,,	,,
		24½		

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 24\frac{1}{2} = 98$	2 - ;	25
5	$5 \times 24\frac{1}{2} = 122\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	31
6	$6 \times 24\frac{1}{2} = 147$	1 - ,	37
7	$7 \times 24\frac{1}{2} = 171\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	43
8	$8 \times 24\frac{1}{2} = 196$	———	49
9	$9 \times 24\frac{1}{2} = 220\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	56

ఉదా :—

త్రికాలజాతి త్రికాలము

4 :— జాతి ప్రథమ కాలము

1 :— ; - కి;, | ;;;; | ;;ట;, | ;;;; | ;;త;, | ;;;; | ;;క;, | ;;;; | ;; -

2 :— కి;, | ;;ట;, | ;;త;, | ;;క;, | ;; -

3 :— కి;, | ట;,త;, | క;, -

ద్వితీయ 1 :— కి;, | ;;ట;, | ;;త;, | ;;క;, | ;; -

2 :— కి;, | ట;,త;, | క;, -

3 :— కి,ట, | త,క, -

తృతీయ 1 :— కి;, | ట;,త;, | క;, -

2 :— కి,ట, | త,క, -

3 :— కిటతక ॥ త

5 :— ప్రథమ 1 :— ;, - త;; | ;;;; | ;,ది;; | ;;;; | ;,గి;; | ;;;; |

;,ణ;; | ;;;; | ;,తోం;; | ;;;; | ;, -

2 :— త;; | ;,ది;; | ;,గి;; | ;,ణ;; | ;,తోం;; | ;, -

3 :— త;,ది | ;,గి;,ణ | ;,తోం;, -

ద్వితీయ 1 :———— త । ;;;,ది । ;;;,గి । ;;;,ణ । ;;;,తో౦ । ;;;, -

2 :———— త । ;,ది;,గి । ;,ణ;,తో౦ । ;, -

3 :———— త,ది,గి । ,ణ,తో౦, -

తృతీయ 1 :———— త; । ,ది;,గి; । ,ణ;,తో౦; । , -

2 :———— త,ది,గి,ణ ।,తో౦, -

3 :———— తదిగిణతో౦ ॥ త

6 :— ప్రథమ 1 :—— , - త;;, । ;;;; । ;ధీ౦;; । ;;;; । ;;;; । ;;;; ।

;గి;;, । ;;;; । ;ణ;;, । ;;;; । ;తో౦;;, । ;;;; । ; -

2 :—— త;;, । ;ధీ౦;; । ;;;; । ;గి;;, । ;ణ;;, । ;తో౦;;, । ; -

3 :—— త;,ధీ౦ । ;;;గి, । ;ణ;,తో౦, । ; -

ద్వితీయ 1 :———— త;;, । ;ధీ౦;; । ;;;; । ;గి;;, । ;ణ;;, । ;తో౦;;, । ; -

2 :———— త;,ధీ౦ । ;;;గి, । ;ణ;,తో౦, । ; -

3 :———— త,ధీ౦; । గి,ణ,తో౦, -

తృతీయ 1 :———— త, । ;ధీ౦;; । ;గి;,ణ, । ;తో౦;, -

2 :———— త, । ధీ౦;గి,ణ, । తో౦, -

3 :———— తధీ౦గిణతో౦ ॥ త

7 :— ప్రథమ 1 :—— ,-త;;; । ;;;; । ;;;; । ;;;; । ,ధీ౦;;, । ;;;; । ;;;; । ;;;; ।

,గి;;; । ;;;; । ,ణ;;; । ;;;; । ,తో౦;;; । ;;;; । , -

2 :—— త;;; । ;;;; । ,ధీ౦;;, । ;;;; । ,గి;;; । ,ణ;;; । ,తో౦;;; । , -

3 :—— త;;; । ,ధీ౦;;, । ,గి;,ణ; । ,తో౦;, -

ద్వితీయ 1 :—— త; । ;;;; । ;;,దిం, । ;;;; । ;;,గి; । ;;,ణ; । ;;,తొం; । ;;,-

2 :—— త; । ;;,దిం, । ;;,గి; । ,ణ;,తొం; ।, -

3 :—— త;,దిం, । ,గి,ణ,తొం, -

తృతీయ 1 :—— త । ;;;,దిం । ;;;,గి । ;,ణ;,తొం । ;, -

2 :—— త;,దిం । ;,గి,ణ,తొం । , -

3 :—— తద్దింగిణతొం ॥ త

8 :— ప్రథమ 1 :—— త;;;, । ;;;; । ధీం;;; । ;;;; । ;;;; । ;;;; । గీ;;; । ;;;; । ;;;; ।
;;;; । ణా;;; । ;;;; । ;;;; । ;;;; । తొం;;;, । ;;;; । -

2 :—— త;;;, । ధీం;;; । ;;;; । గీ;;; । ;;;; । ణా;;; । ;;;; । తొం;;;, । -

3 :—— త;,ధీం; । ;;గీ; । ;;ణా; । ;;తొం;, । -

ద్వితీయ 1 :—— త;;;, । ధీం;;; । ;;;; । గీ;;; । ;;;; । ణా;;; । ;;;; । తొం;;;, । -

2 :—— త;,ధీం; । ;;గీ; । ;;ణా; । ;;తొం;, । -

3 :—— త,ధీం;గీ । ;ణా;తొం, । -

తృతీయ 1 :—— త;,ధీం; । ;;గీ; । ;;ణా; । ;;తొం;, । -

2 :—— త,ధీం;గీ । ;ణా;తొం, । -

3 :—— తధీంగీణాతొం ॥ త

9 :— ప్రథమ 1 :—— ;;;,-త । ;;;; । ;;;; । ;;;; । ;;;,దిం । ;;;; । ;;;; । ;;;; । ;;;,గి । ;;;; ।
;;;; । ;;;; । ;;;,ణ । ;;;; । ;;;; । ;;;; । ;;;,తొం । ;;;; । ;;;, -

2 :—— త । ;;;; । ;;;,దిం । ;;;; । ;;;,గి । ;;;; । ;;;,ణ । ;;;; । ;;;,తొం । ;;;, -

3 :—— త । ;;;,దిం । ;;;,గి । ;;;,ణ । ;;;,తొం । ;, -

ద్వితీయ 1 :———— త;; । ;;;; । ;,దిం;, । ;;;; । ;,గీ;, । ;;;; । ;,ణా;, ।
;;;; । ;,తోం;; । ;, -

2 :———— త;; । ;,దిం;, । ;,గీ;, । ;,ణా;, । ;,తోం;, -

3 :———— త । ;,దిం;గి । ;,ణా;తోం । , -

తృతీయ 1 :———— త;;; । ,దిం;;, । ,గీ;;, । ,ణా;;, । ,తోం;, -

2 :———— త; । ,దిం;గీ, । ,ణా;తోం, -

3 :———— త । ,దింగీణాతోం ॥ త

96. సూత్రము $24\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times24\frac{3}{4}=99$	1 - ,	25
5	$5\times24\frac{3}{4}=123\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	31
6	$6\times24\frac{3}{4}=148\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	38
7	$7\times24\frac{3}{4}=173\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	44
8	$8\times24\frac{3}{4}=198$	2 - ;	50
9	$9\times24\frac{3}{4}=222\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	56

ఉదా :—

5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, 6+5+4+3+2+1 కావుగ తగ్గింపు

4 :— , - కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కి;, ।
;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । - కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క । ;; । - కి;, ।
ట;, । త;, । క;, । - కి;ట । ;త, । ,క; । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక ॥ త

5 :- , - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం | - తదిగిణ | తోం - తదిగి |
ణతోం - తది | గిణతోం - త | ;; | ,ది; | ;,గి | ;; | ,ణ; | ;,తోం |
;; | , - త; | ;ది, | ;,గి | ;; | ణ;, | ,తోం; | ; - త, | ;ది, |
;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - త, | ,ది; | గి;ణ | ;తోం, | , -
త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, - త | దిగిణతోం ‖ త

6 :- ;;;, - తధిం | ,గిణతోం-తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం | - తధీంగి | ణతోం -
తధిం | ,గిణతోం | తధీంగి | ణతోం - త, | ;; | ధీం; |;; | ;; | గి;, |
;ణ, | ;; | తోం;, / ; - త, | ;,ధిం | ;; | ;; | ,గి; | ;ణ, |;,తోం | ;; | -
త;, | ధీం; | ;; | గి;, | ణ;, | తోం;, | - త;ధిం | ;; | ,గి; | ణ;తోం | ;
త, | ధీం; | గి,ణ, | తోం, - తధిం | ,గిణతోం ‖ త

7 :- ;;;;;, - తద్ధీంగి | ణతోం - తద్ధీంగిణతోం - తద్ధీంగిణతోం | తద్ధీం | గిణతోం -
త | ,దీంగి | ణతోం - త, | దీంగిణ | తోం - త; | ;; | ;; | ,దీం, | ;; | ;; |
,గి; | ;,ణ | ;; | ,తోం; | ;, - త | ;; | ;; | ,దీం, | ;; | ;,గి | ;; |
ణ;, | ,తోం; | ; - త, | ;; | ;దీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; -
త, | ;; | దీం; | ;గి, | ,ణ; | తోం; - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తోం | , -
త,దిం | ,గిణతోం ‖ త

8 :- ; - తధీంగీణాతోం | తధీంగీణాతోం - తధీంగీణాతోం | - తధీంగి | ,ణాతోం |
తధీంగి | ,ణాతోం | తధీంగి | ,ణాతోం | - త;, | ;ధీం | ;; | ;; |
;గీ | ;; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | ;తోం, | ;; | - త;, | ,ధీం, | ;; |
;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తోం | ;; | - త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; |
ణా; | ;; | తోం;, | - త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | , తోం; | -
త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | - తధీంగి | ,ణాతోం ‖ త

9 :— ;;, – తద్దింగిణాతోం – త, । దింగిణాతోం – తద్దింగిణాతోం । – తద్దిం ।
గిణా । తోం – త,దిం । ,గిణ । ,తోం – త, । దింగి । ణాతోం –
త । ;; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ;,ణ । ;; । ;; । ;,తోం ।
;; । , – త; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ,గి, । ;; । ;,ణ । ;; । ;; ।
,తోం; । ; – త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గి । ;; । ;ణా । ;; । ;తోం, । ; –
త, । ;; । దిం; । ;గి । ;; । ణా; । ;తోం, । , – త; । ,దిం, । ,గి, ।
ణా, । ,తోం, – త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

97. సూత్రము 25

వి :— ఈసూత్రముచే A – ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, 3+2+1, త్రికాలము వచ్చును. అనగ 3+4+5+6+7 సూత్రముల కలయికగ హెచ్చింపు ముక్తాయిలు అని గ్రహించునది. B– జాతి అక్షరమునకు 7+6+5+4+3 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

గమనిక :— ఈ సూత్రమున ప్రత్యేకత A– ముక్తాయిలలో హెచ్చింపు, B– జాతి అక్షరము వంతున కాపుతో విలోమముగ వచ్చునని తెలియునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×25= 100	———	25
5	5×25= 125	3 – ;,	32
6	6×25= 150	2 – ;	38
7	7×25= 175	1 – ,	44
8	8×25= 200	———	50
9	9×25= 225	3 – ;,	57

ఉదా :-

A- ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, 3+2+1, త్రికాలము

4 :- కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక । -
కిటతక । త;, । కిటతక । త;, । కిటతక । - కి;ట । ;త, । ,క; । -
కి,ట, । త,క, । - కిటతక । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి,ట, ।
త,క, । - కిటతక ॥ త

5 :- ;, - త । దిగిణతోం । తదిగిణ । తోం - తదిగి । ణతోం -
త,ది । ,గి,ణ,తోం । , - త,ది,గి । ,ణ,తోం, - త । ,ది,గి,ణ । ,తోం, -
తది । గిణతోం - త । ;; । తదిగిణ । తోం - త; । ; - తది ।
గిణతోం - త । ;ది, । ,గి; । ణ;తోం । ; - త, । ది,గి, । ణ,తోం, । -
తదిగిణ । తోం - త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , - త,ది । ,గి,ణ ।
,తోం, త । దిగిణతోం ॥ త

6 :- ; - తధిం । ,గిణతోం । తధీంగి । ణతోం - తధిం । ,గిణతోం । - తధీం ।
గిణతోం । తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం । - తధీంగి । ణతోం -
త, । ;; । తధీంగి । ణతోం - త, । ;; । తధీంగి । ణతోం - త, । ,ధీం, ।
;,గి । ;ణ, । ,తోం; । - త,ధీం । ;గి, । ణ,తోం, । - తధీంగి । ణతోం -
త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ;- త, । ధీం; । గి,ణ, । తోం, -
తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :- , - త,దిం । ,గిణతోం । తద్దీం । గిణతోం - త । ,దీంగి । ణతోం - త; । ,దీం;గి ।
,ణ,తోం, - త । ;,దీం, । ,గి,ణ,తోం । , - త;,దిం । ;,గి,ణ । ,తోం, -
త, । దీంగిణ । తోం - త; । ;; । - తద్దీం । గిణతోం - త । ;; । ; -
త, । దీంగిణ । తోం - త; । ;,దిం । ;; । ,గి; । ణ;తోం । ; - త, ।
;దీం । ;గి, । ణ,తోం, । - తద్దీం । గిణతోం - త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి ।
;,ణ । ;,తోం । ;, - త । ;,దిం । ;;గి । ,ణ,తోం । ,-త,దిం । ,గిణతోం ॥

8 :— తధింగి । ,ణాతోం । తధింగి । ,ణాతోం । తధింగి । ,ణాతోం । – తధిం । గిణ ।
,తోం – త । ధింగి । ,ణా । తోం – తధిం । ,గి । ణాతోం । – తధింగి ।
,ణాతోం । త;,। ;; । తధింగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । తధింగి । ,ణాతోం । –
త;ధిం । ;; । ,గి, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । – త,ధిం । ;గి । ;ణా । ;తోం, । –
తధింగి । ,ణాతోం । – త;, । ధిం; । ;; । గి; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । –
త,ధిం । ;గి । ;ణా । ;తోం, । – తధింగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— ;, – త । ,దింగి । ,ణాతోం । తద్దిం । గిణా । తోం – త,దిం । ,గిణ । ,తోం –
త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, – త; ।
,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, – త, । దింగి । ణాతోం – త । ;; । ;; । – తద్దిం ।
గిణా । తోం – త; । ;; । ; – త, । దింగి । ణాతోం – త । ;; । ,దిం, ।
;,గి । ;; । ,ణా, । ;,తోం । ; – త, । ;దిం । ;గి । ;ణా । ;తోం, । – తద్దిం ।
గిణా । తోం – త; । ;; । ,దిం, । ;; । ,గి, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తోం; । , –
త; । ,దిం, । ,గి, । ,ణా, । ,తోం, । – త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

B – జాతి అక్షరమునకు 7+6+5+4+3 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :— కి;, । ;,ట । ;; । ;త, । ;; । ,క; । ;; । – కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । –
కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క । ;; । – కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి;ట ।
;త, । ,క; ॥ త

5 :— ;, – త । ;; । ;ది, । ;; । ,గి; । ;; । ణ;, । ;,తోం । ;; । ; – త, । ;; । ది;, । –
;గి, । ;; । ణ;, । ;తోం, । ;; । – త;, । ,ది; । ;గి, । ;,ణ । ;; । తోం;, । , –
త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , – త; । ది;గి । ;ణ, । ,తోం; ॥ త

6 :— ; – త, । ;; । ,ధిం, । ;; । ;; । ;,గి । ;; । ;ణ, । ;; । ,తోం; । ;; । – త;, ।
;ధిం । ;; । ;; । ;గి, । ;; । ణ;, । ;తోం, । ;; । – త;, । ,ధిం, । ;; । ;,గి ।
;; । ణ;, । ,తోం; । ;– త, । ;ధిం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; – త, ।
,ధిం, । ;,గి । ;ణ, । ,తోం; ॥ త

7 :— , - త; | ;; | ;; | ;,దిం | ;; | ;; | ;; | ,గి; | ;; | ణ;, | ;,తోం | ;; | ; -
త, | ;; | ;; | ;దీం | ;; | ;; | ;గి, | ;; | ణ;, | ;తోం, | ;; | - త;, |
;; | ;దీం | ;; | ;; | గి;, | ,ణ; | ;తోం, | ;, - త | ;; | ;,దిం | ;; |
;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, - త | ;; | ,దీం, | ;,గి | ;ణ, | ,తోం; ‖ త

8 :— త;, | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ,గి, | ;; | ;; | ;,ణ | ;; | ;; | ;; | ,తోం; |
;; | - త;, | ;ధిం | ;; | ;; | ;గి | ;; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | ;తోం, | ;; | -
త;, | ,ధిం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తోం | ;; | - త;, |
ధిం; | ;; | గి; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | - త;ధిం | ;; | ,గి, | ;,ణ |
;; | ,తోం; ‖ త

9 :— ;, - త | ;; | ;; | ;; | ,దిం, | ;; | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ;; | ,ణా, | ;; |
;; | ;,తోం | ;; | ; - త, | ;; | ;; | ;దీం | ;; | ;; | ;గి | ;; | ;; | ;ణా |
;; | ;; | ;తోం, | ;; | - త;, | ;; | ;దీం | ;; | ;; | గి; | ;; | ;ణా | ;; |
;; | తోం;, | , - త; | ;; | ,దిం, | ;; | ,గి, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తోం; |, -
త; | ;,దిం | ;; | ,గి, | ;,ణ | ;; | ,తోం; ‖ త

98. సూత్రము $25\frac{1}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, 2 కా. ముక్తాయి, 1 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్ర పై కాలగమనమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times25\frac{1}{4}=101$	3 - ;,	26
5	$5\times25\frac{1}{4}=126\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	32
6	$6\times25\frac{1}{4}=151\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	38
7	$7\times25\frac{1}{4}=176\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	45
8	$8\times25\frac{1}{4}=202$	2 - ;	51
9	$9\times25\frac{1}{4}=227\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	57

ఉదా :-

జాతి 5, 4, 3, 2, 1 కాలముల ముక్తాయిలు, త్రిశ్ర పైకాలమున ముక్తాయి

4 :- ;, - కిటతక | కిటతక - కిటతక - కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కిటతక |
కిటతక | కిటతక | - కి,ట, | త,క, | కి,ట, | త,క, | కి,ట, | త,క, | - కి;, |
ట;, | త;, | క;, | కి;, | ట;, | త;, | క;, | కి;, | ట;, | త;, | క;, | -
కిటతక - కిట | తక - కిటతక ‖ త

5 :- ;;;, - తదిగిణతోం - తదిగిణ | తోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం | తదిగిణతోం -
తదిగి | ణతోం - తదిగి | ణతోం - తది | గిణతోం - త | దిగిణతోం | -
త,ది, | గి,ణ, | తోం, - త, | ది,గి, | ణ,తోం, | త,ది, | గి,ణ, | తోం, -
త, | ;ది, | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - త, | ;ది, | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, |
; - త, | ;ది, | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - తదిగి | ణతోం -
తదిగిణ | తోం - తదిగిణతోం ‖ త

6 :- ; - తధింగిణతోం - తధింగిణతోం - తధిం | ,గిణతోం - తధింగిణతోం |
తధింగిణతోం - తధిం | ,గిణతోం - తధిం | ,గిణతోం | తధింగి | ణతోం -
తధిం | ,గిణతోం | - త,ధిం | ;గి, | ణ,తోం, | త,ధిం | ;గి, | ణ,తోం, |
త,ధిం | ;గి, | ణ,తోం, | - త;, | ధిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తోం;, |
త;, | ధిం; | ;; | గి;, | ణ;, | తోం;, | త;, | ధిం; | ;; | గి;, |
ణ;, | తోం;, | - తధింగిణతోం | తధింగిణతోం | తధింగిణతోం ‖ త

7 :- ;;;;;;, - త,దిం | ,గిణతోం - తద్దింగిణతోం - తద్దింగి | ణతోం - తద్దింగిణతోం |
తద్దింగిణతోం - త | ,దీంగిణతోం - త | ,దీంగి | ణతోం - త, | దీంగిణ |
తోం - త,దిం | ,గిణతోం | - త;, | దీం; | గి,ణ, | తోం, - త, | ;దీం |
;గి, | ణ,తోం, | త;, | దీం; | గి,ణ, | తోం, - త, | ;; | ;దీం | ;; | ;గి, |
;ణ, | ;తోం, | ; - త, | ;; | ;దీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - త, |
;; | ;దీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - త,దిం | ,గిణతోం - త, |
దీంగిణతోం - త | ,దీంగిణతోం ‖ త

8 :— ; - తధింగిణతోం । తధింగిణతోం - తధింగిణతోం । - తధింగిణతోం ।
తధింగిణతోం । తధింగిణతోం । - తధింగి । ,ణతోం । తధింగి । ,ణతోం ।
తధింగి । ,ణతోం । - త,ధిం । ;గి । ;ణ । ;తోం, । త,ధిం । ;గి । ;ణ ।
;తోం, । - త,ధిం । ;గి । ;ణ । ;తోం, । - త;, । ధిం; । ;; । గి; । ;; ।
ణ; । ;; । తోం;, । త;, । ధిం; । ;; । గి; । ;; । ణ; । ;; । తోం;, ।
త;, । ధిం; । ;; । గి; । ;; । ణ; । ;; । తోం;, । - తధింగిణ । ,తోం -
తధింగి । ,ణతోం - తధిం । ,గిణతోం ॥ త

9 :— ;, - తద్దింగిణతోం - తద్దిం । గిణతోం - తద్దింగిణతోం - త । ,దింగిణతోం ।
తద్దింగిణ । తోం - తద్దింగిణ । ,తోం - త,దిం । ,గిణ । ,తోం - త, ।
దింగి । ణతోం - త । ,దింగి । ,ణతోం । - త;, । దిం; । గి; । ణ; ।
తోం,-త, । ;దిం । ;గి । ;ణ । ;తోం, । త;, । దిం; । గి; । ణ; । తోం, -
త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గి । ;; । ;ణ । ;; । ;తోం, । ; - త, ।
;; । ;దిం । ;; । ;గి । ;; । ;ణ । ;; । ;తోం, । ; - త, । ;; । ;దిం ।
;; । ;గి । ;; । ;ణ । ;; । ;తోం, । ; - త, దిం । ,గిణతోం । తద్దింగి ।
ణతోం - త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

99. సూత్రము $25\frac{1}{2}$

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి 4 కా. ముక్తాయి, 8కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times25\frac{1}{2}=102$	2 - ;	26
5	$5\times25\frac{1}{2}=127\frac{1}{2}$	½ - ,	32
6	$6\times25\frac{1}{2}=153$	3 - ;,	39
7	$7\times25\frac{1}{2}=178\frac{1}{2}$	1½ - ;,	45
8	$8\times25\frac{1}{2}=204$	—	51
9	$9\times25\frac{1}{2}=229\frac{1}{2}$	2½ - ;;,	58

ఉదా :—

జాతి 4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరములకు 6+5+4+3+2+1 వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :— ; – కిటతక । కిటతక – కిటతక । – కిటతక । కిటతక । కిటతక । – కి;, । ;ట, ।
;; । త;, । ;క, । ;; । – కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క । ;; । – కి;, । ట;, ।
త;, । క;, । – కి;ట । ;త, । ,క; । – కి,ట, । త,క, । – కిటతక ॥ త

5 :— , – తదిగిణతొం – తది । గిణతొం – తదిగిణతొం । – తదిగిణ । తొం – తదిగి ।
ణతొం – తది । గిణతొం – త । ;; । ,ది; । ;,గి । ;; । ,ణ; । ;,తొం ।
;; । , – త; । ;ది, । ;,గి । ;; । ణ;, । ,తొం; । ; – త, । ;ది, । ;గి, ।
;ణ, । ;తొం, । ; – త, । ,ది; । గి;ణ । ;తొం, । , – త,ది । ,గి,ణ ।
,తొం, – త । దిగిణతొం ॥ త

6 :— ;, – తధిం । ,గిణతొం – తధింగి । ణతొం – తధింగిణతొం । – తధింగి ।
ణతొం – తధిం । ,గిణతొం । తధింగి । ణతొం – త, । ;; । ధిం; । ;; ।
;; । గి;, । ;ణ, । ;; । తొం;, । ; – త, । ;,ధిం । ;; । ;; । ,గి; । ;ణ, ।
;,తొం । ;; । – త;, । ధిం; । ;; । గి;, । ణ;, । తొం;, । – త;ధిం । ;; ।
,గి; । ణ;తొం । ; – త, । ధిం; । గి,ణ, । తొం, – తధిం । ,గిణతొం ॥ త

7 :— ;, – తద్దింగి । ణతొం – తద్దింగిణ । తొం – తద్దింగిణతొం । – తద్దిం । గిణతొం –
త । ,దింగి । ణతొం – త, । దింగిణ । తొం – త; । ;; । ;; । ,దిం, । ;; ।
;; । ,గి; । ;,ణ । ;; । ,తొం; । ;, – త । ;; । ;; । ,దిం, । ;; । ;,గి । ;; ।
ణ;, । ,తొం; । ; – త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; – త, । ;; ।
దిం; । ;గి, । ,ణ; । తొం; – త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తొం । ,–త,దిం । ,గిణతొం ॥ త

8 :— తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం । – తధీంగి । ,ణాతోం ।
తధీంగి । ,ణాతోం । తధీంగి । ,ణాతోం । – త;, । ;ధీం । ;; । ;; । ;గీ ।
;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । – త;, । ,ధీం, । ;; । ;,గి । ;; ।
;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । – త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; ।
తోం;, । – త;ధిం । ;; । ,గీ, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । – త,ధీం । ;గీ । ;ణా ।
;తోం,। – తధీంగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— ;;, – త,దిం । ,గీణాతోం – త, । దీంగీణాతోం – త । ,దింగీణాతోం । –
తద్దిం । గీణా । తోం – త,దిం । ,గీణ । ,తోం – త, । దీంగీ । ణాతోం –
త । ;; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ;,ణ । ;; । ;; । ;,తోం । ;; । , –
త; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ,గీ, । ;; । ;,ణ । ;; । ;; । ,తోం; । ; –
త, । ;; । ;దీం । ;; । ;గీ । ;; । ;ణా । ;; । ;తోం, । ; – త, । ;; ।
దీం; । ;గీ । ;; । ణా; । ;తోం, । , – త; । ,డీం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తోం, –
త । , దీంగి । ,ణాతోం ॥ త

100. సూత్రము $25\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 5. కాలం ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 3 వ కాలమున 9+7+5 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times25\frac{3}{4}=103$	1 – ,	26
5	$5\times25\frac{3}{4}=128\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ – ;;;;;;,	33
6	$6\times25\frac{3}{4}=154\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ – ;,	39
7	$7\times25\frac{3}{4}=180\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ – ;;;;;;;,	46
8	$8\times25\frac{3}{4}=206$	2 – ;	52
9	$9\times25\frac{3}{4}=231\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ – ,	58

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, 3 కాలమున 9+7+5 కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :— , - కిటతక - కిటతక - కిటతక । - కి;, । ;; ।,ట; । ;; ।;త, । ;; । ;,క । ;; ।
;; । - కి;, । ;,ట । ;; । ;త, । ;; । ,క; । ;; । - కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క ।
;; । - కిటత । క - కిట । తక - కి । టతక ॥ త

5 :— ;;;;;;, - తదిగి । ణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - త । ;; । ;; । ది;, ।
;; । ,గి; । ;; । ;ణ, । ;; । ;,తోం । ;; । ;; । - త;, । ;,ది । ;; । ;గి, ।
;; । ,ణ; । ;; । తోం;, । ;, - త । ;; । ది;, । ,గి; । ;ణ, । ;,తోం । ;; । -
తదిగి । ణతోం - త । దిగిణ । తోం - తది । గిణతోం ॥ త

6 :— ;, - తధీంగిణతోం - తధీంగి । ణతోం - తధీంగిణతోం - త, । ;; । ;,ధిం ।
;; । ;; । ;; । ;; । ,గి; । ;; । ;ణ, । ;; । ;,తోం । ;; । ;; । - త;, ।
;,ధిం । ;; । ;; । ;; । ,గి; । ;; । ణ;, । ;,తోం । ;; । ; - త, । ;,ధిం ।
;; । ;; । ,గి; । ;ణ, । ;,తోం । ;; । - తధీం । గిణతోం । తధీం । గిణతోం ।
తధీం । గిణతోం ॥ త

7 ;;;;;;;, - త । ,దింగిణతోం - తద్దింగిణతోం - త,దిం । ,గిణతోం - త; । ;; । ;; ।
;; । ;,దిం । ;; । ;; । ;; । ;; । ,గి; । ;; । ;ణ, । ;; । ;,తోం । ;; । ;; । -
త;, । ;; । ;; । ;దిం । ;; । ;; । ;; । గి;, । ;,ణ । ;; । ;తోం, । ;; । , -
త; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ,గి; । ;ణ, । ;,తోం । ;; । - త,దిం ।
,గిణ । తోం - త, । దింగి । ణతోం - త । ,దిం । గిణతోం ॥ త

8 :— ; - తధీంగీణాతోం । తధీంగీణాతోం - తధీంగీణాతోం । - త;, । ;; । ,ధీం, ।
;; । ;; । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;; । ;; । ;,తోం ।
;; । ;; । - త;, । ;,ధిం । ;; । ;; । ;; । ,గీ, । ;; । ;; । ;,ణ । ;; । ;; ।
;; । ,తోం; । ;; । - త;, । ,ధీం, । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం ।
;; । - తధీం । గీణ । ,తోం-త । ధీంగి । ,ణా । తోం- తధిం । ,గీ । ణాతోం ॥ త

9 :— , - తద్దింగిణతోం - తద్దింగి । ణతోం - తద్దింగిణతోం - త । ;; । ;; । ;; ।
;; । ,దీం, । ;; । ;; । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;; । ;; ।
;,తోం । ;; । ;; । - త;, । ;; । ;; । ;దీం । ;; । ;; । ;; । గీ; । ;; । ;; ।
;ణా । ;; । ;; । ;; । తోం;, । ;, - త । ;; । ;; । ,దీం, । ;; । ;,గి । ;; ।
;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । - త,దిం । ,గీ । ణాతోం । త,దిం । ,గీ ।
ణాతోం । త,దిం । ,గీ । ణాతోం ॥ త

101. సూత్రము 26

వి :— ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×26= 104	———	26
5	5×26= 130	2 - ;	33
6	6×26= 156	———	39
7	7×26= 182	2 - ;	46
8	8×26= 208	———	52
9	9×26= 234	2 - ;	59

ఉదా :—

జాతి 6+5+4+3+2+1 × తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి

4 :— కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । - కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క । ;; । - కి;, ।
ట;, । త;, । క;, । - కి;ట । ;త, । ,క; । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక । -
కిటతక । త;, । కిటతక । త;, । కిటతక ॥ త

5 :— ; – త, | ;; | ది;, | ;గి, | ;; | ణ;, | ;తోం, | ;; | – త;, | ,ది; | ;గి, |
;,ణ | ;; | తోం;, | , – త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తోం; | , – త; |
ది;గి | ;ణ, | ,తోం; | – త,ది, | గి,ణ, | తోం, – తది | గిణతోం –
త | దిగిణతోం | త;, |, – తదిగి | ణతోం – త, | ;, – త | దిగిణతోం ॥ త

6 :— త;, | ;ధిం | ;; | ;; | ;గి, | ;; | ణ;, | ;తోం, | ;; | – త;, | ,ధిం, | ;; |
;,గి | ;; | ణ;, | ,తోం; | ; – త, | ;ధిం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; –
త, | ,ధిం, | ;,గి | ;ణ, | ,తోం; | – త,ధిం | ;గి, | ణ,తోం, | –
తధింగి | ణతోం – తధిం | ,గిణతోం | త;, | ; – తధిం | ,గిణతోం |
త;, | ;తధిం | ,గిణతోం ॥ త

7 :— ; – త, | ;; | ;; | ;దిం | ;; | ;; | ;గి, | ;; | ణ;, | ;తోం, | ;; | – త;, |
;; | ;దిం | ;; | ;; | గి;, | ,ణ; | ;తోం, | ;, – త | ;; [illegible] | ;; |
;,గి | ;,ణ | ;,తోం | ;, – త | ;; | ,దిం, | ;,గి | ;ణ, | ,తోం; | – త;, |
దిం; | గి,ణ, | తోం, – త, | దింగిణ | తోం – త,దిం | , [illegible] | త;, |
;, – త | ,దింగి | ణతోం – త, | ;; | , – త,దిం | ,[illegible] త

8 :— త;, | ;ధిం | ;; | ;; | ;గీ | ;; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | ;తోం, | ;; [illegible] త;, |
,ధీం, | ;; | ;,గీ | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ; ,తోం | ;; | – త;, | ధీం |
;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, | – త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణా | ;; |
,తోం | – త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తోం, | – తధీంగి | ,ణాతోం – తధీంగి |
,ణాతోం | త;, | ;; | తధీంగి | ,ణాతోం | త;, | ;; | తధీంగి | ,ణాతోం ॥ త

9 [illegible] ;; | ;; | ;ధీం | ;; | ;; | ;గీ | ;; | ;; | ;ణా | ;; [illegible] ;తోం, |
;; | – త;, | ;; | ;దీం | ;; | ;; | గీ; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | తోం;, |
, – త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గీ, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తోం; | , –త; |
;,దిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; | – త;, | దీం; | గీ; | ణా; |
తోం, – త, | దీంగీ | ణాతోం – త | ,దీంగి | ,ణాతోం | త;, | ;; | , –
త,దిం | ,గీణ | ,తోం – త, | ;; | ;, – త | ,దీంగి | ,ణాతోం ॥ త

102. సూత్రము $26\frac{1}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే అక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్ర త్రికాలము, ముక్తాయిగ త్రికాలము - అనగ జాతి 1 వ కాలమున ముక్తాయి - 2 వ కాలమున ముక్తాయి - 3 వ కాలమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times26\frac{1}{4}=105$	3 - ;,	27
5	$5\times26\frac{1}{4}=131\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	33
6	$6\times26\frac{1}{4}=157\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;,	40
7	$7\times26\frac{1}{4}=183\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	46
8	$8\times26\frac{1}{4}=210$	2 - ;	53
9	$9\times26\frac{1}{4}=236\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;;,	60

ఉదా :—

జాతి అక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ గ త్రిశ్ర త్రికాలము, ముక్తాయిగ త్రికాలము

4 :— ;, - కి, | ;;ట;, | ;త;;, | క;;, - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | - కి;, |
ట;, | త;, | క;, | - కి;, | ట;, | త;, | క;, | - కి;, | ట;, | త;, | క;, | -
కి,ట, | త,క, | - కి,ట, | త,క, | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక | కిటతక | కిటతక ‖ త

5 :— ;, - త;;;;;;,ది | ;;;;;;,గి;; | ;;;,ణ;;;;; | ;,తొం;;;;;;, - త | ;;,ది;;,గి;; |
,ణ;;,తొం;;, - త; | ది;గి;ణ;తొం; - త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, -
త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, - త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, -
త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | ,ది,గి |
,ణ,తొం | , - తదిగి | ణతొం - తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం ‖ త

6 :— ;;, - త; | ;,ధీం;, | ;;;;,గి | ;;,ణ; | ;,తో౦;; | , - త;ధీం; | ;గి;ణ; | తో౦; -
త;ధీం;;గి | ;ణ;తో౦; - త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తో౦, | ; -
త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తో౦, | ; - త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, |
;తో౦, | ; - త, | ధీం; | గి,ణ, | తో౦, - త, | ధీం; | గి,ణ, | తో౦, -
త, | ధీం; | గి,ణ, | తో౦, - తధిం | ,గిణతో౦ | తధీంగి | ణతో౦ -
తధిం | ,గిణతో౦ ॥ త

7 :— , - త;;;;;;; | ;;;;,దిం;;, | ;;;;;;;; | ,గి;;;;;,ణ; | ;;;;,తో౦;;; | ;;, - త;;;;; |
,దిం;;;;;గి; | ;,ణ;;,తో౦;;, - త | ;;,దిం;;గి;ణ, | ,తో౦; - త; | ;; |
,దిం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తో౦; | , - త; | ;; | ,దిం, | ;; | ,గి; | ,ణ; |
,తో౦; | , - త; | ;; | ,దిం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తో౦; | , - త; | ,దిం, |
,గి,ణ | ,తో౦, - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తో౦ | , - త; | ,దిం, | ,గి,ణ |
,తో౦, - త | ,దింగి | ణతో౦ - త, | దింగిణ | తో౦ - త,దిం | ,గిణతో౦ ॥ త

8 :— ; - త;, | ;ధీం;; | ;;;గీ | ;;;; | ;ణా;; | ;;;తో౦, | ;; - త;ధిం | ;;,గీ, |
;,ణా;, | ,తో౦; - త;ధీం;, | ,గీ;;ణా;;తో౦; | - త;, | ధీం; | ;; | గీ; |
;; | ణా; | ;; | తో౦;, | - త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; |
తో౦;, | - త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తో౦;, | - త,ధీం |
;గీ | ;ణా | ;తో౦, | త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తో౦, | త,ధీం | ;గీ | ;ణా |
;తో౦, | - తధీంగి | ,ణాతో౦ | తధీంగి | ,ణాతో౦ | తధీంగి | ,ణాతో౦ ॥ త

9 :— ;;;;;;;, - త | ;;;;;;;; | ;;;,దిం;;;, | ;;;;;;;,గి | ;;;;;;;; | ;;;,ణా;;;, |
;;;;;;;,తో౦ | ;;;;;, - త;; | ;;;,దిం;;;, | ;,గీ;;;;;ణ | ;;;;;,తో౦;; | , -
త;;,దిం;;గీ, | ;,ణా;;తో౦; - త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; |
;,తో౦ | ;, - త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తో౦ | ;, -
త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తో౦ | ;, - త | ;, దిం |
;,గి | ;,ణ | ;,తో౦ | , - త; | ,దిం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తో౦, - త | ;,దిం |
;,గి | ;,ణ | ;,తో౦ | , - త,దిం | ,గీణ | ,తో౦ - త, | దింగీ | ణాతో౦ -
త | ,దింగి | ,ణాతో౦ ॥ త

103. సూత్రము 26½

వి :— ఈ సూత్రముచే 4కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 7+6+5+4+3 అక్షరమువంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×26½= 106	2 - ;	27
5	5×26½= 132½	3½ - ;;;,	34
6	6×26½= 159	1 - ,	40
7	7×26½= 185½	2½ - ;;,	47
8	8×26½= 212	———	53
9	9×26½= 238½	1½ - ;,	60

ఉదా :—

4కా. ముక్తాయి, జాతి 7+6+5+4+3 అక్షరమువంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :— ; - కిటతక । కిటతిక - కిటతక । - కి;, । ;,ట । ;; । ;త, । ;; । ,క; । ;; । -
కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । - కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క । ;; । -
కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి;ట । ;త, । ,క; ॥ త

5 :— ;;;, - త । దిగిణతోం - తదిగిణ । తోం - తదిగిణతోం - త । ;; । ;ది, । ;; ।
,గి; । ;; । ణ;, । ;,తోం । ;; । ; - త, । ;; । ది;, । ;గి, । ;; । ణ;, ।
;తోం, । ;; । - త;, । ,ది; । ;గి, । ;,ణ । ;; । తోం;, । , - త; । ,ది; ।
,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , - త; । - ది;గి । ;ణ, । ,తోం; ॥ త

6 :— , - తధింగిణతోం | తధింగిణతోం - తధిం | ,గిణతోం - త, | ;; | ,ధీం,| ;; |
;; | ;,గి | ;; | ;ణ, | ;; | ,తోం; | ;; | - త;, | ;ధీం | ;; | ;; | ;గి, |
;; | ణ;, | ;తోం, | ;; | - త;, | , ధీం, | ;; | ;,గి | ;; | ణ;, | ,తోం; | ; -
త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - త, | ,ధీం, | ;,గి | ;ణ, | ,తోం; || త

7 :— ;;, - త,దిం | ,గిణతోం - తద్దిం | గిణతోం - తద్దింగి | ణతోం - త; | ;; |
;; | ;,దిం | ;; | ;; | ;; | ,గి; | ;; | ణ;, | ;,తోం | ;; | ; - త, | ;; |
;; | ;దీం | ;; | ;; | ;గి, | ;; | ణ;, | ;తోం, | ;; | - త;, | ;; |
;దీం | ;; | ;; | గి;, | ,ణ; | ;తోం, | ;, - త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి |
;,ణ | ;,తోం | ;, - త | ;; | ,దీం, | ;,గి | ;ణ, | ,తోం; || త

8 :— తధింగీణాతోం | తధింగీణాతోం | తధీంగీణాతోం | - త;, | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; |
,గీ, | ;; | ;; | ;,ణ | ;; | ;; | ;; | ,తోం; | ;; | - త;, | ;ధీం | ;; | ;; |
;గీ | ;; | ;; | ;ణా | ;; | ;; | ;తోం, | ;; | - త;, | ,ధీం, | ;; |
;,గి | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;,తోం | ;; | - త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; |
ణా; | ;; | తోం;, | - త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; || త

9 :— ;, - తద్దింగి | ,ణాతోం - తద్దిం | గీణాతోం - త,దిం | ,గీణాతోం -
త | ;; | ;; | ;; | ,దీం, | ;; | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ;; | ,ణా, | ;; | ;; |
;,తోం | ;; | ; - త, | ;; | ;; | ;దీం | ;; | ;; | ;గీ | ;; | ;; | ;ణా |
;; | ;; | ;తోం, | ;; | - త;, | ;; | ;దీం | ;; | ;; | గీ; | ;; | ;ణా |
;; | ;; | తోం;, | , - త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గీ, | ;; | ,ణా, | ;; |
,తోం; | , - త; | ;,దిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తోం; || త

104. సూత్రము $26\frac{3}{4}$

వి :– ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు $9+4\frac{1}{2}+2\frac{1}{4}$ అక్షరమువంతున కాపుగ సంకీర్ణత్రికాలము, జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times26\frac{3}{4}=107$	1 - ,	27
5	$5\times26\frac{3}{4}=133\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	34
6	$6\times26\frac{3}{4}=160\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	41
7	$7\times26\frac{3}{4}=187\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	47
8	$8\times26\frac{3}{4}=214$	2 - ;	54
9	$9\times26\frac{3}{4}=240\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;;;;,	61

ఉదా :–

జాతి అక్షరమునకు $9+4\frac{1}{2}+2\frac{1}{4}\times$ సంకీర్ణ త్రికాలము, 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు

4 :– , – కి; | ;; | ;ట, | ;; | ;,త | ;; | ;; | క;, | ;; | , – కి;;, | ;,ట;; | ;;త;, |
;;,క; | ;;; – కి;, | ;;, ట;;;;త, | ;;;,క;;;; | – కి;, | ట;, | త;, | క;, | –
కి,ట, | త,క, | కి,ట, | త,క, | – కిటతక | కిటతక | కిటతక ‖ త

5 :– ;;;;, – త;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;;;,ది; | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; | ,గి;;;;;;;; | ;;;;;;;;; |
;;,ణ;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;,తొం;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;;;, – త; | ;;;;;;;,ది |
;;;;;;;;; | ,గి;;;;;;;; | ;,ణ;;;;;;; | ;;,తొం;;;;; | ;;;, – త;;;; | ది;;;;గి;;; |
;ణ;;;;తొం;; | ;; – త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , – త,ది |
,గి,ణ | ,తొం, – త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , – తదిగి | ణతొం – తది |
గిణతొం – త | దిగిణతొం ‖ త

6 :— ;;;, – త | ;;;; | ;;;; | ,ధీం;;, | ;;;; | ;;;; | ;;;; | ;;,గి; | ;;;; | ;;;,ణ |

;;;; | ;;;; | ,తొం;;; | ;;;; | ;, – త;; | ;;ధీం; | ;;;; | ;;;గి, | ;;;,ణ |

;;;; | తొం;;;, | , – త;;;;ధీం;, | ;;;;;;,గి; | ;;;ణ;;;;తొం | ;;;; –

త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; – త, | ధీం; | గి,ణ, | తొం, –

త, | ధీం; | గి,ణ, | తొం, – తధిం | ,గిణతొం | తధీంగి | ణతొం –

తధిం | ,గిణతొం ॥ త

7 :— ;, – త;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;,దీం;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |

;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;,గి;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;,ణ;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;,తొం;; |

;;;;;;;; | ;;;;;;;, – త | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;,దీం;;;;;, | ;;;;;;;; |

;;;,గి;;;; | ;;;;,ణ;;; | ;;;;;,తొం;; | ;;;;;;, – త; | ;;;;;;;,దిం | ;;;;;;;; |

,గి;;;;ణ;;, | ;,తొం;;;; – త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, –

త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తొం | , – త; | ,దీం, | ,గి,ణ | ,తొం, –

త | ,దీంగి | ణతొం – త, | దీంగిణ | తొం – త,దిం | ,గిణతొం ॥ త

8 :— ; – త, | ;; | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ;; | ,గీ, | ;; | ;; | ;; | ;,ణ | ;; |

;; | ;; | ;; | ,తొం; | ;; | ; – త;, | ;;,ధీం, | ;;;; | ;;;,గి | ;;;; | ;;;; |

,ణా;;, | ;;;; | ;,తొం;; | ;; – త;;;, | ,ధీం;;;;;;;, | ;,గీ;;;;;, |

;;,ణా;;;;, | ;;;,తొం;;;;; | – త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; |

తొం;, | – త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | –

తధీంగి | ,ణాతొం | తధీంగి | ,ణాతొం | తధీంగి | ,ణాతొం ॥ త

9 :— ;;;;;;, – త; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;,దీం;;;;, | ;;;;;;;; |

;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;,గీ, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |

;;,ణా;;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;,తొం; | ;;;;;;;; |

;;;;;;;; | , – త;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;,దీం;;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;,గీ;;, |

;;;;;;;; | ;;;;;;,ణా, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ,తొం;;;;;;; | ;, –

త;;;;;; | ;;,దీం;;;;, | ;;;,గీ;;;, | ;;;;,ణా;;, | ;;;;;,తొం;; | ;; –

త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గీ, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తొం; | , – త; | ,దీం, |

,గీ, | ,ణా, | ,తొం, – త | ;,దిం | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | , – త,దిం |

,గిణ | ,తొం – త, | దీంగీ | ణాతొం – త | ,దీంగి | ,ణాతొం ‖ త

105. సూత్రము 27

వి :— ఈ సూత్రముచే ముక్తాయిగ త్రికాలము, అనగ జాతి 1 వ కాలమున ముక్తాయి, 2 వ కాలమున ముక్తాయి, 3 వ కాలమున ముక్తాయి అనిఅర్థము త్రిశ్రగమనమున ముక్తాయి, త్రిశ్ర పై కాలమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×27= 108	——	27
5	5×27= 135	1 – ,	34
6	6×27= 162	2 – ;	41
7	7×27= 189	3 – ;,	48
8	8×27= 216	——	54
9	9×27= 243	1 – ,	61

ఉదా :–

ముక్తాయిగ త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి

4 :– కి;, । ట;, । త;, । క;, । కి;, । ట;, । త;, । క;, । కి;, । ట;, । త;, । క;, । – కి,ట, । త,క, । కి,ట, । త,క, । కి,ట, । త,క, । – కిటతక । కిటతక । కిటతక । – కిటత । క – కిట । తక – కి । టతక । – కిటతక – కిట । తక – కిటతక ॥ త

5 :– , – త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తొం; । ,త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తొం; । ,త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తొం; । , – త,ది । ,గి,ణ । ,తొం, – త । ,ది,గి । ,ణ,తొం । , – త,ది । ,గి,ణ । ,తొం, – త । దిగిణతొం । తదిగిణ । తొం – తదిగి । ణతొం – త,ది । ,గి,ణ,తొం । , – త,ది,గి । ,ణ,తొం, – త । ,ది,గి,ణ । ,తొం, – తదిగి । ణతొం – తదిగిణ । తొం – తదిగిణతొం ॥ త

6 :– ; – త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; – త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; – త, । ;ధీం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తొం, । ; – త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, – త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, – త, । ధీం; । గి,ణ, । తొం, – తధిం । ,గిణతొం । తధీంగి । ణతొం – తధిం । ,గిణతొం । – తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం । తధీం । గిణతొం । – తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం ॥ త

7 :– ;, – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । ;, – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । ;, – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । ;, – త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తొం । , – త; । ,దిం; । ,గి,ణ । ,తొం, – త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తొం । , – త,దిం । ,గిణతొం । తద్దీం । గిణతొం – త । ,దీంగి । ణతొం – త; । ,దీం;గి । ,ణ,తొం, – త । ;,దీం, । ,గి,ణ,తొం । , – త;,దిం । ;,గి,ణ । ,తొం, – త,దిం । ,గిణతొం – త, । దీంగిణతొం – త । ,దీంగిణతొం ॥ త

8 :— త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తొం;, । — త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; ।
ణా; । ;; । తొం;, । త;, । ధీం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తొం;, । —
త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । త,ధీం । ;గీ । ;ణా । ;తొం, । — త,ధీం ।
;గీ । ;ణా । ;తొం, । — తధీంగి । ,ణాతొం । తధీంగి । ,ణాతొం । తధీంగి ।
,ణాతొం । — తధీం । గీణ । ,తొం — త । ధీంగి । ,ణా । తొం — తధిం । ,గీ ।
ణాతొం । — తధీంగీణ । ,తొం — తధీంగి । ,ణాతొం — తధిం । ,గీణాతొం ॥ త

9 :— , — త; । ;; । ,దిం, । ;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , — త; । ;; ।
,దిం, । ;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , — త; । ;; । ,దిం, । ;; ।
,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తొం; । , — త; । ,దిం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తొం, —
త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ । ;,తొం । , — త; । ,దిం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తొం, —
త । ,దింగి । ,ణాతొం । తద్దిం । గీణా । తొం — త,దిం । ,గీణ । ,తొం —
త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తొం, — త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తొం, —
త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తొం, — త,దిం । ,గీణాతొం । తద్దింగి । ణాతొం —
త,దిం । ,గీణాతొం ॥ త

106. సూత్రము $27\frac{1}{4}$

వి: — ఈసూత్రముచే జాతిఅక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ అక్షరమువంతున కాపుగ త్రిశ్ర త్రిశ్ర కాలము, జాతిఅక్షరమునకు 7+6+5+4 అక్షరమువంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times27\frac{1}{4}=109$	3 - ;;;	28
5	$5\times27\frac{1}{4}=136\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;;;;,	35
6	$6\times27\frac{1}{4}=163\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	41
7	$7\times27\frac{1}{4}=190\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	48
8	$8\times27\frac{1}{4}=218$	2 - ;;	55
9	$9\times27\frac{1}{4}=245\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;;,	62

ఉదా:-

జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}\times$ త్రిశ్రత్రికాలము, $7+6+5+4\times$ తగ్గింపు

4 :— ;;; – కి, | ;;ట;, | ; త ;;, | క;;, – కి, | ,ట;త;క | ; – కి;ట;త;క; | –
కి;, | ;,ట | ;; | ;త, | ;; | ,క; | ;; | – కి;, | ;ట, | ;; | త;, | ;క, |
;; | – కి;, | ,ట; | ;త, | ;,క | ;; | –కి;, | ట;, | త;, | క;, ‖ త

5 :— ;;;;;;;,–త | ;;;;;,ది;; | ;;;,గి;;;; | ;,ణ;;;;;,తోం | ;;;;;, – త;; | ,ది;;,గి;;,ణ; |
;,తోం;;, – త;ది;గి | ;ణ;తోం; – త, | ;; | ,ది; | ;; | గి;, | ;,ణ | ;; |
;తోం, | ;; | ,–త; | ;,ది | ;; | ,గి; | ;,ణ | ;; | ,తోం; | ;,–త | ;; |
ది;, | ,గి; | ;ణ, | ;,తోం | ;; | – త;, | ది;, | గి;, | ణ;, | తోం;, ‖ త

6 :— ,–త;;,ధిం | ;;;; | ;,గి;; | ,ణ;;,తోం | ;;,–త; | ధీం;;గి, | ,ణ;తోం; – త, | ,ధీం
;;గి;ణ;తోం; | – త;, | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ,గి; | ;; | ణ;, | ;,తోం | ;; | ; –
త, | ;; | ధీం; | ;; | ;; | గి;, | ;ణ, | ;; | తోం;, | ; – త, | ;,ధిం | ;; |
;; | ,గి; | ;ణ, | ;,తోం | ;; | –త;, | ధీం; | ;; | గి;, | ణ;, | తోం;, ‖ త

7 :— ;;,–త;;;;; | ;;;;;;,దీం, | ;;;;;;;; | ;;,గి;;;;; | ,ణ;;;;;,తోం; | ;;;;, – త;;; |
;;,దీం;;;;, | ,గి;;,ణ;;,తోం; | ;,–త;;,దీం;;గి | ;ణ;తోం;–త, | ;; | ;; |
;; | దీం; | ;; | ;; | ;గి, | ;; | ,ణ; | ;; | తోం;, | ;, – త | ;; | ;; |
;,దిం | ;; | ;; | ;,గి | ;; | ,ణ; | ;,తోం | ;; | ,–త; | ;; | ;,దిం | ;; | ;; |
,గి; | ;ణ, | ;,తోం | ;; | –త;, | ;; | దీం; | ;; | గి;, | ణ;, | తోం;, ‖ త

8 :- ;;–త;, | ;ధీం;; | ;;;గీ | ;;;; | ;ణా;; | ;;;తోం, | ;;–త;ధిం | ;;,గీ, | ;,ణా;, | ,తోం; –
త;ధీం;, | ,గీ;;ణా;;తోం; | – త;, | ;,ధిం | ;; | ;; | ;; | ,గీ, | ;; | ;; |
;,ణ | ;; | ;; | ;; | ,తోం; | ;; | – త;, | ;ధీం | ;; | ;; | ;గీ | ;; | ;; |
;ణా | ;; | ;; | ;తోం, | ;; | – త;, | ,ధీం, | ;; | ;,గి | ;; | ;; | ,ణా, |
;; | ;,తోం | ;; | – త;, | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తోం;, ‖ త

9 :— ;;;;;, – త;; । ;;;;;;;; । ;,దిం;;;;;, । ;;;;;,గి;, । ;;;;;;;; । ;,ణా;;;;;, ।
;;;;;,తోం;; । ;;;, – త;;;; । ;,దిం;;;;;గి । ;;;;;,ణా;, । ;;;,తోం;;, –
త; । ;,దిం;;గి;;ణ । ;;,తోం; – త, । ;; । ;; । ;; । దిం; । ;; । ;; ।
;గి । ;; । ;; । ;; । ణా; । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । , – త; । ;; । ;; ।
,దిం, । ;; । ;; । ,గి, । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;; । ,తోం; । ;, – త ।
;; । ;; । ,దిం, । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । – త;, ।
;; । దిం; । ;; । గి; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, ‖ త

107. సూత్రము $27\frac{1}{2}$

వి :— ఈ సూత్రముచే 4కా. ముక్తాయి, నిశ్శబ్ద విన్యాసముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగతగ్గింపు వచ్చును.

గమనిక :— నిశ్శబ్ద విన్యాస ముక్తాయి అనగ ముందు జాతి అక్షరములను కాపుచేసి, సశబ్దమని, తిరిగి అపుచేసి, సశబ్దమని, మరల అపుచేయుట. ఇందు 2 సశబ్దములు, 3 నిశ్శబ్దములు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times27\frac{1}{2}=110$	2 – ;	28
5	$5\times27\frac{1}{2}=137\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ – ;;,	35
6	$6\times27\frac{1}{2}=165$	3 – ;,	42
7	$7\times27\frac{1}{2}=192\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ – ;;;,	49
8	$8\times27\frac{1}{2}=220$	——	55
9	$9\times27\frac{1}{2}=247\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ – ,	62

ఉ దా :—

4కా. ముక్తాయి, నిశ్శబ్ద విన్యాసముక్తాయి, 6+5+4+3+2+1 × తగ్గింపు

4 :— ; - కిటతక । కిటతక - కిటతక । - త;, । కిటతక । త;, । కిటతక । త;, । -
కి;, । ;ట, । ;; । త;, । ;క, । ;; । - కి;, । ,ట; । ;త, । ;,క । ;; । -
కి;, । ట;, । త;, । క;, । - కి;ట । ;త, । ,క; । - కి,ట, । త,క, । - కిటతక ॥ త

5 :— ;;, - తదిగి । ణతోం - తదిగిణతోం - త । దిగిణతోం - త, । ;,త । దిగిణతోం ।
త;, । , - తదిగి । ణతోం - త, । ;, - త । ;; । ,ది; । ;,గి । ;; ।
,ణ; । ;,తోం । ;; । , - త; । ;ది, । ;,గి । ;; । ణ;, । ,తోం; । ; -
త, । ;ది, । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; - త, । ,ది; । గి;ణ । ;తోం, । , -
త,ది । ,గి,ణ । ,తోం, - త । దిగిణతోం ॥ త

6 :— ;, - తధిం । ,గిణతోం - తధింగి । ణతోం - తధింగిణతోం । - త;, । ; -
తధిం । ,గిణతోం । త;, । ; - తధిం । ,గిణతోం । త;, । ; - త, । ;; ।
ధిం; । ;; । ;; । గి;, । ;ణ, । ;; । తోం;, । ; - త, । ;,ధిం । ;; । ;; । ,గి; ।
;ణ, । ;,తోం । ;; । - త;, । ధిం; । ;; । గి;, । ణ;, । తోం;, । - త;ధిం ।
;; । ,గి; । ణ;తోం । ; - త, । ధిం; । గి,ణ, । తోం, - తధిం । ,గిణతోం ॥ త

7 :— ;;;, - త । ,దింగిణతోం - త, । దింగిణతోం - త,దిం । ,గిణతోం - త, ।
;; । , - త,దిం । ,గిణతోం । త;, । ;, - త । ,దింగి । ణతోం - త, ।
;; । , - త; । ;; । ;; । ,దిం, । ;; । ;; । ,గి; । ;,ణ । ;; । ,తోం; । ;, -
త । ;; । ;; । ,దిం, । ;; । ;,గి । ;; । ణ;, । ,తోం; । ; - త, । ;; ।
;దిం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ; - త, । ;; । దిం; । ;గి, । ,ణ; । తోం; -
త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , - త,దిం । ,గిణతోం ॥ త

8 :— తధింగిణాతోం । తధింగిణాతోం । తధింగిణాతోం । - త;, । ;; । - తధింగి ।
,ణాతోం । త;, । ;; । - తధింగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । - త;, । ;ధిం ।
;; । ;; । ;గి । ;; । ;; । ;ణా । ;; । ;; । ;తోం, । ;; । - త;, । ,ధిం, ।
;; । ;,గి । ;; । ;; । ,ణా, । ;; । ;,తోం । ;; । - త;, । ధిం; । ;; । గి; ।
;; । ణా; । ;; । తోం;, । - త;ధిం । ;; । ,గి, । ;,ణ । ;; । ,తోం; । -
త,ధిం । ;గి । ;ణా । ;తోం, । - తధింగి । ,ణాతోం ॥ త

9 :— , - తద్దింగిణ । ,తోం - తద్దింగి । ణాతోం - తద్దింగి । ,ణాతోం - త, । ;; ।
;, - త । ,దింగి । ,ణాతోం । త;, । ;; । , - త,దిం । ,గిణ । ,తోం - త, ।
;; । ;, - త । ;; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ;,గి । ;; । ;; । ;,ణ । ;; ।
;; । ;,తోం । ;; । , - త; । ;; । ;,దిం । ;; । ;; । ,గి, । ;; । ;,ణ । ;; ।
;; । ,తోం; । ; - త, । ;; । ;దిం । ;; । ;గి । ;; । ;ణా । ;; । ;తోం, । ; -
త, । ;; । దిం; । ;గి । ;; । ణా; । ;తోం, । , - త; । ,దిం, । ,గి, ।
,ణా, । ,తోం, - త । ,దింగి । ,ణాతోం ॥ త

108. సూత్రము $27\frac{3}{4}$

వి :— ఈ సూత్రముచే సా. ముక్తాయి, ముక్తాయిగ త్రికాలము - అనగ 1 వ కాలమున ముక్తాయి - 2 వ కాలమున ముక్తాయి - 3 వ కాలమున ముక్తాయి, త్రిశ్ర గమనమున ముక్తాయి, త్రిశ్రపైకాలమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4\times27\frac{3}{4}=111$	1 - ,	28
5	$5\times27\frac{3}{4}=138\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;,	35
6	$6\times27\frac{3}{4}=166\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	42
7	$7\times27\frac{3}{4}=194\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ;;;,	49
8	$8\times27\frac{3}{4}=222$	2 - ;	56
9	$9\times27\frac{3}{4}=249\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ;;;;,	63

ఉదా :–

5కా. ముక్తాయి, ముక్తాయిగ త్రికాలము, త్రిశ్రగమనమున ముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి

4 :– , - కిటతక - కిటతక - కిటతత । - కి;, । ట;, । త;, । క;, । కి;, । ట;, ।
త;, । క;, । కి;, । ట;, । త;, । క;, । -కి,ట, । త,క, । కి,ట, । త,క, ।
కి,ట, । త,క, । - కిటతక । కిటతక । కిటతక । - కిటత । క - కిట ।
తక - కి । టతక । - కిటతక - కిట । తక - కిటతక ॥ త

5 :– ;;,-తదిగిణతోం-తదిగిణతోం-త। దిగిణతోం - త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , -
త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , - త; । ,ది; । ,గి; । ,ణ; । ,తోం; । , -
త,ది । ,గి,ణ । ,తోం,-త । ,ది,గి । ,ణ,తోం । ,-త,ది । ,గి,ణ । ,తోం, -
త । దిగిణతోం । తదిగిణ । తోం-తదిగి । ణతోం - త,ది । ,గి,ణ,తోం । , -
త,ది,గి । ,ణ,తోం, - త । ,ది,గి,ణ । ,తోం, - తదిగి । ణతోం -
తదిగిణ । తోం - తదిగిణతోం ॥ త

6 :– ;, - తధింగిణతోం - తధింగి । ణతోం - తధింగిణతోం - త, । ;ధిం । ;; । ;గి, । ;ణ, ।
;తోం, । ;-త, । ;ధిం । ;; । ;గి, । ;ణ, । ;తోం, । ;-త, । ;ధిం । ;; । ;గి, ।
;ణ, । ;తోం, । ;-త, । ధిం; । గి,ణ, । తోం, - త, । ధిం; । గి,ణ, । తోం,-
త, । ధిం; । గి,ణ, । తోం, - తధిం । ,గిణతోం । తధింగి । ణతోం -
తధిం । ,గిణతోం । - తధిం । గిణతోం । తధిం । గిణతోం । తధిం ।
గిణతోం । - తధింగిణతోం । తధింగిణతోం । తధింగిణతోం ॥ త

7 :- ;;;, – తద్దింగిణతోం – త, । దింగిణతోం – తద్దింగిణతోం – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి ।
;,ణ । ;,తోం । ;, – త । ;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । ;, – త ।
;; । ;,దిం । ;; । ;,గి । ;,ణ । ;,తోం । ;, – త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , –
త; । ,దీం, । ,గి,ణ । ,తోం,–త । ;,దిం । ;,గి । ,ణ,తోం । , – త,దిం ।
,గిణతోం । తద్దిం । గిణతోం–త । ,దీంగి । ణతోం – త; । ,దీం;గి । ,ణ,తోం, –
త । ;,దీం, । ,గి,ణ,తోం । , – త;,దిం । ;,గి,ణ । , తోం, – త,దిం । ,
గిణతోం – త, । దింగిణతోం – త। , దీంగిణతోం ॥ త

8 :- ; – తధింగీణాతోం । తధింగీణాతోం – తధింగీణాతోం । – త;, । ధిం; । ;; । గీ; । ;; ।
ణా; । ;; । తోం;, । – త;, । ధిం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । –
త;, । ధిం; । ;; । గీ; । ;; । ణా; । ;; । తోం;, । – త,ధిం । ;గీ । ;ణా ।
;తోం, । –త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । –త,ధిం । ;గీ । ;ణా । ;తోం, । –
తధింగి । ,ణాతోం । తధింగి । ,ణాతోం । తధింగి । ,ణాతోం । – తధిం ।
గీణ । ,తోం – త । ధింగి । ,ణా । తోం–తధిం । ,గీ । ణాతోం । –
తధింగీణ । ,తోం – తధింగి । ,ణాతోం – తధిం । ,గీణాతోం ॥ త

9 :- ;;;;,-తద్దింగీణ । ,తోం–తద్దింగీణాతోం–తద్దింగి । ,ణాతోం–త; । ;; । ,దీం, । ;; ।
,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; । ,తోం; । ,–త; । ;; । ,దిం, । ;; । ,గీ, । ;; ।
,ణా, । ;; । ,తోం; । , – త; । ;; । ,దిం, । ;; । ,గీ, । ;; । ,ణా, । ;; ।
,తోం; । , – త; । ,దిం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తోం, – త । ;,దిం । ;,గి । ;,ణ ।
;,తోం । , – త; । ,దిం, । ,గీ, । ,ణా, । ,తోం, – త । ,దీంగి । ,ణాతోం ।
తద్దిం । గీణా । తోం – త,దిం । ,గీణ । ,తోం – త; । ,దీం;గి । ;,ణా, ।
,తోం, – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, – త; । ,దిం;గి । ;,ణా, । ,తోం, –
త,దిం । ,గీణాతోం । తద్దింగీ । ణాతోం – త,దిం । ,గీణాతోం ॥ త

అనుబంధము

వివరణము :— ఈ అనుబంధములో 1 గతిభేదజాతి ఏకవారము, 2 గతిభేద ముక్తాయి 3. గతిభేద త్రికాలము ఈ మూడు ప్రకరణములకు ప్రతిజాతి 5 గమనములలో ఒకే సూత్రముచే క్రియల సంఖ్యను తెలిసికొనుటకుగాను వివరణోదాహరణములు సూచింపబడుచున్నవి. మఱియు, ఏగతిలో ఆజాతి త్రికాలమునకు ఒకే సూత్రముచే గుణించిన అక్షర సంఖ్య వచ్చుటకుగాను గణితము చేయబడి, వివరణోదాహరణములు వివరింపబడుచు, సోదాహరణముగ ఖండజాతి 5 గతిభేదములలో క్రియావిభాగము పై ప్రకరణములకు వెలువరింప బడుచున్నదని తెలియునది.

గమనిక :— ఏజాతినైనను ఒకపర్యాయమనుటకు, (ముక్తాయిగ) ముమ్మారనుటకు, త్రికాల మనుటకు, ఏ గతిలో ఆ జాతి త్రికాలమనుటకు ఒకే సూత్రముచే లెక్కచేయబడినదని గ్రహించునది.

1. గతిభేదజాతి ఏకవారము

వి :— జాతి అక్షర సంఖ్యను గమన సంఖ్యచే భాగించిన ఆ గమనము నందలి క్రియల సంఖ్య వచ్చును.

ఏకవారజాతి గతిభేద క్రియల

పథకము

జాతి రూపము	జాతి అక్షర సంఖ్య	చ	త్రి	మి	ఖం	నం
		గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు
తదిగిణతోం	5	$1\frac{1}{4}$	$1\frac{2}{3}$	$\frac{5}{7}$	1	$\frac{5}{9}$
తధీంగిణతోం	6	$1\frac{1}{2}$	2	$\frac{6}{7}$	$1\frac{1}{5}$	$\frac{6}{9}$
తద్దింగిణతోం	7	$1\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{3}$	1	$1\frac{2}{5}$	$\frac{7}{9}$
తధింగిణాతోం	8	2	$2\frac{2}{3}$	$1\frac{1}{7}$	$1\frac{3}{5}$	$\frac{8}{9}$
తద్దింగిణాతోం	9	$2\frac{1}{4}$	3	$1\frac{2}{7}$	$1\frac{4}{5}$	1

ఉదాహరణము

చతురశ్రగమనము :— ;, - త । దిగిణతోం ॥ త
త్రిశ్రగమనము :— , - తది । గిణతోం ॥ త
మిశ్రగమనము :— ; - తదిగిణతోం ॥ త
ఖండగమనము :— తదిగిణతోం ॥ త
సంకీర్ణగమనము :— ;; - తదిగిణతోం ॥ త

2. గతిభేద ముక్తాయి

వి :— జాతి అక్షరసంఖ్యను 3చే గుణించి - గమనసంఖ్యచే భాగించిన గతిభేద ముక్తాయి క్రియల సంఖ్య వచ్చును.

ముక్తాయి గతిభేద క్రియల పథకము

జాతి రూపము	జాతి అక్షర సంఖ్య	ముక్తాయి అక్షర సంఖ్య	చ గతి క్రియలు	త్రి గతి క్రియలు	మి గతి క్రియలు	ఖం గతి క్రియలు	సం గతి క్రియలు
తదిగిణతోం	5	15	$3\frac{3}{4}$	5	$2\frac{1}{7}$	3	$1\frac{6}{9}$
తధింగిణతోం	6	18	$4\frac{1}{2}$	6	$2\frac{4}{7}$	$3\frac{2}{5}$	2
తద్దింగిణతోం	7	21	$5\frac{1}{4}$	7	3	$4\frac{1}{5}$	$2\frac{3}{9}$
తధింగీణాతోం	8	24	6	8	$3\frac{3}{7}$	$4\frac{4}{5}$	$2\frac{6}{9}$
తద్దింగీణాతోం	9	27	$6\frac{3}{4}$	9	$3\frac{6}{7}$	$5\frac{2}{5}$	3

ఉదా :—

చతురశ్ర గమనము :— , - తదిగి । ణతోం - తది । గిణతోం - త । దిగిణతోం ॥ త
త్రిశ్ర గమనము :— తదిగి । ణతోం - త । దిగిణ । తోం - తది । గిణతోం ॥ త
మిశ్ర గమనము :— ;;; - త । దిగిణతోం - తదిగి । ణతోం - తదిగిణతోం ॥ త
ఖండ గమనము :— తదిగిణతోం । తదిగిణతోం । తదిగిణతోం ॥ త
సంకీర్ణ గమనము :— ;, - తదిగిణతోం - త । దిగిణతోం - తదిగిణతోం ॥ త

3. గతిభేద త్రికాలము

వి :— ఏ జాతినైనను త్రికాలము చేయుటకు జాతి అక్షరముల సంఖ్యను 7 చే గుణించి, గమనసంఖ్యచే భాగించిన ఆగమనము వంకలి త్రి కాల క్రియలసంఖ్య వచ్చును.

త్రికాల గతిభేద క్రియల

ప ట్ట క ము

జాతి రూపము	జాతి అక్షర సంఖ్య	త్రికాల అక్షర సంఖ్య	చ	తి	మి	ఖం	సం
			గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు
తదిగిణతోం	5	35	$8\frac{3}{4}$	$11\frac{2}{3}$	5	7	$3\frac{8}{9}$
తధీంగిణతోం	6	42	$10\frac{1}{2}$	14	6	$8\frac{2}{5}$	$4\frac{6}{2}$
తద్దింగిణతోం	7	49	$12\frac{1}{4}$	$16\frac{1}{3}$	7	$9\frac{4}{5}$	$5\frac{4}{9}$
తధీంగీణాతోం	8	56	14	$18\frac{2}{3}$	8	$10\frac{3}{5}$	$6\frac{2}{9}$
తద్దింగీణాతోం	9	63	$15\frac{3}{4}$	21	9	$12\frac{3}{5}$	7

ఉదా :—

చతురశ్రగమనము :— , – త; ၊ ,ది; ၊ ,గి; ၊ ,ణ; ၊ ,తోం; ၊ , – త,ది ၊ ,గి,ణ ၊ ,తోం, – త ၊ దిగిణతోం ॥ త

త్రిశ్రగమనము :— , – త, ၊ ;ది ၊ ;, ၊ గి; ၊ ,ణ, ၊ ;తోం ၊ ;, ၊ – త,ది ၊ ,గి, ၊ ణ,తోం ၊ , – తది ၊ గిణతోం ॥ త

మిశ్రగమనము :— త;,ది; ၊ ,గి;,ణ, ၊ ;తోం;, – త ၊ ,ది,గి,ణ, ၊ తోం, – తదిగిణతోం ॥ త

ఖండగమనము :— త;;ది । ;;గి, । ;ణ; । ,తొం;, । - త,ది,గి । ,ణ,తొం, । -
తదిగిణతొం ॥ త

సంకీర్ణగమనము :— , - త;;ది;, । గి;;ణ;;తొం । ;, - త,ది,గి, । ణ,తొం, -
తదిగిణతొం ॥ త

4. ఏగతిలో అజాతి త్రికాలము

వి :— జాతి అక్షర సంఖ్యను వర్గముచేసి (అనగ ఆ సంఖ్యను ఆ సంఖ్యచే గుణించి), త్రికాలసంఖ్య (7) చే గుణించినచో ఏగతిలో ఆజాతి త్రికాల అక్షరముల సంఖ్య వచ్చును. మఱియు, సోదాహరణమున జాతి మాత్రక్రియ ఒక్కంటికి రెట్టింపుగతి గమనముగ క్రియావిభాగము వివరింపబడినదని తెలియ నగును.

సూత్రము :—

	అక్షరములు	త్రోసేఅక్షరములు	క్రియలు
5. ఖండజాతి	:— 5×5=25; 25×7=175	5	18
6. త్రిశ్రజాతి	:— 6×6=36; 36×7=252	—	21
7. మిశ్రజాతి	:— 7×7=49; 49×7=343	7	25
8. చతురశ్రజాతి	:— 8×8=64; 64×7=448	—	28
9. సంకీర్ణజాతి	:— 9×9=81; 81×7=567	9	32

ఉదా :—

5. ఖండజాతి
ఖం. గ. 10 } :— ;;, - త;; । ;;;;; । ;;,ది;; । ;; ;;; । ;;,గి;; । ;;;;; । ;;,ణ;; ।
;;;;; । ;;,తొం;; । ;;;;; । ;;, -
త;; । ;;,ది;; । ;;,గి;; । ;;,ణ;; ।;;,తొం;; । ;;, -
త;; । ది;;గి;; । ణ;;తొం;; ॥ త

6. త్రిశ్రజాతి త్రి. X. 12 } :— త;;;;;, | ;;;;;; | ధీం;;;;; | ;;;;;; | ;;;;;; | ;;;;;; | గి;;;;;, |
;;;;;; | ణ;;;;;, | ;;;;;; | తోం;;;;;, | ;;;;;; | –
త;;;;;, | ధీం;;;;; | ;;;;;; | గి;;;;;, | ణ;;;;;, | తోం;;;;;, | –
త;;,ధీం;; | ;;;గి;;, | ణ;;,తోం;;, ‖ త

7. మిశ్రజాతి మి. X. 14 } :— ;;;, – త;;; | ;;;;;;; | ;;;;;;; | ;;;;;;; | ;;;,దిం;;, | ;;;;;;; |
;;;;;;; | ;;;;;;; | ;;;,గి;;; | ;;;;;;; | ;;;,ణ;;; | ;;;;;;; |
;;;,తోం;;; | ;;;;;;; | ;;;, –
త;;; | ;;;;;;; | ;;;,దిం;;, | ;;;;;;; | ;;;,గి;;; | ;;;,ణ;;; |
;;;,తోం;;; | ;;;, –
త;;; | ;;;,దిం;;; | ;;;,గి;;; | ణ;;;తోం;;; ‖ త

8. చతురశ్రజాతి చ. X. 16 } :— త;;;;;;;, | ;;;;;;;; | ధీం;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; |
గీ;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ణా;;;;;;; | ;;;;;;;; |
;;;;;;;; | ;;;;;;;; | తోం;;;;;;;, | ;;;;;;;; | –
త;;;;;;;, | ధీం;;;;;;; | ;;;;;;;; | గీ;;;;;;; | ;;;;;;;; |
ణా;;;;;;; | ;;;;;;;; | తోం;;;;;;;, | –
త;;;,ధీం;;; | ;;;;గీ;;; | ;;;;ణా;;; | ;;;; తోం;;;, ‖ త

9. సంకీర్ణజాతి సం. X. 18 } :— ;;;;, – త;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;,దిం;;;, |
;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;,గీ;;;, | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; |
;;;;;;;;; | ;;;;,ణా;;;, | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;;;;;; |
;;;;,తోం;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;, –
త;;;; | ;;;;;;;;; | ;;;;,దిం;;;, | ;;;;;;;;; | ;;;;,గీ;;;, | ;;;;;;;;; |
;;;;,ణా;;;, | ;;;;;;;;; | ;;;;,తోం;;;; | ;;;;, –
త;;;; | ;;;;,దిం;;;, | ;;;;,గీ;;;, | ;;;;,ణా;;;, | ;;;;,తోం;;;; ‖ త

వరుస క్రియలు గల తాళములకు ముక్తాయి

వి :— దిగువ వివరింపదగు 10, 9, 8, 7, 6 గల వరుస క్రియల తాళములకు వివిధజాతి రూపభేదములతో ముక్తాయిగ అనుటకుగాను ఒకే సూత్రముచే గణితము చేయుపద్ధతిని సూచింపబడుచున్నది.

1. మిశ్రఝంపెతాళమునకు 10 క్రియలు, 2. ఖండత్రిపుట తాళమునకు 9 క్రియలు, 3. చతురశ్రత్రిపుట (ఆది) తాళమునకు 8 క్రియలు, 4. త్రిశ్రత్రిపుట తాళమునకు 7 క్రియలు, 5. చతురశ్ర రూపకతాళమునకు 6 క్రియలని తెలియదగును.

ఏతాళమునకు ఎన్నిక్రియలుగలవో అన్నిక్రియల సంఖ్యను మొదటఉంచి, దీనికి రెండుసంఖ్యలక్రింద అంకెనువేసి, ఆ అంకెక్రింద అంకెను వేయవలెను. అనగ పైనచెప్ప బడిన ప్రతితాళసంఖ్య తగ్గింపుసంఖ్యలకు జతులను నిర్ణయించుకొని ప్రతితగ్గింపును 4 అక్షరముల వంతున కాపుతో ముక్తాయిగఅనుచు, పైతగ్గింపునందు చివరసంఖ్యగల జాతిని త్రికాల మనినచో ప్రతితాళమున 4 ఆవృతములకు సమగ్రహ సమమగును.

మఱియు, ఏగతిలో ఆజాతి మొదలుగా పైనిర్ణయముగల ముక్తాయిని లెక్క పంపకము చేసినచో ఆదితాళమున ఐదు గతిభేదములలో ఒకే ఆవృతమునకు సమగ్రహ సమమగును. ఈగతిభేదముక్తాయి 16 వ సూత్ర ప్రకరణమునందు సోదాహరణము చూడదగును.

గమనిక :- ఇందు మూడుముక్తాయిలు, ఒక త్రికాలముగలదు. ముక్తాయికి 3 సూత్రము 3 [illegible]లకు సూత్రము 9. (గానిఇందు వివిధ అక్షరసంఖ్యలుగలమూడు [illegible] ప్రతిముక్తాయిని 3 చే గుణింపదగును.) త్రికాలమునకు సు[illegible] $\times$ 3$\times$3=9;9+7=16. తాళక్రియల సంఖ్యను 16 సూత్రముచే గుణకము చేసినచో ముక్తాయిఅక్షరసంఖ్య వచ్చును. మఱియు, ఆది తాళమున గతిభేద ఆజాతిసంఖ్యను 16 చే గుణించినచో ముక్తాయి అక్షర సంఖ్య తెలియదగును.

మూడు ముక్తాయిలమధ్య 9 కాపులకు 36 అక్షరములుగ గ్రహించునది.

ఆదితాళమున ఉదాహరణము :— 'ముక్తాయి విధానము'

ఈతాళమునకు క్రియలు 8 కి జతి :— తధీంగిణతోం - తాంతాం (3 సార్లు)

పై అంకెకు రెండుసంఖ్యలక్రింద 6 కి జతి :— తధీంగిణతోం - తాంతాం (3 సార్లు)

ఈసంఖ్యక్రింద 5 కి జతి :— తదిగిణతోం - తాంతాం (3 సార్లు)

చివరజాతి 5 త్రికాలము :— త;, - ది;, - గి;, - ణ;, - తోం;,
త, - ది, - గి, - ణ, - తోం,
తదిగిణతోం ॥ త

సూత్రము :— $8+6+5=19;\ 19\times 3=57$.

ముక్తాయి అక్షరములు :— 57
కాపుఅక్షరములు :— 36
ఖండజాతి త్రికాలఅక్షరములు :— 35

$8\times 16 = 128$

పంచతాళ ప్రకరణ ముక్తాయి

పథకము

నెం.	తాళము	తాళ క్రియలు	జతి తగ్గింపు సంఖ్య 1	2	3	మూడు ముక్తాయిల సంఖ్య	కాపు అక్షరములు	తగ్గింపు చివరజాతి త్రికాల అక్షరములు	ముక్తాయి మొత్తం అక్షరములు	ముక్తాయి క్రియలు
1	మిశ్రఝంపె	10	10	8	7	75	36	49	160	40
2	ఖండత్రిపుట	9	9	7	6	66	36	42	144	36
3	చ. త్రిపుట	8	8	6	5	57	36	35	128	32
4	త్రిశ్రత్రిపుట	7	7	5	4	48	36	28	112	28
5	చ. రూపకం	6	6	4	3	39	36	21	96	24

1. మిశ్రఝంపె	తాళము	10	క్రియలకు	కిటతక తధింగిణతోం
2. ఖండత్రిపుట	,,	9	,,	తద్దింగీణాతోం
3. చతురశ్రత్రిపుట	,,	8	,,	తధింగీణాతోం
4. త్రిశ్రత్రిపుట	,,	7	,,	తద్దింగిణతోం
5. చతురశ్రరూపక	,,	6	,,	తధింగిణతోం

ముఖ్యసూత్రములు

మొదటివిధము :—

వి :— పదేపదే వాడుకగల 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములకు ప్రతి ఒక్కొక్క ద్రుతకాల (రెట్టింపు) సంఖ్యలకు అనగ 10, 12, 14, 16, 18 గల సూత్రములతో వివరింప బడుచున్నదగు 1. త్రిశ్రరూపక తాళమునకు 5 క్రియలు, 2. చతురశ్రరూపక తాళమునకు 6 క్రియలు, 3. త్రిశ్రత్రిపుట తాళమునకు 7 క్రియలు, 4. చతురశ్రత్రిపుట(ఆది) తాళమునకు 8 క్రియలు, 5. ఖండత్రిపుట తాళమునకు 9 క్రియలతో సోదాహరణమునే క్రియావిభాగము గ్రహించదగును.

మఱియు, పై తాళములలో ఏగతిలో ఆజాతి ఒకే ఆవృతములో దిగువసూచింప బడెడి ముక్తాయిలు ప్రతితాళమున సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :— గ్రంథమునందలి పై సూత్రముల వరుస అనుక్రమణికలో సూచింపబడి యున్నను, ఇందుప్రతితాళమునందు క్రియావిభాగముతో చదువరులకు సులభ గ్రాహ్యమగునని వివరించితిమి.

తాళక్రియల సంఖ్యకు రెట్టింపు సంఖ్యగల సూత్రములకు ముక్తాయిరూపములు సూచింపబడుచున్నవి.

తాళపంచక ముక్తాయి

పథకము

తాళ క్రియలు	తాళము	సూత్రము	ముక్తాయి వివరము	ఏగతిలో ఆజాతి ముక్తాయి అక్షరములు				
				చ. గ.	త్రి. గ.	మి. గ.	ఖం. గ.	సం. గ.
5	త్రిశ్రరూపకము	10	ముక్తాయి, త్రికాలము	40	60	70	50	90
6	చతురశ్రరూపకము	12	త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి	48	72	84	60	108
7	త్రిశ్రత్రిపుట	14	చ. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్ర ముక్తాయి	56	84	98	70	126
8	చతురశ్రత్రిపుట ఆది	16	ముక్తాయి, త్రికాలము, 3-2-1	64	96	112	80	144
9	ఖండత్రిపుట	18	త్రికాలము, జాతి 1 కా. 1 సారి ,, 2 కా. 2 సార్లు ,, 3 కా. 3 సార్లు	72	108	126	90	162

ఉదాహరణము :—

1. త్రిశ్రజాతి రూపకమున :— ముక్తాయి, త్రికాలము

చ. X. 4 :— కిటతక కిటతక - కిటతక

కి, । ట,త, - క, కిట - తక కిటతక ॥ త

త్రి. X. 6 :— తధీంగిణతోం తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం

త,ధి । ;,గి,ణ - ,తోం, తధీం - గిణతోం తధీంగిణతోం ॥ త

మి. X. 7 :— తద్దీంగిణతోం తద్దీంగిణతోం - తద్దీంగిణతోం

త;;; । ,దీం;;;గి;,ణ - ;,తోం;, త;,దీం, - ,గి,ణ,తోం, తద్దీంగిణతోం ॥ త

ఖం. X. 5 :— తదిగిణతోం తదిగిణతోం - తదిగిణతోం

తః,ది । ;,గి;,ణ; - ,తోం;, త,ది,గి - ,ణ,తోం, తదిగిణతోం ॥ త

సం. X. 9 :— తద్దింగిణాతోం తద్దింగిణాతోం - తద్దింగిణాతోం

త;;;,ది । ;;;,గి;;;,ణ; - ;;,తోం;, త;,ది;,గి - ;,ణ;,తోం, తద్దింగిణాతోం ॥ త

2. చతురశ్రజాతి రూపకమున :— త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి

చ. X. 4 :— కి,ట, - త,క, । కిటతక - కిటతక

కిటతక - త;, కిటతక - త;, కిటతక ॥ త

త్రి. X. 6 :— త,ధీం; - గి,ణ,తోం, । తధింగిణతోం - తధింగిణతోం

తధింగిణతోం - త;;, తధింగిణతోం - త;;, తధింగిణతోం ॥ త

మి. X. 7 :— త;,ది; - ,గి,ణ,తోం, । తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణతోం

తద్దింగిణతోం - త;;; తద్దింగిణతోం - త;;; తద్దింగిణతోం ॥ త

ఖం. X. 5 :— త,ది,గి - ,ణ,తోం, । తదిగిణతోం - తదిగిణతోం

తదిగిణతోం - త;; తదిగిణతోం - త;; తదిగిణతోం ॥ త

సం. X. 9 :— త;,ది;,గి - ;,ణ;,తోం, । తద్దింగిణాతోం - తద్దింగిణాతోం

తద్దింగిణాతోం - త;;;; తద్దింగిణాతోం - త;;;; తద్దింగిణాతోం ॥ త

3. త్రిశ్రజాతి త్రిపుట తాళమున :— చ. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయి

చ. X. 4 :— కిటతక కిటతక - కిటతక

కి, - ట,త, । క,కిట - తక కిటతక -

కిటతక కిట - తక కిటతక ॥ త

త్రి. గ. 6 :— తధింగిణతోం తధింగిణతోం – తధింగిణతోం

త,ధి – ;,గి,ణ । ,తోం, తధిం – గిణతోం తధింగిణతోం –

తధింగిణతోం తధిం - గిణతోం తధింగిణతోం ॥ త

మి. గ. 7 :— తద్దింగిణతోం తద్దింగిణతోం – తద్దింగిణతోం

త;;; – ,దిం;;;గి;,ణ । ;,తోం;, త;,దిం, – ,గి,ణ,తోం, తద్దింగిణతోం –

త;,దిం;గి,ణ,తోం, త;,దిం, – ,గి,ణ,తోం, త;,దిం;గి,ణ,తోం, ॥ త

ఖం. గ. 5 :— తదిగిణతోం తదిగిణతోం – తదిగిణతోం

త;,ది – ;,గి;,ణ; । ,తోం;, త,ది,గి – ,ణ,తోం, తదిగిణతోం –

త,ది,గి,ణ,తోం, త,ది,గి – ,ణ,తోం, త,ది,గి,ణ,తోం, ॥ త

సం. గ. 9 :— తద్దింగీణాతోం తద్దింగీణాతోం – తద్దింగీణాతోం

త;;;,ది – ;;;,గి;;;,ణ; । ;;,తోం;, త;,ది;,గి – ;,ణ;,తోం, తద్దింగీణాతోం

త;,దిం;గీ;ణా;తోం, త;,దిం;గి – ;,ణా;తోం, త;,దిం;గీ;ణా;తోం, ॥ త

4. ఆదితాళమున :— ముక్తాయి, త్రికాలము, 3-2-1

చ. గ. 4 :— కిటతక కిటతక – కిటతక

కి, – ట,త, – క, కిట । తక కిటతక –

కి;ట;త, – ,క; కి,ట, - త,క, కిటతక ॥ త

త్రి. గ. 6 :— తధింగిణతోం తధింగిణతోం – తధింగిణతోం

త,ధి – ;,గి,ణ - ,తోం, తధిం । గిణతోం తధింగిణతోం –

త;ధి;;,గి; – ణ;తోం; త,ధిం; – గి,ణ,తోం, తధింగిణతోం ॥ త

మి. గ. 7 :— తద్దింగిణతోం తద్దింగిణతోం – తద్దింగిణతోం

త;;; – ,దిం;;;గి;,ణ – ;,తోం;, త;,దిం, । ,గి,ణ,తోం, తద్దింగిణతోం –

త;;,ది;;,గి, – ,ణ;తోం; త;,ది; – ,గి,ణ,తోం, తద్దింగిణతోం ॥ త

ఖం. X. 5 :— తదిగిణతోం తదిగిణతోం - తదిగిణతోం

త;,ది - ;,గి;,ణ; - ,తోం;, త,ది,గి | ,ణ,తోం, తదిగిణతోం -

త;ది;గి;ణ - ;తోం; త,ది,గి - ,ణ,తోం, తదిగిణతోం ॥ త

సం. X. 9 :— తద్దింగిణాతోం తద్దింగిణాతోం - తద్దింగిణాతోం

త;;;,ది - ;;;,గి;;;,ణ; - ;;,తోం;, త;,ది;,గి | ;,ణ;,తోం, తద్దింగిణాతోం -

త;;,ది;;,గి;;, - ణ;;,తోం; త;,ది;,గి - ;,ణ;,తోం, తద్దింగిణాతోం ॥ త

5. ఖండజాతి త్రిపుటతాళమున :—

త్రికాలము, జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు

చ. X. 4 :— కి,ట, - త,క, - కిటతక - కిటతక

కి, - ట,త, | క, కిట - తక కిట - తక కిటతక - కిటతక కిటతక ॥ త

త్రి. X. 6 :— త,ధిం; - గి,ణ,తోం, - తధింగిణతోం తధింగిణతోం

త,ధి - ;,గి,ణ | ,తోం, తధిం - గిణతోం తధిం - గిణతోం

తధింగిణతోం - తధింగిణతోం తధింగిణతోం ॥ త

మి. X. 7 :— త;;;,దిం;; - ;గి;,ణ;,తోం;, - త;,దిం;గి,ణ,తోం, - తద్దింగిణతోం

త;;; - ,దిం;;;గి;,ణ | ;,తోం;, త;,దిం, - ,గి,ణ,తోం,

త;,దిం, - ,గి,ణ,తోం,

తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణతోం తద్దింగిణతోం ॥ త

ఖం. X. 5 :— త,ది,గి - ,ణ,తోం, - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం

త;,ది - ;,గి;,ణ; | ,తోం;, త,ది,గి - ,ణ,తోం, త,ది,గి - ,ణ,తోం,

తదిగిణతోం - తదిగిణతోం తదిగిణతోం ॥ త

సం. గ. 9 :— త;,దిం;గి – ;,ణా;తోం, – తద్దింగిణాతోం – తద్దింగిణాతోం

త;;;,ది – ;;;,గి;;;,ణా; । ;;,తోం;,

త;,దిం;గి – ;,ణా;తోం, త;,దిం;గి । ;,ణా;తోం,

తద్దింగిణాతోం – తద్దింగిణాతోం తద్దింగిణాతోం ॥ త

ముఖ్య సూత్రములు

రెండవవిధము :—

వి :— 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల అయిదుజాతుల సమ సంఖ్యలకు ముక్తాయి సూత్రములు గ్రంథానుక్రమణికలో సూచించినప్పటికి – ఇందుప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్యలనగ 5, 6, 7, 8 ,9 క్రియలుగల తాళములలో ఒకే ఆవృతమునకు ఏగతిలో ఆజాతి ముక్తాయిలు సమగ్రహ సమమునకు క్రియా విభాగముతో పేర్కొనబడుచున్నది.

తాళపంచక ముక్తాయి

పథకము

తాళ క్రియలు	తాళము	జాతి	ముక్తాయి వివరము	ఏగతిలో ఆజాతి ముక్తాయి అక్షరములు				
				చ. గ.	త్రి. గ.	మి. గ.	ఖం. గ.	సం. గ.
5	త్రిశ్రరూపకము	5	చ. ముక్తాయి & త్రి. పై. ముక్తాయి	20	30	35	25	45
6	చతురశ్రరూపకము	6	త్రిత్రిగమనకాల, పైకాలముక్తాయిలు	24	36	42	30	54
7	త్రిశ్రత్రిపుట	7	చ. ముక్తాయి & త్రిశ్రముక్తాయి	28	42	49	35	63
8	చతురశ్రత్రిపుటఆది	8	జాతి 3, 2, 1 & త్రి. పై. ముక్తాయి	32	48	56	40	72
9	ఖండత్రిపుట	9	త్రికాలము & త్రి. పై. ముక్తాయి	36	54	63	45	81

ఉదాహరణము :—

1. త్రిశ్రరూపకతాళమున:— చతురశ్రముక్తాయి & త్రిశ్ర పైకాల ముక్తాయి

చ. గ. 4 :— చ :— కిటతక - కిటతక । కిటతక -

త్రి. పై :— కిటతక కిట - తక కిటతక ॥ త

ఖం. గ. 5 :— చ :— తదిగిణతోం - తదిగిణతోం । తదిగిణతోం -

త్రి. పై :— త,ది,గి,ణ,తోం, త,ది,గి - ,ణ,తోం, త,ది,గి,ణ,తోం, ॥ త

త్రి. గ. 6 :— చ :— తధింగిణతోం - తధింగిణతోం । తధింగిణతోం -

త్రి. పై :— త,ధిం;గి,ణ,తోం, త,ధిం; - గి,ణ,తోం, త,ధిం;గి,ణ,తోం, ॥ త

మి. గ. 7 :— చ :— తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణతోం । తద్దింగిణతోం -

త్రి. పై :— త;,దిం;గి,ణ,తోం, త;,దిం, - ,గి,ణ,తోం, త;,దిం;గి,ణ,తోం, ॥ త

చ. గ. 8 :— చ :— తధింగీణాతోం - తధింగీణాతోం । తధింగీణాతోం -

త్రి. పై :— తధింగీణాతోం తధింగి - ,ణాతోం తధింగీణాతోం ॥ త

సం. గ. 9 :— చ :— తద్దింగీణాతోం - తద్దింగీణాతోం । తద్దింగీణాతోం -

త్రి. పై :— త;,దిం;గీ;ణా;తోం, త;,దిం;గి - ;,ణా;తోం, త;,దం;గీ;ణా;తోం, ॥ త

2. చతురశ్ర రూపకతాళమున:— త్రిశ్రగమన కాల, పైకాల ముక్తాయిలు

చ. గ. 4 :— త్రి :— కిటత - క కిట । తక కి - టతక -

త్రి. పై :— కిటతక కిట - తక కిటతక ॥ త

ఖం. గ. 5 :— త్రి :— త;,ది;,గి;,ణ;-,తోం;,త;,ది;,గి,।;ణ;,తోం;,త;,ది-;,గి;,ణ;,తోం;, -

త్రి. పై:— త,ది,గి,ణ,తోం, త,ది,గి - ,ణ,తోం, త,ది,గి,ణ,తోం, ॥ త

త్రి. × 6 :— త్రి :— త,ధిం;గి,ణ - ,తోం, త,ధిం; । గి,ణ,తోం, త,ధిం;గి,ణ,తోం, -

త్రి. పై :— తధింగిణతోం తధిం - గిణతోం తధింగిణతోం ॥ త

మి. × 7 :— త్రి :— త;;;,దిం;;;గి;,ణ - ;,తోం;, త;;;,దిం;; । ;గి;,ణ;,తోం;,

త;;; - ,దిం;;;గి;,ణ;,తోం;, -

త్రి. పై :— త;,దిం;గి,ణ,తోం, త;,దిం, - ,గి,ణ,తోం, త;,దిం;గి,ణ,తోం, ॥ త

చ. × 8 :— త్రి :— తధింగిణా - ,తోం తధింగి । ,ణాతోం తధిం - ,గిణాతోం -

త్రి. పై :— తధింగిణాతోం తధింగి - ,ణాతోం తధింగిణాతోం ॥ త

సం. × 9 :— త్రి :— త;;;,దిం;;;గి;;;ణా, - ;;,తోం;, త;;;,దిం;;;గి ।

;;;ణా;;;తోం;, త;;;,దిం - ;;;,గి;;;ణా;;;తోం;,

త్రి. పై :— త;,దిం;గి;ణా;తోం, త;,దిం;గి - ;,ణా;తోం, -

త;,దిం;గి;ణా;తోం, ॥ త

3. త్రిశ్రత్రిపుట తాళమున:— చతురశ్రముక్తాయి & త్రిశ్రముక్తాయి

చ. × 4 :— చ :— కిటతక - కిటతక - కిటతక ।

త్రి :— కిటత- క కిట । తక కి - టతక ॥ త

ఖం. × 5 :— చ :— తదిగిణతోం - తదిగిణతోం - తదిగిణతోం ।

త్రి :— త;,ది;,గి;,ణ; - ,తోం;, త;,ది;,గి, । ;ణ;,తోం;,

త;,ది - ;,గి;,ణ;,తోం;, ॥ త

త్రి. X. 6 :— చ :— తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం - తధీంగిణతోం ।

త్రి :— త,ధీం;గి,ణ - ,తోం, త,ధీం; । గి,ణ,తోం,
త,ధిం - ;,గి,ణ,తోం, ॥ త

మి. X. 7 :— చ :— తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణతోం - తద్దింగిణతోం ।

త్రి :— త;;;,దీం;;;గి;,ణ - ;,తోం;, త;;;,దీం;; । ;గి;,ణ;,తోం;,
త;;; - ,దీం;;;గి;,ణ;,తోం;, ॥ త

చ. X. 8 :— చ :— తధీంగీణాతోం - తధీంగీణాతోం - తధీంగీణాతోం ।
త్రి :— తధీ-గీణ - ,తోం తధీంగి । ,ణాతోం తధిం - ,గీణాతోం ॥ త

సం. X. 9 :— చ :— తద్దింగీణాతోం - తద్దింగీణాతోం - తద్దింగీణాతోం ।
త్రి :— త;;;,దీం;;;గీ;;;ణా, - ;;,తోం;, త;;;,దీం;;;గీ ।
;;;ణా;;;తోం;, త;;;,దిం - ;;;,గీ;;;ణా;;;తోం;, ॥ త

4. చతురశ్రత్రిపుట (ఆది) తాళమున:— జాతి 3, 2, 1 & త్రి. పై. ముక్తాయి

చ. X. 4 :— 3 :— కి;ట - ;త, - ,క; -

2 :— కి,ట, । త,క, -

1 :— కిటతక ।

త్రి. పై :— కిటతక కిట - తక కిటతక ॥ త

ఖం. X. 5 :— 3 :— త;ది, - ,గి;ణ - ;తోం; -

2 :— త,ది,గి । ,ణ,తోం, -

1 :— తదిగిణతోం ।

త్రి. పై :— త,ది,గి,ణ,తోం, త,ది,గి - ,ణ,తోం, త,ది,గి ణ,తోం, ॥ త

త్రి. గ. 6 :— 3 :— త;ధీం, – ;,గి; – ణ;తొం; –

2 :— త,ధీం; । గి,ణ,తొం, –

1 :— తధీంగిణతొం ।

త్రి. పై :— తధీంగిణతొం తధీం – గిణతొం తధీంగిణతొం ॥ త

మి. గ. 7 :— 3 :— త;;,ధిం – ;;,గి, – ,ణ;తొం; –

2 :— త;,దీం, । ,గి,ణ,తొం, –

1 :— తద్దింగిణతొం ।

త్రి. పై :— త;,దీం;గి,ణ,తొం, త;,దీం, – ,గి,ణ,తొం, త;,దీం;గి,ణ,తొం, ॥ త

చ. గ. 8 :— 3 :— త;ధీం;, – ,గీ;;ణ – ;;,తొం; –

2 :— త,ధీం;గీ । ;ణా;తొం, –

1 :— తధీంగీణాతొం ।

త్రి. పై :— తధీంగీణాతొం తధీంగి – ,ణాతొం తధీంగీణాతొం ॥ త

సం. గ. 9 :— 3 :— త;;,దీం, – ;,గీ;; – ణా;;తొం; –

2 :— త;,దీం;గి । ;,ణా;తొం, –

1 :— తద్దింగీణాతొం ।

త్రి. పై :— త;,దీం;గీ;ణా;తొం, త;,దీం;గి – ;,ణా;తొం, త;,దీం;గీ;ణా;తొం, ॥ త

5. ఖండత్రిపుటతాళమున :— త్రికాలము & త్రి. పై. ముక్తాయి

చ. గ. 4 :— 1 వ కాలము :— కి;, – ట;, – త;, – క;, –

2 వ కాలము :— కి,ట, । త,క, –

3 వ కాలము :— కిటతక ।

త్రి. పై :— కిటతక కిట – తక కిటతక ॥ త

ఖం. X. 5 :— 1 వ కాలము :— త;,ది - ;,గి, - ;ణ; - ,తోం;, -

2 వ కాలము :— త,ది,గి | ,ణ,తోం, -

3 వ కాలము :— తదిగిణతోం |

త్రి. పై :— త,ది,గి,ణ,తోం, త,ది,గి - ,ణ,తోం, త,ది,గి,ణ,తోం, ‖ త

త్రి. X. 6 :— 1 వ కాలము :— త;,ధీం- ;;; - గి;,ణ, - ;తోం;, -

2 వ కాలము :— త,ధీం; | గి,ణ,తోం, -

3 వ కాలము :— తధీంగిణతోం |

త్రి. పై :— తధీంగిణతోం తధీం - గిణతోం తధీంగిణతోం ‖ త

మి. X. 7 :— 1 వ కాలము :— త;;; - ,దీం;; - ;గి;,ణ - ;,తోం;, -

2 వ కాలము :— త;,దీం, |, గి,ణ,తోం, -

3 వ కాలము :— తద్దింగిణతోం |

త్రి. పై :— త;,దీం;గి,ణ,తోం, త;,దీం,-,గి,ణ,తోం,

త;,దీం;గి,ణ,తోం, ‖ త

చ. X. 8 : 1 వ కాలము :— త;,ధీం; - ;;గీ; - ;;ణా; - ;;తోం;, -

2 వ కాలము :— త,ధీం;గీ | ;ణా;తోం, -

3 వ కాలము :— తధీంగీణాతోం |

త్రి. పై :— తధీంగీణాతోం తధీంగి - ,ణాతోం తధీంగీణాతోం ‖ త

సం. X. 9 :— 1 వ కాలము :— త;;;,దిం - ;;;,గీ - ;;;ణా, - ,;;తోం;, -

2 వ కాలము :— త;,దీం;గీ | ;,ణా;తోం, -

3 వ కాలము :— తద్దింగీణాతోం |

త్రి. పై :— త;,దీం;గీ;ణా;తోం, త;,దీం;గి - ;,ణా;తోం,

త;,దీం;గీ;ణా;తోం, ‖ త

ముఖ్యసూత్రములు

మూడవవిధము :–

వి :– 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల అయిదుజాతుల అక్షరసంఖ్యకు అర్ధ భాగము (అనగా పైసంఖ్యలలో ½ సగము) ముఖ్యసూత్ర నిర్ణయముగ వివిధముక్తాయిల కలియకతో ప్రతితాళమునకు సూచింపబడు చున్నది. ఇందు ప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్య అనగ 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములలో ఒకే ఆవృతమునకు ముక్తాయిలు సమగ్రహ సమమగును.

పాఠకులకు ప్రకరణము సులభముగ గ్రహించుటకుగాను చతురశ్రజాతి 'కిటతక' అనెడి ప్రయోగము ముందుగ ప్రతితాళమునకు క్రియావిభాగము వివరింపబడు చున్నది.

గమనిక :- ఇందు ఆదితాళమున ఏగతిలో ఆజాతి జాతియొక్క ముక్తాయి మొత్తముసంఖ్యా క్షరముల వంతున ప్రతిక్రియకు క్రియావిభాగమున లయగమనము గ్రహించ దగును.

మఱియు, ముఖ్యసూత్రములు మూడువిధములుగ వివరించడమైనది. గ్రంథ మందలి 108 సూత్రములలో రెండవవిధము అనగ 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలు గలసూత్రములు సూచింపబడినందున ఇక్కడ అనుక్రమణికలో పై సంఖ్యలకు రెట్టింపు సంఖ్యలు, ½ సగము సంఖ్యలుగల సూత్రములను వివరించు చుంటిమి.

తాళపంచక ముక్తాయి

పథకము

తాళ క్రియలు	తాళము	సూత్రము	ముక్తాయి వివరము	ఏగతిలో ఆజాతి ముక్తాయి అక్షరములు				
				చ. గ.	త్రి గ.	మి. గ.	ఖం. గ.	సం. గ.
5	త్రిశ్రరూపకము	2½	త్రి. శం, త్రి. పై, చ. పై కాలం	10	15	17½	12½	22½
6	చతురశ్రరూపకము	3	చతురశ్రముక్తాయి	12	18	21	15	27
7	త్రిశ్రత్రిపుట	3½	జాతి చ, త్రి, త్రి-పై, చ. పైకాలం	14	21	24½	17½	31½
8	చతురశ్రత్రిపుట ఆది	4	త్రిశ్రముక్తాయి	16	24	28	20	36
9	ఖండత్రిపుట	4½	కాల, పైకాలముల చ. ముక్తాయి	18	27	31½	22½	40½

ఉదాహరణము :-

1. త్రిశ్రజాతిరూపకమున :- జాతి త్రిశ్రం, త్రిశ్ర పైకాలము, చ. పైకాలము

చ. X. 4 :- త్రి :- కి;ట – ;త, | ,క; –
త్రి. పై :- కి;ట;త, – ,క;
చ. పై :- కిటతక ||

ఖం. X. 5 :- త్రి :- త;ది, – ,గి;ణ | ;తొం; –
త్రి. పై :- త;ది;గి;ణ – ;తొం;
చ. పై :- తదిగిణతొం ||

త్రి. X. 6 :- త్రి :- త;ధి; – ం;గి; | ణ;తొం; –
త్రి. పై :- త;ధీం;;గి; – ణ;తొం;
చ. పై :- తధీంగిణతొం ||

మి. X. 7 :- త్రి :- త;;,ది – ;;,గి, | ,ణ;తొం; –
త్రి. పై :- త;;,దీం;;గి, – ,ణ;తొం;
చ. పై :- తద్దీంగిణతొం ||

చ. X. 8 :- త్రి :- త;ధీం;, – ,గీ;;ణ | ;;,తొం; –
త్రి. పై :- త;ధీం;;గీ;;ణ – ;;,తొం;
చ. పై :- తధీంగీణాతొం ||

సం. X. 9 :- త్రి :- త;;,దీం, – ;,గీ;; | ణా;;తొం; –
త్రి. పై :- త;;,దీం;;గీ;; – ణా;;తొం;
చ. పై :- తద్దీంగీణాతొం ||

2. చతురశ్రజాతి రూపకతాళమున :— చతురశ్రముక్తాయి

చ. x. 4 :— కి,ట, – త,క, । కి,ట, – త,క, – కి,ట, - త, క, ||

ఖం. x. 5 :— త,ది,గి – ,ణ,తోం, । త,ది,గి - ,ణ,తోం, ▶ త, ది,గి –,ణ,తోం, ||

త్రి. x. 6 :— త,ధీం; – గి,ణ,తోం, ▶ ।
త,ధీం; – గి,ణ,తోం, ▶ త,ధీం; - గి,ణ,తోం, ||

మి. x. 7 :— త;,దీం, – ,గి,ణ,తోం, ▶ ।
త;,దీం, – ,గి,ణ,తోం, ▶ త;,దీం, - ,గి,ణ,తోం, ||

చ. x. 8 :— త,ధీం;గీ – ;ణా;తోం, ।
త,ధీం;గీ – ;ణా;తోం, ▶ త,ధీం;గీ - ;ణా;తోం, ||

సం. x. 9 :— త;,దీం;గి – ;,ణా;తోం, ।
త;,దీం;గి – ;,ణా;తోం, ▶ త;,దీం;గి - ;,ణా;తోం, ||

3. త్రిశ్రజాతి త్రిపుటతాళమున :— చతురశ్ర, త్రిశ్ర, త్రి. పై, చ.పైకాలము

చ. x. 4 :— చ :— కి,ట, – త,క, –
త్రి :— కి;ట । ;త, –,క; ।
త్రి. పై :— కి;ట;త, – ,క;
చ. పై :— కిటతక ||

ఖం. x. 5 :— చ :— త,ది,గి - ,ణ,తోం, –
త్రి :— త;ది, । ,గి;ణ – ;తోం; ।
త్రి. పై :— త;ది;గి;ణ – ;తోం;
చ. పై :— తదిగిణతోం ||

త్రి. X. 6 :— చ :— త,ధిం; - గి,ణ,తొం, -

త్రి :— త;ధిం, । ;,గి; - ణ;తొం; ।

త్రి. పై :— త;ధిం;;గి; - ణ;తొం;

చ. పై :— తధింగిణతొం ॥

మి. X. 7 :— చ :— త;,దిం, - ,గి,ణ,తొం, -

త్రి :— త;;,దిం । ;;,గి, - ,ణ;తొం; ।

త్రి. పై :— త;;,దిం;;గి, - ,ణ;తొం;

చ. పై :— తద్దింగిణతొం ॥

చ. X. 8 :— చ :— త,ధిం;గీ - ;ణా;తొం, -

త్రి :— త;ధిం;, । ,గీ;;ణ - ;;,తొం; ।

త్రి. పై :— త;ధిం;;గీ;;ణ - ;;,తొం;

చ. పై :— తధింగీణాతొం ॥

సం. X. 9 :— చ :— త;,దిం;గి - ;,ణా;తొం, -

త్రి :— త;;,దిం, । ;,గీ;; - ణా;;తొం; ।

త్రి. పై :— త;;,దిం;;గీ;; - ణా;;తొం;

చ. పై :— తద్దింగీణాతొం ॥

4. చతురశ్రజాతిత్రిపుట (ఆది) తాళమున :— త్రిశ్రముక్తాయి

చ. X. 4 :— కి, ట - ,త, - క, ▶ కి - ,ట, । త,క - , ▶ కి, । ట,త - ,క, ॥

ఖం. X. 5 :— త;;;,ది;;; - ,గి;;;,ణ;;, - ;తొం;;;, ▶

త;; - ;,ది;;;,గి;, । ;;ణ;;;,తొం; - ;;, ▶

త;;;,ది, । ;;;గి;;;,ణ - ;;;,తొం;;;, ॥

త్రి. X. 6 :— త;;;,ధీం;;;;; – ;;;గి;;;,ణ;, – ;;తొం;;;, ▶
త;;, – ;ధీం;;;;;;;; । గి;;;,ణ;;;,తొం, – ;;; ▶
త;;;,ధీం; । ;;;;;;గి;;, – ;ణ;;;,తొం;;;, ॥

మి. X. 7 :— త;;;;;;;,దీం;, – ;;;;;,గి;;;,ణ, – ;;;తొం;;;, ▶
త;;; – ;;;;,దీం;;;;; । ;;గి;;;,ణ;;;,తొం – ;;;, ▶
త;;;;;;, । ;దీం;;;;;;;;గి; – ;;,ణ;;;,తొం;;;, ॥

చ. X. 8 :— త,ధీం; – గీ;ణా – ;తొం, ▶ త, – ధీం;గి । ;ణా; – తొం, ▶
త,ధీం । ;గీ; – ణా;తొం, ॥

సం X. 9 :— త;;;;;;;,దీం;;;;, – ;;,గీ;;;;;;;ణా;; – ;;;;;తొం;;;, ▶
త;;;; – ;;;,దీం;;;;;;;;గీ; । ;;;;;;ణా;;;;;;, – ,తొం;;;, ▶
త;;;;;;;,దీం । ;;;;;;;గీ;;;;;, – ;,ణా;;;;;;;తొం;;;, ॥

5. ఖండజాతి త్రిపుట తాళమున :— కాల, పైకాలముల చ. ముక్తాయిలు

చ. X. 4 :— కి,ట, – త,క, ▶ కి,ట, – త,క, ▶ కి,ట, । త,క, –
కిటతక । కిటతక – కిటతక ॥

ఖం. X. 5 :— త,ది,గి – ,ణ,తొం, ▶ త,ది,గి – ,ణ,తొం, ▶ త,ది,గి । ,ణ,తొం, –
తదిగిణతొం । తదిగిణతొం – తదిగిణతొం ॥

త్రి. X. 6 :— తధీం – గిణతొం ▶ తధీం – గిణతొం ▶ తధీం । గిణతొం–
తధీంగిణతొం । తధీంగిణతొం – తధీంగిణతొం ॥

మి. X. 7 :— త;,దీం,–,గి,ణ,తొం, ▶ త;,దీం, –,గి,ణ,తొం, ▶ త;,దీం, । ,గి,ణ,తొం, –
తద్దింగిణతొం । తద్దింగిణతొం – తద్దింగిణతొం ॥

చ. X. 8 :— త,ధీం;గీ – ;ణా;తొం, ▶ త,ధీం;గీ – ;ణా;తొం, ▶ త,ధీం;గీ । ;ణా;తొం, –
తధీంగీణాతొం । తధీంగీణాతొం – తధీంగీణాతొం ॥

సం. X. 9 :— త;,దీం;గి–;,ణా;తొం, ▶ త;,దీం;గి–;,ణా;తొం, ▶ త;,దీం;గి । ;,ణా;తొం,–
తద్దింగీణాతొం । తద్దింగీణాతొం – తద్దింగీణాతొం ॥

తాళక్రియాక్షరముల తగ్గింపు

వి :— వాడుకగల తాళములలో 1. త్రిశ్రరూపకము, 2. చతురశ్రరూపకము, 3. త్రిశ్రత్రిపుట, 4. చతురశ్రత్రిపుట (ఆది), 5. ఖండజాతి త్రిపుట తాళములలో ప్రతి తాళక్రియల సంఖ్యనుండి - తగ్గింపు చివరసంఖ్య 1 వరకు దిగువ పథకమునందు సూచించిన తాళగమనములలో ప్రతితాళమున - ప్రతితగ్గింపు ఒకేఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును. యీ తగ్గింపు త్రికాలముగ అనినచో లయసౌందర్యము ఇంపుగ ఉండుటకుగాను వివరింపబడుచున్నది.

సూత్రము :— తాళక్రియల సంఖ్యకు 1 కలిపి, 2 చే భాగించినచో తాళగమనమార్గము తెలియదగును. అనగ ఏతాళమునకు ఏగతిభేదము నడుచునది తెలియును.

గమనిక :— ఈగమన సంఖ్యలలో ½ వచ్చినయెడల పై కాల గతిగ వాడదగును. అనగ $3\frac{1}{2}$కు 7 మిశ్రగమనముగను, $4\frac{1}{2}$కు 9 సంకీర్ణగమనముగను, గ్రహించవలెను.

తాళగమన పథకము

నెం	తాళములు	తాళ క్రియలు	గతిభేదము	తగ్గింపుసంఖ్య విధానము	తగ్గింపు అక్షరముల మొత్తం
1	త్రిశ్రరూపకము	5	త్రిశ్రగమనము	5+4+3+2+1=	15
2	చతురశ్రరూపకము	6	మిశ్రగమనము	6+5+4+3+2+1=	21
3	త్రిశ్రత్రిపుట	7	చతురశ్రగమనము	7+6+5+4+3+2+1=	28
4	చతురశ్రత్రిపుట (ఆది)	8	సంకీర్ణగమనము	8+7+6+5+4+3+2+1=	36
5	ఖండత్రిపుట	9	ఖండగమనము	9+8+7+6+5+4+3+2+1=	45

ప్రయోగమున తగ్గింపుసంఖ్యలకు శబ్దవివరము

తగ్గింపుసంఖ్య	శబ్దము
9 :————	త ద్దీ ం గీ ణా తో ం
8 :————	త ధీ ం గీ ణా తో ం
7 :————	త ద్దీ ం గి ణ తో ం
6 :————	త ధీ ం గి ణ తో ం
5 :————	త ది గి ణ తో ం
4 :————	కి ట త క
3 :————	త కి ట
2 :————	త క
1 :————	త

ఉదా :— 1. త్రిశ్రజాతి రూపకతాళము :— త్రిశ్రగమనము

1 వ కాలము :— తదిగి - ణతోం కి । టతక - తకిట - తక త ॥

2 వ కాలము :— తదిగిణతోం కి - టతక తకిట । తక త ▶ తదిగి - ణతోం
కిటతక - తకిట తక త ॥

3 వ కాలము :— తదిగిణతోం కిటతక తకిట - తక త ▶ తదిగిణతోం
కిటతక । తకిట తక త ▶
తదిగిణతోం కి - టతక తకిట తక త ▶ తదిగి - ణతోం
కిటతక తకిట తక త ॥

2 చతురశ్రజాతిరూపకతాళము :— మిశ్రగమనము

1 వ కాలము :— త,ధీం;గి - ,ణ,తొం, త, । ది,గి,ణ,తొం - , కి,ట,త, - క,
త,కి,ట - , త,క, త, ॥

2 వ కాలము :— తధింగిణతొం త - దిగిణతొం కిటత । క తకిట తక త -
తధింగిణతొం త - దిగిణతొం కిటత - క తకిట తక త ॥

3 వ కాలము :— తధింగిణతొం తదిగిణతొం కిటత - క తకిట తక త ▶
తధింగిణతొం త । దిగిణతొం కిటతక తకిట తక త ▶
తధింగిణతొం తదిగిణతొం కిటత - క తకిట తక త ▶
తధింగిణతొం త - దిగిణతొం కిటతక తకిట తక త ॥

3. త్రిశ్రజాతిత్రిపుటతాళము :— చతురశ్రగమనము

1 వ కాలము :— తద్దిం - గిణతొం త - ధీంగిణ । తొం తదిగి - ణతొం
కిట - తక తకి - ట తక త ॥

2 వ కాలము :— తద్దింగిణతొం త - ధింగిణతొం తదిగి - ణతొం కిటతక
తకి । ట తక త ▶ తద్దిం - గిణతొం తధింగిణ - తొం
తదిగిణతొం కిట - తక తకిట తక త ॥

3 వ కాలము :— తద్దింగిణతొం తధింగిణతొం తదిగి - ణతొం కిటతక తకిట తక త ▶
తద్దిం - గిణతొం తధింగిణతొం తదిగిణతొం కిట । తక తకిట తక త ▶
తద్దింగిణతొం త-ధింగిణతొం తదిగిణతొం కిటతక తకి - ట తక త ▶
తద్దింగిణతొం తధింగిణ - తొం తదిగిణతొం కిటతక తకిట తక త ॥

4. చతురశ్రజాతి త్రిపుట (ఆది) తాళము :— సంకీర్ణగమనము

1 వ కాలము :— త,ధీం;గీ, - ,ణా;తొం, త, - ;దీం;గి,ణ ▶ ,తొం, త,ధీం; । గి,ణ,తొం,
త,ది - ,గి,ణ,తొం, కి, । ట,త,క, త,కి - ,ట, త,క, త, ॥

2 వ కాలము :— తధీంగీణాతొం త - ,దీంగిణతొం తధీం - గిణతొం తదిగిణతొం కి - టతక
తకిట తక త । ▶ తధీంగీణాతొం త - ,దీంగిణతొం తధీం । గిణతొం
తదిగిణతొం కి - టతక తకిట తక త ॥

3 వ కాలము :— తధీంగీణాతొం తద్దింగిణతొం తధీం - గిణతొం తదిగిణతొం కిటతక
తకిట తక త ▶ తధీంగీణాతొం తద్దింగిణతొం తధీం - గిణతొం
తదిగిణతొం కిటతక తకిట తక త । ▶ తధీంగీణాతొం తద్దింగిణతొం
తధీం - గిణతొం తదిగిణతొం కిటతక తకిట తక త । ▶ తధీంగీణాతొం
తద్దింగిణతొం తధీం - గిణతొం తదిగిణతొం కిటతక తకిట తక త ॥

5. ఖండజాతి త్రిపుట తాళము :— ఖండగమనము

1 వ కాలము :— తద్దింగి - ,ణాతొం త - ధీంగిణ - ,తొం త,దిం - ,గిణతొం
త । ధీంగిణతొం - తదిగిణతొం । కిటతక త - కిట తక త ॥

2 వ కాలము :— తద్దింగీణాతొం త - ధీంగీణాతొం త,దిం - ,గిణతొం తధీంగిణతొం -
తదిగిణతొం కిటతక త - కట తక త ▶ తద్దింగి । ,ణాతొం తధీంగిణ -
,తొం తద్దింగిణతొం త । ధీంగిణతొం తదిగిణతొం - కిటతక తకిట తక త॥

3 వ కాలము :— తద్ధింగిణాతోం తధింగిణాతోం త,దిం - ,గిణతోం తధింగిణతోం

తదిగిణతోం కిటతక త - కిట తక త ▶ తద్ధింగిణాతోం తధింగిణ-,తోం

తద్ధింగిణతోం తధింగిణతోం తదిగిణతోం - కిటతక తకిట తక త ▶

తద్ధింగిణాతోం త । ధింగిణాతోం తద్ధింగిణతోం తధింగిణతోం -

తదిగిణతోం కిటతక తకిట తక త ▶ తద్ధింగి । ,ణాతోం తధింగిణాతోం

తద్ధింగిణతోం త - ధింగిణతోం తదిగిణతోం కిటతక తకిట తక త ॥

తగ్గింపు ముక్తాయి

వి :— 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములలో ప్రతితాళమునకు 3,4,5,6,7,8,9 సంఖ్యలుగల జాతులు దిగువ వివరింపబడు తగ్గింపు ముక్తాయి విధానముగ ఏజాతిని అనదమో ఆజాతి అక్షరములను ముక్తాయిమధ్య రెండు పర్యాయములు కాపుచేసి అనినచో వలికెడిజాతి అక్షరములెన్నో అన్ని ఆవృతములలో సమగ్రహ సమమగును. పై ఐదు తాళములకు వేరువేరుగ వివరణోదాహరణ సూత్రములు సూచింపబడుచున్నవి.

గమనిక :— 5, 8 క్రియలుగల తాళములకు వలికెడిజాతి అక్షరములను రెండుకాపులతో తగ్గింపు ముక్తాయివచ్చును. 7 క్రియలుగల త్రిశ్రత్రిపుట తాళములో పైకాల జతి అక్షరముల రెండు కాపులతో తగ్గింపుముక్తాయి వచ్చును.

మఱియు, 6, 9 క్రియలుగల తాళములకు తగ్గింపుముక్తాయి మధ్య కాపులు లేవని గ్రహించదగును.

త్రిశ్రజాతి రూపకతాళము

వి :— త్రిశ్రరూపక తాళములో 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల ప్రతిజాతి అక్షరమక్షరమునకు 3+2+1 అక్షరముల వంతున తగ్గించెడిజాతిని ముక్తాయిగ మువ్మారనుటలో ఆజాతి అక్షరసంఖ్యను ముక్తాయిమధ్య రెండుకాపులు చేసి అనినచో ఏజాతికి ఎన్ని అక్షరములో అన్ని ఆవృతములుగ సమగ్రహ సమమగును.

సూత్రము :— 3+2+1 = 6.

తగ్గింపు ముక్తాయి పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	రెండుకాపుల సంఖ్య	ముక్తాయి మొత్తం	ఆవృత సంఖ్య
3	3×6=	18	6	60	3
4	4×6=	24	8	80	4
5	5×6=	30	10	100	5
6	6×6=	36	12	120	6
7	7×6=	42	14	140	7
8	8×6=	48	16	160	8
9	9×6-	54	18	180	9

ఉదాహరణము :—

3 :— 3 :— త;కి - ;ట, | ,

2 :— త,కి - ,ట,

1 :— త - కిట ▶ త, || ,

3 :— త; - కి;ట | ;

2 :— త, - కి,ట, -

1 :— తకిట ▶ త || ;

3 :— త, - ,కి; | ట;

2 :— త - ,కి,ట - ,

1 :— తకిట ||

4 :— 3 :— కి;ట - ;త, | ,క; -
2 :— కి,ట, - త,క, ||
1 :— కిటతక - ▶ త;, |

3 :— కి;ట - ;త, - ,క; ||
2 :— కి,ట, - త,క, |
1 :— కిటతక - ▶ త;, -

3 :— కి;ట || ;త, - ,క; |
2 :— కి,ట, - త,క, -
1 :— కిటతక ||

5 :— 3 :— త;ది - ;గి, | ,ణ; - తో౦;
2 :— త - ,ది,గి || ,ణ,తో౦ - ,
1 :— తదిగి | ణతో౦ ▶ త, - ;,

3 :— త - ;ది, || ,గి; - ణ;తో౦ | ;
2 :— త, - ది,గి, - ణ,తో౦, ||
1 :— తదిగిణ - తో౦ ▶ త; | ;

3 :— త, - ,ది; - గి;ణ || ;తో౦, - ,
2 :— త,ది | ,గి,ణ - ,తో౦,
1 :— త - దిగిణతో౦ ||

ఇటులనే అన్నిజాతులను గ్రహించదగును.

చతురశ్రజాతి రూపక తాళము

వి :— చతురశ్ర రూపక తాళములో 3,4,5,6,7,8,9 సంఖ్యలుగల జాతులు ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు 4+3+1 అక్షరముల వంతున తగ్గింపు ముక్తాయిగ ముమ్మారు అనినచో పలికెడి జాతి అక్షరము లెన్నో అన్ని ఆవృతములలో ప్రతిజాతి సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :— ముక్తాయిమధ్య ఈ తాళమునందు కాపులు లేవని గ్రహించదగును.

సూత్రము :— 4+3+1= 8

తగ్గింపు ముక్తాయి పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	ముక్తాయి మొత్తం	ఆవృత సంఖ్య
3	3×8=	24	72	3
4	4×8=	32	96	4
5	5×8=	40	120	5
6	6×8=	48	144	6
7	7×8=	56	168	7
8	8×8=	64	192	8
9	9×8=	72	216	9

ఉదాహరణము :—

3 :— 4 :— త;, - కి;, | ట;, -
8 :— త;కి - ;ట, - ,
1 :— తకిట ||

4 :— త;, - కి;, | ట;, -
3 :— త;కి - ;ట, - ,
1 :— తకిట ||

4 :— త;, - కి;, | ట;,
3 :— త;కి - ;ట, - ,
1 :— తకిట ||

4 :— 4 :— కి;, - ట;, | త;, - క;, -
3 :— కి;ట - ;త, || ,క; -
1 :— కిటతక |

4 :— కి;, - ట;, - త;, - క;, ||
3 :— కి;ట - ;త, | ,క; -
1 :— కిటతక -

4 :— కి;, - ట;, || త;, - క;, |
3 :— కి;ట - ;త, - ,క; -
1 :— కిటతక ||

ఇట్లే అన్ని జాతులను గ్రహించదగును.

త్రిశ్రజాతి త్రిపుటతాళము

వి :— త్రిశ్రత్రిపుట తాళములో 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల జాతులు ప్రతిజాతి అక్షరమక్షరమునకు 4+3+2 అక్షరముల వంతున ముక్తాయిమధ్య పై కాల జాతి అక్షరములను రెండు పర్యాయములుగ కాపుచేసి — తగ్గింపు ముక్తాయిని అనినచో పలికెడిజాతి అక్షరములెన్నో అన్ని ఆవృతములలో ప్రతిజాతి సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :— తగ్గింపు ముక్తాయిమధ్య పై కాలము అనగ 4 వ కాలమున జాతిఅక్షరములను 2 కాపులుగ అనునది. మఱియు, ఈ తాళమునందలి 3, 5, 7, 9 సంఖ్యలుగల బేసి జాతుల ప్రయోగములక్రింద గ్రహించదగు గుర్తులు :—

సంకేతము		గుర్తు
రెండక్షరములను ఒకఅక్షరముగ అనుటకు	:—	—— —— ——
నాలుగుఅక్షరములను ఒకఅక్షరముగ గ్రహించుటకు	:—	════════
కాపును గ్రహించుటకు	:—	▶

సూత్రము :— 4+3+2= 9.

తగ్గింపుముక్తాయి పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	రెండవ కాలం జాతి సంఖ్య	ముక్తాయి మొత్తం	ఆవృత సంఖ్య
3	3×9=	27	3	84	3
4	4×9=	36	4	112	4
5	5×9=	45	5	140	5
6	6×9=	54	6	168	6
7	7×9=	63	7	196	7
8	8×9=	72	8	224	8
9	9×9=	81	9	252	9

ఉదాహరణము :—

3 :— 4 :— త;;;, – కి;;;, – టు;;;, ।

3 :— త;;,కి, – ;;టు;, – ;

2 :— త;,కి, – ;టు;, ▶ త;, ॥ ;

4 :— త;;; – ,కి;;; – ,టు;;; । ,

3 :— త;;,కి – ;;,టు; – ;,

2 :— త;,కి – ;,టు;, ▶ త, ॥ ;;

4 :— త;;, – ;కి;;, – ;టు;;, । ;

3 :— త;;, – కి;;,టు, – ;;

2 :— త;, – కి;,టు;, ॥

4 :— 4 :- కి;, – టు;, త;, । క;, –

3 :- కి;టు – ;త, – ,క; ॥

2 :- కి,టు, — త,క, ▶ త;,

4 :- కి, । ;టు, — ;త, — ;క, — ;

3 :- కి, ॥ ,టు; – త;క – ;

2 :- కి, । టు,త, – క, ▶ త;, -

4 :- కి;, — టు;, ॥ త;, – క;, –

3 :- కి;టు । ;త, – ,క; –

2 :- కి,టు, – త,క, ॥

5 :— 4 :- త;;;, - డి;;;, - గి;;;, | ణ;;;, - తోం;;;, -

8 :- త;;,డి, - ;;గి;, || ;ణ;;, — తోం;;,

2 :- త, - ;డి;,గి, | ;ణ;,తోం, - ; ▶ త;;;;,

4 :-- త - ;;;,డి - ;;;,గి || ;;;,ణ - ;;;,తోం - ;;;,

3 :-- త | ;;,డి; - ;,గి;; - ,ణ;;,తోం - ;;,

2 :-- త; || ,డి;,గి; - ,ణ;,తోం; - , ▶ త;;;;,

4 :-- త, | ;;;డి, - ;;;గి, - ;;;ణ, - ;;;తోం, || ;;;

3 :— త, - ;;డి;, - ;గి;;, | ణ;;,తోం, - ;;

2 :— త;, — డి;,గి;, — ణ;,తోం;, ||

6 :— 4 :— త;, - ధి;, - ం;, | గి;, - ణ;, - తోం;, -

3 :— త;ధి || ;ం, - ,గి; - ణ;తోం | ;

2 :— త, - ధిం; - గి,ణ, - తో, ▶ త;, || ;

4 :— త; - ,ధి; - ,ం; | ,గి; - ,ణ; - ,తోం; - ,

3 :— త; || ధి;ం - ;గి, - ,ణ; | తోం;

2 :— త - ,ధి,ం - ,గి,ణ - ,తోం, ▶ త, || ;;

4 :— త, - ;ధి, - ;ం, | ;గి, - ;ణ, - ;తోం, - ;

3 :— త, || ,ధి; - ం;గి - ;ణ, | ,తోం; -

2 :— త,ధి, - ం,గి, - ణ,తోం, ||

7 :— 4 :- త;;;, - ;;;; — దీం;;; | ;;;; - గి;;;, — ణ;;;, - తోం;;;, ||

3 :- త;;;, - ;;దీం; - ;;;; | గి;;,ణ, - ;;తోం;, - ;

2 :- త;;, - ;దీం;; || ;గి;,ణ, - ;తోం;, ▶ త;, - ;;;;;

4 :- త; | ;;;; - ;;,దీం, - ;;;; - ;;,గి; || ;;,ణ; - ;;,తోం; - ;;,

3 :- త; | ;;;; - ,దీం;;, - ;;,గి; - ;,ణ;; || ,తోం;;,

2 :- త - ;;;,దిం - ;;;,గి | ;,ణ;,తోం - ;;, ▶ త;;;;, - ;;

4 :- త;;, - ;;;; || ;దీం;; - ;;;; - ;గి;;, | ;ణ;;, - ;తోం;;, - ;

3 :- త;;, - ;;;దీం || ;;;; - ;గి;;, - ణ;;,తోం, | ;;

2 :- త;, - ;;దీం; - ;;గి;, - ణ;,తోం;, ||

8 :— 4 :- త;, - ధీం; - ;; | గీ; - ;; - ణా; - ;; || తోం;, -

3 :- త;ధి - ;; | ,గి; — ;,ణ - ;; - ,తోం; ||

2 :- త,ధీ - ;గీ - ;ణా | ;తోం, - ▶ త;;;, -

4 :- త;, - ధీం; || ;; - గీ; - ;; | ణా; - ;; - తోం;, -

3 :- త;ధి || ;; - ,గి; - ;,ణ | ;; -,తోం; -

2 :- త,ధీ - ;గీ || ;ణా - ;తోం, - ▶ త;;;, |

4 :- త;, - ధీం; - ;; - గీ; || ;; - ణా; - ;; | తోం;, -

3 :- త;ధి - ;; - ,గి; || ;,ణ - ;; - ,తోం; |

2 :- త,ధీం - ;గీ - ;ణా - ;తోం, ||

9 :— 4 :- త;;;, - ;;;; - దీం;;; | ;;;; - గీ;;; - ;;;; - ణా;;; || ;;;; - తొం;;;, -

3 :- త;;;, | ;;దీం; - ;;;; - గీ;;; - ;;ణా; || ;;;; - తొం;;;,

2 :- త, - ;;;దీం | ;;;గీ - ;;;ణా - ;;;తొం, - ; ▶ త;;;;;, || ;;;

4 :- త;; - ;;;; - ;,దీం;, | ;;;; - ;,గీ;, - ;;;; - ;,ణా;, || ;;;; - ;, తొం;; - ;,

3 :- త;; | ;;;,దిం - ;;;; - ;,గీ;, - ;;;,ణ || ;;;; - ;,తొం;; - ,

2 :- త;;; | ,దీం;;, - ,గీ;;, - ,ణా;;, - ,తొం;, ▶ త;;, || ;;;;;;

4 :- త, - ;;;; - ;;;దీం | ;;;; - ;;;గీ - ;;;; - ;;;ణా ||

;;;; - ;;;తొం, - ;;;

3 :- త, | ;;;; - ;దీం;; - ;;;గీ - ;;;; || ;ణా;; - ;;;తొం, - ;;

2 :- త;, | ;;దీం; - ;;గీ; - ;;ణా; - ;;తొం;, ||

చతురశ్రజాతి త్రిపుట (ఆది) తాళము

.వి :— ఆదితాళములో 3,4,5,6,7,8,9, సంఖ్యలుగల జాతులు ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు 4+3+2+1 అక్షరముల వంతున తగ్గించెడి జాతిని ముక్తాయిగ ముమ్మారనుటలో ఆజాతి అక్షర సంఖ్యను ముక్తాయిమధ్య రెండుపర్యాయములు కాపుచేసి అనినచో ఏజాతికి ఎన్ని అక్షరములో అన్ని ఆవృతములుగ ప్రతిజాతి సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :— తగ్గింపు ఒక పర్యాయమునకు ప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్యకు 10 రెట్లు తగ్గింపు అక్షరముల మొత్తము వచ్చును.

సూత్రము :— 4+3+2+1=10

తగ్గింపు ముక్తాయి పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	రెండుకాపు లకుసంఖ్య	ముక్తాయి మొత్తం	ఆవృత సంఖ్య
3	3×10=	30	6	96	3
4	4×10=	40	8	128	4
5	5×10=	50	10	160	5
6	6×10=	60	12	192	6
7	7×10=	70	14	224	7
8	8×10=	80	16	256	8
9	9×10=	90	18	288	9

ఉదాహరణము :—

3 :— 4 :— త;, - కి;, – ట;, -
3 :— త;కి । ;ట, – ,
2 :— త,కి । ,ట,
1 :— త – కిట ▶ త, ॥ ,

4 :— త; – ,కి; – ,ట; – ,
3 :— త; । కి;ట – ;
2 :— త, । కి,ట, –
1 :— తకిట ▶ త ॥ ;

4 :— త, – ;కి, – ;ట, – ;
3 :— త, । ,కి; – ట;
2 :— త । ,కి,ట – ,
1 :— తకిట ॥

4 :— 4 :— కి;, -ట;, - త;, - క;, ।

3 :— కి;ట - ;త, । ,క; -

2 :— కి,ట, ॥ త,క, -

1 :— కిటతక - ▶ త;, -

4 :— కి;, । ట;, - త;, । క;, -

3 :— కి;ట ॥ ;త, - ,క; -

2 :— కి,ట, - త,క, ।

1 :— కిటతక - ▶ త;, ।

4 :— కి;, - ట;, ॥ త;, - క;, -

3 :— కి;ట - ;త, । ,క; -

2 :— కి,ట, । త,క, -

1 :— కిటతక ॥

5 :— 4 :— త;, - ది;, - గి;, - ణ;, । తొం;, -

3 :— త;ది । ;గి, - ,ణ; ॥ తొం;

2 :— త - ,ది,గి - ,ణ,తొం - ,

1 :— తదిగి । ణతొం ▶ త, - ;,

4 :— త । ;,ది - ;,గి ॥ ;,ణ - ;,తొం - ;,

3 :— త - ;ది, । ,గి; - ణ;తొం । ;

2 :— త, - ది,గి, ॥ ణ,తొం, -

1 :— తదిగిణ - తొం ▶ త; - ;

4 :— త, । ;ది, - ;గి, । ;ణ, - ;తొం, ॥ ;

3 :— త, - ,ది; - గి;ణ - ;తొం, । ,

2 :— త,ది - ,గి,ణ । ,తొం,

1 :— త - దిగిణతొం ॥

6 :— 4 :— త;, – ధి;, – ం;, – గి;, । ణ;, – తొం;, ।
3 :— త;ధి – ;ం, ॥ ,గి; – ణ;తొం – ;
2 :— త, – ధీం; । గి,ణ, – తొం,
1 :— తధి । ం గిణతొం – ▶ త;, ॥ ;

4 :— త, – ;ధీం – ;; – ;గి, । ;ణ, – ;తొం, । ;
3 :— త, – ,ధీం, ॥ ;,గి – ;ణ, – ,తొం; –
2 :— త,ధి, । ం,గి, – ణ,తొం, ।
1 :— తధీంగి – ణతొం ▶ త, ॥ ;; –

4 :- త;, – ధీం; – ;; । గి;, – ణ;, । తొం;, –
3 :- త;ధి ॥ ;ం, – ,గి; – ణ;తొం – ;
2 :- త, । ధీం; — గి,ణ, । తొం,
1 :- తధిం – ,గిణతొం ॥

7 :— 4 :— త;, – ;; – దీం; – ;; । గి;, – ణ;, । తొం;, –
3 :— త;, ॥ ;ది, – ;; – గి;ణ – ;తొం, । ,
2 :— త; – ,దీం, । ,గి,ణ – ,తొం,
1 :— త ॥ ,దీంగి – ణతొం ▶ త, – ;; – ,

4 :— త; । ;; – ,దీం, । ;; – ,గి; ॥ ,ణ; – ,తొం; – ,
3 :— త; – ;,ది । ;; – ,గి; । ణ;తొం – ;
2 :— త, ॥ ;దీం – ;గి, – ణ,తొం, –
1 :— తద్దీం । గిణతొం ▶ త — ;; । ;

4 :— త, – ;; ॥ ;దీం – ;; – ;గి, – ;ణ, । ;తొం, – ;
3 :— త, । ;; – ది;, ॥ ;గి, – ,ణ; – తొం;
2 :— త – ;,ధి । ;,గి – ,ణ,తొం । ,
1 :— త,దిం – ,గిణతొం ॥

8 :— 4 :— త;, – ధీం; – ;; – గి; | ;; – ణా; | ;; – తోం;, ||
3 :— త;ధి – ;; – ,గి; – ;,ణ | ;; – ,తోం; |
2 :— త,ధీం – ;గి || ;ణా – ;తోం, –
1 :— తధీంగి – ,ణాతోం | ▶ త;, – ;; |

4 :- త;, – ధీం; || ;; – గి; – ;; – ణా; | ;; – తోం;, |
3 :- త;ధి – ;; || ,గి; – ;,ణ – ;; – ,తోం; |
2 :- త,ధీం – ;గి | ;ణా – ;తోం, ||
1 :- తధీంగి – ,ణాతోం – ▶ త;, – ;; |

4 :- త;, – ధీం; | ;; – గి; || ;; – ణా; — ;; – తోం;, |
3 :- త;ధిం – ;; | ,గి; – ;,ణ || ;; – ,తోం; –
2 :- త,ధీం – ;గి | ;ణా – ;తోం, |
1 :- తధీంగి – ,ణాతోం ||

9 :— 4 :- త;, – ;; – దీం; – ;; | గి; – ;; | ణా; – ;; || తోం;, –
3 :- త;, — ;దీం – ;; | గి;, – ;ణా | ;; – తోం;
2 :- త || ;,దిం – ;,గి — ;,ణ – ;,తోం | ,
1 :- త,దిం – ,గి,ణ | ,తోం ▶ త, – ;; || ;,

4 :— త – ;; – ;,ది – ;; | ;,గి – ;; | ;,ణ – ;; || ;,తోం – ;,
3 :— త – ;; – ,దీం, | ;,గి – ;; | ,ణా, – ;,తోం || ;
2 :— త, – ;దీం _ ;గి – ;ణా | ;తోం, –
1 :— తద్దీం | గిణా – తోం ▶ త; || ;; – ;

4 :— త, – ;; – ;దీం | ;; – ;గి | ;; – ;ణా || ;; – ;తోం, – ;
3 :— త, – ;; | దీం; – ;గి | ;; – ణా; || ;తోం, – ,
2 :— త; – ,దీం, – ,గి, | ,ణా, – ,తోం,–
1 :— త | ,దీంగి – ,ణాతోం ||

ఖండజాతి త్రిపుట తాళము

వి :— ఖండ త్రిపుట తాళములో 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు 5+4+3 అక్షరముల వంతున మువ్మారు ముక్తాయిగ అనినచో వలికెడిజాతి అక్షరములెన్నో అన్ని ఆవృతములలో ఆజాతి ముక్తాయి సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :— ముక్తాయిమధ్య ఈ తాళమునందు కాపులు లేవని గ్రహించదగును.

సూత్రము :— 5+4+3 = 12

తగ్గింపు ముక్తాయి పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	ముక్తాయి మొత్తం	ఆవృత సంఖ్య
3	3×12=	36	108	3
4	4×12=	48	144	4
5	5×12=	60	180	5
6	6×12=	72	216	6
7	7×12=	84	252	7
8	8×12=	96	288	8
9	9×12=	108	324	9

ఉదాహరణము :—

3 :— 5 :— త;, – ,కి; – ;ట, – ;,
4 :— త – ; ,కి | ;,ట – ;,
3 :— త | ;కి, – ,ట; ||
5 :— త;, – ,కి; – ;ట, – ;,
4 :— త – ;,కి | ;,ట – ;,
3 :— త | ;కి, _ ,ట; ||
5 :— త;, – ,కి; – ;ట, – ;,
4 :— త – ;,కి | ;,ట – ;,
3 :— త | ;కి, – ,ట; ||

4 :— 5 :— కి;, - ,ట; - ;త, - ;,క - ;; |

4 :— కి;, - ట;, | త;, - క;, ||

3 :— కి;ట - ;త, - ,క; -

5 :— కి;, - ,ట; | ;త, - ;,క | ;; -

4 :— కి;, || ట;, - త;, - క;, -

3 :— కి;ట - ;త, | ,క; -

5 :— కి;, | ,ట; - ;త, || ;,క - ;; -

4 :— కి;, - ట;, - త;, | క;, -

3 :— కి;ట | ;త, - ,క; ||

5 :— 5 :— త;, - ,ది; - ;గి, - ;,ణ - ;; | తోం;, - ,

4 :— త; | ,ది; - ,గి; || ,ణ; - ,తోం; - ,

3 :— త; - ది;గి - ;ణ, | ,తోం; -

5 :— త;, | ,ది; - ;గి, || ;,ణ - ;; - తోం;, -

4 :— త; - ,ది; | ,గి; - ,ణ; | ,తోం; - ,

3 :— త; || ది;గి - ;ణ, - ,తోం; -

5 :— త;, - ,ది; | ;గి, - ;,ణ | ;; - తోం;, || ,

4 :— త; - ,ది; - ,గి; - ,ణ; - ,తోం; | ,

3 :— త; - ది;గి | ;ణ, - ,తోం; ||

ఇటులనే అన్ని జాతులను గ్రహించదగును.

త్రిశ్రజాతి రూపకతాళము

ఏ గతిలో ఆజాతి తగ్గింపు

వి :— త్రిశ్రజాతి రూపకతాళములో ఏగతిలో ఆజాతి జాతిఅక్షర సంఖ్యనుండి అక్షరమక్షరమునకు 4, 3, 2, 1 అక్షరముల వంతున తగ్గింపుగ అనినచో ఐదుజాతులు ఈతాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :— ఈవిధము తగ్గింపుముక్తాయి పథకమునందు వివరించిన సూత్రము 10 తగ్గింపు అక్షరముల మొత్తమునకు సమానము.

మఱియు, 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములకు ఉదాహరణమున క్రియా విభాగములో వేయబడిన అంకెలవంతున ప్రతిజాతి అక్షరగమనము తెలియదగునని సూచించడమైనది.

సూత్రము :— 4+3+2+1= 10

గతిలో జాతి తగ్గింపు పథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కిటతక	4×10=	40	5 క్రియలుగల ఈ త్రిశ్రరూపక తాళములో ప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్య క్రమునకు 4,3,2,1 అక్షరముల వంతున తగ్గును
5 ఖం.	తదిగిణతొం	5×10=	50	
6 త్రి.	తధింగిణతొం	6×10=	60	
7 మి.	తద్దింగిణతొం	7×10=	70	
9 సం.	తద్దింగిణాతొం	9×10=	90	

త్రిశ్రరూపక తాళము

ఉదాహరణము :—

4 చతురశ్రజాతి చ. గ. :— 4 :— కి;, ట;, – త;, క;, ।
3 :— కి;ట;త, – ,క;
2 :— కి,ట, – త,క,
1 :— కిటతక ॥

5 ఖండజాతి ఖం. గ. :— 4 :— త;,ది;,గి, – ;ణ;,తో౦;, ।
3 :— త;ది;గి;ణ – ;తో౦;
2 :— త,ది,గి – ,ణ,తో౦,
1 :— తదిగిణతో౦ ॥

6 త్రిశ్రజాతి త్రి. గ. :— 4 :— త;,ధి;,౦;, – గి;,ణ;,తో౦;, ।
3 :— త;ధీం;;గి; – ణ;తో౦;
2 :— త,ధీం; – గి,ణ,తో౦,
1 :— తధీంగిణతో౦ ॥

7 మిశ్రజాతి మి. గ. :— 4 :— త;;;,దీం;; – ;గి;,ణ;,తో౦;, ।
3 :— త;;,దీం;;గి, – ,ణ;తో౦;
2 :— త;,దీం, – ,గి,ణ,తో౦,
1 :— తద్దింగిణతో౦ ॥

9 సంకీర్ణజాతి సం. గ. :— 4 :— త;;;,దీం;;;గి, – ;;;ణా;;;తో౦;, ।
3 :— త;;,దీం;;గీ;; – ణా;;తో౦;
2 :— త;,దీం;గి – ;,ణా;తో౦,
1 :— తద్దింగీణాతో౦ ॥

చతురశ్రజాతి రూపకతాళము

ఏ గతిలో ఆజాతి తగ్గింపు

వి :— చతురశ్రజాతి రూపకతాళములో ఏగతిలో ఆజాతి జాతిఅక్షర సంఖ్యనుండి అక్షరమక్షరమునకు 3.2,1 అక్షరములవంతున తగ్గింపు అనినచో ఐదు జాతులు ఈతాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

సూత్రము :— 3+2+1= 6

గతిలో జాతితగ్గింపు పథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కిటతక	4×6 =	24	6 త్రయులగల ఈ చతురశ్ర రూపక తాళములో ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు 3.2,1 అక్షరముల వంతున తగ్గును
5 ఖం.	తదిగిణతోం	5×6 =	30	
6 త్రి.	తధింగిణతోం	6×6 =	36	
7 మి.	తద్దింగిణతోం	7×6 =	42	
9 సం.	తద్దింగిణాతోం	9×6 =	54	

చతురశ్ర రూపకతాళము

ఉదాహరణము :—

4
చతురశ్రజాతి
చ. గ. } :— 3 :— కి;ట - ;త, | ,క; -
2 :— కి,ట, - త,క, -
1 :— కిటతక ||

5
ఖండజాతి
ఖం. గ.
:— 3 :— త;ది, - ,గి;ణ | ;తొం; -
2 :— త,ది,గి - ,ణ,తొం, -
1 :— తదిగిణతొం ||

6
త్రిశ్రజాతి
త్రి. గ.
:— 3 :— త;ధి; - ం;గి; | ణ;తొం; -
2 :— త,ధీం; - గి,ణ,తొం, -
1 :— తధీంగిణతొం ||

7
మిశ్రజాతి
మి. గ.
:— 3 :— త;;,ది - ;;,గి, | ,ణ;తొం; -
2 :— త;,దీం, - ,గి,ణ,తొం, -
1 :— తద్దీంగిణతొం ||

9
సంకీర్ణజాతి
సం. గ.
:— 3 :— త;;,దీం, - ;,గీ;; | ణా;;తొం; -
2 :— త;,దీం;గి - ;,ణా;తొం, -
1 :— తద్దీంగీణాతొం ||

త్రిశ్రజాతి త్రిపుటతాళము

ఏగతిలో ఆజాతి తగ్గింపు

వి :— త్రిశ్రజాతి త్రిపుటతాళములో ఏగతిలో ఆజాతి — జాతి అక్షర సంఖ్యనుండి అక్షరమక్షరమునకు 4, 2, 1 అక్షరముల వంతున తగ్గింపు అనినచో ఐదుజాతులు ఈ తాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

సూత్రము :— 4+2+1 = 7

గతిలో జాతి తగ్గింపు పథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కిటతక	4×7=	28	7 క్రమము గల త్రిశ్రజాతి త్రిపుట తాళమున్ ప్రతిజాతి ఆవర్తనము నకు 4,2,1 అక్షరముల సంఖ్యన గమనము
5 ఖం.	తదిగిణతొం	5×7=	35	
6 త్రి.	తధీంగిణతొం	6×7=	42	
7 మి.	తద్దింగిణతొం	7×7=	49	
9 సం.	తద్దింగీణాతొం	9×7=	63	

త్రిశ్ర త్రిపుటతాళము

ఉదాహరణము :—

4
చతురశ్రజాతి
చ. X.
:— 4 :— కి;, —ట;, త;, । క;, —
2 :— కి,ట, । త,క, —
1 :— కిటతక ॥

5
ఖండజాతి
ఖం. X.
:— 4 :— త;,ది — ;,గి, — ;ణ; । ,తొం;, —
2 :— త,ది,గి । ,ణ,తొం, —
1 :— తదిగిణతొం ॥

6
త్రిశ్రజాతి
త్రి. X.
:— 4 :— త;,ధీం — ;;; — గి;,ణ, । ;తొం;, —
2 :— త,ధీం; । గి,ణ,తొం, —
1 :— తధీంగిణతొం ॥

7
మిశ్రజాతి
మి. గ.
:— 4 :— త;;; — ,దీం;; — ;గి;,ణ । ;,తొం;, —
2 :— త;,దీం, । ,గి,ణ,తొం, —
1 :— తద్దీంగిణతొం ॥

9
సంకీర్ణ జాతి
సం. గ
:— 4 :— త;;;,ది — ;;;,గీ — ;;;ణా, । ;;,తొం;, —
2 :— త;,దీం;గి । ;,ణా;తొం, —
1 :— తద్దీంగీణాతొం ॥

చతురశ్రజాతి త్రిపుట (ఆది) తాళము

ఏగతిలో ఆజాతి తగ్గింపు

వి :— చతురశ్రజాతిత్రిపుట (ఆది) తాళములో ఏగతిలో ఆజాతి - జాతి అక్షరసంఖ్యనుండి అక్షరమక్షరమునకు 6,4,3,2,1 అక్షరములవంతున తగ్గింపు అనినచో ఐదుజాతులు ఈతాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

సూత్రము :— 6+4+3+2+1 = 16

గతిలో జాతి తగ్గింపుపథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కిటతక	4×16=	64	ఆ తయుంగల ఆదితాళమున్ గతిజాతి అక్షర సంఖ్యని నుండి 6,4,3,2,1 అక్షరముల వంతున గమనము
5 ఖం.	తదిగిణతొం	5×16=	80	
6 త్రి.	తధీంగిణతొం	6×16=	96	
7 మి.	తద్దీంగిణతొం	7×16=	112	
9 సం.	తద్దీంగీణాతొం	9×16=	144	

చతురశ్రత్రిపుట (ఆది) తాళము

ఉదాహరణము :—

4
చతురశ్రజాతి
చ. గ.

:— 6 :— కి;;,ట, - ;;త;, - ;క;;, -
4 :— కి;,ట;, । త;,క;, -
3 :— కి;ట;త, । ,క;
2 :— కి,ట, - త,క,
1 :— కిటతక ॥

5
ఖండజాతి
ఖం. గ.

:— 6 :— త;;,దిఁ, - ;గి;;,ణ, - ;;తో;;, -
4 :— త;,ది;,గి, । ;ణ;,తో;, -
3 :— త;ది;గి;ణ । ;తోం;
2 :— త,ది,గి - ,ణ,తోం,
1 :— తదిగిణతోం ॥

6
త్రిశ్రజాతి
త్రి. గ.

:— 6 :— త;;,ధీం;; - ;;;గి;;, - ణ;;,తోం;;, -
4 :— త;,ధీం;;; । గి;,ణ;,తోం;, -
3 :— త;ధీం;;గి; । ణ;తోం;
2 :— త,ధీం; - గి,ణ,తోం,
1 :— తధీంగిణతోం ॥

7
మిశ్రజాతి
మి. గ.

:— 6 :— త;;;;;,దీం - ;;;;;గి;, - ;ణ;;,తోం;;, -
4 :— త;;;,దీం;; । ;గి;,ణ;,తోం;, -
3 :— త;;,దీం;;గి, । ,ణ;తోం;
2 :— త;,దీం, - ,గి,ణ,తోం,
1 :— తద్దీంగిణతోం ॥

9 సంకీర్ణజాతి సం. X. :- 6 :- త;;;;;;,దిం;; - ;;;గీ;;;;;; - ణా;;;;;;తొం;;, -
4 :- త;;;,దీం;;;గి । ;;;ణా;;;తొం;, -
3 :- త;;,దీం;;గీ;; । ణా;;తొం;
2 :- త;,దీం;గి - ;,ణా;తొం,
1 :- తద్దీంగీణాతొం ॥

ఖంటజాతి త్రిపుటతాళము

ఏగతిలో ఆజాతి తగ్గింపు

వి :— ఖండజాతి త్రిపుటతాళములో ఏగతిలో ఆజాతి - జాతి అక్షరసంఖ్య నుండి అక్షరమక్షరమునకు 5,3,1 అక్షరములవంతున తగ్గింపు అనినచో ఐదుజాతులు ఈ తాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :— ఈ తగ్గింపుమాత్రము అక్షరమువిడిచి అక్షరము తగ్గింపుగ గ్రహించదగును.

సూత్రము :— 5+3+1= 9

గతిలోజాతి తగ్గింపు పథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కిటతక	4×9=	36	9 క్రియలుగల ఖండజాతి త్రిపుట తాళములో ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు 5,3,1 అక్షరముల వంతున గమనము
5 ఖం.	తదిగిణతొం	5×9=	45	
6 త్రి.	తధీంగిణతొం	6×9=	54	
7 మి.	తద్రింగిణతొం	7×9=	63	
9 సం.	తద్దింగీణాతొం	9×9=	81	

ఖండ త్రిపుట తాళము

ఉదాహరణము :—

4
చతురశ్రజాతి
చ. గ.
:— 5 —: కి;, - ,ట; - ;త, - ;,క - ;; |
3 :— కి;ట - ;త, | ,క; -
1 :— కిటతక ||

5
ఖండజాతి
ఖం. గ.
:— 5 :— త;; - ది;; - గి;; - ణ;; - తోం;; |
3 :— త;ది, - ,గి;ణ | ;తోం; -
1 :— తదిగిణతోం ||

6
త్రిశ్రజాతి
త్రి. గ.
:— 5 :— త;;ధిం - ;;; - ;,గి; - ;ణ;, - ,తోం;; |
3 :— త;ధీం, - ;,గి; | ణ;తోం; -
1 :— తధీంగిణతోం ||

7
మిశ్రజాతి
మి. గ.
:— 5 :— త;;; - ;,దీం; - ;;;గి - ;;ణ; - ;తోం;; |
3 :— త;;,ది - ;;,గి, | ,ణ;తోం; -
1 :— తద్దింగిణతోం ||

9
సంకీర్ణజాతి
సం. గ.
:— 5 :— త;;;; - ,దీం;;; - ;గీ;;, - ;,ణా;; - ;;తోం;; |
3 :— త;;,దీం, - ;,గీ;; | ణా;;తోం; -
1 :— తద్దింగీణాతోం ||

కాల పైకాల జాతిరూపగమన ముక్తాయి

వి :— కాల, పై కాలజాతిరూపము అనగ రెండవకాలమున జాతినిఅని, ఆజాతి రెట్టింపుసంఖ్యగల అక్షరములను మూడవకాలమున అనునది. చతురశ్ర, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పై కాల లయగమనములలో ముక్తాయి అనుటయని అర్థము.

ప్రతిజాతి రెట్టింపు అక్షరసంఖ్యక్రియలుగల 1. చతురశ్రజాతి త్రిపుట (ఆది), 2. మిశ్రజాతిఝంపె, 3. చతురశ్రజాతిఅట, 4. ఖండజాతిఅట, 5. మిశ్రజాతిఅటతాళము లలో పై ముక్తాయి విధానము ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

మఱియు, ఏగతిలో ఆజాతి పై ముక్తాయి ఆదితాళమున ఒకే ఆవృతములో సమ గ్రహ సమమగును. పై నవివరించిన రెండుప్రకరణములు ఆయాతాళములలో దిగువనోదా హరణ క్రియావిభాగముగ సూచింపబడుచున్నది.

ఉదాహరణము :—

ఆది తాళము

చతురశ్ర జాతి ముక్తాయి

2కా. చ. కా. చ.

1. చ. 4 :— కిట – తక – తకిట త – దిగిణతోం ।

త్రి.
కిటత – క తకిట త । దిగిణతోం

త్రి. పై.
కిట – తక తకిట తదిగిణతోం ॥

మిశ్రజాతి ఝంపె తాళము

ఖండజాతి ముక్తాయి

2. ఖం. 5 :- చ :— తది – గిణ – తోం తకి – ట త,దిం – ,గిణతోం –

త్రి :— తదిగి – ణతోం తకి । ట తద్దింగి । ణతోం

త్రి. పై :— తదిగిణ – తోం తకిట తద్దింగిణతోం ॥

చతురశ్రజాతి అటతాళము

త్రిశ్రజాతి ముక్తాయి

8. త్రి. 6 :— చ :— తధిం - ,గి - ణతోం - తకతకి । ట త,దిం - ,గిణతోం -

త్రి :— తధీం - గిణతోం । తకతకిట త - ,దీంగిణతోం ।

త్రి. పై :— తధీంగిణతోం - తకతకిట తద్దింగిణతోం ॥

ఖండజాతి అటతాళము

మిశ్రజాతి ముక్తాయి

4. మి. 7 :— చ :— తకి - టత - కధి - మి తధిం - ,గిణతోం । తధీంగి - ,ణాతోం -

త్రి :— తకిట - తకధి - మి తధీంగి । ణతోం తధీంగి - ,ణాతోం

త్రి. పై :— తకి । టతకధిమి తధిం - ,గిణతోం తధీంగీణాతోం ॥

మిశ్రజాతి అటతాళము

సంకీర్ణజాతి ముక్తాయి

5. సం, 9 —: చ :— తక - దిగు - తది - గిణ - తోం త, - దింగిణ - తోం తధీం ।

గిణతోం త - దిగిణతోం -

త్రి :— తకది - గుతది - గిణతోం - తద్దింగిణ - తోం త ధీంగిణ।తోం

తదిగిణతోం -

త్రి. పై :— తకదిగుతది । గిణతోం తద్దింగిణ - తోం తధీంగిణతోం

తదిగిణతోం ॥

మఱియు, ఏగతిలో ఆజాతి పై ముక్తాయివిధానము.

ఉదాహరణము :–

ఆది తాళము

2కా. చ 3కా. చ

చ. గ. 4 :– చ :– కిట – తక – తకిట త – దిగిణతోం ।

త్రి :– కిటత – క తకిట త । దిగిణతోం

త్రి. పై :– కిట – తక తకిట తదిగిణతోం ॥

త్రి. గ. 6 :– చ :– తధీం – గిణతోం – తకతకిట త – ,దీంగిణతోం ।

త్రి :– తధీం – గిణతోం । తకతకిట తద్దీంగిణతోం –

త్రి. పై :– తధీంగిణతోం తకతకిట తద్దీంగిణతోం ॥

మి. గ. 7 :– చ :– త;,దీం, – ,గి,ణ,తోం, – ధిత్తాంకిటత – కతరికిటతక ।

త్రి :– త,దీం – ,గిణతోం ధిత్తాం । కిటతక తరికిటతక

త్రి. పై :– త, – దీంగిణతోం ధిత్తాం కిటతక తరికిటతక ॥

ఖం. గ. 5 :– చ :– త,ది,గి – ,ణ,తోం, – తకిట త, – దీంగిణతోం ।

త్రి :– తదిగి – ణతోం తకి । ట తద్దీంగిణతోం

త్రి. పై :– తదిగిణ – తోం తకిట తద్దీంగిణతోం ॥

సం. గ. 9 :– చ :– త;,ది;,గి – ;,ణ;,తోం, – తద్ధిత్తాంకిటత – కతరితరి కిటతక ।

త్రి :– తద్దీంగీ – ణాతోం తద్ధిత్తాం । కిటతక తరితరికిటతక

త్రి. పై :– తద్దీంగీ – ణాతోం తద్ధిత్తాం కిట తరితరి కిటతక ॥

జాతి వివిధరూప గమన ముక్తాయి

వి:— దిగువ వివరింపదగు అయిదుజాతుల ముక్తాయిలకు జాతి అక్షరసంఖ్యగల తాళమునందు రెండుకళల చౌకగమనమున రెండుఆవృతములకు సమగ్రహ సమమగును.

మఱియు, ఏకతిలో ఆజాతి ముక్తాయి ఆదితాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును. ఒకేపద్ధతి ననుసరించి ముక్తాయిలు దిగువవిధముగ కూర్చబడి 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములలో చతురశ్రగతిగను, ఆదితాళమున ఏకతిలో ఆజాతి అయిదు గతి భేదములుగను క్రియావిభాగము సూచింప బడుచున్నది.

గమనిక :— ఇందు ప్రతిముక్తాయి ముందు హెచ్చింపుగను - రెండవది ముక్తాయిగను, మూడవది త్రికాలముగను నిర్ణయింపబడినది. హెచ్చింపు వివరమేమన మధ్యపంక్తి ఆజాతి అక్షరసంఖ్యకు రెట్టింపు సంఖ్యగను, ఈరెట్టింపుసంఖ్యకు రెండు సంఖ్యలకుక్రింద, రెండు సంఖ్యలకుపైన గల మొత్తపు హెచ్చింపు ప్రతి ముక్తాయిగ గ్రహించ దగును.

ఉదాహరణము:—

1. త్రిశ్రజాతి రూపకతాళము

తళాంగ్తోం త, తరితరిగుం,- :— 8
తక తళాంగ్తోం త, తరి । తరిగుం, :— 10
తకదిగు తళాంగ్-తోం త, తరితరిగుం, :— 12
తది-గిణతోం తదిగిణతోం ॥ తదిగిణతోం :— 15
త; - ,ది;,గి; । ,ణ;,తోం; - ,
త,ది,గి,ణ - ,తోం,
తదిగిణతోం ॥ } :— 35

80

2. చతురశ్ర జాతి రూపకతాళము

తళాంగ్ తోం టత, తరి-తరిగుం,	:— 10
తక తళాంగ్ తోం । టత, తరితరిగుం,	:— 12
తక-దిగు తళాంగ్ తోం టత -, తరితరిగుం,	:— 14
తధింగి - ణతొం తధింగిణతొం ॥ తధింగిణతొం	:— 18
త,-;ధిం;; । ;గి;,ణ, - ;తొం;, త, - ధిం;గి,ణ, - తొం, తధింగిణతొం ॥	:— 42
	96

3. త్రిశ్ర జాతి త్రిపుటతాళము

తత్తళాంగ్ తోం త,ధి -, తరితరిగుం,	:— 12
తక తత్తళం-,గ్ తోం త,ధి, తరి । తరిగుం,	:— 14
తకదిగు తత్తళం-,గ్ తోం త,ధి, తరి । తరిగుం,	:— 16
తద్దింగిణ - తొం తద్దింగిణతొం ॥ తద్దింగిణతొం	:— 21
త - ,;;;ది - ,;;;గి । ;,ణ;,తొం- ;, త;,ది । ;,గి,ణ,తొం - , తద్దింగిణతొం ॥	:— 49
	112

4. చతురశ్రజాతి త్రిపుటతాళము

తత్తత్తళాంగ్ తోం తధి - ,త, తరితరిగుం,	:— 14
తక-తత్తత్తళాంగ్ తోం తధి - ,త, తరితరిగుం,	:— 16
తక । దిగు తత్తత్తళాంగ్ తోం - తధి,త, తరితరిగు,ం	:— 18
తధింగీణాతొం - తధింగీణాతొం ॥ తధింగీణాతొం -	:— 24
త;,ధీం; - ;;గీ; - ;;ణా; । ;;తొం;, - త,ధిం;గీ । ;ణా;తొం, - తధింగీణాతొం ॥	:— 56
	128

5. ఖండజాతి త్రిపుటతాళము

తళాంగ్ తత్ళాంగ్ తోం త - ,ధి,త, తరితరిగుం,	:— 16
తక తళాంగ్ తత్తళాంగ్ తోం - ,త,ధి,త, తరి - తరిగుం,	:— 18
తక దిగు తళాంగ్ । తత్తళాంగ్ తోం త,ధి - ,త, తరితరిగుం,	:— 20
త, । దింగిణాతోం త-,దింగిణాతోం ॥ తద్దింగిణా - తోం	:— 27
త;;; - ,దిం;;, : ,గి;;, - ,ణా;;, । ,తోం;, త; - ,దిం;గి, । ,ణా;తోం, త - ,దింగిణాతోం ॥	:— 63
	144

ఆదితాళమున ఏగతిలో ఆజాతిముక్తాయి

ఖండగతి :—

తళాంగ్ తోం త, తరితరిగుం,	:— 8
తక - తళాంగ్ తోం త, తరితరిగుం,	:— 10
తక-దిగు తళాంగ్ తోం త, తరితరిగుం, -	:— 12
తదిగిణతోం తదిగిణతోం । తదిగిణతోం	:— 15
త;,ది - ;,గి;,ణ; । ,తోం;, త,ది,గి - ,ణ,తోం, తదిగిణతోం ॥	:— 35
	80

తిశ్రగతి :—

తళాంగ్ తోం టత, తరితరిగుం,	:— 10
తక - తళాంగ్ తోం టత, తరితరిగుం,	:— 12
తక-దిగు తళాంగ్ తోం టత, తరితరిగుం, -	:— 14
తధింగిణతోం తధింగిణతోం । తధింగిణతోం	:— 18
త;,ధిం - ;;;గి;,ణ, । ;తోం;, త,ధిం; - గి,ణ,తోం, తధింగిణతోం ॥	:— 42
	96

మిశ్రగతి :— 1 :— తత్తళాంగ్ తోం త,ధి, తరితరిగుం, :— 12
తక - తత్తళాంగ్ తోం త,ధి, తరితరిగుం, :— 14
తక - దిగు తత్తళాంగ్ తోం త,ధి, తరితరిగుం, - :— 16
తద్దింగిణతోం తద్దింగిణతోం । తద్దింగిణతోం :— 21
త;;; - ,ది;;;,గి;,ణ । ;,తోం;,
త;,ది; - ,గి,ణ,తోం, :— 49
తద్దింగిణతోం ॥

112

2 :— తద్ధిత్తాంకిటతక తరికిటతక తోం; :— 10
ధిత్తాంకిటతక - తరికిటతక తోం; :— 9
తాంకిటతక తరికిటతక తోం; :— 8
తరి - కిటతక తోం;
తరికిటతకతోం; :— 15
తరికిటతకతోం; -
తద్ధితరితరిగుం, తద్ధి తరితరిగుం, । తద్ధి తరితరిగుం, :— 21
త;;; - ,ధి;;;,గి;,ణ । ;,తోం;,
త;,దిం; - ,గి,ణ,తోం, :— 49
తద్దింగిణతోం ॥

112

సంకీర్ణగతి :— తళాంగ్ తత్తళాంగ్ తోం తద్ధిత్తా తరితరిగుం, :— 16
తక - తళాంగ్ తత్తళాంగ్ తోం తద్ధిత్తా తరితరిగుం, :— 18
తక - దిగు తళాంగ్ తత్తళాంగ్ తోం తద్ధిత్తా తరితరిగుం :— 20
తద్దింగీణాతోం తద్దింగీణాతోం । తద్దింగీణాతోం :— 27
త;;;,దిం - ;;;,గీ;;;ణా, । ;;, తోం;,
త;,దీం;గి - ;,ణా;తోం, :— 63
తద్దింగీణాతోం ॥

114

సరళీస్వర త్రికాలమార్గము

వి :- సరళీస్వరము త్రికాలముగ చతురశ్రగమనములో పాడుటయే అలవాటు కలదు. గాని అన్నిగమనములలో త్రికాలముగ పాడినచో వర్ణము, పల్లవి పాడునపుడు లయభాగము స్వాధీనమై ఉత్తీర్ణులగుటకుగాను వివరింపబడుచున్నది.

ఈ త్రికాలములు ఐదుగమనములలో అనగ చతురశ్ర త్రికాలము, త్రిశ్ర త్రికాలము, మిశ్రత్రికాలము, ఖండత్రికాలము, సంకీర్ణత్రికాలములలో పాడుటకుగాను ఒకే ఆవృతమునకు సమగ్రహ సమమగు తాళముల వివరముగను, మిశ్రలయగమనముగను, పంచ జాతి అక్షరముల వంతున కాపుతో పాటగమనము త్రికాలముగను లెక్కచేయబడి సోదాహరణముగ క్రియావిభాగము అక్షరము చేయబడుచున్నది. మరియు, ప్రతిజాతి అక్షర సంఖ్యకు - ఆజాతి త్రికాలము రెట్టింపు క్రియలగును. ఒకేమిశ్రగమనములో 5 జాతి త్రికాలములు గణితము చేయబడి - వేరువేరు 5 తాళములలో ఉదాహరణ వ్రాయబడు చున్నది.

సరళీస్వర త్రికాలపంచజాతి గమన పథకము

ఆరోహ వరోహ ము	త్రికాల జాతులు	తాళము	అంగ సంజ్ఞ	క్రియ లు	[illegible]	పాట త్రికాల గమనము	[illegible]	[illegible]
ఆరోహణ - అవరోహణము	చతురశ్రత్రికాలము	చతురశ్రజాతిత్రిపుట (ఆది)	100	8	మిశ్రగమన త్రికాలము	$4+2+1$	7	112
	త్రిశ్రత్రికాలము	చతురశ్రజాతిరూపకము	01	6		$3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$	$5\frac{1}{4}$	84
	మిశ్రత్రికాలము	ఖండజాతి అట	1100	14		$7+3\frac{1}{2}+1\frac{3}{4}$	$12\frac{1}{4}$	196
	ఖండత్రికాలము	మిశ్రజాతిఝంపె	100	10		$5+2\frac{1}{2}+1\frac{1}{4}$	$8\frac{3}{4}$	140
	సంకీర్ణత్రికాలము	మిశ్రజాతి అట	1100	18		$9+4\frac{1}{2}+2\frac{1}{4}$	$15\frac{3}{4}$	252

గమనిక :- పథకమునందలి పాట త్రికాలగమన కాలములో ప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్యకు జాతిఅక్షరము వంతున త్రికాలగమనముగ గణితము సూచింపబడినదని గ్రహించునది.

ఉదాహరణము :—

1. చతురశ్ర త్రికాలము ఆదితాళము } :— స;,రి;,గ;,మ, | ;ప;,ద;,ని;, | స;, స;,ని;,ద, |
;ప;,మ;,గ;, | రి;,స;, ▶ స,రి,గ, | మ,ప,ద,ని,స,స,ని, |
ద,ప,మ,గ,రి,స, ▶ సరి | గమపదనిస సనిదపమగరిస ||

2. త్రిశ్ర త్రికాలము చతురశ్రజాతి రూపకతాళము } :— స;రి;గ;మ;ప, | ,ద;ని;స; స;ని | ;ద;ప;మ;గ; | రి;స; ▶
స;రి;గ;మ;ప;ద | ;ని;స; స;ని;ద;ప;మ;గ;రి, | ,స; ▶
స;రి;గ;మ;ప;ద;ని;స; స;ని;ద;ప;మ;గ;రి;స; ||

3. మిశ్ర త్రికాలము ఖండజాతి అటతాళము } :— స;;;రి;;; | గ;;;మ;;; | ప;;;ద;;; | ని;;;స;;; | స;;;ని;;; |
ద;;;ప;;; | మ;;;గ;;; | రి;;;స;;; | ▶ స;;;రి;;;గ;;;మ;;; |
ప;;;ద;;;ని;;;స;;; | స;;;ని;;;ద;;;ప;;; | మ;;;గ;;;రి;;;స;;; |
▶ స;;;రి;;;గ;;;మ;;;ప;;;ద;;;ని;;;స;;; | స;;;ని;;;ద;;;
ప;;;మ;;;గ;;;రి;;;స;;; ||

4. ఖండ త్రికాలము మిశ్రజాతి ఝంపెతాళము } :— స;;రి;;గ;, | ,మ;;ప;;ద; | ;ని;;స;;స, | ;,ని;;ద;;ప |
;;మ;;గ;; | రి;;స;; ▶ స;;రి; | ;గ;;మ;;ప;;ద;;ని;;స |
;;స;;ని;;ద;;ప;;మ;, | ,గ;;రి;;స;; ▶ స;;రి;;గ;;మ;;ప;, |
,ద;;ని;;స;; స;;ని;;ద;;ప;;మ;;గ;;రి;;స;; ||

5. సంకీర్ణ త్రికాలము మిశ్రజాతి అటతాళము } :— స;;;;రి;; | ;;గ;;;;మ | ;;;;ప;;, | ;,ద;;;;ని, | ;;;,స;;; |
;స;;;;ని; | ;;;ద;;;, | ,ప;;;;మ;, | ;;,గ;;;; | రి;;;;స;; |
;; ▶ స;;;;రి;;;;గ, | ;;;,మ;;;;ప;;;;ద; | ;;;ని;;;;స;;;;
స;, | ;;,ని;;;; ద;;;;ప;; | ;;మ;;;;గ;;;;రి;;, | ;,స;;;; ▶
స;;;;రి;;;;గ;;;;మ;; | ;;ప;;;;ద;;;;ని;;;;స;;;;
స;;;;ని;;; | ;ద;;;;ప;;;;మ;;;;గ;;;;రి;;;;స;;;; ||

సరళీస్వర త్రికాలగమన త్రికాల మార్గము

వి :— త్రిశ్రజాతిరూపక తాళములో సమగ్రహ సమమునకు సరళీస్వరము చతురశ్రముగ త్రికాలగమన త్రికాలము పాడుటకుగాను పాటవివరము, తాళగమనవివరము వివరింపబడుచున్నది.

ఇందు పాటగమన ప్రథమకాలము మూడుకాలములుగను, ద్వితీయకాలము మూడుకాలములుగను, తృతీయకాలము మూడుకాలములుగను పాడుటయనిఅర్థము. ఇక తాళగమన వివరమేమన క్రియకు ఒక్కొక్క గతిచొప్పున పంచనడ లయ గమనముగ తాళమును అనుష్ఠించవలెను. ఈ తాళమునకు ద్రుతము, లఘువు రెండు అంగములుగలవు. అందు ద్రుతమునకు రెండుక్రియలు 1. ఘాత, 2. ఉసి. ఘాత చతురశ్రగతిగను, ఉసి త్రిశ్రగతిగను, లఘువునందు ఘాతమిశ్రగతిగను, రెండవక్రియఖండగతిగను, మూడవక్రియ సంకీర్ణగతి గమనముగ తాళమున లయవేయవలెను. ఇందుప్రయోజనమేమన వర్ణము, పంచనడపల్లవి త్రికాలముపాడుటకు లయభాగము సులువగునని తెలియనగును.

గమనిక :— పాట ప్రథమకాలము మూడుకాలములు పూర్తి అగుసరికి తాళము 4 ఆ వృతములగును.

ద్వితీయకాలము మూడుకాలములు పూర్తిఅగుసరికి తాళము 2 ఆ వృతములగును.

తృతీయకాలము మూడుకాలములు పూర్తిఅగుసరికి తాళము 1 ఆ వృతమగును.

సూత్రము :—

1వ కాలము :— 16×7 = 112

2వ కాలము :— 16×3½= 56

3వ కాలము :— 16×1¾= 28

16×12¼= 196 అక్షరములు

ఉదాహరణము :-

సరళీస్వర త్రికాలగమన త్రికాలమార్గము

త్రిశ్రజాతిరూపకతాళము ▶ పంచగతిభేద క్రియాగమనము

: O : | : | :

కాలము	చతురశ్రగతి	త్రిశ్రగతి	మిశ్రగతి	ఖండగతి	సంకీర్ణగతి	
ప్రథమ:- 1:-	స;;;,	రి;;,	;గ;;;,మ;,	;;ప;;,	;ద;;;,ని;;;,	||
	స;;;,	స;;,	;ని;;;,ద;,	;;ప;;,	;మ;;;,గ;;;,	||
	రి;;;,	స;;,	—	—	—	
2:-	—	—	;-స;,రి;,గ;,	మ;,ప;,ద,	;ని;,స;,-స;,ని;,	||
	ద;,ప;,	మ;,గ,	;రి;,స;,-	—	—	
3:-	—	—	— స,రి,	గ,మ,ప,ద,ని,	స,-స,ని,ద,ప,మ,గ,రి,స,	||
ద్వితీయ:- 1:-	స;,రి;,	గ;,మ,	;ప;,ద;,ని;,	స;, - స;,ని,	;ద;,ప;,మ;,గ;,	||
	రి;,స;,-					
2:-	—	స,రి,గ,	మ,ప,ద,ని,స,స,ని,	ద,ప,మ,గ,రి,	స,-	
3:-	—	—	—	—	సరిగమపదనిస-సనిదపమగరిస	||
తృతీయ:- 1:-	సరిగమ	పదని	స-సనిదపమగ	రిస-		
2:-	—	—	—	సరిగమపద	నిస-సనిదపమగరిస-	
3:-	—	—	—	—	సరిగమపదనిస-సనిదపమగరిస	||

త్రికాలగమన త్రికాలపల్లవి

వి :— ఆదితాళములో రెండుకళల చౌకగమనమున చతురశ్రగమనములో త్రికాలగమన త్రికాలపల్లవి వివరింప బడుచున్నది. ఇందు పాటగమన ప్రథమకాలము మూడు కాలములుగను, ద్వితీయకాలము మూడు కాలములుగను, తృతీయకాలము మూడు కాలములుగను పాడుటయని అర్థము.

లయగమనము ప్రథమకాలము మూడుకాలములు, ద్వితీయకాలమున రెండవ కాలమువరకు క్రియ ఒకటికి రెండక్షరములవంతున లయగమనముగను, ద్వితీయకాలమున మూడవకాలము 4 అక్షరములవంతున లయగమనముగను, తృతీయకాలమున మొదటి కాలము క్రియకు 2 అక్షరములవంతున, రెండవకాలము 4 అక్షరములవంతున, మూడవ కాలము 8 అక్షరములవంతున సాహిత్యము పాడదగును.

మఱియు, ప్రథమకాలమున మూడుకాలముల సాహిత్యాక్షరములకు 4, 2, 1 అక్షరములవంతున కాపుగను, ద్వితీయకాలమున 2, 1, ½ అక్షరముల వంతున కాపుగను, తృతీయకాలమున 1, ½, ¼ అక్షరములవంతున కాపుగను సాహిత్యముయొక్క గమన వివరమని తెలియునది.

గమనిక :— త్రికాలగమన త్రికాలముగ ప్రతిపల్లవియొక్క సాహిత్య, లయగమనములు ప్రతితాళమునకు దిగుపథకమునందుగల ఆవృతములు, కాపులు సమానమని గ్రహించునది. మఱియు, తృతీయకాలమున 3 వ కాలము పల్లవి సాహిత్యము అరావృతము. గాని తాళావృతపరిసమాప్తికి సాహిత్యము రెండావృతు లగును. క్రియాంగ విభాగముగ పల్లవి సాహిత్యమునకు తత్తకారము సూచింపబడుచున్నది.

త్రికాలము	కాలములు	ఆవృతములు	అక్షరముల వంతున కాపులు
ప్రథమ కాలము	1	8	4
	2	4	2
	3	2	1
ద్వితీయ కాలము	1	4	2
	2	2	1
	3	1	½
తృతీయ కాలము	1	2	1
	2	1	½
	3	½	¼

ఆదితాళము - చతురశ్రగమన చౌకకాలము

త్రికాలగమన త్రికాలపల్లవి

1. 2. 2. 1. 2. 2. 1. 1. 2. 6. 1. 2. 1. 2. 2. 1. 1. 1. 1.

హా రే రామగోవింద మురా ▶ రే;; ముకుందశౌ రేమురహార

త ధీం తా త ధీంతకిట త తా ▶ తొం;; త ఝుంతరీ తా కి ట త క

కాలము	I	O	O	
ప్రథమ :- 1:-	,హా-;-,రె-;	;-;	,ర-;	॥
	,త-;-,ధి-;	,ం-;	,త-;	॥
	;-;-,మ-;	,గో-;	;-;	॥
	;-;-,త-;	,ధి-;	,ం-;	॥
	,వి-;-,ం-;	,ద-;	,ము-;	॥
	,త-;-,కి-;	,ట-;	,త-;	॥
	,ర-;-;-;	,రె-;	;-;	॥
	,త-;-;-;	,తొం-;	;-;	॥
	;-;-;-;	;-;	;-;	॥
	;-;-;-;	;-;	;-;	॥
	,ము-;-,కు-;	,ం-;	,ద-;	॥
	,త-;-,ఝు-;	,ం-;	,త-;	॥
	,శౌ-;-;-;	,రె-;	;-;	॥
	,రి-;-;-;	,త-,	;-;	॥
	,ము-;-,ర-;	,హా-;	,ర-;	॥
	,కి-;-,ట-;	,త-;	,క-;	॥

కాలము I	O	O	
2:- ,హా-,రె-;-,ర	; - ,మ	,గొ - ;	॥
,త-,ధి-,ం-,త	; - ,త	,ధి - ,ం	॥
,వి-,ం-,ద-,ము	,ర - ;	,రె - ;	॥
,త-,కి-,ట-,త	,త - ;	,తొం-;	॥
; - ; - ; - ;	,ము-కు,	,ం - ,ద	॥
; - ; - ; - ;	,త -,ఝు	,ం - ,త	॥
,శె- ; - ,రె - ;	,ము - ,ర	,హా - ,ర	॥
,రి - ; -,త-;	,కి - ,ట	,త - ,క	॥
3:- ,హా-రే-రా-మగొ	,వి - ంద	మురా - ,రె	॥
,త ధిం-తా - త ధిం	,త - కిట	త త -,తొం	॥
; - ; - ,ము - కుం	దశె - ,రె	,ము - రహా	॥
;-;-,త -ఝుం	తరి - ,త	,కి - టత	॥
ద్వితీయ :- 1:- ర హా-,రె-;-,ర	; - ,మ	,గొ - ;	॥
క త-,ధి-,ం-,త	; - ,త	,ధి - ,ం	॥
,వి-,ం-,ద-,ము	,ర - ;	,రె - ;	॥
,త-,కి -, ట -,త	,త - ;	,తొం - ;	॥
; - ; - ; - ;	,ము - ,కు	,ం - ,ద	॥
; - ; - ; - ;	,త - ,ఝు	,ం - ,త	॥
,శె - ; - ,రె - ;	,ము - ,ర	,హా - ,ర	॥
,రి - ; - ,త - ;	,కి - ,ట	,త -, క	॥
2 :- ,హా- రే- రా- మగొ	,వి - ంద	మురా - ,రె	॥
,త - ధిం-తా - త ధిం	,త - ట	త త - ,తొం	॥
;-;-,ము-కుం	దశె - ,రె	,ము - రహా	॥
;-; - ,త -ఝుం	తరి - ,త	,కి - టత	॥

కాలము	I	O	O
3 :- ర▶హా రే-, రామ- క▶త ధిం-, తా త -			
గోవిం-దమురా ధీం తకి-ట త తా	రే; - ;ముకు తోం; -; త ఝు	ందశౌ-రేముర ॥ ంత రీ- తా కిట ॥
తృతీయః-1 :- హార▶హా-రే-రా- తక ▶త -ధిం- తా-			
మగో త ధిం	,వి - ంద ,త - కిట	ముర - ,రె ॥ త త - ,తాం ॥	
; - ; - ,ము-కుం ; - ; - ,త - ఝుం	దశౌ - ,రె త రి - ,త	,ము - రహా ॥ , కి - ట త ॥	
2:-ర▶హా రే-, రామ- క▶త ధిం-, తా త-			
గోవిం-దమురా ధీం తకి -ట త తా	రే; - ;ముకు తోం; - ; తఝు	ందశౌ-రేముర ॥ ంత రీ - తా కి ట ॥	
3: - హార▶హా రేర- త క▶త ధిం త-			
.మగోవిందము- ,త ధిం తకి ట త -			
రా రే;; - తా తోం;;-			
ముకుందశౌరే తఝుంత రీ తా	మురహార▶హా రేర- కి టత క▶త ధింత.		
	,మగోవిందము ,త ధిం తకి ట త	రా రే - ;; - తా తోం - ;; -	
		ముకుంద శౌరే ॥ త ఝుం త రీ తా ॥	
మురహార= కి ట త క			

త్రిశ్రరూపకతాళము - ద్విగతిభేద అనాగత పల్లవి

2 2 2 2 2 2 2 1 1 1 2 1 3 2 1 1 1 1 2 1 1 1 1 2 1 1

క ళ్యా ణీ కా మా క్షీ క ం జ ద ళ లో చ▶ ని;—కా మి త ఫ ల దా యి ని ఫ ల దా యి ని

త ద్ధీం తా దిం గి ణా తొం త కి ట తా త▶ తొం;—తా కి ట త క తా కి ట త క తా కి ట

వి:— ఇందు పల్లవియొక్క సాహిత్యము తాళమునందుగల గతిభేద లయగమనములో పాడుటకుగాను వివరమేమన త్రిశ్రజాతి రూపక తాళము ద్రుతము, లఘువు గల రెండు అంగములు గలది. పూర్వాంగమగు ద్రుతమునకు ఘాత, ఉసి సంకీర్ణ లయగమనముగను, ఉత్తరాంగమగు లఘువు మిశ్రలయగమనముగను తాళగమనము వేయునది. పల్లవిసాహిత్య పూర్వాంగము తాళముయొక్క ఉత్తరాంగమగు లఘువులో ప్రారంభమై, పల్లవి సాహిత్య ఉత్తరాంగము తాళము యొక్క పూర్వాంగ మగు ద్రుతములో ముగింపబడుచున్నది. పల్లవియొక్క పూర్వాంగము పదగర్భమువరకు 20 అక్షరములు. ఉత్తరాంగము 19 అక్షరములు. జాగా 1 అక్షరము మొత్తం 40 అక్షరములు. మఱియు ఈ పల్లవి త్రికాలముచేసి పాడుటకుగాను పై గమన ములలో తత్తకార క్రియా విభాగముగ సూచింపబడుచున్నది.

1వ కాలము :-	—	—	, -క;, ళ్యా	; ణీ; క	;, మా ; ||
	—	—	, -త;, దిం	; తా; దిం	;, గి; ||
	క్షీ ; కం ; జ	, ద, ళ, లో;	చ, ▶ నీ ;,	, కా; మి,	త,ఫ,ల,ద ||
	తా ; తోం ; త	, కి , ట, తా;	త, ▶ తోం;,	, తా; కి,	ట, త, క,త ||
	;, యి,-ని, ఫ,	ల, దా; యి, ని★	—	—	—
	;, కి, ట, త,	క, తా; కి, ట	—	—	—
2వ కాలము :-	—	—	★ క ళ్యా ణీ	కామాక్షీ క	ం జ దళలోచ|
	—	—	, -త ద్దీం తా	దీం గి ణా తొ	ం త కి ట తా త||
	నీ, కామిత ఫల	దాయిని ఫలదాయి	ని★	—	—
	తోం, తా కి ట తక	తా కి ట త క తా కి	ట=	—	—
3వ కాలము :-	—	—	ంక,ళ్యాణీకామాక్షీ	కంజదళలోచనీ,- కామి	త ఫలదాయిని
			-త, దింతా దీం గి ణా	తొంతకిటతాతతోం,- తా కి	ట త క తా కి ట
	—	—			ఫలదాయిని=క||
	,ళ్యాణీ కామాక్షీ కంజదళలో	చనీ,-కామితఫలదాయినిఫలదా	యిని=కళ్యాణీ		తక తా కిటతక||
	తిం తా దిం గి ణా తొంతకిట తా	తతోం,- తా కి ట త క తా కి ట త క తా	కి ట = త దింతా		

పంచనడ పల్లవి - త్రిశ్రరూపకతాళము

2 1 2 1 2 2 3 1 1 1 2 1 1 1 2 1 1 1 1
నీ ర జా క్షి కా మా▶ క్షి; ని ఖి ల లో క జ న నీ ని ర ం జ ని
తా త ధిం త తా తా ▶తాం; త కి ట ధిం త కి ట ధిం త ధిం కి ట

వి :– ఈ పంచగతి భేద పల్లవి త్రిశ్రజాతి రూపక తాళములో క్రియ ఒక్కొంటికి ఒక్కొక్కగతి చొప్పున లయగమనము వేయవలెను. అనగ చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర ఖండ, సంకీర్ణగమనములు వరుస క్రమముగ తాళమునందు క్రియలు నడిపించుట యని అర్థము. ఇందు పల్లవి సాహిత్య పూర్వాంగము పదగర్భమువరకు 10 అక్షరములు. ఉత్తరాంగము 18 అక్షరములు మొత్తం 28 అక్షరములు. సమగ్రహ సమముగల ఈ పల్లవి సాహిత్యము, తత్కారము త్రికాలముగ పంచనడగమనములో క్రియావిభాగము సూచింపబడుచున్నది.

గమనిక:–చతురశ్ర, త్రిశ్రగమనములు అనులోమముగను, త్రిశ్ర, చతురశ్ర విలోమముగ మిశ్రగమనముగను, 2+3=5ఖండగమనముగను, 2+3+4=9. సంకీర్ణగమనముగను లయసౌందర్యము గ్రహించదగును.

ఘాత - చతురశ్రగతి	ఉసి - త్రిశ్రగతి	ఘాత - మిశ్రగతి	చిటికెనవ్రేలు-ఖండగతి	ఉంగరంవ్రేలు-సంకీర్ణగతి
1వ కాలము:– నీ	ర జ	, , క్షి క	, మా,	, ▶ క్షి ; ని ‖
తా	త ధిం	, , త త	, తా,	, ▶ తాం; త ‖
ఖి ల	లో ,	, క జ న	నీ ని	, ర ం జ ని ‖
కి ట	ధిం,	, త కి ట	ధిం త	, ధిం కి ట ‖
2వ కాలము:– నీ ర జ	, క్షి క	, మా▶ క్షి ; ని	ఖి ల లో క	జ న నీ ని ర ం జ ని ‖
తా త ధిం	, త త	, తా ▶ తాం ; త	కి ట ధిం త	కి ట ధిం త ధిం కి ట ‖
3వ కాలము:– నీరజాక్షి కా	మా▶ క్షి; ని	ఖిలలోక జననీ నిరంజని=	నీరజాక్షి కామా▶	క్షి ;నిఖిలలోకజననీనిరంజని‖
తాతధింత తా	తా ▶తాం; త	కిట ధింత కిట ధిం తధిం కిట=	తాతధింతతాతా▶	తాం; తకిటధింతకిటధింతధింకిట ‖

లఘు ద్రుత అనుద్రుతాంగముల

విలోమలయ త్రికాలము

వి :- లఘువునకు 4 - ద్రుతమునకు 2 - అనుద్రుతమునకు 1 క్రియలవంతున ఈ మూడు అంగముల కాలప్రమాణమే త్రికాలముగనున్నది.

ఇట్టి అంగములను విలోమపద్ధతి అనగ తాళము, పాటయు ప్రథమకాలమున ప్రారంభము చేసి - పాటను ఆ కాలముననే ఉంచి, తాళమును త్రికాలముచేయునదిగ గ్రహించవలెను. మఱియు, 1వ కాలమున పాట అక్షరమునకు 1 క్రియగను, 2వ కాలమున అక్షరమునకు 2 క్రియలుగను, 3వ కాలమున అక్షరమునకు 4 క్రియలవంతున లయగమనము నడుపించునదిగ గ్రహించునది.

గమనిక :- దీని వినియోగము విలోమపల్లవిపాడునపుడు లయభాగము స్వాధీనమై త్రికాలమార్గగమనము సులువగునని తెలియునది.

ఉదాహరణము :-

లఘువు అంగమునందు సంకేతముల వివరము

సంకేతము		అర్థము
ఘాత	—	దెబ్బ అనగ లఘువునందలి ప్రథమక్రియ
చి	—	చిటికినవ్రేలు అనగ రెండవక్రియ
ఉం	—	ఉంగరంవ్రేలు అనగ మూడవక్రియ
మ	—	మధ్యవ్రేలు అనగ నాల్గవక్రియ

	I				O		U
	ఘాత -	చి -	ఉం -	మ -	ఘాత -	ఉని	ఘాత
1వ కాలము :—	కి	ట	త	క	త	కి	ట
2వ కాలము :—	కి	,	ట	,	త	,	క
	,	త	,	కి	,	ట	,
3వ కాలము :—	కి	,	,	,	ట	,	,
	,	త	,	,	,	క	,
	,	,	త	,	,	,	కి
	,	,	,	ట	,	,	,

అనులోమ విలోమ త్రికాలపల్లవి

వి :— అనులోమము:— పల్లవిసాహిత్యమును త్రికాలముచేయుట, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పై కాలముగ పాడుట, పల్లవి పూర్వాంగము త్రికాలమని - పదగర్భము తెంపుట, గతిభేద పల్లవి మొదలగునవి అనులోమపల్లవి శ్రేణికి చెందును. ఈ అనులోమపల్లవి విధానము "మృదంగతత్త్వము" నందు వివరించబడినది.

విలోమము :— పాటయు తాళమును ప్రారంభముచేసి, పాటను ఎత్తుగడచేసిన కాలమునందేఉంచి, తాళమును త్రికాలముచేయుట విలోమపల్లవియని అందురు. ఈ విలోమ శబ్దపల్లవి ఈగ్రంథమునందు వెనుక 277 పుటలో సూచించబడినది.

ఇందు అనులోమ విలోమ త్రికాలపల్లవి అనగ పల్లవిసాహిత్యమును, తాళమును త్రికాలముచేయుట యని అర్థము.

ఉదాహరణమున ఇట్టిపల్లవి ఖండజాతి తాళమునందు సాహిత్య, తత్తకార క్రియా విభాగముగ సమకూర్చబడి సూచింపబడుచున్నది. ఇక్కడ చెప్పాకోతగ్గ ముఖ్యవిషయ మేమన ఈతాళమునకు రెండులఘువులు, రెండుద్రుతములుగలవు. మొదటి లఘువుక్రియ 1క 2కళల లయ చౌక గమనముగను, రెండవలఘువు 1కళ లయగమనముగను, రెండు ద్రుతములు క్రియ 1క 4కళగమనముగను తాళమును త్రికాలము చేయుటయని తెలియ దగును.

గమనిక :— తాళము ప్రతిఆవృతాంతమునకు త్రికాలమగుచునే యుండును. పల్లవి సాహిత్య ప్రథమకాలమునకు తాళావృతములు 4 అగును. ద్వితీయకాలము నకు 2 ఆవృతములగును. తృతీయకాలమునకు 1 ఆవృతము తాళమునడుచు నని గ్రహించదగును. ఈపల్లవియొక్క విశేషము సాహిత్య, తాళలయ గమన త్రికాలములు ఏకకాలమున నడచుచూ పల్లవిసమాప్తి అగునని ద్యోతక మగుచున్నది.

ఖండజాతి అటతాళము

అనులోమ విలోమ త్రికాలపల్లవి

1 2 2 1   2 2 1   1 2 1 1 2   4   1 2 1 2 2 1 1 1 1
హారేరామ గోవింద ముకుందమురా▶ రే; - ముకుంద శౌరే మురహార
త ధీం ధీం త ధీంధీం త త ధీం త త తా▶ తోం; - త కుం త ధీం తా కి ట త క

	1	1	0	0
కాలము	2 కళల చౌక గమనము	1 కళ లయగమనము	½ కళ గమనము	½ కళ గమనము
ప్రథమ	; హా, - రే; - రా; - మ, గో - ; విం	;-ద,-ము,-కుం-;	ద - ,	ము - ,॥
	; త, - ధీం; - ధీం; - త, ధీం - ; ధీం	;-త,- త, - ధీం-;	త - ,	త - ,॥
	రా; ▶ రే; - ;; - ము, కుం - ; ద,	శౌ-;-రే-;-ము,	ర - ,	హా - ,॥
	తా; ▶ తోం; - ;; - త, కుం - ; త, ర,★ క,★	ధీం-; -తా-;- కి ,	ట - ,	త - ,॥
ద్వితీయ	★హారె-,రామ-గోవింద-ముకుం-దమురా హార ★	▶ రే-;-ముకు- ంద-శౌ	రె-,	ము-ర ॥
తృతీయ	★హారేర-,మగోవిందము-కుందమురా▶ రే-; ముకుందశౌ-రే మురహార = హారె మురహార =	,రామ-గోవిం- దముకుం- దమురా▶ రే;	ముకుంద	శౌరే॥
త్రిశ్ర గమనము	★ హారే - రామగోవి - ందముకుంద - మురా ▶ రే, - , ముకుంద శౌ రే మురహార =	,రే-మురహా-ర★ హారేర-,మగో విందముకుందము	రారె-;,	ముకుం- దశౌ॥

సమలోమ త్రికాలపల్లవి

వి :— పల్లవి సంప్రదాయమార్గములు మూడువిధములు. అవి 1. అనులోమ, 2. విలోమ, 3. సమలోమ పల్లవులని ద్యోతకమగుచున్నది.

ఇంతవరకు అనులోమ, విలోమ పల్లవి సంప్రదాయక్రమము గ్రంథమునందు పేర్కొనబడినది. అందు అనులోమ త్రికాలపల్లవి సాహిత్య ప్రథమకాలము ఒక ఆవృతి అయేసరికి తాళము 2 ఆవృతములగును. ద్వితీయకాలమునకు 1 ఆవృతము తాళము నడుచును. తృతీయకాలము ½ ఆవృతముచొప్పున రెండావృతులు సాహిత్యము అనునరికి తాళము 1 ఆవృతమగునని తెలియునది.

ఇందు సమలోమ త్రికాలపల్లవి మార్గవిశేషమును వివరించుచుంటిమి. సమలోమము :— పాటయు, తాళమును 4 కళల చౌకగమనమున ఎత్తుగడచేసి, పాటతో పాటు తాళము, తాళముతోపాటు పాటయు కాల, పై కాలములు అనుటయని అర్థము.

ఉదాహరణమున ఈ పల్లవి త్రిశజాతి ఝంపెతాళమున క్రియావిభాగముగ సాహిత్య తత్తకారములు సూచింప బడుచున్నవి.

గమనిక :— పల్లవి ప్రథమకాలము 4 కళల చౌకగమనముగ తాళము 1 ఆవృతముగను, ద్వితీయకాలము 2 కళల లయగమనముగ తాళము 1 ఆవృతముగను, తృతీయకాలము 1 కళగమనముగ తాళము 1 ఆవృతముగను సాహిత్యతాళ త్రికాలగమనములు పల్లవి సమాప్తిగ రూపొందుచున్నది. పైన చెప్పబడిన అనులోమ త్రికాలపల్లవికి ఈ సమలోమ త్రికాలపల్లవి వ్యతిరేక నియమములు గలదని గ్రహించదగును.

త్రిశ్రజాతి ఝంపె తాళము

సమలోమ త్రికాల పల్లవి

2 2 3 3 4 1 1 3 1 2 1 1
కం చీ కా, మా, ▶ శ్రీ; - కమలా, మనోహరి
ఝుం తాం తా, తా, ▶ తోం; - త క తాం, త ధీం కి ట

కాలము	।	∪	O
ప్రథమ 4 కళల చౌక గమనము	;; - కం; - చీ; కా; - ;మా;;	▶ శ్రీ;;;	క,మ,లా;-;మ,నో; ‖
	;; - ఝుం;- తాం;తా; - ;తా;;	▶ తోం;;;	త,క,తాం;- ;త, ధీం; ‖
	హా,రి, ★		
	కి, ట,		
ద్వితీయ 2 కళల గమనము	★ కం - చీ కా - , మా,	▶ శ్రీ;	కమలా -,మనో ‖
	ఝుం - తాం తా - , తా ,	▶ తోం;	తకతాం- ,తధీం ‖
	హారి ★		
	కి ట		
తృతీయ 1 కళ గమనము	★ కం - చీకా - , మా ,	▶ శ్రీ;	కమలా - ,మనో ‖
	ఝుం - తాంతా - , తా ,	▶ తోం ;	తకతాం - ,తధీం ‖
	హారి -		
	కి ట		

గతిభేదగమన గ్రహపరిమాణ ప్రకరణము

వి :— గ్రహము (గ్రహించునది) అనుపదమునకు జాగాయని వ్యవహారముకలదు. అనగ కీర్తన ఎత్తుగడచేయుట యనిఅర్థము. దశప్రాణము నందు ఈ గ్రహప్రాణము అగత, అనాగత, సమగ్రహములను గురించి వివరముగ చెప్పబడియున్నది. గాని ఇక్కడ చెప్పుకోతగ్గ ముఖ్యవిషయమేమన ఒకగతిలోనున్న జాగా మరియొకగతిలో కలిగిన పరిమాణము (అనగఅక్షరసంఖ్య) ను గనుగొనుటకుగాను వివరించుచుంటిమి.

మఱియు, ఏగతిలో ఎన్నిఅక్షరములు జాగాచేయవచ్చునోయనెడి విషయము, ఆజాగా గతిభేదమున పరిమాణము మొదలగు వివరములు దిగువపథకమునందు ద్యోతక మగును. గతిభేదగ్రహము అనగ జాగాకు ముక్తాయిపంపకముకూడ దిగువ సోదాహరణ క్రియావిభాగముగ సూచింపబడుచున్నది.

గమనిక :— గతిభేదమునందుగల జాగాపరిమాణమునకు ముక్తాయి ఎత్తుగడచేయు విధానము, ఏగతిభేదమున ఏముక్తాయి ఎన్నిఅక్షరములుత్రోసి ఎత్తుగడ చేస్తే తాళమున సమమగునో ఆవిధమును ముందుగ గ్రహించి, ఆత్రోసే అక్షరసంఖ్యకు గతిభేదమునగల జాగాపరిమాణ సంఖ్యనుకలిపి, ఆ మొత్తము అక్షరసంఖ్యను అన్నెవక్రియలో త్రోసి ఎత్తుగడచేసిన యడల ముక్తాయి జాగాకువచ్చును.

...ము నందుగల పారిభాషిక పదములను పాఠకులు గ్రహించ ...ను.

1. దత్తగతి :— అనగ మొదట ఇచ్చినగతి.

2. అన్యగతి :— కోరినగతిలో అనగ గతిభేదమున.

3. గ్రహము :— గ్రహించునది - అనగ జాగాకు కీర్తన ఎత్తుగడచేయుట.

4. పరిమాణము :— అక్షరసంఖ్య.

సూత్రము :— ఇచ్చినగతిలోని జాగా అక్షరముల సంఖ్యను కోరిన గతిసంఖ్యచే గుణించి, ఇచ్చిన గతిసంఖ్యచే భాగించగా కోరిన గతిలో పరిమాణమువచ్చును.

ఉదాహరణ సూత్రము :— చతురశ్రగతిలో 3అక్షరములుజాగా అయిన త్రిశ్రగతిలో ఆజాగా పరిమాణమెంత !

విధానము :—

జాగా :— 3
కోరిన గతిసంఖ్య :— 3
జాగాఇచ్చిన గతిసంఖ్య :— 4

కనుక కోరిన త్రిశ్రగతిలో ఆజాగాపరిమాణము $\frac{3\times3}{4}=\frac{9}{4}=2\frac{1}{4}$ అక్షరములజాగా అగును.

దిగువ పథకమునందు దత్తగతులలో ప్రతిజాగా అక్షరసంఖ్యలకు గతిభేదగమన పరిమాణమును తెలిసికొనుటకుగాను పైసూత్రముచే గణితముచేయబడినందున గ్రహించదగును.

గతిభేదగమన పరిమాణ పథకము

వరుస సంఖ్య	దత్తగతి	కృష్టి ఆవర్తనములు	గతిభేదము				
			చ. గ అ	త్రి.గ అ	మి.గ అ	ఖం.గ అ	సం.గ అ
1.	చతురశ్రగతి	1		$\frac{3}{4}$	$\frac{7}{4}$	$1\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{4}$
		2		$1\frac{1}{2}$	$\frac{7}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$
		3		$2\frac{1}{4}$	$5\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$	$6\frac{3}{4}$
2.	త్రిశ్రగతి	1	$1\frac{1}{3}$		$2\frac{1}{3}$	$1\frac{2}{3}$	3
		2	$2\frac{2}{3}$		$4\frac{2}{3}$	$3\frac{1}{3}$	6
3.	మిశ్రగతి	1	$\frac{4}{7}$	$\frac{3}{7}$		$\frac{5}{7}$	$1\frac{2}{7}$
		2	$1\frac{1}{7}$	$\frac{6}{7}$		$1\frac{3}{7}$	$2\frac{4}{7}$
		3	$1\frac{5}{7}$	$1\frac{2}{7}$		$2\frac{1}{7}$	$3\frac{6}{7}$
		4	$2\frac{2}{7}$	$1\frac{5}{7}$		$2\frac{6}{7}$	$5\frac{1}{7}$
		5	$2\frac{6}{7}$	$2\frac{1}{7}$		$3\frac{4}{7}$	$6\frac{3}{7}$
		6	$3\frac{3}{7}$	$2\frac{4}{7}$		$4\frac{2}{7}$	$7\frac{6}{7}$
4.	ఖండగతి	1	$\frac{4}{5}$	$\frac{3}{5}$	$1\frac{2}{5}$		$1\frac{4}{5}$
		2	$1\frac{3}{5}$	$1\frac{1}{5}$	$2\frac{4}{5}$		$3\frac{3}{5}$
		3	$2\frac{2}{5}$	$1\frac{4}{5}$	$4\frac{1}{5}$		$5\frac{2}{5}$
		4	$3\frac{1}{5}$	$2\frac{2}{5}$	$5\frac{3}{5}$		$7\frac{1}{5}$
5.	సంకీర్ణగతి	1	$\frac{4}{9}$	$\frac{3}{9}$	$\frac{7}{9}$	$\frac{5}{9}$	
		2	$\frac{8}{9}$	$\frac{6}{9}$	$1\frac{5}{9}$	$1\frac{1}{9}$	
		3	$1\frac{3}{9}$	1	$2\frac{3}{9}$	$1\frac{6}{9}$	
		4	$1\frac{7}{9}$	$1\frac{3}{9}$	$3\frac{1}{9}$	$2\frac{2}{9}$	
		5	$2\frac{2}{9}$	$1\frac{6}{9}$	$3\frac{8}{9}$	$2\frac{7}{9}$	
		6	$2\frac{6}{9}$	2	$4\frac{6}{9}$	$3\frac{3}{9}$	
		7	$3\frac{1}{9}$	$2\frac{3}{9}$	$5\frac{4}{9}$	$3\frac{8}{9}$	
		8	$3\frac{5}{9}$	$2\frac{6}{9}$	$6\frac{2}{9}$	$4\frac{4}{9}$	

గతిభేదమున ముక్తాయి

వి :— చతురశ్రగతిలోని 1,2,3 అక్షరములు జాగాలకు త్రిశ్రగతి భేదమున ¾, 1½, 2¼ జాగా అక్షరములకు ఖండజాతి ముక్తాయి ఉదాహరణముగ క్రియావిభాగము సూచింపబడుచున్నది.

ఉదాహరణము :—

¾ :— ;, – త;,ది;,గి | ;,ణ;,తోం;, త – ;,ది;,గి;,ణ | ;,తోం;, త;,ది – ;,
గి;,ణ;,తోం ||;, =

1½ :— ;;; – త;,ది, | ;గి;,ణ;,తోం, – ; త;,ది;,గి, | ;ణ;,తోం;,
త, – ;ది;,గి;,ణ, || ;తోం;, =

2¼ :— ;;;;, – త; | ,ది;,గి;,ణ; – ,తోం;, త;,ది; | ,గి;,ణ;,తోం; – ,
త;,ది;,గి; || ,ణ;,తోం;, =

షట్కాలగమనము

వి :— ఒక (పదము) జాతిని షట్కాలముచేయుటకాదు. చతురశ్రగమనమున ఆరుకాలములు అనుసరికి '9' మేరువగా వచ్చినది. అనగ 9 క్రియలలో ఆరుకాలములు అనుటయని అర్ధము. ఇందు 1,2,3 కాలములు రెండుహస్తక్రియలవంతున – 4,5,6 కాలములు ఒకహస్తక్రియవంతున షట్కాల గమనము నడచునని తెలియనగును.

మఱియు, ఐదుజాతులకుపై విధముగ షట్కాలమనుటకు వివరమేమన ఈ మేరువ అనే 9 ని మకుటముగాతీసికొని, ప్రతిజాతికిగల అక్షరసంఖ్యచే గుణకముచేయగా వచ్చిన లబ్ధమును 4 చే భాగించినచో ప్రతిజాతికి షట్కాల క్రియలసంఖ్యవచ్చును. అట్టిక్రియలను చతురశ్రగమనములోనే 5 జాతుల షట్కాలములకు లయగమనము వేయదగును.

పాట (జాతి) గమనము ప్రతిజాతియొక్క అక్షరసంఖ్యలో సఖమువంతున ఒక్కొక్కకాలముచొప్పున మొదటి మూడుకాలములుగను, జాతి అక్షరసంఖ్యలో నాల్గవ వంతున ఒక్కొక్కకాలముచొప్పున మిగతా మూడుకాలములు జాతిగమనము నడచును.

గమనిక :— లెక్కపద్ధతి మొదటివిధము పై వివరణలో చెప్పబడినది. రెండవవిధమేమన ఐదుజాతుల త్రికాలసూత్రసంఖ్యకు, ప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్యలో సఖము కలిపినచో ఆజాతిమట్టాలక్రియల సంఖ్యవచ్చును.

మఱియు, ఉదాహరణమున ప్రతిపంక్తిపై వేయబడిన అంకెలు 1,2,3,4,5,6 మట్టాలములుగ గ్రహించదగును.

సూత్రము :—	మొదటివిధము	—	రెండవవిధము
చ :—	$\frac{9 \times 4}{4} = \frac{36}{4} = 9$	—	$7 + 2 = 9$
త్రి :—	$\frac{9 \times 3}{4} = \frac{27}{4} = 6\frac{3}{4}$	—	$5\frac{1}{4} + 1\frac{1}{2} = 6\frac{3}{4}$
మి :—	$\frac{9 \times 7}{4} = \frac{63}{4} = 15\frac{3}{4}$	—	$12\frac{1}{4} + 3\frac{1}{2} = 15\frac{3}{4}$
ఖం :—	$\frac{9 \times 5}{4} = \frac{45}{4} = 11\frac{1}{4}$	—	$8\frac{3}{4} + 2\frac{1}{2} = 11\frac{1}{4}$
సం :—	$\frac{9 \times 9}{4} = \frac{81}{4} = 20\frac{1}{4}$	—	$15\frac{3}{4} + 4\frac{1}{2} = 20\frac{1}{4}$

ఉదాహరణము :—

చతురశ్ర మట్టాలము :— (1) తః;, । ;; । – (2) తః;, । క;, । – (3) కి,ట, । త,క, । – (4) కిటతక । –
(5) కిటతకతరికిట । – (6) కిటతకతరికిట – తకతరికిటతక ॥

త్రిశ్ర పట్టాలము :— ;; - 1 త;;;;;;, | ;;;;;; - 2 త;;, | ;;;;క;;;, | ;; - 3 కి;;,టు;;;, |
త;;,క;;, - 4 త;రి | ;కి;టు; - 5 త,క,త,రి, | కి,ట, - 6 తరికిట
తకతరికిటతక ||

మిశ్ర పట్టాలము :— ;; - 1 త;;;;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;; - 2 త;;, | ;;;;;;;; ||
;;;;క;;;, | ;;;;;;;; | ;; - 3 కి;;;;;;, | ;టు;;;;;;, | త;;;;;;;,క, |
;;;;;; - 4 త;;, | ;;,రి;;;కి;;;, | ,టు;;; - 5 త;;,క;;, | త;;,కి;;,టు;;,త;;, |
క;;, - 6 త,రి,కి,ట,త,క, | త,క,త,రి, కి,ట,త,క, ||

ఖండ పట్టాలము :— ;;;;;;-1 త;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;; - 2 త;;;;;;, | ;;;;క;;;, | ;;;;;; -
3 కి;;, | ;;;టు;;;;, | త;;;;;,క;;, | ;; - 4 త;;రి;;కి, | ;,టు;; -
5 త;;,క;;, | త;;,కి;;,టు;;, - 6 కి,ట, | త,క,త,రి,కి,ట,త,క, ||

సంకీర్ణ పట్టాలము :— ;;;;;; - 1 త;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;;;;;;;; | ;; -
2 త;;;;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;క;;;, | ;;;;;;;; | ;;;;;; -
3 కి;;, | ;;;;;;;టు, | ;;;;;;;; | త;;;;;;;;, | ;క;;;;;;, | ;; -
4 త;;;;రి; | ;;;కి;;;;టు | ;;;; -
5 త;;,క;;, | ది;.గు;,త;;,క;;, | త;;,కి;;,టు;;, -
6 త,రి, | కి,ట.త,క, - త,రి,కి,ట, | త,క, - త,రి,కి,ట,త,క, ||

షట్కాల ముక్తాయి

వి :— షట్కాల ముక్తాయి అనగ 1,2,3,4,5,6 కాలములలో ఆరు ముక్తాయిలుగ అనుట యని అర్థము. ప్రతిజాతి వరుసగ ఆరు కాలములలో ఆరు ముక్తాయిలు ఒకే సూత్రముచే గణితముచేసి అనుటకుగాను సూత్రము, పథకము, సోదాహరణ క్రియా విభాగముతో ఆదితాళమున వివరింపబడుచున్నది.

ముక్తాయి గమనము ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు

1 వ కాలము :—	32	అక్షరముల వంతున	కాపుగను
2 వ కాలము :—	16	,,	,,
3 వ కాలము :—	8	,,	,,
4 వ కాలము :—	4	,,	,,
5 వ కాలము :—	2	,,	,,
6 వ కాలము :—	1	,,	,,

గమనిక :— 4,6,8 అక్షర సంఖ్యగల జాతులు తాళ ప్రారంభ క్రియలోను, 5,7,9 అక్షర సంఖ్యగల జాతులు అరావృతమునుంచి ప్రోసే అక్షరములను వదలి ముక్తాయి ప్రారంభ మగును.

సూత్రము :—

మొదటి విధము :— $32+16+8+4+2+1 = 63$. $63 \times 3 = 189$

రెండవ విధము :—

1 వ	కాల	సూత్రము :—	24
2	,,	,, :—	12
3	,,	,, :—	6
4	,,	,, :—	3
5	,,	,, :—	$1\frac{1}{2}$
6	,,	,, :—	$\frac{3}{4}$

$$47\tfrac{1}{4} \times 4 = 189$$

4. చతురశ్రజాతి	షట్కాల	ముక్తాయి	అక్షరసంఖ్య :—	$189 \times 4 = 756$
5. ఖండజాతి	,,	,,	,, :—	$189 \times 5 = 945$
6. త్రిశ్రజాతి	,,	,,	,, :—	$189 \times 6 = 1134$
7. మిశ్రజాతి	,,	,,	,, :—	$189 \times 7 = 1323$
8. చతురశ్రజాతి	,,	,,	,, :—	$189 \times 8 = 1512$
9. సంకీర్ణజాతి	,,	,,	,, :—	$189 \times 9 = 1701$

మరియు, ఉదాహరణమున ప్రతికాల ప్రారంభమునకు ➤ ఈ గుర్తు సూచన.

షట్కాల ముక్తాయి పథకను

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	షట్కాల సంఖ్య	ముక్తాయి సంఖ్య	షట్కాల ముక్తాయి సంఖ్య	ముక్తాయి మొత్తం అక్షర సంఖ్య	క్రియలు		శేషాక్షరములు	మొత్తం క్రియలు
						క్రి	అ		
4	కిటతక	63 ×	3 =	189	756	47	4	12	48
5	తదిగిణతోం				945	59	1	15	60
6	తధీంగిణతోం				1134	70	14	2	71
7	తద్దింగిణతోం				1323	82	11	5	83
8	తధింగీణాతోం				1512	94	8	8	95
9	తద్దింగీణాతోం				1701	106	5	11	107

ఆదితాళము షట్కాల ముక్తాయి

ఉదాహరణము :—

1 కా.

చ. 4 :— ;, ▶ కి – ;; – ;,ట – ;; | ;,త – ;; | ;,క – ;; || ;,కి – ;; – ;,ట – ;; |
;,త – ;; | ;,క – ;; || ;,కి – ;; – ;,ట – ;; | ;,త – ;; | ;,క – ;; ||

2 కా.

;, ▶ కి – ;,ట – ;,త – ;,క | ;,కి – ;,ట | ;,త – ;,క || ;,కి – ;,ట –

3 కా.

;,త – ;,క | ;, ▶ కి – ,ట,త | ,క, కి – ,ట,త || ,క, కి – ,ట,త – ,క,

4 కా. 5 కా.

▶ కి – టతక కి | టతక కి – టతక ▶ కిట | తక కిటతక కిట – తక ▶

6 కా.

కిటతక కిటతక కిటతక || త

1 కా.

ఉ. 5 :— ;;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; | ;;;;;;;, ▶ త – ;;;;;;;; |
;;;;;;;,ది – ;;;;;;;; || ;;;;;;;,గి – ;;;;;;;; – ;;;;;;;,ణ – ;;;;;;;; |
;;;;;;;,తోం – ;;;;;;;; | ;;;;;;;, త – ;;;;;;;; || ;;;;;;;,ది – ;;;;;;;; –
;;;;;;;,గి – ;;;;;;;; | ;;;;;;;,ణ – ;;;;;;;; | ;;;;;;;,తోం – ;;;;;;;; ||
;;;;;;;, త – ;;;;;;;; – ;;;;;;;,ది – ;;;;;;;; | ;;;;;;;,గి – ;;;;;;;; |

2 కా.

;;;;;;;,ణ – ;;;;;;;; || ;;;;;;;,తోం – ;;;;;;;; – ;;;;;;;, ▶ త – ;;;;;;;,ది |
;;;;;;;,గి – ;;;;;;;,ణ | ;;;;;;;,తోం – ;;;;;;;, త || ;;;;;;;,ది – ;;;;;;;,గి –
;;;;;;;,ణ – ;;;;;;;,తోం | ;;;;;;;, త – ;;;;;;;,ది | ;;;;;;;,గి – ;;;;;;;,ణ ||

3 కా.

;;;;;;;,తోం – ;;;;;;;, ▶ త – ;;;,ది;;;,గి – ;;;,ణ;;;,తోం | ;;;, త;;;,ది –
;;;,గి;;;,ణ | ;;;,తోం;;;, త – ;;;,ది;;;,గి || ;;;,ణ;;;,తోం – ;;;,

4 కా.

▶ త;,ది;,గి – ;,ణ;,తోం;, త;,ది – ;,గి;,ణ;,తోం;, త | ;,ది;,గి;,ణ;,తోం – ;,

5 కా. 6 కా.

▶ త,ది,గి,ణ,తోం, త,ది | ,గి,ణ,తోం, త,ది,గి,ణ,తోం – , ▶ తదిగిణతోం
తదిగిణతోం తదిగిణతోం || త

1 కా.

ప్ర. 6 :— ;;;;;;;; – ; ▶ త;;;;;;, – ;;;;;;;; – ;ధి;;;;;;, | ;;;;;;;; – ;ం;;;;;;, |
;;;;;;;; – ;గి;;;;;;, || ;;;;;;;; – ;ణ;;;;;;, – ;;;;;;;; – ;తోం;;;;;;, |
;;;;;;;; – ; త;;;;;;, | ;;;;;;;; – ;ధి;;;;;;, || ;;;;;;;; – ;ం;;;;;;, – ;;;;;;;; –

;గి;;;;;;; | ;;;;;;;; – ;ణ;;;;;;;, | ;;;;;;;; – ;తో౦;;;;;;, || ;;;;;;;; – ;

త;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;ధి;;;;;;, | ;;;;;;;; – ౦;;;;;;, | ;;;;;;;; – ;గి;;;;;;, ||

2 కా.

;;;;;;;; – ;ణ;;;;;;;, – ;;;;;;;; – ;తో౦;;;;;;, | ;;;;;;;; – ; ▶ త;;;;;;, |

;ధి;;;;;;, – ;౦;;;;;;, || ;గి;;;;;;, – ;ణ;;;;;;, – ;తో౦;;;;;;, – ; త;;;;;;, |

;ధి;;;;;;, – ;౦;;;;;;, | ;గి;;;;;;, – ;ణ;;;;;;, || ;తో౦;;;;;;, – ; త;;;;;;, –

;ధి;;;;;;, – ;౦;;;;;;, | ;గి;;;;;;, – ;ణ;;;;;;, | ;తో౦;;;;;;, – ; ▶

3 కా.

త;;;,ధి;;, || ;౦;;;,గి;;, – ;ణ;;;,తో౦;;, – ; త;;;, ధి;;, – ;౦;;;,గి;;, |

;ణ;;;,తో౦;;, – ; త;;;,ధి;;, | ;౦;;;,గి;;, – ;ణ;;;,తో౦;;, || ; ▶

4 కా.

త;;ధీ౦;;;గి, – ;ణ;, తో౦;; త;,ధీ౦ – ;;;గి;,ణ;,తో౦, – ; త;,ధీ౦;;;గి, |

5 కా.

;ణ;,తో౦;, ▶ త,ధీ౦; – గి,ణ,తో౦, త,ధీ౦;గి,ణ, | తో౦, త,ధీ౦;గి,ణ,తో౦,

6 కా.

▶ తధి౦ – ,గిణతో౦ తధీ౦గిణతో౦ తధీ౦గిణతో౦ || త

1 కా.

నం. 7 :– ;;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; | ;;;;;;;; – ;;, ▶ త;;;;; | ;;;;;;;; –

;;;;;;;; || ;;;;;;;; – ;;,ధి౦;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; | ;;;;;;;; – ;;,గి;;;;; |

;;;;;;;; – ;;,ణ;;;;; || ;;;;;;;; – ;;,తో౦;;;;; – ;;;;;;;; – ;;, త;;;;; |

త;;;;;; – ;;;;;;;; | ;;;;;;;; – ;;,ధి౦;;;;; || ;;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; –

;;,గి;;;;; | ;;;;;;;; – ;;,ణ;;;;; | ;;;;;;;; – ;;,తో౦;;;;; || ;;;;;;;; – ;;,

త;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; | ;;;;;;;; – ;;,ధి౦;;;;; | ;;;;;;;; – ;;;;;;;; ||

;;;;;;;; – ;;,గి;;;;; – ;;;;;;;; – ;;,ణ;;;;; | ;;;;;;;; – ;;,తో౦;;;;; |

2 కా.

;;;;;;;; - ;;; ▶ త;;;;; ॥ ;;;;;;;; - ;;;,ది౦;;;;; - ;;;;;;;; - ;;;,గి;;;;; |

;;;,ణ;;;;; - ;;;,తో౦;;;;; | ;;; త;;;;; - ;;;;;;;; ॥ ;;;,ది౦;;;;; - ;;;;;;;; -

;;;,గి;;;;; - ;;;,ణ;;;;; | ;;;,తో౦;;;;; - ;;; త;;;;; | ;;;;;;;; - ;;;,ది౦;;;;; ॥

3 కా.

;;;;;;;; - ;;;,గి;;;;; - ;;;,ణ;;;;; - ;;;,తో౦;;;;; | ;;; ▶ త;;;;; -

;;;,ది౦;;;;; | ;;;,గి;;;;,ణ; - ;;;,తో౦;;;;, త; ॥ ;;;;;;;,ది౦; - ;;;;;;,

గి; - ;;;,ణ;;;;,తో౦; - ;;; త;;;;; | ;;,ది౦;;;;; - ;;;,గి;;;;,ణ; | ;;,తో౦;;;,

4 కా.

▶ త; - ;;;,ది౦;;;,గి; ॥ ,ణ;,తో౦;, త;;; - ,ది౦;;;,గి;,ణ; - ,తో౦;,

5 కా.

త;;;,ది౦; - ;;,గి;,ణ;,తో౦; | ,▶ త;,ది౦;గి,ణ,తో౦, త - ;,ది౦;గి,ణ,తో౦,

6 కా.

; | ,ది౦;గి,ణ,తో౦, ▶ తద్దింగి - ణతో౦ తద్దింగిణతో౦ తద్దింగిణతో౦ ॥

1 కా.

చ. 8 :— ;;;;;;;; - ;;;; ▶ త;;;, - ;;;;;;;; - ;;;;ధి౦;;;, | ;;;;;;;; - ;;;;;;;; |

;;;;;;;; - ;;;;గి;;;, ॥ ;;;;;;;; - ;;;;;;;; - ;;;;;;;; - ;;;;ణ;;;, |

;;;;;;;; - ;;;;;;;; | ;;;;;;;; - ;;;;తో౦;;;, ॥ ;;;;;;;; - ;;;; త;;;, -

;;;;;;;; - ;;;;ధి౦;;;, | ;;;;;;;; - ;;;;;;;; | ;;;;;;;; - ;;;;గి;;;, ॥

;;;;;;;; - ;;;;;;;; - ;;;;;;;; - ;;;;ణ;;;, | ;;;;;;;; - ;;;;;;;; | ;;;;;;;; -

;;;;తో౦;;;, ॥ ;;;;;;;; - ;;;; త;;;, - ;;;;;;;; - ;;;;ధి౦;;;, | ;;;;;;;; -

;;;;;;;; | ;;;;;;;; - ;;;;గి;;;, ॥ ;;;;;;;; - ;;;;;;;; - ;;;;;;;; - ;;;;ణ;;;, |

;;;;;;;; - ;;;;;;;; | ;;;;;;;; - ;;;;తో౦;;;, ॥ ;;;;;;;; - ;;;;

2 కా.

➤ త;;;, – ;;;;ధి;;;;, – ;;;;;;;; | ;;;;గి;;;;, – ;;;;;;;; | ;;;;ణా;;;;, –

;;;;;;;; || ;;;;తోం;;;;, – ;;;; త;;;, – ;;;;ధి;;;;, – ;;;;;;;; | ;;;;గి;;;;, –

;;;;;;;; | ;;;;ణా;;;, – ;;;;;;;; || ;;;;తోం;;;, – ;;;; త;;;, – ;;;;ధిం;;;, –

;;;;;;;; | ;;;;గి;;;;, – ;;;;;;;; | ;;;;ణా;;;, – ;;;;;;;; || ;;;;తోం;;;, – ;;;;

3 కా.

➤ త;;;, – ధీం;;;;;;;; – గీ;;;;;;;; | ణా;;;;;;;; – తోం;;;, త;;;, | ధీం;;;;;;;; –

గీ;;;;;;;; || ణా;;;;;;;;–తోం;;;, త;;;, – ధీం;;;;;;;–గీ;;;;;;;|ణా;;;;;;;–తోం;;;,

4 కా.

➤ త;,ధీం; | ;;గీ;;;ణా; – ;;తోం;, త;,ధీం; || ;;గీ;;;ణా; – ;;తోం;,

5 కా.

త;,ధీం; – ;;గీ;;;ణా; – ;;తోం;, ➤ త,ధీం;గీ | ;ణా;తోం, త ధీం;గీ – ;ణా;

6 కా.

తోం, త,ధీం;గీ | ;ణా;తోం, ➤ తధీంగీణాతోం – తధీంగీణాతోం తధీం, ణాతోం ||

1 కా.

సం. 9 :– ;;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; | ;;;;;;;; – ;;;;;, ➤ త;; |

;;;;;;;; – ;;;;;;;; || ;;;;;;;; – ;;;;;,ధిం;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; | ;;;;;;;; –

;;;;;,గి;; | ;;;;;;;; – ;;;;;;;; || ;;;;;;;; – ;;;;;,ణా;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; |

;;;;;;;; – ;;;;;,తోం;; | ;;;;;;;; – ;;;;;, త;; || ;;;;;;;; – ;;;;;;;; –

;;;;;;;; – ;;;;;,ధిం;; | ;;;;;;;; – ;;;;;;;; | ;;;;;;;; – ;;;;;, గి;; ||

;;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;;;; – ;;;;;,ణా;; | ;;;;;;;; – ;;;;;;;; | ;;;;;;;; –

;;;;;;,తొం;; ॥ ;;;;;;;; - ;;;;;;, త;; - ;;;;;;;; - ;;;;;;;; । ;;;;;;;; -

;;;;;;,దిం;; । ;;;;;;;; - ;;;;;;;; ॥ ;;;;;;;; - ;;;;;;,గి;; - ;;;;;;;; — ;;;;;;;; ।

;;;;;;;; - ;;;;;;,ణ;; । ;;;;;;;; —;;;;;;;; ॥ ;;;;;;;; - ;;;;;;,తొం;; - ;;;;;;;; -

2 కా.

;;;;;;, ▶ త;; । ;;;;;;;; -;;;;;;,దిం;; । ;;;;;;;; - ;;;;;;,గి;; ॥ ;;;;;;;; -

;;;;;;,ణ;; - ;;;;;;;; - ;;;;;;,తొం;; । ;;;;;;, త;; - ;;;;;;;; । ;;;;;;,దిం;; -

;;;;;;;; ॥ ;;;;;;,గి;; - ;;;;;;;; - ;;;;;;,ణ;; - ;;;;;;;; । ;;;;;;,తొం;; -

;;;;;;, త;; । ;;;;;;;; - ;;;;;;,దిం;; ॥ ;;;;;;;; - ;;;;;;,గి;; - ;;;;;;;; -

;;;;;;,ణ;; । ;;;;;;;; - ;;;;;;,తొం;; । ;;;;;;,

3 కా.

▶ త;; - ;;;;;;,దిం;; ॥ ;;;;;;,గి;; - ;;;;;;,ణ;; - ;;;;;;,తొం;; - ;, త;;;;;; ।

;,దిం;;;;;; - ;,గి;;;;;; । ;,ణ;;;;;; - ;,తొం;;;;, త;; ॥ ;;;;;.దిం;; -

4 కా.

;;;;,గి;; - ;;;;;;,ణ;; - ;;;;;;,తొం;; । ;, ▶ త;;;,దిం;; - ;,గి;;;,ణ;; ।

;,తొం;;, త;;;,దిం - ;;;,గి;;;,ణ ॥ ;;;,తొం;, త;; - ;,దిం;;;,గి;; -

;,ణ;;;,తొం;, ॥

5 కా.

▶ త - ;,దిం;గి;ణా;తొం । , త;.దిం;గి;ణా, - ,తొం, త;,దిం;గి;ణ ।

6 కా.

;,తొం, ▶ తద్దింగిణాతొం త, - దింగిణాతొం తద్దింగిణాతొం ॥ త

తగ్గింపుగ త్రికాలము-హెచ్చింపుగ ముక్తాయి

వి :- ఆదితాళమున తగ్గింపు - హెచ్చింపుగల పూర్వ - ఉత్తరాంగములతో గోపుచ్ఛ - స్రోతోవహాయతుల బోలినముక్తాయి విధానము. అనగ పూర్వాంగము ప్రతి తగ్గింపు త్రి కాలముగను, ఉత్తరాంగము అధికాక్షరములుగల ముక్తాయిగను అనుష్ఠించ వలెను.

ఉదాహరణము :-

త్రికా లము } :- త;, - ధి;, - త,క, - ది,న, । తోం; - త,ధి, । తకదిన -తోం తధి ॥ తకదినతోం-
ధి - ;,త - ,క,ది - ,న,తోం । ;, ధి - ,తకది । న,తోం ధి । తకదినతోం -
త ॥ ,క,ది - ,న,తోం - ;, త - కదినతోం । , - తకదినతోం ।

ముక్తాయి :- తధీంగిణతోం -
తక । తధీంగిణతోం -
తక । దిగు తధీంగిణతోం ॥

గ్రంథాంత గద్య

శ్రీ మద్భారద్వాజగోత్ర సంభవుడు కాంతాంబాకామార్య దంపతి గర్భశుక్తి
ముక్తామణియు, ప్రాచ్యగోదావరీ మండలస్థ పల్వల పురాభిజన వంశుడు
ధర్మాల వంశోద్భవుడునగు రామమూర్తిచే ప్రణీతమై అష్టో
త్తర శతభిన్న సంఖ్యాగుణిత ముక్తాయి సూత్రభాష్య
నామక గ్రంథము సానుబంధము సమాప్తము
మంగళం మహత్
శ్రీ వేంకటేశ్వరార్పణమస్తు
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

పారిభాషికపదములు

అర్థవివరణము

పదములు	అర్థము
అక్షరము	:— సంగీత శాస్త్రములో కాలము కొలుచుటకు ఉపయోగించ బడు ప్రమాణము. దీనిపరిమాణము హ్రస్వాక్షరము ఉచ్చరించుటకు వలయు కాలమునకు సమానము. దీర్ఘాక్షరము రెండక్షరముల పరిమాణము గలది. దీనినే అక్షరకాలమని కూడ వాడుదురు
అటతాళము	:— సప్తతాళములలో ఆరవది. రెండులఘువులు, రెండు ద్రుతములు అంగక్రమముగల తాళము దీనిసంకేతము I I O O
అన్యగతి	:— గతిభేదము
అనాగతము	:— తాళప్రారంభమునకు పూర్వము
అనుద్రుతము	:— ఘాత దీనిసంకేతము ◡
అనులోమము	:— తాళమును ఎత్తుగడచేసిన కాలమునందే ఉంచి, పాటను త్రికాలము మొదలగునవి చేయుట
అంగము	:— తాళమునకుగల అంగము (లు) అనగ (అవయవములు)
అంగసంజ్ఞ	:— తాళాంగములగు లఘు, ద్రుత, అనుద్రుతములు మొదలగుగుర్తులు
ఆగతము	:— తాళప్రారంభమునకు పరము
ఆదితాళము	:— చతురశ్రత్రిపుట తాళమునకు వ్యావహారికనామము
ఆవృతము	:— ఏ తాళమునకు ఎన్ని అంగములుండునో అట్టిఅంగముల సమూహమునకు అయిన మాత్ర (క్రియ) ల మొత్తము
ఉత్తరాంగము	:— రెండు భాగలు గల పల్లవియొక్క రెండవభాగము
ఉసి	:— నిశ్శబ్దక్రియ. అనగ అరచేతిని ఎదుటకు విసురుట
ఎత్తుగడ	:— గీతమునుగాని, వాద్యమునుగాని ప్రారంభించుట
ఏకవారము	:— (జాతిని) ఒకపర్యాయమనుట

ఏకతాళము :— సప్తతాళములలో ఏడవది. ఒకే లఘువంగము గలది దీనిసంకేతము I

కళ :— అక్షరము మాత్రగాను, కళగాను వ్యవహరింపబడుట ఒకమతము ఆమతము ననుసరించి, చౌకకాల సందర్భములో 2 కళలచౌకము ప్రథమ కాలమునకు ½ కాలమగును. ఇటులనే 3,4 కళల చౌకమునకు తెలియదగును

కాపు :— విన్యాసము, నిశ్శబ్దము, కారువ, అపు మొదలగునవి

కాలము :— ఒకటి, రెండు, మూడు మొదలగు ఆరుకాలములు

క్రియ :— తాళాంగముల యొక్క విభాగములు ఘాత, ఉసి, వ్రేళ్లను ఎంచుట అనునవి క్రియలు

ఖండము :— ఐదక్షరముల పరిమాణముగలది

గతి :— గమనము (నడక) ఒక్కొక్క క్రియకు నడచు అక్షరముల సంఖ్య

గమనము :— గతి

గ్రహము :— గ్రహించుట లేక ప్రారంభించుట

గుణకము :— గుణించెడిసంఖ్య

గోపుచ్ఛము :— అవుతోకవలె ప్రారంభమున హెచ్చుపరిమాణము, తరువాత క్రమ క్రమముగ పరిమాణము తగ్గుచు ఉండెడి శబ్దసముదాయము యొక్క అమరిక

ఘాత :— శబ్దక్రియ

చతురశ్రము :— నాల్గక్షరముల పరిమాణముగలది

జతి :— అనేకశబ్దసముదాయముతో కాల, పైకాల, గతిభేదముగ అనునది

జాగా :— తాళప్రారంభము నకును, అతీతగ్రహ సాహిత్య ప్రారంభమునకును మధ్యగలవిరామము. ఇది అక్షరసంఖ్యలో గణించబడును

జాతి :— 4,3,7,5 లేక 9 అక్షరముల పరిమాణముగల శబ్దసముదాయము. అనగ క్రమమున చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణ జాతులు

ఝంపెతాళము :— సప్తతాళములలో నాల్గవది. లఘువు, అనుద్రుతము, ద్రుతము అంగ క్రమముగలది దీనిసంకేతము I ∪ O

తగ్గింపు :— ఒక ఆవృతమునకు ఉండే జతిరూపమును అరావృతమునకు, పాతిక ఆవృతమునకు తగ్గించుట

తత్త్కారము :— సాహిత్యములోని హ్రస్వ, దీర్ఘాక్షరములకు అనురూపముగ శబ్దముల కూర్పు

తాళము :— అంగసముదాయములో ఏర్పడిన కాలప్రమాణము

తృతీయకాలము :— ప్రథమకాల క్రియాగమనమునకు నాల్గురెట్లు పరిమాణముగలది

త్రికాలము :— 1,2,3 కాలములు

త్రిపుటతాళము :— సప్తతాళములలో ఐదవది. లఘువు, రెండుద్రుతములు అంగక్రమముగలది దీనిసంకేతము I00

త్రిశ్రము :— మూడక్షరములు పరిమాణముగలది

ద్వితీయకాలము :— ప్రథమకాల క్రియాగమనమునకు రెండురెట్లు పరిమాణముగలది

ద్రుతకాలము :— హెచ్చువేగము. త్రికాలములలో పై కాలమును దానిక్రింది కాలము యొక్క ద్రుతకాలమని కూడ వాడుకగలదు

ద్రుతము :— తాళషడంగములలో ఒకటి. దీనిక్రియలు ఘాత, ఉసి, దీనిసంకేతము O

ధ్రువతాళము :— సప్తతాళములలో మొదటిది. లఘువు, ద్రుతము, రెండులఘువులు అంగక్రమముగలది దీనిసంకేతము IOII

నడ :— అనగ నడక. దీనిగమనము ఒకేవరుసను కొంతదూరము మార్పు లేకుండా వాయించునది

నిశ్శబ్దము :— శబ్దము లేనిది

నిశ్శబ్దక్రియ :— శబ్దములేనిక్రియలు. అవి వ్రేళ్లను ఎంచుట, మరియు ఉసి

పల్లవి :— పద, లయ, విన్యాసము

పదగర్భము :— పల్లవియొక్క మధ్య స్థానము

పరిమాణము :— కొలత

పంచనడ :— చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణ క్రమబద్ధమైన క్రియా సముదాయమున సాహిత్య, శబ్దగమనము

ప్రథమకాలము :— ఒకటిగాని, అంతకుఎక్కువగాని సంఖ్యగల అక్షరముల పరిమాణముగల క్రియలతో ప్రారంభించు వేగము

పూర్వాంగము :— రెండు భాగలుగల పల్లవియొక్క మొదటి భాగము

మఠ్యతాళము :— సప్తతాళములలో రెండవది. లఘువు, ద్రుతము, లఘువు అంగక్రమము గలది దీని సంకేతము |O|

మార్గము :— ఒకక్రియకు ఎంచబడెడి అక్షరముల నడక

మిశ్రము :— ఏడక్షరముల పరిమాణము గలది

ముక్తాయి :— జాగాకుముందు ఒకజాతిని మూడుపర్యాయములు అనునది

ముగింపు :— పల్లవిలో పదగర్భమునకును, తాళాంతమునందునుచేయు పరిసమాప్తి

మొహరా :— తని ఆవృతములో అనేక పోకళ్ళు వాద్యమునందు జూపి, పైకాలానంతరం ముక్తాయితో ముమ్మారు అనునది మొహరా అనెదరు (దీనితో ప్రత్యేక వాద్యము సమాప్తి)

రూపకతాళము :— సప్తతాళములలో మూడవది. ద్రుతము, లఘువు అంగక్రమము గలది దీనిసంకేతము O |

లఘువు :— తాళషడంగములలో ఒకటి. ఘాత, వ్రేళ్లనెంచుటయు క్రియలుగలది దీని సంకేతము |

లయ :— క్రియాక్షరముల మధ్యనుండు కాలము

విడుపు :— జాగా

విన్యాసము :— విరామము, నిశ్శబ్దము

విలోమము :— పాటను ఎత్తుగడ చేసిన కాలమునందే ఉంచి, తాళమును త్రికాలము మొదలగునవి చేయుట

శబ్దక్రియ :— ఘాత

షట్కాలము :— ఆరుకాలములు

సమగ్రహము :— తాళప్రారంభముతో గీతమును ప్రారంభించుట

సమలోమము :— తాళము, గీతము ఒకదానితో నొకటి త్రికాలముచేయుట

సంకీర్ణము :— తొమ్మిది అక్షరముల పరిమాణముగలది

స్రోతోవహము :— నదివలె ప్రారంభమున తక్కువ పరిమాణము, క్రమక్రమమున హెచ్చు పరిమాణము గల శబ్దసమూహముల అమరిక

హెచ్చింపు :— కొద్దిఅక్షరములుగాని, క్రియలతోగాని ప్రారంభమై వృద్ధినిగోరునది

అనుబంధము

శబ్ద పల్లవులు

ధర్మాల వెంకటేశ్వర రావు

1. చతురస్ర జాతి త్రిపుట తాళం (ఆదితాళం)

మధ్యమ కాలం 2 కళల చౌకం (అనగా ప్రతిక్రియ మణుపు (రెండవ సారి వేయుట)

జాగా 2 అక్షరములు

,, । తకు । దిన । తోం । తకుదిన । తోం తకు । దిన తోం । తకు దిన ।

తోం । , త । దిగి । ణత । తది । గిణ । తత । దిగి ॥

ణత తకుదిన తోం తకుదినతోం తకుదినతోం తకుదిన

తోం ,, తదిగిణత తదిగిణత తదిగి ॥ ణత.

ప్రథమ కాలం

,, । త । కు । ది । న । తో । ం । తకు । దిన । తోం । తకు । దిన । తోం । తకు । దిన । తోం ॥

,, । ,, । త । ది । గి । ణ । త । త । ది । గి । ణ । త । త । త । ది । గి । ణ ॥

రెండవ కాలం

త । తకు । దిన । తోం । తకుదిన । తోం తకు । దిన తోం । తకుదిన ।

తోం , । , త । ది గి । ణత । తది । గిణ । తత । దిగి ॥

మూడవ కాలం

ణత । తకుదిన । తోం తకుదినతోం । తకుదినతోం । తకుదినతోం ,,

తదిగిణత తదిగిణత త ॥

దిగిణత (3వ కాలం రెండుసార్లు అనాలి)

త్రిశ్రం (3 సార్లు అనాలి)

,,, తకుది । నతోం తకుదినతోం । తకుదినతోం తకుదినతోం । ,, తదిగిణ ।

త తదిగిణత । తదిగిణత త । కుదినతోం తకు । దినతోం తకుదినతోం తకు ॥

దిన తోం ,, తది । గిణత తదిగి । ణతత । దిగిణ । త తకు దినతో ।

ంతకుదిన । తోం తకుదిన । తోం తకుదిన । తోం ,, । తదిగిణతత దిగిణత తది ॥

గిణత (జాగా)

ఆదితాళం (సమజాగా)

2. తకు । దిన । తోం । తకుదిన । తోం, తకు దిన । తోం, తకుదిన ।
తోం, తకు । దిన, త । కుదిన, । తకుదిన ॥

ప్రథమ కాలం

త । కు । ది । న । తో । ం । తకు । దిన ।
తోం, । తకు । దిన । తోం, । తకుదిన ॥
తోం, । తకు । దిన । , త । కుది । న, । తకు । దిన ॥

రెండవ కాలం

తకు । దిన । తోం । తకుదిన । తోం, తకు । దినతోం, । తకుదిన । -
తోం, తకు । దిన, త । కుదిన, । తకుదిన ॥

మూడవ కాలం

తకుదిన తోం తకుదిన । తోం, తకుదినతోం, తకుదిన । తోం, తకుదిన, త
కుదిన, తకుదిన ॥ 2 సార్లు అనాలి.

త్రిశ్రం

తకుది । న తోం । తకుది నతోం, తకుదిన । తోం, తకుదిన తోం, । తకుదిన, త ।
కుదిన । , తకు । దిన త । కు దిన । తోం తకుదిన । తోం, । తకుదినతోం, తకుదిన ॥
తోం, తకుదిన ।, తకుదిన, । తకుదిన తకు । దినతోం తకుదిన ।
తోం, తకుదినతోం, ॥ తకుదినతోం, ।, తకుదిన, తకుది । న, తకుదిన ॥

పై శబ్ద పల్లవిని ఈ క్రింది విధముగా కూడా పాడి త్రికాలము చేయవచ్చును.
తకుదినతాం, తకుదినతాం, తకుదినతాం, తకుదిన । తాం, తదిగిణత । తాం, తదిగిణత ॥

3. ఆదితాళం (సమజాగా)

తకుదిన తోం కుదిన తోం దినతోం త ।
తోం తకుదిన, తకుదిన, తకుదిన ॥

మధ్యమ కాలం తకు । దిన । తోం । కుది । న తో । ం ది । న తో । ం త ।

తోం । తకు । దిన । , త । కుది । న, । తకు । దిన ॥

ప్రథమ కాలం త । కు । ది । న । తో । ం కు । ది । న । తో । ం ది । న । తో । ం । త ॥

తో । ం । త । కు । ది । న । , । త । కు । ది । న । , । త । కు । ది । న ॥

రెండవ కాలం తకు । దిన । తోం । కుది । న తో । ం ది । న తో । ం త ।

తోం । తకు । దిన । , త । కుది । న, । తకు । దిన ॥

3వ కాలం తకుదిన । తోం కుది । న తోం ది । న తోం త ।

తోం తకు । దిన , త । కు దిన, । తకు । దిన ॥

త్రిశ్రం తకుది । నతోం । కుదిన । తోం ది । నతోం । తతోం । తకుది । న, త ॥

కుదిన । , తకు । దిన త । కుదిన । తోం కు । దినతో । ందిన । తోం త ॥

తోం త । కుదిన । ,తకు । దిన, తకుది । నతకు ॥ దినతో । ం కుది ।

నతోం । దిన్నతో । ం తత్తో । ం తకు । దిన , । తకుది । న, త । కుదిన ॥

ఆదితాళం - ఖండగతి

1. ,, తకుదినతోం కుదినతోం దినతోం తత్తోం ॥ తోం,
   తదిగిణతతాం తదిగిణతతాం తదిగి ॥
   ణత (దీనిని త్రికాలం పాడి, వాయించవలెను.)

త్రిశ్ర జాతి త్రిపుట తాళం

1. తకిటతకదిమి
   కిటతకదిమి
   టతకదిమి
   తకదిమి
   కదిమి
   దిమి
   మి । తాం, తధీంగిణత తధీంగిణత తధీంగిణత

దీనిని త్రికాలముగా పాడి వాయించవలెను.

మరికొన్ని ముక్తాయిలు

చతురస్ర జాతి । త్రిపుటతాళం (ఆదితాళం)

5

1. త, ది, గి, ణ, త,, త, ది, గి । , ణ, త,, త, ది, గి, ణ, త, ।।।
, తద్దిగ్గిణ్ణాంత తాంతద్ధి । గ్గిణ్ణాంత తాం తద్ధిగ్గిణ్ణాంత ॥ తాం.

6

2. త, ధీం, గి, ణ, త,, త, ధీ ।, ం, గి, ణ, త,, త, ధీం, ॥
గి, ణ, త,, తద్ధీంగిణత తాం । తద్ధీంగిణత తాంతద్ధింగిణత ॥ తాం.

7

3. త,,, ద్ధీం,, గి, ణ, త,, త । ,,, ద్ధీం,, గి, ణ, త,, త, ॥
,, ద్ధీం ,, గి, ణ, త,, తదిగి । ణత తాం తదిగిణతతాం తదిగిణత ॥ తాం.

8

4. త, ధీ, ం, గి, ం, ణా, ం, త, । , త, ధీ, ం, గి, ం, ణా, ం, త ॥
,, త, ధీ, ం, గి, ం, ణా, ం, । త,, తకిటతాం తకిటతాం తకిట ॥ తాం.

9

5. త,,, ద్ధి,,, గ్గి ,,, ణాం,, । త,, త,,, ద్ధి ,,, గ్గి ,,, ణా ।
ం,, త,, త,,, ద్ధి,,, గ్గి , । ,, ణాం,, త,, తతాం తతాం త ॥ తాం.

6. తదిగిణత (త, ది, గి, ణ, త,) త । దిగిణత తదిగిణత (త, ది, గి, ణ ।, త,) తదిగిణత
తదిగిణతతదిగి । ణత (త,,,,) తదిగిణత (త, ది, ॥ గి, ణ, త,) తదిగిణత తదిగిణత
(త, ది, గి, ణ, త,) తదిగిణతత ॥ దిగిణత తదిగిణత (త,,,,) తది । గిణత
(త, ది, గి, ణ, త,) తదిగి । ణత తదిగిణత (త, ది, గి, ణ, త), తదిగిణత తదిగిణత
తదిగిణత ॥